

40.

A BUDAPESTI FERENC JÓZSEF ORSZÁGOS

RABBIKÉPZŐ-INTÉZET

ÉRTESÍTŐJE

AZ 1916—17. TANÉVRŐL.

MEGELŐZI :

ASAF JUDAEUS

A LEGRÉGIBB HÉBER NYELVŰ
ORVOSTUDOMÁNYI ÍRÓ

III. RÉSZ.

IRTA

DR. VENETIANER LAJOS
THEOL. TANÁR.

BUDAPEST 1917.

40.

A BUDAPESTI FERENC JÓZSEF ORSZÁGOS

RABBIKÉPZŐ-INTÉZET ÉRTESITŐJE

AZ 1916—17. TANÉVRŐL.

MEGELŐZI:

ASAF JUDAEUS

A LEGRÉGIBB HÉBER NYELVŰ
ORVOSTUDOMÁNYI ÍRÓ

III. RÉSZ.

IRTA

DR. VENETIANER LAJOS

THEOL. TANÁR.

BUDAPEST 1917.

A 17

Alkalay Adolf és Fia utódai nyomása, Pozsony.

ASAF JUDAEUS

A LEGRÉGIBB HÉBER NYELVŰ
ORVOSTUDOMÁNYI ÍRÓ

III. Rész.

IRTA

DR. VENETIANER LAJOS

THEOL. TANÁR.

BUDAPEST 1917.

T A R T A L O M.

I. RÉSZ.

	Oldal
I. Bevezetés	1 — 4
II. Az Asaf-könyv	4 — 17
III. Asaf Judaeus	17 — 35
IV. Asaf forrásai	35 — 53

II. RÉSZ.

V. Asaf anatómiája	55 — 62
VI. Asaf physiológiája	63 — 80
VII. Asaf pathológiája	81 — 104
VIII. Asaf therapiája	104 — 124

III. RÉSZ.

VIII. Asaf therapiája	125 — 162
IX. A betegségek és gyógyszerek jegyzéke . .	163 — 186

Asaf therápiája.

30. A l e n o l a j¹⁾ (λινόσπερον) melegít és szárít, aszkórosoknak és elgyengülteknek használ; használ továbbá máj- és vesebaj, szelek és kelések ellen; ha a testet evvel bekenik, úgy az izmokat és csontokat erősíti; ki rendszeresen szedi, az nem igen lesz beteg; erősíti a hajbőrt és tisztítja az arcbőrt.

31. A r e t e k - o l a j²⁾ (ράφανινον) melegít és nedvesít, megifjítja az öregeket, mert felmelegíti a veséket, szaporítja a spermát és a vért sűríti, a tehetetlenséget megszünteti; használ köszvény, köhögés és tüdőbaj ellen.

32. A b a b é r - o l a j³⁾ (δάφνινον) melegít és szárít, a máj-, vese- és lépbajt gyógyítja, elpusztítja a vesekövet, felmelegíti a húgyhólyagot s eltávolítja, ami abban lerakódott; kigyómarást és mérgezést gyógyít.

33. A m y r t u s - o l a j⁴⁾ (μυρσίνινον) melegít, használ bélbajok ellen, a görcsöket megszünteti, megállítja a vérzést, gyógyítja a haemorrhoidákat, a haj növeését elősegíti, feketíti a haját és erősíti a látóképességet.

34. A m u s t á r - o l a j⁵⁾ (σινάπινον) igen melegít, fejfájás, vesebaj, térd- és ízület-fájdalmak ellen használ, ha vele a beteg testrészt bekenik.

¹⁾ p. 139: שמן של זרע פשתן Diosk. II, 103, APf. 232 Linum.

²⁾ שמן צנוטה Diosk. I, 37, APf. 309. Raphanus sativus.

³⁾ שמן ער הוא דאפנואלואין והוא לאורין Diosk. I, 40. δάφνινον vagy δαφνελαίον Laurus nobilis olaja. APf. 299, syr. ערא perzs. דהמוסח Asaf mondja p. 107-ben: פרי עץ שמו בלשון יוון דפני ובלשון ארם ערא ובלשון פרס: דהמוסח.

⁴⁾ שמן הדסים Diosk. I, 39, APf. 50 Myrtus communis. K. II, 2, 4 הדם ובלשון מיראטוש.

⁵⁾ p. 140: שמן זרע חרדל Diosk. I, 38, APf. 177 Sinapis.

35. A mastix-olaj¹⁾ és rokonfajai (σχίνον és μαστίχινον) meleg és nedves, a megfázott testnek és vesének, ágyékban és csípőben felgyülemlett nyálkának használ, felmelegíti az anyaméhet, s ha meleg vízzel isszák a szülési fájdalmak alatt, úgy sietteti a szülést.

36. A mogyoró-olaj²⁾ (ποντικιά) mérgezés, kigyómarás, hűlés, gyomor-, máj- és bélbaj ellen használ, előmozdítja a hajnövést, coitusra ingerel, ki rendszeresen keni magát vele, annak nem árt a hideg; használ paralytikus bénulás ellen is.

37. Az Adiantum³⁾ (ἀδίαντον) előmozdítja a hajnövést, húgykő ellen, mely a vizeletet elzárja, használ és reakötéssel gyógyítja a kigyómarást. Megtörve és myrtusolajjal keverve kenjük a fejre, s akkor a kihullott haj helyén új haj nő; hasra kötve megszünteti a hasmenést és vérhast; ha isszák, használ a vesekövek ellen.

38. A venyige-izzadmány⁴⁾ (ἀμπέλου οἰνοφόρου...

¹⁾ שמן בוטנים לכל מיניהם. Diosk. I, 41 és 42 alatt a mastixfa olajáról (Pistacia lentiscus) és terebinthus olajáról (Pistacia terebinthus) szól; APf. 68 szerint Pistacia palestínát, Terebinthust jelent; mit ért ezalatt Asaf? p. 164-ben נקרא והוא נקרא... המוציא מזהו כסטיבין... בלשון יוון אסקיוס ובלשון רומיים לינטישקוס Pistacia Lentiscust, mastixfát ért, azért mondja מנייהם ככל, ezalatt terebinthust is ért, de ahol csak utóbbit említ, akkor így jelöli p. 132 és 208: ויעת הבוטנים היא תרביטא.

²⁾ שמן לוזים ונקראים בלשון יוון ליפטקריאה ובלשון רומיים אבילני. Diosk. I, 125: τὰ ποντικιά ἃ ἐνιοὶ λεπτοκάρυα καλοῦσιν. APf. 49 Coryllus avellana. -- K. II, 2, 112: [פונדק = ποντικόν] ובלשון: אויללאנא הוא לוזים בערבי גלח magyarázza, 17 és 105 sz. mondja: לוז ist biblisch und mischnisch nicht Haselnuß. Asaf határozattan mogyorót ért alatta.

³⁾ Itt ismét eltér Asaf Diosk. sorrendjétől, de oly füveket tárgyal, melyek Diosk.-nél előfordulnak, kinek hatása Asafra tagadhatatlan — p. 140: עשב בלשון ארם שער נברא ובלשון יוון פוליתריכון ובלשון ארם שער נברא עשב הנקרא. p. 45: עשב נקרא בלשון יוון פוליתריכון ובלשון ארם שער נברא. Diosk. IV, 134: ἀδίαντον οὐ δὲ πολύτριχον. APf. 278 Adiantum capillus Veneris. — BB. 37 אדינטון-ער נברי-ע-אל magyarázza.

⁴⁾ p. 141: ויעת הגפן שהיא יוצאת מעץ הגפן כמו חלבנה. Diosk. V, 1. venyige gummisterű könyve; az izzadság, ami a venyige széléről gyönnyözik.

δάκρυον) egyiptomi natrummal keverve sőmör, rüh és bélpoklosság¹⁾ ellen gyógyító hatással van, ha reákenik.

39. A vad szőlő mustja²⁾ (ἀμπελος ἀγρία) vérhas és aszkór ellen használ, megfőzve gyógyítja a vízkórt, máj- és lépajt.

40. A fehér szőlő³⁾ (σταφυλή) gyógyítja a vérhast; sőmör, bélpoklosság, ótvar és rüh ellen felkenve tisztító hatású, gyomorra kenve gyógyítja a fájdalmat, megfőzve pedig a nehéz- és vízkórt.

41. A Buphtalmon⁴⁾ (βούφθαλμον), mely aranysárga virágú, gyógyítja a szembajokat, a szem karcolt sebeit, ha a friss hajtás nedvét, egyenlő mértékben mézzel keverve a szembe csepegtetjük.

42. A Rubus fruticosus⁵⁾ (ῥάβδος), friss hajtásai leveleivel megfőzve hasmenés ellen használ, akár bevéve, akár felkenve; a szemgyulladást vagy elhomályosulást gyógyítja, ha levét becsepegtetjük; gyümölcse vagy nedve gránátalmborral megfőzve megszünteti a hasmenést; galyaival borral megfőzve havifolyás ellen használ, ha ülőfürdőt készítünk belőle.

43. A Lapathon⁶⁾ (λάπαθον) gyökerei gyógyítják az altesti bajokat, a vérhast és a fájdalmas székelést, ha bor-

¹⁾ Diosk. úgy véli, hogy a helyet előbb natronnal kell tisztítani; ἔχεται δὲ καὶ λειχῆνας λέπρας ψώρας . . . δεῖ δὲ προεκνιτροῦν τὸν τύπον.

²⁾ וַיַּעַר הַיַּעַר שֶׁל נֶפֶשׁ תִּירוּשׁ vad venyige, amit Asaf ennek hatásának tulajdonít azt Diosk. V, 1 ἀμπελος οἰνοφόρος-ról mondja.

³⁾ [?] הַנֶּחֱלֵי הַלֶּבֶן אֲבִירֵי פִיג הַיַּעַר Diosk. V, 3.

⁴⁾ עֵשֶׂב הַנֶּקְרָא בִלְשׁוֹן אֶרֶם עֵין עֵנָלָא וּבִלְשׁוֹן יוֹן בּוֹפְתַלְמוֹס. Diosk. III, 139. PS. 2868: עֵין תִּירָא. APf. 290: Chrysanthemum coronarium.

⁵⁾ הַסֵּנָה בִלְשׁוֹן יוֹן נֶקְרָא בְּאִשׁוֹם וּבִלְשׁוֹן רֹמִיִּים רֹבִי. Diosk. IV, 37: ῥάβδος . . . Ῥωμάσιοι ῥούβουμ. APf. 275. Rubus fruticosus. — Asaf mondja p. 222-ben: קִצְצַת הַחֶרֶק הוּא בְּאִשׁוֹם וְהוּא עֵילִיק. BB. 349: בְּאִשׁוֹם = سنّا arab. עֵילִיק.

⁶⁾ p. 142: עֵשֶׂב הַנֶּקְרָא בִלְשׁוֹן אֶרֶם צֶפֶר וּבִלְשׁוֹן יוֹן סֶרְקִיפִינָא וּבִלְשׁוֹן רֹמִיִּים רֹמִיִּים. Mind e nevek — Rumiya — Rumex kivételével — Lepidium sativum-ot és nem a Lapathon-t jelöli. Amit Asaf e pontban gyógyhatásának jelöl, megfelel annak, amit

47. A *Capparis spinosa*¹⁾ (κάππαρις) szelek, anyaméh és elmebaj ellen használ, ha belőle egy didrachmányít vízzel vagy borral isznak; heves szívdobogásnál és gyermeknevelésnél, kiknek erős konvulziójuk van, használ, ha vele alulról füstölögtetjük.

48. A *Thymelaia*²⁾ (θυμελαία), erdőben terem, vízkór, duzzadt lép, idült bélbaj ellen használ, ha ecettel keverve isszák; gyümölcsének, mely a myrtusbogyóhoz hasonlít, kitűnő hatása van.

49. Az *Euphorbia Characias*³⁾ (τιθύμαλλος χαραχίας), levelei az olajfa leveleihez hasonlítanak, ágai pirosak, leve a felpuffadt has bajait gyógyítja, tisztítja a beleket, ha egy hatod drachmányít ötször annyi aloëval vegyítünk és meleg vízzel vagy mézzel keverve beadjuk.

50. A *Peganum Harmala*⁴⁾ (πήγανον ἄγριον) a test

¹⁾ עשב הנקרא בכל לשון אביונה. Diosk. II, 173. APf. 263. A régi bibliai fordítások (LXX, Peschitto Vulgata) κάππαρις-t veszik אביונה-nak (Šir Hašširim 12, 5).

²⁾ עשב נקרא בלשון ארם מורין ובלשון יוון לימפאדיום. E növény meghatározására szolgáljanak a következő helyek, melyeket Asaf megemlít; p. 192: פרי מורין והוא קיקינדימוס. p. 236: מורין הוא לימפאדיום. Diosk. IV, 172 mondja, hogy a *Thymelaia* gyümölcse a knid magok (ἐκ ταύτης ὁ κνίδιος κόκκος = קיקינדימוס), minthogy az Asaf által megemlített gyógyhatás azonos Diosk.-sal, nem kétes, hogy מורין = *Thymelaia*. לימפאדיום Diosk.-nél nem fordul elő. V. ö. APf. 247. — Leunis II, 450 szerint *Daphne Mezereum* a perzsa *Mazeriyn*-ből származik; *Thymelaia* = *Daphne Gnidium*.

³⁾ p. 144: עשב הנקרא בלשון ארם חלבובא ובבלשון יוון תיתומלוס ועוד. Diosk. IV, 164 mondja 7 farkastejfaj van, közülük az egyik *Charakias*, egyesek κομήτης-nak nevezik, a másik καρυτης. *Charakias* leírása megegyezik Asaféval, így valószínű, hogy בלדרימוס χαραχίας elírása; p. 189 mondja Asaf: תיתומלוס הוא כמרוס, amely szó szintén κομήτης vagy καρυτης elírása. — APf. 193, Löw, *Miszellen* (MGWJ.).

⁴⁾ עשב נקרא בלשון ארם בששא ובבלשון יוון מוליום ובבלשון פרס אספנד. Diosk. III, 46 πήγανον ἄγριον ról mondja: καλοῦσι δὲ τινες αὐτὸ ἄρμαλᾶ, Σύροι δὲ βήσσαν, Καππαδόκες δὲ μῶλυ, eszerint מוליום μῶλυ genitívusa (περὶ μῶλως); HA. 1018: עספנד = *Harmal*. APf. 371. Vitting und Littmann, *Arabische Pflanzennamen* (ZDMG. 65, p. 336).

összes külső bajainak gyógyítására és szelek ellen használ, továbbá ideggyengeség, kar, ízület, térdfájdalmak ellen, ha naponta magvából egy drachmányit borral vagy meleg vízzel bevesznek.

51. A *Peucedanum*¹⁾ (πευκέδανον), gyökerei a medvetalp-fűhöz (μῆλον) hasonlítanak, vesebaj, húgykő, máj-, lép- és anyaméh-bajok ellen használ, ha belőle naponta egy drachmányit meleg vízzel isznak; igen melegít és jószagú.

52. A *Sempervivum*²⁾ (ἀειζωον) a test mindenféle forrósága és láza ellen használ, ha a hasra kötjük; gyógyítja a sebeket, ha megtörve a sebre szórjuk; elősegíti a hajnövést és hűsítő hatású.

53. Az *Artemisia*³⁾ (ἀρτεμισία) vékony levelű, jószagú, virágai fehérek és sárgásak; melegít; méh-bajok, kigyómarás és mérgezés ellen használ, ha egy drachmányit bevesznek. Ha a falra szórják, akkor nem lesz kigyó a lakásban, ahol pedig vannak, onnan elmene-külnek.

54. Az *Ammoniacum*⁴⁾ (ἀμμωνιακόν), a ferula communis tejszerű nedve, szelek és a testben levő hidegérzet okozta bajok ellen használ; kipusztítja a férgeket a belekből, ha belőle egy drachmányit meleg vízben isznak; melegen a körömre helyezve gyógyítja a köröm alatt a vad húst és elősegíti a friss köröm növést.

¹⁾ עשב נקרא בכל לשון פיאקידנוס. Diosk. III, 78. APf. 384.

²⁾ p. 145: עשב נקרא בלשון ארם חייא לעלמא ובלשון יוון אויוון. p. 95: עשב שמו בלשון יוון אויוון ובלשון ארם חיי לעלמא ובלשון רומיים סמפרביא. p. 185: סמפרביא. — Utóbbi Löw, APf. 161: סמפרביא-nak ital. sopravvivoło-nak olvassa, azonban Diosk. IV, 90 mondja, hogy az ἀειζωον τὸ ἀμυγρόν-t a rómaiak Vitalis és Herba Sempervivának nevezik.

³⁾ עשב נקרא בכל לשון כלילא דמלכא ובלשון יוון ארטימוסיא. Diosk. III, 113. — APf. 96 melilotus-t érti alatta, amit כלילא דמלכא-nak fordítanak. Asaf itt a Diosk. III, 113-ban leírt artemisia arborescens-t érti; melilotus-t p. 62-ben tárgyalja. כלילא דמלכא = melilotus-mézhere. [Löw Imm.: itt Asafnál דמלכא עשבא-ból — Diosk. ἔρβα ῥήγνα — elírva.]

⁴⁾ עץ הכלך ועתו היא טיפת החלב המוצאת ממנו נקרא אמוניקון. Diosk. III, 84 ἀμμωνιακόν ὀπός ἐστιν ἄρθητος. APf. 340. — HA. 55: ארמניאק.

55. A heraklesi Panakes¹⁾ (πάνακες, Ἡράκλειον), levelei az apiuméhoz hasonlítanak, vastagok a gyökerei, melyekből az Opopanax-nedv készül; forróság; hideglelés, továbbá méhbaj, vese-, máj- és lépfájdalmak ellen használ, szétmorzsolja a húgykővet, ha belőle egy drachmányit bevesznek.

56. A Gentiana²⁾ (γεντιανή), melynek hosszú levele és vörös gyökere van, fájdalomcsillapító; mérgezés, vesebaj, dysuria, légzési nehézség, forró láz, hideglelés és kigyómarás ellen használ, ha belőle egy drachmányit bevesznek.

57. Az Aristolochia-nak³⁾ (ἀριστολογία), két fajtát ismerjük, hosszú és kerek gyökerűt; ize keserű, használ a forróság és hideglelés összes változatai ellen, továbbá lép-, máj-, gyomor-, bél-, vese-, dysuria, méhbaj, mérgezés és kigyómarás ellen, valamint kardszúrást is gyógyít, ha megtörve a sebre szórjuk; különben egy drachmányit kell belőle bevenni.

58. Az Anakerion⁴⁾ (?) forgácsi kéz- és lábfájás ellen használnak, ha a fa keleti oldaláról reggel egy maroknyit lemetszünk, azt fehér borban megfőzzük, csillagos éj-

1) עשב נקרא בלשון ארם ניושור עליהו דומה לברפסים ושרשיו עב ומיציא. Diosk. III, 48. APf. 191. γούσιρ = Opopanax. K. II, 137: נאישיר. Steinschneider, Abus Salt 73: נאישיר. — אפופונקס. Berendes szerint p. 297 ez Ferula Opopanax, Leunis 47 Opopanax Chironium.

2) p. 146: עשב נקרא בכל לשון גנטיאנא. Diosk. III, 3.

3) עשב נקרא בלשון ארם ספלולא ובלשון יוון אריסטולושיא ובלשון ערב זריונד. Diosk. III, 4. APf. 280. — E növényt Asaf külön jelzővel ellátva is említi; pp. 193, 209, 224: ספלול ארוך, — p. 105: ספלולא גלולה, — אריסטולושיאה גלולה. — BB. (PS. 2699) szerint a ספלולא גלילה arabul זראונד. — Budge I. Gl. és I, 48.

4) עץ הנקרא בלשון ארם קיראסיברא ובלשון יוון אינוקירון ובלשון רומיים אקורי. APf. 339. [Löw Imm.: Anakerion = ὄνηρον, ἄκαιρον, ἄκωρον, ἀκρύν, mely szók a μυρσίνη ἄγρις synonymjai; Diosk. IV. 144 említi s gyógyalkalmazása megfelel az Asafnál mondottaknak. A קיראסיברא szó a szír גירסבורא-val azonos, mely szó BB. 452 szerint a vad myrtus faja és neve „csavarodó“-t jelent; e kifejezés a görög αὐτό-πλεκτος-nak felel meg.]

szakon át ülepedni hagyjuk s. aztán bevesszük; ha magvából $9\frac{1}{2}$, szemet édes fűszeres borban megfőzünk, használ vesebaj ellen és szétmorzsolja a hólyagkővet.

59. A *Betonica*¹⁾ (χέστρον) mérgezés, görcs, méh-, máj-, lép- és szívbaj ellen használ.

60. A *Triphyllon*²⁾ (τρίφυλλον), ha megfőzve isszák, úgy használ a hűlés következményei, méh- és májbaj ellen, gyógyítja a mérgezést és kigyómarást, ha belőle egy drachmányit vesznek be.

61. A *Trigonella foenum graecum*³⁾ (αίγόκερας) felmelegíti a veséket, gyógyítja a köhögést, oldja a test hidegét s gyógyítja a tüdőbajt. Magva használ mellfájdalom, köhögés, légzési nehézség s méhbaj ellen, ha megtörve és mézzel keverve veszik be; mérgezés és kigyómarás ellen is használ.

62. A *Melilotus*⁴⁾ (μελίλωτος), erősen melegít, használ a beteg májnak s tüdőnek, gyógyít szívdobogást s belső hidegérzetet, ha belőle egy drachmányit borban vagy meleg vízben bevesznek; magvának főzetével gyógyítja a méhbajt, kigyómarást s mérgezést, szétmorzsolja a vesekövet, borogatással pedig gyógyít sebet, lázt, szem elhomályosulását és gyulladását.

63. A *Psyllium*⁵⁾ (ψύλλιον), levelei megtörve s a lepedőre hintve megölik a bolhákat, magvának főzetével gyógyítja a máj- és vesebajt, különösen jó méhbaj ellen; szem bajnak is használ, ha tojásfehérjével és szeszámolajjal vagy anyatejjel keverve a szemre kötik; jó altatószer is.

1) עשב נקרא בכל לשון בישוני. Diosk. IV, 1 χέστρον... 'Ρωμαῖοι βεττονίχην. Leunis II, 653. (APf. 325). ZDMG. 39. 276, BB. 1816. 2058.

2) p. 147: עשב הנקרא בלשון ארם פספסא ובלשון יוון טריפילון. Diosk. III, 109, APf. 95. *Medicago sativa*.

3) עשב הנקרא תלתל ובלשון ארם שבלילתא ובלשון יוון אנקיוריאה ובלשון ירומיים פנוגריקו. Diosk. II, 102. τήλις... οἱ δὲ αἰγόκερας... 'Ρωμαῖοι φαίνουμ γράιχουμ. APf. 316.

4) עשב הנקרא בלשון ארם חנדקוקא ובלשון הכל מיליוטום. Diosk. III, 40, — 1. később 102. szám a.

5) p. 149: עשב הנקרא בלשון ארם בורקטונא ובלשון יוון פסיליתום. Diosk. IV, 69. APf. 314. *Plantago psyllium*. K. II, 88: בור קטונא = בור קטונא = arab. = ורע קטונא = פסיליתון. — BB. 765: ובלשון פשילי.

64. Az Erysímon¹⁾ (ἐρύσιμον), melynek magvai igen kicsinyek, belső sebeket és nyílt keléseket gyógyít, továbbá tüdőgyulladást, májbajt és a test belsejében levő rejtett bajokat.

65. Az Eruca satíva²⁾ (εὐζωμον) melegít és nedves, szaporítja a spermát, coitusra ingerel, erősíti az ágyéket és csípőt, használ a gyomornak, májnak és vesének, szétmorzsolja a hólyagkővet, szaporítja az anyatejet; gyermekek hasára is kötik, hogy eloszlassa a szelek okozta puffadtságot; gyógyítja a hólyagfájdalmat is, melyből eltávolítja az üledéket.

66. A Lithospermum³⁾ (λιθόσπερμον) vesefájdalmak és vizeletet elzáró kő ellen használ, oldja a dysuriát, ha belőle egy drachmányit bevesznek; magva igen jó vesebaj és vesekő ellen, utóbbit annyira szétmorzsolja s eltávolítja, hogy nem marad belőle semmi, ha egy drachmányit vízben, mézben vagy fehér borban bevesznek.

67. A Mekon⁴⁾ (μήκων ροίάς), melynek virága vörös, nedvével gyógyítja a szem gyengeségét és homályát; magvával gyógyítja a has gyengeségét, vesebajt, követ s dysuriát, előmozdítja a menstruációt, megállítja a vérvizelést

¹⁾ עשב הנקרא בלשון ארם חודרא ובלשון יוון חרודון. Diosk. II, 158. APf. 165.

²⁾ ירק עשב נקרא עברי וארם נרגירא ובלשון יוון אינומון. Diosk. II, 140: εὐζωμον Ῥωμάιον ἡρούκαμ. APf. 92. BB. 55: אונומון = נרגירא = arab. ארנגיר. K. II, 161: נרגיר ובלשון אירוקא. — Pf. bei Raschi 6: נרגיר = רוקא, אירגא, ארנגא.

³⁾ p. 149: עשב הנקרא בלשון ארם ורע כיפא ובלשון יוון פרמאטום. Diosk. III, 141 szól a λιθόσπερμον-ról és IV, 16 a σαξίφραγον-ról, minthogy azonban előbbiről mondja Diosk. hogy δύνανται δὲ ἔχει τὸ σπέρμα μετ' οἴνου λευκοῦ, kétségtelen, hogy Asaf itt nem a saxifragon-t gondolja. APf. 139, פרמאטום = σπέρματος.

⁴⁾ עשב נקרא בלשון ארם כלינתא סימקתא... והוא נקרא בלשון יוון מיקנוס. Diosk. IV, 63—66 négyféle mekonról szól, melyek közül csak első említ, melynek vörös a virága, de a gyógykezelésnél Asaf a többi fajta erejéből is átvész; egyik fajtáját a μήκων ἡμερος-t, melyet a rómaiak παπῆβερ-nek neveznek, Asaf külön is tárgyalja 101 szám a.

és vérköpést, ha egy drachmányit fehér borban bevesznek; némelyek a Mekon-ból egy opium-fajta főzetet készítenek, minek ὤφιον μηχανώνιον a neve s melyet számos gyógyszerben előnyösen alkalmaznak.

68. A Glykorrhiza¹⁾ (γλυκύρριζα) virága gyógyítja a keléseket és égési sebeket, megöli a bolhákat; gyökere, mely a legfontosabb gyógyszer, gyógyít hűlést, különféle tüdőbajt, használ a légcső érdessége, tüdő és nyelv szárazsága ellen, májbaj és a vörös epe gyulladása ellen, megszünteti a szomjúságot és szorongás érzetét; egy drachmányit vesznek belőle; gyökerét ki szokták sajtolni s nedvét addig főzik, míg megolvad s belőle egy olajbogyónyt vesznek be.

69. A Brassica rapa²⁾ (γογγύλη), melynek levelei és gyökerei a retekéhez (Raphanus sativus) hasonlítanak, leveleivel szívszorongás és láz ellen használ, ha megfőzik; gyökereinek főzete erősít és fokozza a nyálkakiválasztást; magva mérgezés és kígyómarás ellen használ, ha belőle egy drachmányit bevesznek.

70. A Carthamus tinctorius³⁾ (κνήκος), virága a Crocus sativus-éhoz hasonlít, csak nem oly vörös; hűsítő erejű; használ a vörös epe gyulladása ellen s megszünteti a szomjúság okozta szárazságot; magva méhbaj ellen használ, ha megtörve és vízben megfőzve beveszik, ami megszünteti a vesefájdalmat is, szétmorzsol hólyagkővet, megtisztítja a hólyagot homoktól s minden üledéktől, hajtja a vizeletet; használ szívdobogás és mérgezés ellen is.

1) עשב נקרא ארם עיקרא דשושא ונקרא בדשון יוון גליקורריון ובבל לשון 1) עקר שושא = גליקוריון. — Diosk. III, 5. Apf. 378. BB. 494: יקרא סום. — K. II, 525: סום ובלשן ליקריציאה.

2) עשב דק נקרא בלשון עברי לפת ובלשון יוון גלוגנדין ובלשון רומיים 2) רפה. Diosk. II, 110: γογγύλη οἱ δὲ γογγυλίδα, Ῥωμῆες ῥαπαμ. BB. 468: גונגולי, arab. اردلפת. — Apf. 241.

3) עשב מקוצץ נקרא בלשון ארם עיצפור ובלשון יוון כוריקון 3) קרוקון. Diosk. IV, 188: κνήκος... ἄνθος κρόκω ὅμοιον. — K. II, 2. 560: עיצפור ובלשן קרוקיש אורטוליגיש הוא ועפראן מרברי. — Apf. 216.

71. A *Peristereon*¹⁾ (περιστέριον); tárgyalását lásd fenn I. rész 45. lapján.

72. A *Konyza*²⁾ (κόνυζα) folyó partján terem, jó illatú; megszüntet fejfájást, ha nedvét az orrba csepegtetik; ily módon a bénulást is gyógyítja; megelőli a bolhákat, amiért a rómaiak *Herba Pulicaria*-nak nevezték.

73. A *Hyssopus officinalis*³⁾ (ὑσσωπος) szelek, fej-, fül-, fog- és vesefájdalmak ellen használ, ha belőle egy drachmányit isznak; nedve a fejfájást megszünteti, ha orrba és szembe csepegtetik; egyéb bajoknál vízben főzendő, míg egy harmadra befő, mely főzetből egy pohárnyi vé- tessék be.

74. Az *Origanum majorana*⁴⁾ (σάμψουρον), levelei vékonyak és illatosak; hasonlít az *Origanum maru*-hoz; nedve használ fejfájás ellen, levelei pedig — akár belsőleg, akár külsőleg — gyógyítják a méhbajokat, vesefájdalmat és dysuriát; ha olajban főzve fejre kenik, úgy előmozdítja a hajnövést és fejfájást is megszüntet.

75. Az *Arum dracunculus*⁵⁾ (δρακοντία μεγάλη), levelei szélesek, virága kigyóalakú, gyökerei vastagok s fehérek és a kolokassiahoz hasonlítanak; ha megtörve

¹⁾ עשב נקרא בלשון ארם חמאמא ובלשון יוון פריסתרונוא ובלשון רומיים עשב נקרא קולומבארולא וקורין עוד רומיים ברבינא. Diosk. IV, 59. Columbarula = *Peristereon* = *Verbena officinalis*.

²⁾ p. 152: עשב נקרא בלשון ארם שווצרא ובלשון יוון ברתפוס ... נקרא. Diosk. III, 121: κόνυζα... προφίται βρε- φυκτόνος... Ῥωμῆιοι πουλικάρια. — I. fent p. 33, 1. j. — Budge I, 610. II, 725: שווצרא *Artemisia*; נבאת ישבה אליקסום והיו שווצרא. *Conyza odorata shuwassa*. — APf. 80. Löw Imm. szerint שווצרא nem *Conyza*, hanem az *Artemisia*.

³⁾ עשב הנקרא איוב ובכל לשון איסופוס. Diosk. II, 25. — Steinschneider *Abus Salt* 275: אויב — אוריננו — APf. 134 és 326; Löw, *Der biblische Ezob* (Wien 1909).

⁴⁾ עשב נקרא בלשון יוון סאמפסיון ובלשון ארם ופרם מרדנוש. Diosk. III, 39. APf. 41, K. II, 454; מרדנוש ובלשון מאיראנא הוא שנוקוש; PS. 2664: אלמרדנוש és מרונניש arab. ספססוכון.

⁵⁾ p. 153: עשב הנקרא בלשון ארם לופא ובלשון יוון ורומיים דרקונטיין. Diosk. II, 166; APf. 238; BB. 590.

kézre vagy karra hintik, úgy pusztá kézzel lehet mérges kígyót fogni, mert szaga elkábitja a kígyókat; használ var, rüh és mindenféle kiütések ellen; szemre kötve meggyógyítja a fehér foltokat (leukomát) és elhomályosulást; megtörve és mézzel keverve gyógyít köhögést, tüdőbajt, aszkórt és nehéz lélegzést.

76. A *Daucus carota*¹⁾ (δᾶρυκος), levelei vékonyak, gyökerei édesek, magvai melegítenek, megszüntetik a dysuriát, vesebajt és köhögést; használ mérgezés és kígyómarás ellen, továbbá vérköpés, vérvizelés ellen, ha belőle naponta egy drachmányit bevesznek.

77. Az *Elelisphakon*²⁾ (ἐλελίσφακον), levelei szélesek, virága piros és illatos; megállít mindenféle vérzést s használ méhbaj ellen; borogatással gyógyít rüht és vart s előmozdítja a hajnövést.

78. A *Helleborus*³⁾ (ἐλλέβορος), megtörve és cedrusolajjal, kátránnyal, viasszal és szézamolajjal keverve s a mellre kenve meggyógyítja a vérköpést és aszkórt; gyökeréből egy harmad drachmányi meleg vízben mézzel és sóval keverve meggyógyít minden tüdőbajt.

79. A *Malva silvestris*⁴⁾ (μαλάχη), mely mindig a nap felé fordul, használ kígyómarás, skorpiószurás és méhcsipés ellen, megszüntet máj- és szívbajt s légzési nehézséget; megnyitja az eldugult beleket; ki kezét s karját vele bekeni, belenyulhat a kasba, a méhek meg nem csipik; főzete kecsketejjel keverve felkenés által gyógyít keleseket és lábfejást.

¹⁾ עשב נקרא שמי דיוקוס. Diosk. III, 72. APf. 86. Steinschneider A. 796: האיקין pastinaca. Leunis II, 495: Daucus carota.

²⁾ עשב נקרא בלשון ארם מדיא ובבלשון יוון לוליספקים ובבלשון רומיים סלביא. Diosk. III, 33: Ρωμαιοι σάλβια. — APf. 251 és Pf. Raschínál 124.

³⁾ p. 154: עשב הנקרא איליבורוס בלשון יוון ובבלשון ארם קנדוש הוא. Diosk. IV, 148 és 149 mindkét Helleborust, fehéret és feketét, tárgyalja; Asaf is említi p. 115 és 121 az ariבורוס לבן és p. 169 az azאליבורוס מילנוס; itt a fehéret tárgyalja Asaf. APf. 306.

⁴⁾ עשב הנקרא בלשון עברי אורות ובבלשון ארם רענן ובבלשון יוון מלושיאה. Diosk. II, 118; APf. 359.

80. A *Kyklaminos*¹⁾ (κυκλάμινος) levelei szélesek s tarkák, gyökerei kerekék s kívülről feketék, belülről pedig fehérek; gyökerének főzete szembe csepegtetve gyógyít szemgyulladást, könnyezést és elhomályosulást; ha a friss gyökér nedvét tojássárgával keverve a köldökre kenjük, úgy az jó hashajtó szer és ily módon fokozza a menstruációt; gyógyítja a vérköpést is, valamint borogatással a lépdagánatot; fejre kenve növeszti a haját.

81. A *Chamaileon*²⁾ (χαμαιλέον), az összes tövisfajok közt a legalacsonyabb, egy drachmányi meleg vízben bevéve használ dysuria ellen, és *Origanum*mal vízben megfőzve kiöli a belekből a férgeket; mérgezés s kigyómarás ellen is használ, borogatással pedig foltok, kiütés, rüh és var ellen; megtörve és a *Brassica oleracea* leveleivel keverve megtisztítja a női arcbőrt és eltünteti a foltokat.

82. A *Kalamintha*³⁾ (καλαμίνθη ἀγρία) ischias, forró láz és hideglelés ellen használ, ha főzetéből naponta egy pohárnyit bevesznek; kiöli a belekből a férgeket; gyógyít méhbajt, köhögést, nehéz lélegzést, tüdőbajt; nyílt sebben levő férgeket megöli, ha leveleit rá teszik, vagy nedvét becsepegtetik.

83. A *Kentaurion*⁴⁾ (κενταύρειον) levelei keskenyek, virágai vörösek; nedve, egy pohárnyi vízben főzve, forró láz és hideglelés, lép- és májbaj ellen használ;

¹⁾ p. 155: עשב הנקרא בלשון ארם רקפתא ובלשון יוון קיקלאמינוס ובלשון רומיים מיגוטרניוס. Diosk. II, 164; APf. 307.

²⁾ עשב הנקרא בלשון ארם ארייא ובלשון יוון כמומילון. Diosk. III, 8 és 9; APf. 366 utalt már arra, hogy itt χαμαιλέον helyett tévesen áll כמומילון; BB. 707; PS. 378.

³⁾ עשב הנקרא בלשון ארם קורניתא ובלשון יוון קלמינתא אנריין. Diosk. III, 35. καλαμίνθη... οἱ δὲ γλῆχων ἀγρία; Isidorus Hispalensis (Mayer II, 395): *Menta agrestis*, Graeci καλαμίνθην vocaverunt; APf. 329. *Calamintha officinalis*; PS. 3567. קורניתא דנהרא = καλαμίνθα ἀγρία (γλῆχων, *mentha pulegium*).

⁴⁾ p. 156: עשב הנקרא בלשון ארם ערבואא ובשאר לשונות קינטאוריאה. Diosk. III, 6 és 7 kétféle *centaurium*-ról szól, Asaf itt együtt tárgyalja; APf. 302; Budge I. Gl. קנטורין arab. ערב.

hasra kötve megállítja a bélhurutot; bevéve abortust idéz elő és klystír utján levezeti a phlegmát.

84. A *Mentha pulegium*¹⁾ (γλήχων) köhögés, nehéz lélegzés és belső hidegérzés ellen használ; ha megtörve és mézzel keverve hasra kenjük, úgy lázt szüntet meg; mérgezést és kigyómarást is gyógyít; borogatással megszünteti a térdfájást, mézzel és vízzel keverten bevéve pedig a lázas fejfájást és oldalszurást.

85. A *Trāgion*²⁾ (τράγιον) leveleinek nedve mézzel a szemre kenve meggyógyítja a szem elhomályosulását és a leukomát; használ mérgezés, vesebaj, dysuria ellen és szétmorzsolja a hólyagkövet; borogatva gyógyít méhbajt; naponta két drachmányit bevéve gyógyít bénulást; használ kigyómarás ellen is; borogatással podagrát és csontfájdalmat gyógyít és vízben bevéve használ a kólika ellen.

86. A *Nigella sativa*³⁾ (μελάνθιον) a fejben és mellben fellépő hidegérzet ellen használ, megöli a belekben a férgeket, erősíti az ágyékot a coitushoz, szaporítja a spermát, ha belőle egy drachmányit bevesznek; mézzel keverten borogatva eltünteti kiütést és foltot; növeszti a haját, szakált és szempillát; tojásolajjal és sashájjal keverve mérgezés és kigyómarás ellen használ; ha valaki vacsora után eszik belőle és nyitott szájjal alszik a szabadban úgy, hogy a holdfény a szájüregre esik, az illető meghal.

87. A *Melissophyllon*⁴⁾ (μελισσόφυλλον) levelének illata olyan mint a *Citrus medicáé*; hasz-

1) עשב הנקרא בלשון ארם קורנת פלותא ובלשון יוון בליסקינין ובלשון רומיים פוליא. Diosk. III, 31. γλήχων, οἱ δὲ βλήχρον... 'Ρωμᾶιοι ποῦ- λέομεν; בליסקינין valószínűleg csak a βλήχρον elírása; Doconolo 31. APf. 329

2) p. 157: עץ הנקרא טראגיון בלשון ארם כסייא דטורי. Diosk. IV, 49, 50. APf. 212.

3) הקצח הוא בלשון ארם יאטבנא ובלשון יוון מלנתיין ובלשון ערב שוניו. Diosk. III, 79 μελάνθιον... 'Ρωμᾶιοι παπᾶβερ νίγρουμ; APf. 367 a יאטבנא szót שובובנא-ra javítja és p. 99 Asaf is helyesen mondja: ורע קצח הוא בלשון יוון מלנתיין ובלשון ארם שובובנא.

4) p. 158: עשב הנקרא בלשון יוון מליסופילון. Diosk. III, 104.

nál kigyómarás ellen, gyógyít nyakdagánatot köhögést, nehéz lélegzetet s előnyös a tüdőbaj ellen.

88. A *Tragoriganon*¹⁾ (τραγορίγανον) gyógyít vesebajt, szétmorzsoló hólyagkövet, megoldja a vizelést, melegíti a gyomrot, ha vízben harmadára befőve reggel és este egy pohárnyit vesznek be belőle; a friss gyökér nedve szembe csepegtetve gyógyít elhomályosulást és leukomát; mézzel keverve füldugulást gyógyít.

89. A *Pentaphyllon*²⁾ (πεντάφυλλον), melynek levelei ötrészűek s gyökerei vékonyak, használ kigyómarás, oldalszurás, máj-, lép- és vesebaj ellen, ha belőle mézzel keverten két drachmányit bevesznek; némelyek megfőzik, míg egy harmadára befő s ebből reggel s este egy pohárnyit isznak; gyógyít fejfájást és eves foghúst; gyógyít dysenteriát, ischiást, tüdőbajt, köhögést és szívfájdalmat, lázt oszlat és megpuhít dagánatot.

90. A *Brassica oleracea*³⁾ (κράμβη) melegít és bélférgek ellen használ, valamint gennyes s rossz szagú kelések ellen; gyógyít a hideg következtében felrepedezett kezeket s lábakat, megtisztítja a bőrt folttól, kiütéstől és sömörtől; fájának hamuja tehéntejjel keverve és vele borogatva chronikus oldalszurást gyógyít.

91. A *Herpyllus*⁴⁾ (ἑρπυλλος), mely az Izsophoz hasonlít és illatos, használ vérköpés ellen, ha belőle ecettel keverve négy drachmányit bevesznek; használ lethargia, mérgezés és kigyómarás ellen is.

92. A *Brassica silvestris*⁵⁾ (κράμβη ἀγρία), mely

¹⁾ עשב נקרא בלשון ארם וזה רבא בלשון יוון אוריגנן ובלשון רומיים Diosk. III, 30.

²⁾ עשב הנקרא בלשון יוון פינטאפילון Diosk. IV, 42. Plinius XXV, 9 (62).

³⁾ ירק עשב נקרא בלשון עברית אכרוב ובלשון יוון קרמבין Diosk. II, 120: κράμβη ἡμερος. Apf. 213.

⁴⁾ עשב הנקרא בלשון יוון אירפילוס Diosk. III, 38. Isidorus Hisp. Mayer II, 394): Herpyllus, apud nos Serpyllus, aut Matris animula.

⁵⁾ עשב הנקרא אכרוב החיצוני ובלשון יוון אנריו קרמבין ... קירין Diosk. II, 121: κράμβη ἀγρία Πομαῖοι βράσσικα אותו רומיים קאוליקלו

izre és illatra a tenyésztett Brassicához hasonlít, fájdalomcsillapító és úgy egészben mint csak nedvével használ dysenteria, hámorrhoidák, gennyes bűzös kelevények ellen, orrba csepegtetve fejfájás ellen is; magva jó a phrenitis ellen; gyógyít mérgezést és kigyómarást.

93. A *Vicia ervilia*¹⁾ (ὄροβος) használ kiütés, sőmör, foltok s mindenféle kelés ellen, ha vele mézzel keverten borogatunk; használ köhögés, nehéz lélegzés, vérköpés, vérvizelés és dysenteria ellen, ha belőle naponta két drachmányit mézzel keverten meleg vízben vagy óborban bevesznek; reáhintve gyógyít eves bűzös keléseket.

94. A *Saponaria officinalis*²⁾ (στρούθιον) köhögés ellen használ, ha megtörve és mézzel keverve a mellre kötik; így gyógyít nehéz lélegzést és tüdőfájdalmat is; fejre kenve megszüntet lázas fejfájást és levezeti a fejből a hideget és a phlegmát; köhögés ellen egy drachmányit keverjenek egy harmad drachmányi sóval s vegyék be mézzel meleg vízben; jól megtörve és marhahájjal keverve mindenféle kiütést és kelést gyógyít borogatás által.

95. A *Sium latifolium*³⁾ (σίον), mely folyókban és patakokban nő és ize és levelei az *Eruca sativáé*hoz hasonlítanak, nagyon melegítő s borogatással használ eves kelések s a bőr mindenféle kiütése ellen; nedve szembe csepegtetve gyógyít elhomályosulást és leukomát.

ῥουστικά. [Löw Imm.: קאליקולו cauliculo; Diosk. a κράμβη θαλασσίᾳ-ról mondja, hogy a rómalak colicium marinum-nak nevezik]. K. II, 370: כרוב ובלטין קאולין.

1) ורע קישנין [כושנין] oliv.: נקרא בלשון יוון אוורובין ובלשון ערב כרסנא Diosk. II, 108; APf. 228; K. II, 356: כרסנה ובלטין הירבו הוא כרשני. — Budge I. Gl.: כושנא arab. כרסנה. — BB. 91: אורבוס arab. כרסנה.

2) עשב הנקרא בלשון ארם צדרא ובלשון יוון איסטרותיון ובלשון רומיים Diosk. II, 163: στρούθιον, οἱ δὲ χέδρον... Πωμάσιοι ἐρβα λανάρια. APf. 306.

3) p. 161: עשב הנקרא בלשון יוון סיון ובלשון רומיים סינקוני ובלשון ארם Diosk. II, 127: σίον φύεται ἐν τῇς ὕδασι... οἱ δὲ σχοτονός ἀρωματική... φύλλα ἔχον ἱπποσελίνω... παρεγγίζοντα εὐζώμω. — APf. 223. Löw, Karpas [ZA. 29. 360].

96. A *Solanum nigrum*¹⁾ (σπύρχνον κηπίον) használ álmatlanság s szorongás érzete ellen; ha gyökerének főzetéből négy drachmányit iszunk; leveleinek nedve felkenve használ kelések és daganatok ellen; borogatással használ nyáron szemfájás ellen; beyéve lázt. szüntet; libatrágával keverve szőrtelenítő hatása van.

97. A *Junctus maritimus*²⁾ (σχοίνος ἐλεία), melynek levelei a myrtushoz hasonlítanak s gyümölcsei feketeek és gömbölyűek, bélhurut, nők vér-folyása és hámorroidák ellen használ, ha levelei vízben egy harmadra befőnek.

98. A *Symphyton*³⁾ (σύμφυτον πετρίον) használ vérvizelés, véres székelés és vérköpés ellen, ha belőle két drachmányit bevesznek; használ köhögés, tüdőbaj és nehéz légzés ellen is.

99. A *Pyknokomon*⁴⁾ (πυκνόκομον), gyümölcse mézzel és meleg vízzel keverve tisztítja a gyomrot; levelei borogatás által daganatokat oszlatnak el; jó altató szer is.

100. A *Mandragora*⁵⁾-gyökér (μυνδραγόρα) megtörve borogatással sömört, foltot, kiütést gyógyít; gyümölcse jól megtörve szemgyulladás ellen használ; mézzel és olíva-olajjal borogatva kígyómarást gyógyít; a gyökér főzete jó hashajtó s melegíti a beleket, főleg ha meleg borban és mézben vették be; jó vérzéscsillapító szer is.

101. A *Papaver somniferum*⁶⁾ (μήκων ἡμερος), mely-

1) עשב הנקרא בלשון ארם ענבא דתעלא ובלשון יוון אισתרובכלוס ובלשון רומיים סולטריו. Diosk. IV, 70. — APf. 296. [Löw Imm.; Salmasius 65 a. A mondja: Latín solanum dicunt, barbari solatrum.] K. II, 563; Abus Salt 409.

2) p. 162: עץ נקרא שמו בלשון יוון אִיסקִינִוס. Diosk. IV, 52: σχοίνου ἐλείας τὸ μὲν τι καλεῖται ὀξύσχοινος... Ῥωμαῖοι λούγκουμ μαρίνουμ.

3) עיקר שמו סיניפִּיטון. Diosk. IV, 9. APf. 328.

4) עיקר נקרא בלשון יוון פִּיקִינִקוֹמֹן והיא דומה למרוויו. Diosk. IV, 174.

5) יודאים נקראים בלשון ארם יברוחין ובבל לשון מנדרנורא. Diosk. IV, 75; APf. 188. — K. II, 331: שרש הדודאים: מנדרנורא המהות שרש הדודאים.

6) עשב נקרא שמו בלשון ארם כשכש ובלשון יוון מִיקִנִּוס וקוֹרִין. Diosk. IV, 64. — Fent 67. szám alatt μήκων ῥόϊας-ról szól Asaf.

nek levelei szélesek, mint a Lactucáé, magvai aprók s gyümölcse tojásalakú, gyökerével ischiás és májba ellen használ, ha borban vétetik be, s homlokra kenve eloszlatja a fejfájást; jó altató szer is; magva használ még köhögés, nehéz légzés, vérköpés és gyomorfájdalom ellen; fekete magvából az Ophion Mekoniont főzik, mely az Opiummal egyenlő értékű.

102. A Melilotus¹⁾ (μελίλωτος) más gyógyhatással is bír, mint ami fent (62. sz. a.) közöltetett; megtörve s borral keverten a fejre kenve gyógyít a fejen kiütéseket, de szárazon reaszórva is ugyanoly hatású; gyógyít megdagadt szemeket, ha mézben süttöt tojás-sárgával a szemre kötik; nedve fülbe csepegtetve fülfájdalmat gyógyít; feikiütés ellen legjobb, ha fehér agyaggal kevertetik s aztán borban meggyurják s úgy kenik a fejre.

103. Az Astragalus²⁾ (τραγάκανθα), melynek a tömjénhez hasonló gummiája van, használ köhögés, szemfájás, nehéz légzés, vérköpés, nyak- és légcsődaganat ellen; gyógyít rekedtséget, gyomorfájást, vesebajt, szétmorzsol hólyagkővet, borogatással gyógyít szemfájást s meglágyít daganatot; bevétel céljából egy maroknyit áztassunk három napon át vízben vagy borban, azután nyomjuk ki jól a folyadékot, keverjük egyenlő méretű vajjal és mézzel, s ebből reggel és este vegyünk 2–2 diónyit; némelyek tehéntejben főzik meg, de legjobb a számartej.

104. A Pistacia lentiscus³⁾ (συκτος), mely vékony, fekete, a Sárón síkságon terem, illatos, s melynek izzadmánya a mastix-gyanta, leveleinek és galyainak nedvével diarrhoa ellen használ; hämorrhoidák és véres

¹⁾ דבר אחר נאמר במלילוטוס שהוא חנקיקא.

²⁾ Diosk. Ec. q. q. נקרא בלשון ארם אנקת איילא ובלשון יוון דרקקנתי. III, 20; Apf. 49. Tragakanth = Astragalus.

³⁾ p. 164: Ec. הבוטנים הרקם השחורים הצומח בשרון המציא מיעתו. Diosk. מסטיכין... והוא נקרא בלשון יוון איסקינוס ובלשון רומיים ליניטישקוס. I, 41, 42 mondja, hogy a legjobb mastix gyanta Chios szigetén található (ἐν Χίῳ τῇ νήσῳ) s így valószínű, hogy Asafnál a שרין szó שׁוין-ra emendálendő.

székelés ellen is jó; gyógyít ischiást is, ha nedvéből egy pohárnyit isznak; görcsök ellen is használ és jó étvágyat szerez.

105. A *Lupinus termis*¹⁾ (θέρμος) magva egyike a legfontosabb gyógyszereknek; borogatással eloszlatja a más fájdalmát, hasra kötve lázt oszlat el, gyógyít nyakdagánatot, ecetben bevéve a férgeket kihajtja a beléből; lép- és májbaj ellen vegyünk be két drachmányit féldrachma Píper-rel keverve, ami előmozdítja a menstruatiót is és abortust idéz elő.

106. A *Hedera Helix*²⁾ (χισσός) mely erdei fán s falakon kúszik és a vad olajbogyóhoz hasonlít a gyümölcse, leveleinek nedvével fejfájás ellen használ, ha az orrba csepegtetik; előmozdítja a vizelést, csillapít vesefájdalmat; ha főzetét ecettel isszák, úgy megállítja a tartós menstruatiót.

107. A *Hyoscyamus*³⁾ (ύοσχύαμος), melynek széles levele, fehér vagy feketés magva van, örültséget okoz, míg ki nem jön a gyomorból; becsepegtetve fülbajt gyógyít levelének nedve; rákenve minden daganatot lelohaszt; megdagadt szemet is gyógyít; magvából egy drachmányi feltartóztatja a menstruatiót; feloldva minden bajnál fájdalomcsillapító.

108. Az *Eryngium*⁴⁾ (ήρύγγιον) gyökereivel használ vesebaj és kő ellen, ha vízben egy harmadára befőzve egy

1) זרע התורמוסים הוא לופינרי בלשון יוון ובלשון רומיים לופיניקיא. Diosk. II, 109 θέρμος... Πωμῆσιοι λουπινουμ; APf. 391. — K. II, 740. תורמוס ובלשון לופיניש.

2) עץ הנסבך בעצי היער... ושמו בלשון יוון קיסוס ובלשון רומיים אידירא. Diosk. II, 179: χισσός... Πωμῆσιοι... ἔδερχαμ; APf. 140.

3) עשב הנקרא בלשון ארם שכרונא ובלשון יוון דהייסקאמוס ובלשון: p. 166 Diosk. IV. 68: ύοσχύαμος οὗ δὲ Διὸς χύαμος, amiből magyarázható a szó alakja Asafnál. — APf. 381. — K. II, 710; Abus Salt 497.

4) קוצה הנקרא בלשון ארם כובא עירא ובלשון יוון ורומיים אורינגון. Diosk. III, 21. [Löw Imm.: az Eryngium töviszerű, azért mondja Asaf קוצה-nak, különben קוצה a Saffor neve].

egész pohárral vétetik be melegen; mérgezés és kígyómarás ellen is használ; gyógyít méhbajt, szívdobogást, máj-, lép-, tüdőbajt és mindenféle köhögést.

109. A *Verbascum*¹⁾ (φλόμος), melynek levelei a földön terjednek szét, sárgás virágával használ fájdalmat okozó szelek ellen a belekben; előmozdítja a vizelést, gyógyít vesét és szétmorzsolja a köveket; ha ecetben keverve hét napig leüllepedik, úgy kiütések ellen használ.

110. A *Pankration maritimum*²⁾ (παγκράτιον), melynek vörös nagy feketés virágai vannak, gyökerei olyanok mint a vörös hagyma, van azonban köztük fehér is, köhögés és tüdőbaj ellen használ; jót tesz a belekben elzárt szelek ellen, a gége érdessége s felesleges phlegma ellen, mely fárasztja a testet; ily esetekben naponta főtt állapotban vétessék; használ sorvadás s soványodás ellen is, mert növeli a húst és velőssé teszi a csontokat; a tengerpartokon vagy a kis szigeteken termők, melyeket a tengervíz mos, haláltokozóak, mert túlnagya a melegítő erejük.

111. E szám hiányzik a kéziratban, vagy véletlenül téves a számozás; a 110. szám után következik

112. A *Polypodium vulgare*³⁾ (πολυπόδιον), sziklákön és régi fatönkökökön nő, vékony levele és sok gyökere van; gyökereivel használ vízibetegség ellen, mely a hasat és lábakat felpuffasztja, ha nedvéből mézzel felmelegítve egy

¹⁾ עשב הנקרא בלשון רומיים איסקופסטון ובלשון יוון פלומוס ובלשון ארם ערשניחא. Diosk. IV, 103: φλόμος... 'Ρωμαῖοι βερβάσκουμ; APf. 307. [Löw Imm.: ערשניחא = Leontice Leontopetalon. יוון איסקופסטון szó ismeretlen, de nem verbascum.]

²⁾ עשב רק כחציר וניצתו אדומה ושחרחרת ושרשיו כבצלים האדומים. A kéziratban nincs megemlítve a növény neve, de a leírásból és említett gyógyhatásából következtethetni, hogy Diosk. II, 172-ről van itt szó.

³⁾ עשב... שמו בלשון ארם סנירגלי ובלשון יוון פוליפודיון ובלשון רומיים פיליפודיון. Diosk. IV, 186: πολυπόδιον... 'Ρωμαῖοι φιλίχουλα; APf. 268. Steinschneider, Abus Salt 51: pers. בבאני = פוליפודיון.

félpohárnyíval isznak, ami a vizet kihajtja; gyógyít máj- és lépbajt is.

113. Az Urtica¹⁾ (ἀκκλήφη), elhagyatott tereken és utcákon nő, magvaival vesebaj és dysuria ellen használ, szétmorzsolja a követ, gyógyít májdaganatot s jót tesz a tüdőnek is, ha megtörve mézzel keverten naponta egy diónagyságot vesznek be borban; borogatással megpuhítja s felfakasztja a kemény daganatokat s kihúzza belőlük a genyt.

114. A Teucrium scordium²⁾ (σκόρδιον), mely hegyeken és völgyekben magányosan nő, nagyon erősen hat mérgezés s kigyómarás ellen, ha főzetét beveszik.

115. A Prasion³⁾ [Marrubium] (πράσιον) mérgezés, kigyómarás, májfájdalom, oldalszűrés, lépbaaj, köhögés s vérköpés ellen használ; ha friss, úgy nedvéből reggel és este egy kis pohárnyi veendő be; ha pedig száraz, úgy finoman megtörve s mézzel keverve vétessék meleg vízben diónagyságban; használ vesebaj ellen is.

116. A Kolyedon⁴⁾ (κοτυληδών), melynek kerek s vastag levele és csak egy gyökere van, használ a hámorrhoidak és dysenteria ellen, ha jól megtörve óborral és mézzel keverten naponta reggel és este két drachmányit

1) p. 168: עשב... נקרא בלשון ארם זמאיי ובלשון יוון קנידא ובלשון יקריין וקיריין. Diosk. IV, 93: ἀκκλή[φ]η οἱ δὲ κνίδη... Ῥωματοὶ οὐρτίλα; APf. 162 לורדיקא = l'ortica. K. II, 669: קריין ובלשין ארטינא.

2) השום... והוא נקרא איסקודיון. Diosk. III, 111; APf. 393; Budge I. Gl.: סקודיון = חומא דברא. [Löw Imm.: Asaf a σκόρδιον-t összetévesztette a σκόρ(ο)δον-nal, azért említi mellette a שום nevet.]

3) עשב נקרא בלשון ארם מתריבלבא ובלשון יוון פרסיון ובלשון רומיים מריביון. Diosk. III, 105: πράσιον οἱ δὲ εὐπατόριον... οἱ δὲ καμηλοπόδιον... Ῥωμαιοὶ μαρρούβιον, οἱ δὲ λαβεώνια. APf. 270. K. II, 599: פראסין ובלשין הוא מריביון.

4) עשב הנקרא בלשון ארם כסני ובלשון יוון קימבלידא ובלשון רומיים אירבא נרסילא. Diosk. IV, 91: κοτυληδών οἱ δὲ κυμβάλιον, mely utóbbitől lett קימבלידא. — [Löw Imm.: כסני fordítása a κοτύλη-δων-nak = kis serleg; κυμβάλον = lapos serpenyő.]

vesznek be belőle; soványokat kövérít is; különösen gyermekeknél használ dysenteria ellen.

117. A *Seseli*¹⁾ (σέσλι), mely magas hegyeken nő, májbaj és a benső hideg szelek ellen használ; melegíti a vért, feloldja a dysuriát, gyógyít hidegrázást és női bajokat.

118. A *Smyrniūm perfoliatum*²⁾ (σμύρνιον) vesebajok, dysuria ellen használ, szétmorzsolja a követ, gyógyítja a máj fájdalmát, a lép és szív bajait, ha belőle két drachmányit mézben bevesznek; gyökere mérgezés és kigyómarás ellen jó; levelei ugyanoly hatásúak.

119. A *Petroselinūm*³⁾, mely Makedoniában terem, (πετροσέλιον φύεται ἐν Μακεδονία), teljesen olyan hatása, mint a *Smyrniūm*; mindkettő nagyon jó.

120. A fekete *Helleborus*⁴⁾ (ἐλλέβορος μέλανος) bár halálos mérge, mégis a legtöbb gyógyszerhez kevertetik, mert a fekete epe betegségei ellen használ; ecetben megfőzve borogatással mindenféle folt, var, sőmör és kiütés ellen jó.

121. Az *Asplenium ceterach*⁵⁾ (ἄσπληνον), mely sziklákon és magaslatok árnyékában nő, lép- és májbaj ellen használ, ha hét napig ecetbe keverve isszák; ha egy állatnak adják s azt hét nap után levágják, úgy nem találják benne lépet; borba keverve diarrhoe és dysuria ellen jó.

122. A *Myriophyllum*⁶⁾ (μυριόφυλλον) mérgezés, kigyómarás, méhbaj, máj-, lép- és gyomor- és fájás ellen használ; katalplasmákhoz és olajokhoz szokták keverni; fejfájás ellen és hajnövesztés céljából is használják.

¹⁾ p. 169: והוא נקרא... בשון מסיילין... Diosk. III, 53; APf. 207.

²⁾ ירק עשב הנקרא בלשון ארם כרפסא דחמרי ובלשון יוון פטרוסיליון Diosk. III, 68; APf. 225; Löw, Karpas (ZA. 1915. 260).

³⁾ פטרוסיליון מקידוניקון Diosk. III, 66.

⁴⁾ ירק עשב הנקרא בלשון ארם חרנפוק ובלשון יוון אליבורוס מילניוס Diosk. III, 149; APf. 180; Budge I, 48. אלברון אוכמא.

⁵⁾ p. 170: ירק עשב... ושמו בכל לשון איספליניון Diosk. III, 134. ἄσπληνον οἱ δὲ σπλήγιον. APf. 108.

⁶⁾ ירק עשב הנקרא מיריופילון Diosk. IV, 114.

123. T a m a r i x¹⁾ (μυρίκη) levelei lépbaj és ischiás ellen használnak, ha borban megfőzve hét napon át isszák; gyümölcse akár porrá törve, akár megfőzve, diarrhoe ellen használ.

* * *

Asaf therapiáját végül a *Medicina pauperum* jellemzi, melyet „a szegények javára tárgyalt és állított egybe, minthogy e gyógyszerek mindenütt könnyen és költség nélkül találhatók, amiért is esküt vett ki tanítványaitól, hogy ezért nem fogadnak el fizetést, hanem a szegényeket és szűkölködőket ingyen és szeretettel fogják kezelni.”²⁾

1. A haj és fejbőr betegségei ellen, a haj hervadása s kihullása ellen, valamint ótvár és korpa ellen: hamuvá égetett *Artemisia Abrotanum*³⁾ kevertessék *Ricinus*-olajjal (שמן קיק) és *Cucumis Asininus* olajával (קישואין של חמורים), ezzel kenjük be a fejet és haját, mitől előmozdítatik a haj növése és meggyógyul a „róka-betegség”; továbbá: az *Andropogon Schoenanthum*⁴⁾ megtörve és Olíva-olajban *Abrotanum*-mal keverten megfőzve elősegíti a haj növést, gyógyítja az ótvart és egyéb kiütést, sőt még leprabetegnél is (גידמים) növeszti a haját; az *Adiantum*⁵⁾, bármilyen olajjal keverve s fejre kenve növeszti a haját; a *Sempervivum*⁶⁾, finomra megtörve s olajjal keverve ugyanoly hatású; a *Nigella sativa* (קצח) ha-

¹⁾ עץ האשל נקרא בלשון ארם אחלא ובלשון יוון ברוקוס. Diosk. I, 87 APf. 65: ברוקוס = μυρίκη[ς].

²⁾ זה תחילת התרופות לעניי האדם לרפא בלא מחיר ובלא כסף כי הכל נמצא בכל עת ובכל מקום ועל זאת התרופה השביע אסף את תלמידיו לבלתי קחת שכר כי אם בחסד ובנדיבה לרפא את העניים ודלת הארץ.

³⁾ — עשב הנקרא פוליוק בלשון יוונית ובלשון ארמית ברוכתא: p. 94: p. 103 mondja Asaf: ברוכתא ארם ובלשון יוון אפרוטנין ובלשון יוון אפרוטנין. Az első azonosításban פוליוק helytelenül iratott פוליון = πόλιον helyett (APf. 79); Geoponica (Lipsiae 1895) 16, 9, 2 és 18, 2, 5 világosan azonosítja: πόλιον ἢ ἀβρότονον, melynek szír nyelvben ברוכתא felel meg; BB. 20: ברכתא דחקלא = אפרוטנין.

⁴⁾ עשב שיצמח במדבר ובערבה ושמו אדכיר והוא איסקינתוס. lásd fent 14. szám alatt.

⁵⁾ 1. fent 37. szám alatt.

⁶⁾ 1. fent 52. szám alatt.

sonló eredményt ér el; kitűnő hatása van a tojás-olajnak;¹⁾ az *Asphodelos*²⁾ (ἀσφόδελος) hamuvá égetett gyökere és levele olajjal keverve gyógyít róka-betegséget s növeszti a haját; az *Allium cepa* (בצל) nedve szintén gyógyít fejkütiést s növeszti a haját.

2. Szembajok ellen: az *Akoron*,³⁾ friss gyökerének nedvéből 1–2 csepet szembe csepegtetve, eloszlatja a leukomát (לובן), az elhomályosulást, a vörös foltot (האדום) és a *גורדיסיר-t*,⁴⁾ gyógyít könnyezést és növeszti a pillákat; ha száraz a gyökér, úgy finoman megtörve hintsük a szembe. Az *Alö*⁵⁾, akár megtörtén felkenve, akár reáhintve, gyógyít szemdaganatot, elhomályosulást s egyáltalán minden szembaj ellen jó; a *Papaver somniferum*⁶⁾ vörös virágának nedve becsepegtetve gyógyít elhomályosulást, gyulladást, foltokat és könnyezést; szárazon megtörve ugyanoly hatású; a *Lactuca silvatica*⁷⁾ (scariola) nedve becsepegtetve gyógyít gyulladást és elhomályosulást; a *Cuminum cuminum*⁸⁾ (כמון) becsepegtetett nedve gyógyít leukomát, elhomályosulást és rendetlen könnyezést; ugyanily hatású a *Cuminum silvaticum* is, de ebből kétszeres adag használendő; a cédrus-gyanta⁹⁾ elhomályosulást és könnye-

¹⁾ 1. fennt 28. szám alatt.

²⁾ p. 95: עשב הנקרא בלשון יוון אספודלוס ובלשון ארם עיריוני. Diosk. II, 169; APf. 290. Löw, *Asphodelos* [Schwartz-Festschrift p. 313].

³⁾ 1. fennt 2. szám alatt Diosk. I, 2.

⁴⁾ [Löw Imm.: talán גורדיסיר olvasandó, mely esetben ἀριθμή = árpát jelentene].

⁵⁾ p. 96: צבר ובלשון אלואין. — K. II, 619: הצבר הוא אלואי. — APf. 426 szerint a Sabara nemcsak aloët, hanem minden keserű növénynedve jelent.

⁶⁾ עשב ... שמו בלשון יוון מיקנוס אנאמיניס ובלשון ארם כלונתא הוא. פפוארין. lásd fennt 67. és 101. szám alatt; a Libanon vidékén a Papavert *Anemone*-nak nevezik (APf. 428); Diosk. IV, 63. [Löw Imm.: אנאמיניס itt ἡμερος elírása.]

⁷⁾ עשב הנקרא בלשון יוון פידריקס ובלשון ארם חסא בריוא. APf. 175; Diosk. II, 136; PS. 1382.

⁸⁾ Diosk. III, 67 a vad *Cuminum*-ról mondja, hogy a szem alatt sugillatio ellen használ.

⁹⁾ p. 97: עצי הארוים הוא נקרא קידריאה הוא עישן. nem hamuja a cédrusfának, hanem gyantája [ישן = zsírja]; Diosk. I, 77 εδρία =

zést gyógyít; a cypressus gyantája (עיטון של ברושים) szintén tisztítja a szemet s gyógyítja az elhomályosulást, leukomát és gyengeséget; az *Arum Dracunculus*¹⁾ friss gyökerének nedve becsepegtetve, vagy száraz gyökere megtörve s reáhintve leukomát gyógyít; az *Allium cepa* nedve becsepegtetve gyógyít elhomályosult és gyuladt szemet és megszüntet könnyezést, jobban mint a *Cuminum*; a *Foeniculum capillaceum*²⁾ használ minden szembaj ellen, gyógyít leukomát, elhomályosulást, könnyezést, ha nedvét tiszta üvegedényből csepegtetik a szembe; némelyek nyúl epejét is keverik hozzá, ami jobb is; a *Sagapenum*³⁾ (*Ferula persica*) esővízzel vagy borral keverve s becsepegtetve gyógyít leukomát, elhomályosulást, ködös elborulást s könnyezést; az *Ammoniacum*⁴⁾ (a *Ferula communis* izzadmánya) szintén használ szembaj ellen, de túlságosan erős; ha azonban száraz, úgy törjük meg jól s keverjük asszonytejjel és így minden szembaj ellen eredménnyel használható; borral keverve a *Natron*⁵⁾ is gyógyít leukomát, elhomályosulást, ködöt, könnyezést és gyengeséget; ugyanily hatású a pikkelyes hal דג המקושקש (λεπιδωτός) epéje. Éjjeli vakság [nyctalopia] ellen használ az *Allium sativum* (שום) becsepegtetett nedve. A lő is gyógyít szembajokat, különösen asszonytejjel keverve, ha vele a szemet borogatjuk s reggelenként vizelettel lemossuk úgy, hogy a vizelet a szembe szívárogon.

3. Orrbajok ellen, akár kívül, akár belül van kiütés, daganat, vagy vadhús, használ A lő-borogatás, vagy *Arum Dracunculus* megtört magva az orrba fújva; használ

קירריא; Apf. 56: עיטונא = οἶνος κέδροινος; Asaf p. 99 szerint עיטון = קיטרון.

¹⁾ 1. fenn 75. szám alatt Diosk. II, 166.

²⁾ ירק עשב הנקרא בלשון יוון מרתרון ובלשון ארם שמרא. Diosk. III, 70. μάραθρον Ῥωμάιοι φενούκλου. . . eis τὰ οφθαλμικά, ὅσα πρὸς ὀξύδερίαν.

³⁾ סגפנין. Diosk. III, 81. σαγαπηνόν. . . οὐλὰς τε ἀποσμήχει τὰς ἐν ὀφθαλμοῖς καὶ ἀμβλυωπίας καὶ τὰ ἐπισκοτοῦντα τῆς κόρας καὶ ὑποχύματι.

⁴⁾ lásd fenn 54. szám alatt,

⁵⁾ p. 98: הנתר הנקרא בכר לשון נשרון האדום.

továbbá az *Equisetum*¹⁾ frissen becsepegtetve, vagy szárazon befujva, miáltal daganat gyógyul és vérzés megszűnik; ugyanígy alkalmazva használ az *Iris*²⁾ is, valamint a *Nigella sativa*,³⁾ mely utóbbit mézzel keverve ajánlatos az orrba dugni; a *Peganum*⁴⁾ (*Ruta graveolens*) orrvérzést szüntet meg.

4. Fülbajok ellen, süketség, eldugulás és fájdalmak ellen használ becsepegtetve a friss *Kalamíntha*⁵⁾ nedve; a *Cannabis sativa*⁶⁾ friss leveleinek nedve megnyitja az eldugulást s fájdalmat szüntet; a *Capparis spinosa*⁷⁾ nedve gyógyít fájdalmat, eldugulást s megöli a férgek; a friss *Cucurbita Pepo*⁸⁾ nedve fájdalmat csillapít s lázt szüntet; a *Cédrusgyanta*⁹⁾ minden fülbajt gyógyít, mely meghűléstől ered; a balzsamolaj is jó minden fülbaj ellen; a *Naphtha*¹⁰⁾, petroleum néven ismerve, megszünteti becsepegtetéssel a hidegérzetet s a fájdalmakat; jó a *Doryknium*¹¹⁾ olaja is, jobb a *Prunus armeni*

1) ירק עשב הנקרא בלשון יוון אִפִּירִיס ונקרא עוד ונב הסוס. Diosk. IV, 46. ἰππουρις. APf. 107.

2) 1. fenn 1. szám alatt.

3) p. 99: ורע קצח הוא בלשון יוון מלנתין ובלשון ארם שבובנא. APf. 366. Budge I. Gl.

4) פיגון; p. 91: ורע פיגון הוא רומא; APf. 370. Pf. Raschinál 116; Diosk. III, 45: πήγανον... αἰμορραγίας τὰς ἐκ μυκτῆρων λετον ἐντεθὲν ἴσῃ ηῖται.

5) עשב הנקרא בלשון יוון אוריגנום ובלשון ארם קורניתא 1. fenn 82. sz. a.; APf. 330. Diosk. III, 35.

6) עשב שמו בלשון יוון קנבין ובלשון ארם קנפא. Diosk. III, 148: κάνναβις... ἀρμόζει πρὸς τὰς τῶν ὤτων. APf. 348.

7) קין שמו בלשון יוון קפרים ובלשון ארם קאפר הוא אבינה 1. fenn 47. sz. a.; Diosk. II, 173: σαώληκας τε τούς ἐν ὤσιν κτείνει.

8) רק עשב הנאכל שמו בלשון יוון קולוקינתין ובלשון ארם קרצם. Diosk. II, 134: κολόκυνθα... χυλὸς... ὠταλγίας... ὠφελεῖ. Marcellus (Mayer II, 308) mondja: Colocynthis, id est Cucurbita. Papadopoulos: דלעת = κολόκυνθα. APf. 334, 351.

9) עֵשֶׂר בלשון יוון שמה קידריאה ובלשון ארם קיטרן.

10) פט ובלשון יוון שמן נפת הוא פיסטרוליאון. Diosk. I, 73. K. II, 501: פיסטרוליאון הלבן.

11) p. 100: שמן של דרוקנים. Diosk. IV, 74.

aca¹⁾ olaja, de legjobb az *Amygdalus communis* olaja; a friss *Polygonum*²⁾ nedve becsepegtetve három nap alatt gyógyít minden fájdalmat; nagyon jó hatású a *Colchicum autumnale*³⁾ olaja, továbbá a *Mastix* gyanta⁴⁾, de a *Galbanum*⁵⁾ a legjobb meghűlés, daganat és eldugulás ellen; igen jó a *Raphanus sativus*⁶⁾ olaja is fájdalomak és eldugulás ellen; ugyanily hatású a *Linum*⁷⁾ olaja; a *Natron* vizelettel keverve gyógyít daganatot s fájdalmat a fülben; fájdalomcsillapító az *Opium* is asszonytejjel keverve; *Sulfur*⁸⁾ füstölve, hogy a füst behatoljon a fülbe, megnyitja az eldugulást; disznóepe babérolajjal⁹⁾ keverve megnyitja az eldugulást és elősegíti a hallóképességet.

5. Száj-, fog-, ajak-, iny- és gégebajok ellen: a *Rhamnus*¹⁰⁾ gyógyít minden szájfájdalmat, ha friss leveleinek főzetével öblögetünk; a *Plantago*¹¹⁾ száraz gyökere megtörve s reáhintve gyógyít sebes és eves foghúst; a *Lapathon*¹²⁾ friss gyökerének nedvével gyógyít fájó fogat és foghúst; mindezeket felülmulja a *Capparis spinosa*,

¹⁾ שמן של ברקוקים. Diosk. I, 115: ἀρμενικὰ ῥωμάτοι δὲ βρεχόκκια. APf. 150.

²⁾ עשב הנקרא בלשון יוון פוליγονום ובגרשון ארם שבטביטא. Diosk. IV, 4; APf. 35.

³⁾ שמן החבצלח. Diosk. IV, 83. APf. 174.

⁴⁾ זיעת הבוטנים, I. fenn 35. sz. a.

⁵⁾ חלבנה χαλβάνη *Ferula galbaniflua*. APf. 163.

⁶⁾ מי שורש הצנונית és שמן הצנונית.

⁷⁾ שמן הפשתה.

⁸⁾ כבדית ובלטין שילפור הוא גפרית. — K. II, 344.

⁹⁾ מרירת החזיר בשמן דפנין.

¹⁰⁾ קץ שמו בלשון יוון אקנתא לובקי ובלשון רומיים איספינא. Diosk. I, 90; APf. 44, 195.

¹¹⁾ עשב הנקרא בלשון יוון ארגולוסון ובלשון ארם ארנא ארגדיא. Diosk. II, 126: ἀργόγλωσσον... ῥωμάτοι πλαγτάγω... πρὸς οὐλα αἰμασσομένα; APf. 242. [Löw Imm.: ארנא ארגדיא = ארנא או נדיא = caper aut hoedus.]

¹²⁾ עשב הנקרא בלשון יוון סרקופאניון ובלשון ארם עוצבא. d. i. *Lepidium sativum*; [Löw Imm.: עוצבא arab neve, holott szírül צפרא].

akár frissen, akár szárazon alkalmazva; a Buglosson¹⁾ [Borago officinalis] erősíti a fogakat, gyógyít szájbán és torokban daganatot, ha főzetével, ecettel keverve, öblögetünk; a Pyrethrum²⁾ megtörve és Capparis spinosával keverve gyógyít fájó foghúst; az Aloë megrepedt és odvas fogakat gyógyít és ecetben megfőzve erősíti a fogakat s gyógyít minden szájbetegséget, ha a főzettel öblögetünk; ecetben főzve a Mentha Pulegium³⁾ is gyógyít minden szájbajt; a Pinus cedrus⁴⁾ gyümölcse megtörve és árpalisszal keverve gyógyít borogatással foghúst és nyelvdaganatot; fogfájást gyógyít az Opopanax-balzsam⁵⁾ is, de fogfájás ellen legtöbbet ér a harapófogó.⁶⁾ Ha nyelvben, ínyben és torokban meghülés következtében lépnek fel fájdalmak, úgy vegyünk friss olíva-levelet,⁷⁾ vágjuk meg jól, miáltal sok nyálka váltódik ki s megszűnik a fájdalom.

6. A nyakon és fül mögötti részeken támadt daganatok ellen, valamint skrophulózis elváltozások, vastagodás és csomósodás ellen: Adiantum jól megtörve gyógyít borogatással daganatot és csomósodást; Ammoniacum gyógyít mindenféle daganatot; Artemisia Abrotanum meggyógyítja a daganatot és kihúzza a genyet; ugyaníly hatású megfőzve a Cydonia vulgaris⁸⁾; ha túlkemény a daganat, úgy vegyünk egyenlő mértékben Cuminumot, Natront, búzalisztkevést és Juglans regiat,

¹⁾ p. 102: עשב הנקרא בלשון יוון בוגלוסי ובלשון ארם לישן תורא. Diosk. IV, 127: βουγλώσσον... Πομαῖτοι λίγγουα βόβουμ; APf. 244; K. II, 423: לסמן אל תור ובכטן ליגנאה בביש הוא בוגלושא.

²⁾ יון פירחרון עקר קרחא שמו בלשון יוון פירחרון. Diosk. III, 73. πύρεθρον... ὀδονταλγίαις βοηθεῖ; APf. 298; K. II, 562: עקאר קרחא ובלשון פיריטרום.

³⁾ עשב שמו בלשון יוון בליסקוני ובלשון ארם ננחא וקורניתא. lásd fenn 84. sz. a.; ננחא = ננחאה (p. 89) = ננכויאה (p. 62) = ננכזה (p. 180, 182) = ἀνοῦχα Mentha, — APf. 259.

⁴⁾ פרי עץ ארזים הדומה לאנזים; p. 114; אנזים של ארזים. — APf. 160.

⁵⁾ I. fenn 52. sz. a.

⁶⁾ אבל המקחיים לשינים ולטוחנות מעריך על כולם.

⁷⁾ I. fenn 23. sz. a. עלי זית שקוראין טורמיטי.

⁸⁾ p. 103: ספרגלים הם קידונין. Diosk. I. 115, χυδώνια; APf. 144; K. II, 552: ספרגל ובלשון סידוניאים הוא קידון.

mely keverékkel borogatva meglágyul a daganat és kifolyik a geny; a *Glaucium Chelidonium*¹⁾ is meglágyítja a daganatot; minden daganatot gyógyít a *Lupinus termis*, ha jól megfőzzük, s aztán a vizet leszűrve még tovább főzzük addig, míg eléri a méz sűrűségét, s ezzel borogatunk; megérleli a daganatot a *Lupinus termis* lisztje, ha *Lactuca sativa* leveleivel, vagy *Cichorium divaricatum*²⁾ leveleivel keverjük; ha a daganat a forróság, vagy vérbőség következtében még jobban megpuffad, úgy tegyünk rá vízben hígított *Opium*ot, de ha hideg, vagy szelek folytán puffad meg, úgy olajban hígított *Galbanum*ot tegyünk rá és meggyógyul; a *Brassica oleracea* leveleinek nedve is eloszlat daganatot; ugyanazt mivelí az *Eruca sativa* levele is vajban megfőzve; lágy szurok³⁾ gyógyít borogatva skrophulozist; a *Polygonum* levelei is megérlelik a daganatot, valamint a *Rhamnus* és *Rubus fruticosus* (סנה) levelei is.

7. A mellkas fájdalmai ellen, asthma, mértéktelen nyálkakiválasztás, gége érdessége, tüdőfájdalom ellen: keserű *Amgdalus communis* megtörve, mézzel keverve s olajbogyó nagyságban meleg vízzel bevéve köhögést és asthmát gyógyít; ugyanezt mivelí a *Mentha Pulegium* keverve *Inula Helenium*mal és mézben jól átgurva, ha meleg vízzel olajbogyónyi nagyságban beveszik; ugyanily hatású a *Pistacia*⁴⁾ is, ha ecetben ázik hét napig s aztán mézzel keverve diónagyságban bevétetik; továbbá a kerek *Aristolochia*, jól megtörve és *Faba vulgaris* nedvével keverve; a *Lepidium sativum*,⁵⁾ magva megtörve és mézzel keverve gyógyít köhögést és tüdőhűlést; a cédrusgyanta (κεδρία) gyógyít köhögést,

¹⁾ עשב שמו בכל לשון ממיחא. APf. 205. Diosk. III, 86. γλαύκιον.

²⁾ עיולש APf. 255.

³⁾ p. 104: הופת הרבה. Diosk. I, 72: πίσσα ύγρα.

⁴⁾ p. 105: בוטמים שקורא בלשון יוון פיסטקיא. 1. fennt 35. sz. a.; Diosk. I, 124: πιστάκια Pistacia vera.

⁵⁾ ורע השחלים שמו בלשון יוון קרדמון. Diosk. II, 155. κάρδαμον APf. 397.

mell- és tüdőfájdalmat, valamint geny- és vérköpést; a *Portulaca*¹⁾ nedve gyógyít köhögést, asthmát, tüdő- és mellfájást; az *Althaea*²⁾ (*Hibiscus*) forgácsainak főzete ugyanazt míveli, ha hét napig reggel s este isznak belőle; ugyanoly hatású a *Faba vulgaris*³⁾ lisztje mézzel keverve, valamint a *Vicia Ervilia*⁴⁾ lisztje, ha belőlük naponta olajbogyónyt bevesznek; tiszta tömjén (λίβανος) meleg vízben bevéve gyógyít köhögést és tüdőfájdalmat; a *Kentaurium*⁵⁾ meleg vízben véve gyógyít idült köhögést és forró lázt; ugyanily hatású a *Pinus Pineae*⁶⁾ gyümölcse (στροβίλος), ha nedve mézzel keverve meleg vízben naponta reggel és este bevétetik; a *Styrax*⁷⁾ egyenlő mértékben tömjénnel mézben bevéve gyógyít köhögést, asthmát, tüdőfájást, geny- és vérköpést; a *Trigonella foenum graecum*⁸⁾ megtörve és mézzel keverve, vagy datolyával és vajjal megfőzve gyógyít köhögést, mell- és tüdőfájást.

8. A gyomor betegségei ellen: minden gyógyszer közt a legfontosabb az *Aloë*, mely mastixgyantával keverve elvezeti a gyomorból a felesleges nyálkát és felmelegíti a gyomort; továbbá az *Artemisia absinthium*,⁹⁾ melynek kisajtolt nedve fájdalmat enyhít és lázt szüntet meg; jól

¹⁾ ירק: עשב שמו בלשון יוון אנדרקלם ובלשון ארם פרחין — p. 111: Diosk. II, 124: ἀνδράκχνη... Πομάριον πορτούλαχαμ. — Apf. 320.

²⁾ עשב הנקרא בלשון ארם אמספסא (לטפת: Löw) ובלשון יוון אבסחקים ובלשון רומיים מלכאביסקוס. Diosk. III, 146: ἀλθαία ἣν ἐνιοὶ ἐβίσχον καλοῦσι. Apf. 26 és 361. Donnolo 20: βίσχο; = *Malvaviscus*.

³⁾ קמח הזולים, Diosk. II, 105.

⁴⁾ קמח של כושני; itt Asaf még בוצא-t is említ. [Löw Imm.: בוצא az abrakborsó (*Wicke*) neve. ZA. 30. 182.]

⁵⁾ I. fent 83. sz. a.

⁶⁾ p. 106: פרי עץ אורזין שקוראים בלשון יוון איסטרובילין Diosk. I. 69: στροβίλος; Apf. 56.

⁷⁾ איסטורקוס הוא גופשים; pp. 176 és 195: Diosk. I. 66 — Donnolo 35: *Styrax* = γομφίτης.

⁸⁾ I. fent 62. sz. a.

⁹⁾ p. 106: אמסניתא בלשון יוון ובלשון רומיים אשניצו Diosk. III. 23: ἀψίνθιον Apf. 81. és 421. Steinschneider *Abus Salt* 27: אמסניץ = אשניץ; Donnolo 64. HA. 129: *Assentin* (*Asintbe*).

tesz a gyomornak akár a vadon termő, akár a tenyésztett *Cuminum* magva borban áztatva; tömjén (λίβανος) sesamolajjal megszünteti a gyomorgörccsöt; mastix-gyanta meleg vízzel gyomorégést gyógyít; ugyanezt mivelí a *Polygonum* nedve is mastix-gyantával keverve; ha túlnagy a gyomorfájás, úgy köpülyözni kell, ami már a legvégső a gyomor baj elleni szereknél.

9. A máj betegségei ellen, a sárgaság ellen, amely a májbaj következménye, valamint a véredények eldugulása ellen, ami a máj megkeményedését okozza: a *Tribulus*¹⁾ enyhíti a máj- és az oldal fájdalmait, ha belőle egy maroknyi három szem keserű mandulával keverve öt pohár vízben addig főzetik, míg felényire leszáll, s e főzetet isszák; a *Laurus nobilis*²⁾ forgácsának főzete szintén enyhíti a fájdalmat s üdítő nyugalmat is szerez; az *Arum dracunculus*³⁾ megtört gyökere meleg vízzel bevéve enyhíti a máj fájdalmait, görcseit és gyógyítja daganatait; ugyanoly hatású a *Rubia tinctorum*⁴⁾ gyökere, ha megtörve meleg vízzel és mézzel keverve reggelenként bevétetik; jó gyógyhatása van a *Lupinus* termis lisztjének is meleg vízzel bevéve; fájdalmat enyhít és görcsöket megszüntet az *Aristolochia* gyökere is meleg vízzel keverve; a máj fájdalmai ellen jó a *Rhabarbarum*⁵⁾ gyökere is meleg vízzel; a *Papaver somniferum*⁶⁾ gyökeréből egy maroknyi három pohár vízben addig főzve, míg egy pohárnyi lesz, reggelenként bevéve, szintén jó hatású; ugyanoly ha-

¹⁾ p. 107: עשב הנקרא בלשון יוון טριβούλιον ובלשון ארם קירטובא; Diosk. IV. 15. τριβόλος. APf. 355.

²⁾ עץ שמו בלשון יוון דפני ובלשון ארם ערא ובלשון פרס דהמסות; Diosk. I. 78. δάφνη; APf. 299; Pf. Raschinál 60: דפנא = לור; K. II. 186: שגיר אלעאר arab. דהמסות; BB. 535: דהמסות ובלשון לאורוש; Arab. II. 186: שגיר אלעאר arab. דהמסות.

³⁾ 1. fentt 75. sz. a.

⁴⁾ עשב הנקרא בלשון יוון ריזין משרשיו יצבעו האדום ובלשון ארם נקרא; Diosk. III. 143. ἐρυθρόδανον; BB. 741: ס'תא arab. ס'תא אלצב'אעין.

⁵⁾ p. 108: שורש עשב הנקרא בלשון ארם עוטרסן ובבל לשון נקרא; Diosk. III. 2; APf. 171. és 239.

⁶⁾ שורש עשב הנקרא בלשון ארם כלונתא דגני ובלשון יוון ספבריום; Diosk. IV. 64: μήλων ἡμέρος.

tasú a *Spica Nardii*¹⁾ mézzel és meleg vízzel, továbbá az *Agallochon*²⁾ meleg vízzel, vagy a *Pistacia vera* olaja meleg vízzel és mézzel, vagy a *Calamintha officinalis* meleg vízzel; a *Crocus sativus*³⁾ fehér borbán véve enyhíti a fájdalmat, eloszlatja a sárgaságot, eloltja az égést és lohasztja a máj puffadságát; végül jó fájdalomcsillapító szer a *Costus speciosus* a *Peganum harmala* nedvével keverve, és a *Ferula Asa Fœtida*.⁴⁾

10. A lép betegségei, fájdalmai és daganata ellen: a *Capparis spinosa* gyökere jól megtörve és fehér ecettel keverve jó hatású akár ha beveszik, akár ha borogatják vele a lépet; ugyanazon gyökér egy-egy maroknyi *Ammoniak* és *Opopanax*-szal meleg vízben bevéve gyógyítja a lépet; sokan ezen utóbbi keveréket ecettel és *Anisum*-mal (*Anethum foeniculum*) isszák; jó gyógyhatása van az *Akorum*-nak is, ha ecetben egy harmadára befőzve reggelenként éhgyomorra isszák; legjobb szer lépfájdalom ellen egy pohárnyi a szőlőinda nedvéből, vagy *Ammoniak* ecettel és *Scilla maritima*-val;⁵⁾ jó hatású továbbá a kerek *Aristolochia* gyökere keverve a *Capparis spinosa* főzetével; továbbá az *Arum Dracunculus* gyökere ecettel, vagy a *Lupinus termis* lisztje ecetben megfőzve *Peganum harmala*-val, vagy

¹⁾ עשב הנקרא בלשון ארם שובלת נרדא ובלשון יוון נרדום טאכום — lásd fent 6. sz. a. — Pf. Raschinál 27: שובלת נרד = אשפני, אשפני, *Valeriana spica*.

²⁾ 1. fent 19. sz. a.

³⁾ עשב הנקרא בלשון ארם עיקר כורכטא ובלשון יוון שליוניון.

⁴⁾ חילתית הוא לסרון אדום וחילתית לבן — K. II. 260: חלתית ובלשון אששא — Ez a Diosk. III. 80 közölt σίφιον, melynek nedvét a régiek *Laser*-nek nevezték, s melynek gyantája kívül vöröses s belülről fehér (Leunis II. 494 45); Pf. Raschinál 61: חלתית = חילתית = ófrancia lasce; Steinschneider, *Abus Salt* 99: חלתית = אספטידא; APf. 36: transkrib. χαλτῖθη.

⁵⁾ בצלת המדבר הנקרא בלשון יוון — Asaf p. 118 mondja: בצלת המדבר — *Donno* 33: ἀργόσχισσα. — Diosk. II. 202. σχίλλα *scilla maritima* APf. 75; Löw, *Meerzwiebel* az J. Lewy-Festschriftben.

a Kèntaurion ecetben megfőzve, vagy a Pistacia forgácsa ecetben főzve, vagy Tamarix forgácsa, vagy Rubia tinctorum, vagy Raphanus sativus nedve; mindez gyógyító hatású a lépбай ellen, de jól tesz a lépnek olyan víz is, melyben izzó vasat hűtöttek le.

11. Oldal- és bordaközi fájdalom (pleuritis) ellen, valamint a fájdalmas helyen észlelhető vér- és genygyülemelés ellen: meleg vízben hígított Ammoniak bevéve és borogatva; továbbá az Althaea gyökerének főzete; a Hedyosmos¹⁾ (Mentha) nedve árpaliszttal és tojássárgával keverten a fájó helyre borogatva; legjobb azonban a Sagapenum,²⁾ mely bevéve mindenfajta oldalfájást megszüntet.

12. A has betegségei ellen, diarrhoe, hámorroidák és dysenteria ellen: Adiantum³⁾ nedve főtt myrtus-borral⁴⁾ elállítja a bélhurutot; ugyaníly hatású a Rhamnus leveleinek főzete, valamint a Portulaca nedve is, mely utóbbi megszünteti a görcsöket is; az Anethum foeniculum magva különösen a szeleket hajtja; a Sumach⁵⁾ gyümölcsének nedve szintén enyhíti a hasfájdalmakat; a Bdelium⁶⁾ borban, vagy meleg vízben bevéve eloszlatja a has puffadt-ságát és hajtja a szeleket; a szőlő⁷⁾ magva, ha hideg vízzel

¹⁾ p. 110: עשב דנקרא בלשון יוון דיוסמוס ובלשון רומיים מינתא ההיציו. Diosk. III. 34: ἡδύοσμον ἄγριον Ῥωμαιοὶ μεντάστρουμ.

²⁾ Diosk. III. 81 mondja σαγαπηνόν: πρὸς θώρακος καὶ πλευρᾶς πόνον.

³⁾ 1. fennt 37. sz. a.

⁴⁾ Diosk. I. 112 mondja a μυσίνη-ről: ὁ ἐξ αὐτῆς γινόμενος οἶνος . . . πρὸς προπτώσεις δακτυλίου

⁵⁾ p. 111: עשב דנקרא בלשון ארם סומאח ובלשון יוון ריון הייקון. Diosk. I. 108: ῥοῦς . . . ὃν ἔνιοι ἐρυθρὸν καλοῦσι; ἀμύζων . . . δυσεντερικοῖς . . . αἰμορροΐδας θεραπεύει; Geoponica XVI. 8. 2. ῥοῦς συριακός; Apf. 44.

⁶⁾ אבדיליון דנקרא בלשון ארם רומא דארעא ובלשון ערב מוקיה. Diosk. I. 67: βδέλλιον γινώγῃ διαδρομὰς πνευμάτων; Bdelium africanum (Leunis II. 529); PS. 2047. Budge I. 136. Apf. 359.

⁷⁾ יהוצנים שבענבים נקראים בלשון יוון גינרשא. Galenus, De simp. med. VIII. 3. 3. γίγαρτα ξηρά μέν ἐστι (acinorum uvae nuclei); BB. 482. PS. 706: αἰνὶ γινρשא, non acinos tantum uvarum significat, sed omne quod post uvas pressas restat.

isszák, erősíti a hasat; ugyaníly hatású a granátalma héja hideg vízzel, valamint a gubacs;¹⁾ az *Althaea* gyökerének főzete gyógyítja a bélhurutot, tisztítja és erősíti a beleket; a *Lapathon*²⁾ (*Rumex*) magva szintén megállítja a bélhurutot; az *Anethum graveolens*³⁾ magva ecettel erősíti a hasat; *Mastix*-gyanta hajtja a szeleket s erősíti a beleket; a hasat erősíti továbbá a *Myrtus* gyümölcse, vagy a *Juniperus*, vagy a tölgyfa gyümölcse is; bélhurutot gyógyít a *Rubus fruticosus* friss levele ecetben, vagy olajban megfőzve; a *Mentha aquatica*⁴⁾ főzete szintén jó bélhurut ellen, egyben erősíti a hasat és megszünteti a lázt; fájdalomcsillapító a *Costus speciosus*;⁵⁾ gyógyítja és erősíti a beleket a *Cupressus sempervirens*⁶⁾ (?) gyümölcse és levele borral, vagy vízzel bevéve; végül említendő a belekre nézve erősítő és gyógyító hatású *Hypocistis*.⁷⁾

13. A vese és ágyék fájdalmai ellen, a vese- és hólyagkővek ellen: az *Agaricum*⁸⁾ mastixgyantával és *Lactuca sativa* nedvével keverve megszünteti a vese fájdalmait, mert megnyitja eldugult csatornáit;⁹⁾ a *Bdellium* az *Opium* nedvével, vagy *Smyrniun perfoliatum*-mal keverve összezúzza a követ; a סליולא¹⁰⁾ melynek alakja és illata a

¹⁾ עפצים APf. 73. Diosk. I. 107.

²⁾ עשב הנקרא בלשון ארם חומעא ובלשון יוון לשטא. Diosk. II. 114: λάπαθον . . . πρὸς δυσεντερίαν; APf. 169.

³⁾ זרע ירק נקרא בלשון עיברי שביתא ובלשון יוון אניסוס. Diosk. III. 58: ἄνηθον; APf. 373; K. II. 717: שבת ובלשון אניסוס; Steinschneider, Abus Salt 598: זרע שבת = זרע אניסי.

⁴⁾ עשב הנקרא בלשון יוון קלמיתא ובלשון ארם סחי בארעא. Diosk. II. 128; APf. 271.

⁵⁾ שורש בוסם הנקרא קוסטוס.

⁶⁾ עץ הנקרא בלשון ארם בורתא [ברותא] ובלשון [יוון] ברותיוס הוא עצי אבהיל (Diosk. I. 76.)

⁷⁾ עשב הנקרא בלשון ארם נשרא ובלשון יוון אופוקיסטירוס ובלשון ערב סרכס. Diosk. I. 97.

⁸⁾ אנריקון Diosk. III. 1.

⁹⁾ p. 113: אומרנייא הוא פטרוסילינן או במי כרפס הוא סלינן. I. fennt 118. sz. a.

¹⁰⁾ עשב הנקרא בלשון רוטיים סליולא ובלשון יוון סנינקולוס דוסה לנרד. במראה וריח. [Löw I.: salianca].

nárdushoz hasonlít, összezúzza nedvével a követ; az *Arum dracunculus* gyökerének főzete vízben vagy mézben bevéve, továbbá a *Cicer arietinum*¹⁾ főzete enyhíti a vesefájdalmat és összezúzza a követ; ugyanily hatású az *Organum is*; a *Kypeiros*²⁾ gyökere vízben harmadára befőzve, gyógyítja a vesét s hajtja a vizeletet; a *Caparis spinosa* gyökere szétmorzsolja a követ; ugyanily hatású a galamb- és fecskeürülék,³⁾ valamint a *Galgantgyökér*⁴⁾ is.

14. A húgyhólyag betegségei, valamint a húgykő és dysuria ellen: az *Andropogon Schoenanthum*⁵⁾ nedve a *Kypeiros* nedvével keverten bevéve szétmorzsolja a követ, megoldja a vizelést s megszünteti a fájdalmat; ugyanily hatású az *Adiantum* (*Capillus Veneris*) nedve meleg vízben, továbbá a *Laurus nobilis*⁶⁾ gyümölcsének héja *Kypeiros* nedvével, vagy a *Foeniculum capilla-ceum*⁷⁾ magva meleg vízben bevéve, valamint az *Akoron*,⁸⁾ a szamár meleg ürüléke és a tyúk szárított zúzája.

15. A herezacskó daganata és sérv ellen: borogatandó égetett *Abrotanum*-mal tojássárgával keverve, vagy *Bdellium* és *Faba vulgaris* főzetével, vagy a *Pinus cedrus*⁹⁾ gyümölcsének és *Faba vulgaris* keverékének főzetével, vagy sült tojás és *Cuminum cuminum* keverékével; ha mindez nem használ, úgy a köpülőzővel kell próbálkozni.

16. Kígyómarás, skorpíószúrás és féregcsipés ellen: *Arí-*

1) האפונים חשחורים הם חמצי ובלשון יוון ארבינתין. Diosk. II. 104.

2) שורש אחו הוא קיפירוס. Diosk. I. 4; APf. 276.

3) חרי יונים . . . חרי חציפורים הדרורים.

4) כאולנגאן ובלשין גאלאנגא ; K. II. 389; שורש כולינגאן הוא גלאנגן ; Steinschneider HA. 781; כולינגאן Galgantgyökér.

5) 1. fennt 14. sz. a.

6) δαφνοχομααα פרי דפניקוקון. APf. 299.

7) זרע שטר הנקרא בלשון יוון מרתרון. Diosk. III. 70: μάραθρον 'Ρωμαῖοι φενοούκλουμ . . . τοῖς περὶ χύστιν πάθεισιν ἀρμόζει, διουρητικὸν ὑπάρχον; APf. 382; K. II. 685: ראוינאג ובלשין פניקולום : הוא פניווראו מרטרי והוא שומר.

8) 1. fennt 2. sz. a.

9) פרי עץ ארוזים הדומה לאנזים.

stolochia vízben, vagy borban bevéve, vagy egyenlő mértékben Agaricum-mal keverten akár bevéve, akár a sebre téve; ecetben hígított Ammoniak-borogatás; Catamintha officinalis bevéve, vagy rátéve; a Sulfur¹⁾ bevéve minden méreg erejét megtöri; jó hatású a Dictamnus is, vagy a Prasion (Marrubium), vagy a több éves vaj; mérgezés ellen kitűnő a Capparis spinosa gyökere, de legjobb valamely Theriak.

17. Seb, var, viszketeges kiütés ellen: a Vitis vinifera indáinak főzetével bekenendő a test; vagy az Arum draunculus gyökere ecetben árpaliszttal megfőzve és a testre kenve; vagy a fehér Helleborus ecetben megfőzve; továbbá a Colchicum²⁾ gyökere ecetben megfőzve, vagy a Populus alba³⁾ forgácsai mézben és ecetben megfőzve, vagy Natrum⁴⁾ az Ararat hegyéről babérolajjal keverve, vagy Sulfur olajjal keverve, vagy szurok kecsketejjével keverve, vagy Oleanderlevél⁵⁾ olajban megfőzve.

18. A belekben előforduló férgek ellen, melyek kis gyermekek halálát okozzák, nagy fájdalmat idéznek elő, kiszívják a vért és sárgaságot is okoznak: Mentha pulegium mézzel keverten ecetben bevéve, vagy Lupinus termis lisztje mézzel keverten a hasra téve, vagy Kalaminta nedvéből naponta egy teljes pohárnyit bevéve, vagy a Brassica oleracea magva megtörtten ecetben bevéve, vagy a Nigella sativa magva reggelenként meleg vízben bevéve, vagy אפרטיים-levél nedve marha epéjével keverten a hasra kenve, vagy jól megtört kosszarv ecetben bevéve, vagy az Artemisia absinthium nedvéből egy pohárnyit; mindez kiűzi alulról a férgeket; de ha

¹⁾ גפרית הירוקה.

²⁾ p. 115: החבצלת הוא אירמס. Diosk. IV. 83: κολχικόν . . . οὗ δὲ ἐφήμερον αχλοῦσι; APf. 174. Colchicum, ἐρμὸδᾶκτυλος, amely szóból lett airmas; BB. 760: חמצליתא arab. אל-سورجان.

³⁾ קציעות עצי לבונה נקרא בלשון יוון ליבקא ובלשון ארם חורא ובלשון ירמייא אליבני. Diosk. I. 81: λεύκη; APf. 135; Plinius XVI. 23.

⁴⁾ נתר אררט בשמן דפנים.

⁵⁾ p. 116: ῥοδοδαφνή; APf. 130. Nerium Oleander.

a láz is fellép, úgy a legjobb szer az *Artemisia pontica*¹⁾ (*absinthium ponticum*).

19. Forró-láz ellen: a test lemosandó ecetben főtt *Mentha pulegium*-mal, vagy ecetben főtt *Kalamintha*-val, vagy olajban főtt צבנת²⁾ (?) nevű csalánnal, vagy olajban főtt *Costus speciosus*-sal, vagy vízzel kevert és olajban főtt *Pyrethrum*-mal; megszűnik a láz, ha *Artemisia Absinthium* nedvét, vagy *Apium*-nedvet mézben vesznek be; a *Plantago*³⁾ is megszünteti a lázt, ha vele a hasat kengetik.

20. Ischias és a csípő fájdalmai ellen: *Inula Helenium* gyökerének nedve meleg vízben bevéve, vagy *Lupinus termis* lisztje mézzel keverten a fájós helyre téve, vagy a *Capparis spinosa* nedve *Ammoniak*-kal keverten bevéve, vagy *Iris* gyökere egyenlő mértékben *Bellium*-mal keverten, vagy *Lepidium sativum* magva meleg vízzel és mézzel bevéve.

21. Lepra és roncsoló kiütés ellen, mely a betegek elkülönítését követeli meg, ajánlatos, hogy legalább némiképen enyhíttessék⁴⁾ a betegség: iganak állandóan *Kalamintha*-főzetet, ami meggátolja a betegség terjedését; az indiai orvosok könyveiben a következő ajánlatik: tegyenek egy víperát óborral telt agyagedénybe, melyet két hétig kell szorosan elzárva tartani; ebből a bőrből adjunk azután hét napon át a betegnek naponta egy pohárral s akkor meggyógyul, mert a kiütés elszárad, a bőr pikkelyszerűen lehámlík, csak az a rész nem, mely már a bor bevétele előtt roncsolva volt, mert a lepra mérge erősebb, mint a víperáé. Ajánlatos bekenni a testet *Kedria*-olajjal, de legjobb a *Sulfur*, akár külsőleg, akár belsőleg, mert az szárítja a kiütést.

22. Gyenge, reszkető lábak, csuklók és podagra ellen:

¹⁾ שיח ובלטין שביהא הוא APf. 78; K. II. 707: שיח של ארץ אררט סינטבריא . . . שני מינים האחד מהם סורי . . . ומצא לו כמו כן מין שלישי נקרא סריון ארמיני מכורכם נקרא אפסנטין בחרי.

²⁾ קוצ הנקרא צבנת.

³⁾ Diosk. II. 126. ירק הנקרא שמו ארגנילוסון: p. 117.

⁴⁾ להקל מהם מקצת ננעיהם ולכבות כמעט בעירת חלאיהם.

belsőleg veendő a kerek *Aristolochia* gyökere meleg vízzel, vagy *Colchicum*¹⁾ *Scammonium*-mal²⁾ meleg vízben; külsőleg felkenéssel gyógyítja a podagrát a meleg lehenétrágya, vagy *Brassica oleracea* leveleinek nedve, vagy szárított marhaepe Aloë-val, vagy *Scilla maritima*³⁾ olajban megfőzve, vagy *Opium*, Aloë, *Acacia vera*⁴⁾ *Crocus sativus* és tojás fehérje keveréke hideg vízzel felkenve. Gyorsan hat a podagra ellen a következő keverék: egyenlő mértékben veendő *Colchicum*, *Euphorbium*,⁵⁾ *Scammonium*, *Cinnamomum* és hét szem *Piper*, jól megtörve s meleg fehér borban belsőleg alkalmazandó. Agrippa király a következő keverékből álló kenőcsöt használta podagraja ellen: tíz darab *Scilla maritima*, három-három font ἄμπελος μέλαινα⁶⁾ (*Bryonia*) és ἄμπελος ἀγρία⁷⁾ (*Labrusca*?), melyeknek nedve rézedényben három font olea olivarum-mal addig főzetik, míg a víztartalom elgőzölög, s a megmaradt olaj viasszal sűrítették meg. Ki fókabőrből⁸⁾ készült cipőt hord, nem kap lábfájást és podagra ellen nagyon jó a fóka zsirja.

¹⁾ p. 118: שורש בלשון ארם שורנאן ובלשון יוון ארמודקטילום. K. II. 519.

²⁾ סקמוניא; איםקמוניא; איםקמוניא. Diosk. IV. 170. σκαμμωνία; *Convolvulus Scammonia*; APf. 143.

³⁾ 1. feent p. 180, 1. sz. a.

⁴⁾ אקקיא APf. 197; Budge l. GI. עצרא דקרמא: אקקיא. K. II. 5: אקקיא יבלטין אקאסיא הוא מיץ פרוגש מדבריות הוא מיץ האחו הנקרא קרמ בערב.

⁵⁾ p. 119: אפורביון. Diosk. III. 82. εὐφρόβιον.

⁶⁾ 1. feent 17. sz. a.

⁷⁾ גפן שדה ובלשון יוון אנריז אנגריין. Diosk. IV. 152; Plinius XXIII. 1. (14): *Labrusca a Graecis ampelos agría appellata*.

⁸⁾ עור עגל הים הוא פוקיאן והוא ביקלו מרינו; p. 204: מנעלים מן עגל הים.

IX.

A betegségek és gyógyszerek jegyzéke.¹⁾

אבנר 94.	אורובין 140.	איספינא אלבא 151.
אבדיליון 157.	אורות 136.	איספיקא 28. 102. 114.
אבהיל 158.	אורז 78.	איספלאטום 119.
אבטיח 80.	אורזין 154.	איספליניון 146.
אבינה 77. 129. 150.	אורינגון 139. 150.	איספרגלים 74. 100.
אבילני 126.	אורינגון 143.	איספטיון 121.
אבסקוס 154.	אזוב 79. 94. 135.	איסקאמוניא 162.
אברושטון 16.	אחו 95. 159.	איסקאמוס 143.
אנאלוכון 15.	איגזימון 133.	איסקופשטין 144.
אנז 53. 74. 76.	אידירא 143.	איסקורדיון 145.
96.	אידרוגאנין 106.	איסקילא 156.
אגוזים של 152.	אידרופקון 94.	איסקינוס 126. 141.
ארוזים	אידריפיקאה 90.	איסקנייא 93.
אניניש 109.	אידריאס 97.	איסקינתוס 118. 147.
אנס 74.	איזמירניון 102. 146.	איסתרוכלון 27. 101. 141.
אגריו 104.	158.	איסתרותיון 98. 103. 140.
איסטפידין	איזון 130.	איפורים 150.
אגריו אנגרין 162.	איילוכו 15. 120.	איפטיריון 128.
אגריו קרמבין 36. 139.	איליבורוס 136. 146.	איפסמיתין 102.
אגריקון 158.	אילינין 122.	איפלסטרון 108.
אדיניטין 126.	איליקטרון 106.	איקטיריקוס 89. 96.
אדכר 118. 147.	אינולא 122.	אירבא גרסולא 145.
אהלילג 98.	אינתיריאונים 100.	אירבא לנרייא 140.
אונקירון 131.	איסופוס 135.	אירבאפולקירא 29. 135.
אופוקיסטידוס 16. 158.	איסטמבוס 25. 61. 68.	איריוס [איריון] 36. 111.
אופיון 39. 97.	אסטמביקון 99. 106.	אירין 109.
אופיטיקוס 106. 133.	איסטרוקוס 39. 154.	אירמס 160.
אוקסימילין 103. 106.	איסטרובולין 154.	אירפילוס 139.

¹⁾ Nyomdai akadályok miatt csak itt ragadhatom meg az alkalmat, hogy a nyilvánosság előtt is legmélyebb köszönetet mondjak főtiszt. dr. Löw Immánuel főrabbi urnak, ki az Asaf-könyv kiadására serkentett s a jelen dolgozatot is számos jegyzettel kísérte.

אישקרופולי 87.	אפרוטנון 147.	בלאדור 100.
אישתנקוס 110.	אפרוסילינו 109.	בלילג 76. 98.
אכרוב 79. 139.	אפרטיסם 160.	בליסקונין 138. 152.
אכרוב החיצוני 36. 139.	אפרסמן 118.	בלידקש 76.
אלבוצו 25.	אקורו[אקורון] 111. 131.	בלסם 118.
אלואי 77. 119. 148.	אקינדינון 38. 99. 100.	בננ 143.
אלון 76.	107.	בנות שוח 75.
אלופיאם 97.	אקנתא לובקי 151.	בספאייא 144.
אלטין 23.	אקקיא 162.	בצל 94. 149.
אלמכתום 160.	ארבינתין 159.	בצלת המדבר 156.
אליבנו 160.	ארז 148.	בקרא 36. 115.
אלרודיתון 99.	ארטימוסיא 130.	ברבאסלבנא 115.
אמומן 117.	ארייא 137.	ברבינא 135.
אמוניאקון 77. 96. 130.	אריסטולושיא 15. 131.	ברוכתא 147.
אמונות 106.	ארטודקסילום 162.	ברוניקין 120.
אמטפסא 154.	ארנא או גדיא 151.	ברוקוס 147.
אמיאנטון 109.	ארנוולוסון 151. 161.	ברוש 158.
אמיום 77. 102.	ארסיניקין 109.	ברותא 158.
אמיטון 109.	אשינצי 154.	ברותים 158.
אמלג 76. 99.	אשכי גרדא 96.	בריון 119.
אנדרקלום 154.	אשכי תעלא 27.	ברסם 97.
אנורות 100.	אשל 147.	ברקוקא 76. 151.
אניטום 158.	אתלא 147.	ברתיפום 29. 135.
אניסון 39.	אתרונ 75.	
אנקיריאון 100. 131.	אתרופליקי 16. 102.	
אנקרדיון 100.		בבם [גבש], 15. 109.
אנקת איילא 142.	באטום 127.	גופסין]
אסכרה 49. 51.	בוגלוס 152.	גד 53.
אספרולום 25. 148.	ביטנים 75. 96. 126.	גוזאריש 38. 107.
אספולידון 25.	142. 151. 153.	גופיטם 154.
אספלטון 109.	בוסם 158.	גורד 103.
אספנד 129.	בוסתלום 127.	גורסבורא 131.
אסרין 36. 115.	בוצא 154.	גירטא 157.
אפינא [אפונים] 53. 78. 95.	בורק [בוראקין] 109.	גיד 29.
159.	בושא 28. 113.	גידומין 93. 147.
אפניטרון 109.	בזקטונא 132.	[גירמים]
אפוסטוליקון 108.	בטוני פרמקון 107.	גיושר 96. 131.
אפוסטיטנו 88.	ביטוניקי 132.	גינטיאנא 131.
אפופינקוס 96. 131.	ביללריסי 76.	גינסטרון 121.
אפורביין 15. 96. 162.	ביקלו מרינו 111. 162.	גיסאסטרום 16.
אפוטא 155.	בישיאון 15. 88.	גלאנגן 159.
אפטאפון 94.	ביששא 99. 129.	גלבון 78.
אפיתמון 94.	בכוציקוס 96.	גלבתינ 53.
אפסינתיא 39. 154.	בכתנ 108.	גלונגידין 134.
		גלוקורדיון 98. 134.

127. גפן	150. זנב הסוס	93. מַבְכָּשִׁיר
127. גפן היער	77. 78. זנביל	110. מַיִיָּא
127. גפן הלבן	121. זעפראן	122. 152. טורמיט
162. גפן שדה	109. 153. זפת	90. טחורים
101. 109. 151. גפרית	131. זריוונד	142. טִיט לבן
160.	109. 113. זרנד	92. טִיט־טיאה
79. 133. גרניד	133. זרע כיפא	138. טראגון
148. גרדיסיר		155. טרובולין
	104. קבאלבאן	110. טרטרון
124. דאפנאלואין	151. 160. חבצלת	132. טריפילון
111. 149. דג המקושקש	111. חבשושתא	107. טריפירא
143. דהייסקאמוס	111. חגבים	
124. 155. דהמוסת	94. חגרא	138. יאטבנא
141. דוראים	77. חולבה	141. יברוחין
39. 104. 136. דווקין [דייקוס]	158. חומעא	16. 112. יוקורדיצי
79. דוחינא	109. חומר	121. יינברא
107. דיאפונטיקון	23. חומר חתום	15. 109. ייפסוס
36. 157. דיוזוס	145. הדייקוקורדיין	96. יירא
107. דייפינגון	87. חירא	107. יירא לונדיין
107. דייקוסמן	160. חירא	107. יירא פיקרא
90. דיסינטיוראה	78. חיטה	
128. דיקטאמנין	130. חייא לעלמא	143. כיבא סעירא
80. 102. 150. דלעת	78. 159. חיטצי [חמצא]	159. כולינגאן
96. 155. דפני [דפניס]	96. 156. חילתית	111. כונפוסא
159. דפניקוקין	111. הכשושתא	79. כוסמא
155. דרדר	39. חלב חטים	134. כוריקון קריקון
150. דרוקנים	129. חלבובא	78. 140. 154. כושנא
93. דרקון	96. 126. חלבנא	99. כיירשבר
76. דרקונא	53. חלאים חדים	103. ככריאוס
135. דרקונטיין	98. 101. חלילקים	129. כלדריטוס
142. דרקקנתי	135. חמאמא	148. כלונתא
	117. חמא	155. כלונתא דגני
74. דרס	132. 142. חנקיקא	133. כלונתא
107. דינמו	39. חסא	סימקתא
160. דרדפני	148. חסא כרייא	130. כלילא דמלכא
	146. חרנפיק	77. 130. כלך
29. רויתן	111. חרדון	137. כמטילון
	79. 96. חרדל	77. 148. כמין
145. זאטאי	76. חרוב	129. כמרוס
88. זאיבה	145. חרול	145. כסונא
74. 139. זיפא	159. חרי יונים	138. כסייא דטורי
109. זיבק	159. חרי ציפורים	27. כצא אלתעלב
109. זיגנר	129. חסל	28. 94. כרוב
53. 122. 152. זית	157. חרצנים	102. כרסי-לכנון
36. זית דחיצוני		

כרישא 80. 94.	מירובלנין 76. 99. 101.	נשרא 158.
כרכום 39. 102. 121.	מיריופילון 146.	נתר 110. 149.
156.	מלא תרקיאון 93.	160.
כרסנא 140.	מלבאביסקוס 154.	
כרספא 39. 77. 158.	מלווא 136.	סאמפסיכון 135.
כרספא דחמרי 146.	מלח 110.	סבינא 158.
כרספא דמיא 140.	מלילוטוס 142.	סניזניא 38. 107.
כשכש 141.	מלנתיון 138. 150.	סניקולוס 158.
	מליסופילון 138.	סנידגלי 144.
לאורינו 121.	ממיתא 153.	סדנ 115.
לבונה 39. 160.	מנדרנורא 141.	סוכר 101.
לובייה 80.	ממטיכין 126. 142.	סולטרון 27. 141.
לובן 148.	מסיבה 88.	סימבול 28. 114.
לובקי 15.	מקידוניקון 146.	סומק 78. 103.
לוגדיון 68.	מרדנוש 135.	סומקא 141.
לוליספוקס 26. 29. 136.	מרוא חיורא 29.	סוס 134.
לופא 135.	מרוביון 16. 145.	סועדא 112.
לוסינדי 143.	מרוח אשך 27.	סורננאן 162.
לוסיניקא 143.	מרולין 39.	סחי בארעא 158.
לורדיקא 145.	מרייא [מרוויין] 26. 29. 136.	סטורייא 139.
ליבקה 160.	141.	סטורוכנון 46.
ליטפאדיס 97. 129.	מרירה 111.	סטורותיון 46.
לינטישקוס 126. 142.	מרקשיתא 110.	סיאכתי פראנא 133.
ליפטוקריאה 126.	מרתרון 39. 101. 149.	סיד 110.
לישן תורא 152.	159.	סיון 140.
ליקטואריון 38. 106.	משלחתא 116.	סיטרנ 28.
לשרון 96. 156.	דבסמא	סילינון 77. 158.
לפת 134.		סינוקי 140.
	נבקא 75.	סיניכוס 88. 92.
מולאקין 107.	נואסיר 148.	סיניפטון 141.
מולושיאה 15. 136.	נשפסא 154.	סיסיליון 146.
מוליוס 129.	ניניא [ניניה] 77. 102.	סכניוס [סכניון] 46. 118.
מוסא 107.	ניטרון 149.	סכננבין 106.
מוקול 157.	נישרא 128. 158.	סכפנין 77. 149.
מידא 39. 102.	נחא 152.	סלבייא 26. 29. 136.
מזריון 129.	נכבואה 77. 102. 152.	סלבנקא 115.
מחריכלבא 145.	נענע [ננעא] 77.	סלי אמוניקון 23.
מיאון 112.	נפת 110. 150.	סלילא 158.
מילוטריניוס 137.	נדר 28. 95. 102.	סליכא 116.
מילילוטוס 132.	113.	סלקא 80.
מינתא החיצון 36. 157.	נדר החיצוני 36. 115.	סמפריבא 130.
מיקנוס 39. 133. 141.	נדרוסטכוס 28. 102. 113.	סמפריביטלא 130.
מיקנוס 148.	156.	סנבל 28.
אנאמינוס	נשארר 23. 110.	סנבל אלנרדין 28.

סנבין 106.	סורניאן 145.	פסליתוס 132.
סנדרוס 120.	סוולקין 94. 108.	פספסא 132.
סנה 153.	סוך 110.	פסאברי 141. 148. 155.
סנוירים 86.	סוכת 108.	פרוניטיקוס 97.
ספלולא 131.	סול 53. 78. 154.	פרוניטים 86.
ספרגלים 152.	סולין 115. 138.	פרוסתרונא 135.
סקורדיון 46.	סוליוק 147.	פריסיר המדבר 74.
סקמוניא 97. 162.	סוליסריכון 126.	פרליסאיה 86.
סרכס 158.	סוליכריסטון 108.	פרמאטוס 133.
סרקופניא 87. 93. 127. 151.	סוליפודיון 99. 144.	פרסיון 145.
סרקוקולון 99.	סולפו ופורפו 87. 93.	פרפחינא 80. 154.
	סוליפוס 87. 93.	פשר אלפא 119.
	סוליקונמוס 151.	פשר שיתין 119.
עגל הים 162.	סוקיון 111. 162.	פשתה 96. 151.
עגרה 94. 108.	סורקאקלא 154.	
עדלא 28.	סטרסיליון 146. 158.	צבות 161.
עדשא 78.	פיאקידנוס 130.	צבר 77. 148.
עטרפן 155.	פינון [פינון] 98. 103. 150.	צדרא 140.
עזליק 127.	פידדיקס 148.	צינגער 79.
עולש 153.	פיטשרוליאן 110. 150.	צנדל 101.
עוף הלבן 111.	פיטרוניוס 108.	צנון 78. 95. 96. 151.
עוצבא 127. 151.	פילואנתרופוס 108.	
עוצפור 134.	פילוויא 38. 108.	צפרא 127. 151.
עשלף 111.	פיליקר 16. 108.	צרעת 93.
עטרן 148. 150.	פילישקילא 144.	
עינבת השועל 27. 101. 141.	פינגיריקוס 77. 132.	קאפר [קפר] 77. 150.
[ענבא דתעלא]	פינטא דקטילוס 123.	קאוליקלו 139.
עין עגלא 127.	פינטאידוס 108.	קאקלה 103.
עיקרא דשושא 134.	פינטאפילון 139.	קולוס 49. 50.
עיריוני 25. 148.	פינטירון 99. 108.	קילומבארולא 135.
ענב 74.	פיסתקיאה 153.	קילופוניא 109.
עפצא 85. 158.	פיסתקים 96.	קילוקינתין 102. 150.
עץ שמן 104.	פיקיקומון 141.	קילוקינתידוס 16.
עקר קרחה 128. 152.	פיקרא 96.	קונדוש 98. 136.
ערא 96. 126. 155.	פידיתרון 128. 152.	קוסבורין 154.
ערבווא 137.	פלג 85.	קיסטוס [קושט] 117. 158.
ערורים 158.	פלטוצימינו 101. 146.	קוסיון 108.
ערטניא 144.	פלומוס 144.	קוסימוס 107.
עשבא דמלכא 130.	פליאומטיקו 89.	קופיון 123.
עשת שן 111.	פליברייס 15.	קיקינדימוס 129.
	פליברייטיקוס 89.	קורטובא 155.
		קורלין 110.
פאניד 108.	פלפל 39. 53. 77. 78. 95.	קורסיאיה 110.
פו 115.		קורניא 137. 150. 152.
פולא 28. 78.	פנכריסטון 108.	

קורנת פלותא 138.	קראנגר 113.	שושן ברא 36. 111.
קשומא 80. 102.	קרדאקין 88.	שהין 87. 93.
קידה 116.	קרדמן 153.	שתלא 80. 153.
קידונין 74. 108. 152.	קרדמומן 103. 113.	שירדימה 156.
קידריאה 148. 150.	קרוצי 121.	שיח 161.
קינילום 25.	קרוקון 121.	שיטרנ 127.
קישופום 96.	קרמבין 139.	שכרונא 39. 143.
קישרן 150.	קרעא [קרצם] 150.	שלידונין 15. 102. 156.
קייסא דבסמא 120.	ראפאנוש 78.	שמן האגוזים 123.
קימבלידא 145.	רבית 101. 104. 108.	ש' בושנים 126.
קינדול 119.	רובי 16. 127.	ש' הבצים 123.
קינשווריאה 137.	רודון 102.	ש' דפנים 151. 160.
קינמן 39. 96. 116.	רוז 103.	ש' הדסים 124.
קיסום 143.	רוז מוריין 157.	ש' זרע חרדל 125.
קיפידום 95. 112. 159.	רוטא 98. 103. 150.	ש' לוזים 126.
קיק 96.	רוטא דארעא 157.	ש' ער 124.
קיקום אמיום 50.	רוטיקי 16. 127.	ש' של זרע 124.
קיקלאמינום 137.	רורדון 133.	פשתן
קיראסיברא 132.	רותם 121.	ש' צננות 124.
קירפה 116.	ריזין 155.	ש' קיק 123. 147.
קישואה 80.	ריוברברו 155.	ש' שומשמן 123.
קישואין של 147.	רימון 75. 78. 100.	ש' השקדים 124.
חמורים	רענין 136.	שעורה 65. 79.
קליטיקים 114.	רפה 134.	שער נברא 126.
קלימיא 110.	רקפתא 137.	שקד 75. 96.
קלך 97.		שרסם 97.
קלמותא 122.	שאל 23.	תאינה 75.
קלמינתא אנריון 137.	ארמוניאקום	תודרא 133.
קלמן 118.	שבובנא 150.	תורביר 97.
ארומוטיקון	שבטביטא 151.	תורטום 98. 108.
קלקנתום 110.	שביתא 158.	תורמוסא 78. 143.
קנבון 150.	שביליתא 77. 132.	תותא 76.
קנה בושם 118.	שבץ 88.	תיאודוריטות 98. 108.
קנה המתוק 101.	שדנה 110.	תימן 80.
קנידא 145.	שובלת נרדא 28. 156.	תינקאר 109.
קנפא 150.	שווצרא 29. 135.	תירביטינא 100. 126.
קסטיריון 39. 96.	שולפור 151.	תירייק 108.
קסייא 116.	שום 80. 95. 145.	תיתומלום 129.
קסייא פיסטולא 99. 116.	149.	תכום 114.
קסילו אליון 120.	שומר 101. 149. 159.	תלתל 77. 132.
קפרים 150.	שומשמן 75.	תמר 74.
קצב אטיב 118.	שוניז 138.	תפוח 75.
קצה 147. 150.	שוש 98.	תדרים 95.
קציעות 116.	שושן 39. 102.	תריקדם 148.

40.

A BUDAPESTI
FERENCZ JÓZSEF
ORSZÁGOS
RABBIKÉPZŐ-INTÉZET
ÉRTESÍTŐJE

AZ 1916.—1917. TANÉVRÓL

BUDAPEST

1917.

Alkalay Adolf és Fia utódai, Pozsony.

A lefolyt 1916/17-iki tanévben, működésének 40. évében súlyos gyász borult intézetünkre. Egész Magyarországot megrendítette dicső királyunk I. Ferenc József halála. Gyászba borult az egész nemzet, mert érezte, hogy nagy idő zárult le vele, mely a politikai szabadság megnyílt útján alig remélt anyagi és szellemi gazdagodást juttatott a nemzet minden rétegének; hálával gondol a nemzet királyának nagy erényeire, mert példás lelkiismeretű, emberséges érzésű uralkodó volt, fenkölt gondolkozású, önmagához mindig hű, mások iránt igazságra törekvő, az elfogulatlanság ritka szép példáit tűndököltet; szomorúan érezte mindenki a veszteséget, különösen most a rettentő megpróbáltatás napjaiban, mikor oly nemzeti politikai és társadalmi válságnak kell eldőlnie, mely talán évszázadokra döntő hatású. De minékünk, ha osztályosai vagyunk is az általános gyásznak, külön is van rá okunk, hogy megindultan gondoljunk I. Ferenc Józsefre és emlékét soha el ne feledjük. Az ő uralkodása alatt lettünk hazánk többi vallású lakósaival egyenjogúak, amiért oly hosszú időn át sikertelenül küzdött felekezetünk. Alatta iktatott vallásunk az ország törvényesen bevett vallásai közé. Ő alapította az izr. iskolaalap megalkotásával intézetünket, hogy művelt és hazafias rabbikat adjon a magyar zsidóságnak.

Gyászunk jeléül kitűztük a gyászlobogót. November 23.-án rendkívüli értekezletre gyűltünk és kegyeletünk kifejezésére kimondtuk, hogy a te-

metés napján a tanítás szünetel, intézeti templomunkban november 30.-án gyászistentiszteletet rendezünk, Őfelsége a megboldogult király emlékére egy álló évig elmondatjuk a kaddis imát templomunkban.

November 30.-án, az istentiszteleten, dr. Blau Lajos igazgató mondta az emlékbeszédet (melléklet).

IV. Károly Őfelségének megkoronáztatása napján december 30.-án ünnepi istentiszteletünk volt, melyen Eisenberger Géza IV. éves theologus mondta az ünnepi beszédet, áldást kérve a felséges királyi párra és sokat szenvedő Magyarországra.

1917. január 3.-án a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ő nagyméltóságának körrendeleti meghagyására iskolai ünnepünk volt, melyen Balogh Ármin tanár fölolvasván Őfelségének még megkoronáztatása előtt kiadott »Népeimhez« című kiáltványát, ismertette a hitlevelet, a koronázás fontosságát és szertartását.

Büszkeségünkre szolgál, hogy IV. Károly király Őfelsége 1917. január 26.-án a főhadiszálláson kelt legfelsőbb elhatározásával legkegyesebben megengedte, hogy intézetünk a »Ferenc József Országos Rabbiképző Intézet« nevet viselhesse.

* * *

A tanári kar 1916. szeptember 1.-én megtartott megalakuló értekezletén, minthogy dr. Bloch Henrik bejelentette, hogy egészségét kimélni óhajtvá a jegyzőséget tovább nem vállalhatja, a lemondás oka előtt kénytelenségből meghajolt és dr. Bloch Henrik nagy érdemeinek hálás elismerésével és jegyzőkönyvi megörökítésével dr. Dercsényi Mórictól választotta meg ez évre jegyzőjének.

A tanári kart a vezérőlbizottságban az igazgató mellett Balogh Ármin tanár képviselte.

A tanári kar javaslatára a nmgu. vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerium 1916. dec. 20.-án 149657/II. sz. a. kelt rendeletével a háború kitörése óta hadbavonult Hausbrunner Vilmos tanár helyettesítésével az 1916/17-iki

tanévre megint a következő képesített középiskolai tanár urakat bizta meg: Déri Zsigmond főreáliskolai tanárt a matematika, dr. Fodor Henrik polgáriskolai tanárt a matematika és a természettan és Wirth Kálmán polgári iskolai tanárt a természetrajz előadásával. A tanári kar javaslatára a vallás- és közoktatásügyi minister úr ónagyméltósága dr. Klein Miksa okl. rabbit, ki tavaly óraadó minőségében működött, a bibliai és talmudi tud., valamint a héber és aram nyelvtan és a zsidó történelem tanítására 1916. október 12.-én 89925/II. sz. a. kelt rendelettel ideigl. min. rendkívüli tanárrá kinevezte.

Részvétellel emlékezünk meg Deutsch Sámuel vezérőlbizottsági tag haláláról. Helyébe a vallás- és közoktatásügyi minister úr ónagyméltósága 1916. nov. 4.-én 145654/1916. II. sz. a. kelt rendeletével magyarfeleki dr. Feleki Bélát nevezte ki.

1917. évi február 12., 13. és 14. napján voltak a szóbeli rabbiképesítő vizsgálatok, melyekre dr. Bernáth Miklós, dr. Niedermann Mór és dr. Péner Miklós végzett hallgatók bocsáttattak házi dolgozataik és a február hó 4. és 5.-én tartott zárthelyi írásbeli vizsgálataik alapján. A vizsgálóbizottság dr. Venetianer Lajos, újpesti főrabbi és dr. Hoffer Márkus, veszprémi főrabbi, kiküldött vezérőlbizottsági tagokból, továbbá dr. Blau Lajos, dr. Goldziher Ignác és dr. Guttmann Mihály vizsgáló tanárokból állott. A vizsgálóbizottság elnöke dr. Venetianer Lajos főrabbi úr volt. Ugyanő mondott beszédet a február 15.-én végbement felavató ünnepélyen a vizsgálóbizottság nevében az elbocsátandókhoz. Dr. Bernáth Miklós a maga és társai nevében búcsúbeszédet mondott. Azután dr. Blau Lajos igazgató magyar és héber felavató beszéd kíséretében átadta a jelölteknek a rabbiképesítő okleveleket és a hattárákat.

Régibb növendékeink közül dr. Niedermann Mórt és dr. Schmelczer Izidort a pesti izr. hitközség előljárósága kinevezte hittanárokká.

A pesti izr. hitközség előljárósága a lefolyt tanévben is

megbizott több felső tanfolyambeli hallgatót nép- és középiskolákban való hittanítással.

Több rabbisági hivatal és egyéb hatóság a lefolyt tanévben is ide fordult a tanári karhoz hitfelekezeti kérdéseivel.

A tanítást a szén hiánya miatt nagy sajnálatunkra be kellett szüntetnünk két hétre (február 19.-től március 6-ig).

Alsó tanfolyamunkra tartozó három tanítványunk év közben bevonult fegyveres szolgálatra. Ezek az idevonatkozó ministeri rendelet szerint érvényes osztálybizonyítványt kaptak.

Az alsó tanfolyam V. osztályának tanulói május hó 7-én tették le az osztályvizsgálatot. 13.-án volt a héber írásbeli érettségi vizsgálat, 15.-én volt a szóbeli, melyen a vezérőlbizottság nevében dr. Fischer Gyula rabbi elnökölt. Május 16., 17. és 18. napján volt a gymnasiumi érettségi írásbeli része. A szóbeli érettségi vizsgálatokat június 1-én tartottuk meg dr. Bánóczy József igazgató úr elnöklete alatt, kit a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minister úr ő nagyméltósága a tanterületi főigazgató úr helyettesítésével megbizott. Az érettségi vizsgálatot 1 tanuló jeles, 5 jó eredménnyel tette le.

Május 20.-án az 1917. évi 25699—V. sz. min. körrendelet meghagyása szerint Arany János emlékére ünnepünk volt, melyen Balogh A. tanár méltatta Arany örökéletű poesisát és Hevesi F. V. oszt. tanuló elszavalta Arany 'Rendületlenül' című költeményét. Itt közöljük, hogy tanári karunk belépett alapító tagnak a Nagyszalontai Arany János Egyesületbe.

Május 24.-én volt az ünnepi évvárás, hogy a tanév befejezéséről intézkedő ministeri körrendeletnek megfeleljünk.

Május 29.-én bocsáttattak a felső tanfolyam I. éves hallgatói alapvizsgálatra.

Testületileg fejeztük ki részvétünket dr. Mezey Ferenc vezérőlbizottsági elnök urnak édesanyja, özv. Mezey Albertné halála miatt, aki az igaz zsidónő mintaképe volt. Részvétiratot küldtünk a Szabadkai Chevra kadisának tanítványunk dr. Singer Bernát főrabbi halálakor, aki jeles tudású lelkes pap volt, nagyon jellemes, nagyon jó szívű ember volt. — 1916. őszén meghalt Goldmann Mihály, az Écz-Chajim

segélyző egyesület választmányi tagja, több éven át volt számvizsgálója, az 1911.—12. évtől kezdve pénztárosa. Családjához részvétiratot intéztünk. Szíves készséggel vállalt munkálkodásáért, állandó élénk érdeklődéséért hálás érzéssel emlékezünk meg róla, nevét és önzetlen működését jegyzőkönyvünkben följegyeztük. — Távirattal üdvözlöttük dr. Schwarz Adolfot, a bécsi rabbiseminarium rektorát 70. születése napjára; levél útján dr. Brann M. boroszlói seminariumi tanárt 25. éves jub. napján, dr. Venetianer Lajos újpesti főrabbi rabbivá avatztatásának 25. éves fordulóján, Lazarus Adolfot pesti főkantori működése 25. éves fordulóján.

Örömmel jegyezzük föl, hogy néhai ifj. Hay Ignác 8000 koronát hagyott végrendeletében alapítványul az Écz-Chájim egyesület javára avval a kikötéssel, hogy ez összeg évi kamatából két ösztöndíj adassék két jeles növendékünknek az ő halála napján. E rendelkezésnek ez idén tehetünk először eleget.

Ugyancsak örömmel közöljük, hogy Bauer Ignác budapesti lakos, elhalt testvérének, özv. Eppinger Józsefné Bauer Emma végrendeleti hagyományából 1916. dec. 18-án 862.5 koronát fizetett az Écz-Chájim javára és 1917. január 3-án ez összeget kiegészítette 2000 koronára testvére nevét viselő alapítványul, melynek egy évi kamatját intézetünk valamely példás viseletű kitűnő növendéke kapja jutalmul. Az alapító nemes lelkűségéért e helyen is kifejezzük hálás köszönetünket.

Néhai Hay L. Mihály alapítványának 1915. évi kamatát 160 koronát a tanári kar szónoki jutalomdíjul dr. Schreiber Ignác IV. éves hallgatónak szavazta meg.

Hálásan emlékezünk meg e helyen is az intézeti deákasztal működéséről e nehéz időkben és meleg köszönetünket fejezzük ki a bizottság nemesszívű tagjainak önzetlen működésükért.

A folyó tanévre hirdetett pályatételek közül csupán az egyikre, a Steinfeld Antal-féle alapból hirdetettre érkezett

pályamű és pedig csak egy. Erről a szaktanár bírálata a következő:

»A zsidó katonák szerepe az ókori világbirodalmak hadseregeiben« című pályakérdésre beérkezett **איש מלחמה** jeligével ellátott pályamű négy fejezetben adja elő a zsidó katonákról ránk maradt adatokat, szólva az egyiptomi, görög (Nagy Sándor, Seleucidák), római, új perzsa seregek zsidó katonáiról, az eredeti témán túlmenve az arabs harcos zsidó törzsekről is. A legnagyobb tér az elefantinei határőrségnek jut, mint-hogy erről eredeti okmányok alapján a legjobban vagyunk értesülve. A régibb zsidó zsoldosokról Egyiptomban a bibliai adatok alapján, melyekkel egész kis újabb irodalom foglalkozik, bővebben kellett volna szólni. Az újabb irodalom ismerete általában hézagos és a stilus is simításra szorul. Kisebb hibák is vannak, itt-ott a tárgytól való nagyobb elkalandozás. E fogyatékoság dacára a szerző szorgalmára és buzgalmára való tekintettel a pályadíjat kiadhatónak tartom«.

A jelíges levél felbontása után kitűnt, hogy a dolgozat szerzője: Láczer Dénes II. éves hallgató.

Az 1917.—18-iki tanévre a következő pályatételek tüzetnek ki:

1. A báró Schey Fülöp-féle alapból (újra): »Josephus mint bibliamagyarázó«.

A pályadíj: 184·30 korona.

2. Ugyanazon alapból: »A munkás jogai és kötelességei a talmud szerint«.

A pályadíj: 184·30 korona.

3. A Steinfeld Antal-féle alapból: »A talmud tanulmányozásának elterjedése« (Ibn Daud idevágó értesítésének kritikai vizsgálata).

A pályadíj: 162 korona.

4. Ugyanabból az alapból (újra): »Egy tanú vallomása rituális kérdésekben **עד אחד באיסורין** és különös jelentősége halálesetek megállapításánál **עדות אשה** a talmudi források és decizorok alapján.«

A pályadíj: 162 korona.

5. A Kaufmann Dávid-féle alapból: Abrahám b. Chisz-

dai »Mózné cedekek« című fordításának kritikai összehasonlítása al-Ghazáli »Mizān al-'amal« című arab eredetijével.

A pályadíj: 160 korona.

6. Az orsz. rabbiképző-intézetben felavatott rabbik »Bacher alapítványból«: »A tóra nyílt és zárt szakaszokra való felosztásának vizsgálata«.

7. Ugyanazon alaphól: »A héber szótárírás kezdetei és fejlődése Abulvalidig«. Módszeres vizsgálat az összes régi adatok alapján. Benyújtandó 1919. május 1-ig.

A pályamunkák lapszámozva, idegen kéztől írva és jellegével ellátva, mely a szerző nevét tartalmazó lepecsételt borítékra is irandó, a tanári kar jegyzőjénél 1918. május hó 1-ig nyújtandók be (a 7. számú kivételével).

*

Az 1917.—18-iki tanév f. évi szeptember 3.-án kezdődik. A beiratás, fölvételi és javítóvizsgálatok ideje: szeptember 3., 4. és 5. d. e. 8—12.

A kimutatások közül a nyomdai viszonyokra való tekintetből a könyvtári kimutatást a jövő évi Értesítő fogja közölni.

A Ferencz József országos rabbiképző-intézet felső tanfolyamában az elmúlt tanévben a következő előadások tartottak:

1. **Szentírásmagyarázat:** Jób könyve. 2 óra hetenként (befejezés). *Az igazgató.*

2. **A szentírásmagyarázat és a héber nyelvtudomány története** (befejezés). A midrás irodalom története. 2 óra hetenként. *Ugyanaz.*

3. **Exegétikus irodalom:** V. M. I—V. f. a Vulgatával, Septuagintával, a Targumokkal, a Rambannal és Rásival. Rási. 1 óra hetenként. *Tanár: Fischer.*

4. **Talmud statarie:** Jebámóth 2—17. 5 óra hetenként. *Az igazgató.*

5. **Talmud cursorie:** Chullin 42—60. 3 óra hetenként. *Ugyanaz.*

6. **Talmud jerus:** Jebámóth I. és II. fejezete. 1 óra hetenként. *Tanár: Guttmann.*

7. **Sulchán Árúkh:** Eben Háezer 119—125. 140—141. 154. Széder ha-get 169. 3 óra hetenként. *Ugyanaz.*

8. **Decizorok:** Tóledót Ádám ve-Chavva XXVIII. Széfer micvót gádól. II. K. חלק העשר 50. 1 óra hetenként. *Ugyanaz.*

9. **Midrás:** A midrás איכה Pethichája. 1 óra hetenként. *Tanár: Fischer.*

10. **Zsidók története:** Talmudi és gáoni korszak (350—1040). 2 óra hetenként. *Az igazgató.*

11. **Történelmi gyakorlatok:** Serira levelének olvasása és magyarázása (befejezés) Széder Ólam Zetta. A kazár király levele. 1 óra hetenként. *Ugyanaz.*

12. **Vallásbölcsestet:** I. Sza'adja vallásos rendszere. Olvasmány Sz. Há-em únóth we-ha-déóth c. munkájának bevezetése, 3. és részben 4. fejezete. Hetenként 2 óra.

II. A vallásbölcsestet története a zsidóknál. I. rész: Tájékoztató bevezetés. — Hellenismus. — Gnosticismus. — Ujplatonismus. Hetenként 1 óra. *Tanár: Goldziher.*

13. **Homiletika.** Homiletikai gyakorlatok. 1 óra hetenként. *Tanár: Hevesi.*

14. **A zsidó felekezet jogviszonyai.** 1 óra hetenként. *Tanár: Venetianer.*

15. **Stílusgyakorlatok:** a) Válogatott részletek, Azarja de Rossi, Leo Modena és Sám. Dávid Luzzatto műveiből. b) Héber beszélgetések. 2 óra hetenként. *Tanár: Guttmann.*

A theológiai oktatás átnézete

az alsó tanfolyamban.

1. Szentírás: A) Mózes II. k. 1—6., 12—24., 30., 34. 3 óra hetenként. Tanár: *Guttmann.*

B) Mózes V. k. 2 óra hetenként. *Ugyanaz.*

2. Szentírás: A) A Zsoltárok könyve 1—41. 2 óra hetenként. Birák könyve egészen. 1 óra hetenként.

Tanár: *Klein.*

B) Hósea, Ámosz, Óbadja, Micha, Náchum és Chabakuk. 2 óra hetenként. Ezra könyve. 1 óra hetenként. *Ugyanaz.*

3. Talmud statarie: A) Bábá meciá 94—106. 5 óra hetenként. Tanár: *Guttmann.*

B) Peszáchim 21—32. 5 óra hetenként. *Ugyanaz.*

4. Talmud cursorie: A) Berákóth 2—17 és 26—28. 3 óra hetenként. Tanár: *Klein.*

B) Abóda Zára 2—22 és 62—69. 3 óra hetenként.

Ugyanaz.

5. A) Héber nyelvtan. Első osztály: Hangtan. Név-
mások és az ige. 1 óra hetenként. *Ugyanaz.*

6. Második osztály: A nomen. Számnév és mondattan. 1 óra hetenként. *Ugyanaz.*

7. Zsidók története: A) Izrael története a leg-
régibb időtől a makkabeusok koráig. B) 1492-től a legújabb
korig. 1 óra hetenként. *Ugyanaz.*

8. Rendszeres zsidó vallástann. Az V. osztályban. 1 óra hetenként. Tanár: *Venetianer.*

A bibliatanításban az alsó tanfolyam tanulói 2 csoport-
ban — A) és B) — vettek részt. Az A) csoporthoz tartozik az I.
és II. oszt., a B) csoporthoz a III., IV. és V. osztály. A talmud-
tanításban az alsó tanfolyam tanulói 2 csoportban — A) és
B) — vettek részt. Az A) csoporthoz tartozik az I. és II. oszt.,
a B) csoporthoz a III., IV. és V. osztály. A zsidók történeténél
az A) csoportba tartoznak az II.—III. osztályok, a B) csoportba
IV.—V. osztályok.

A gimnáziumi oktatás átnézete

az alsó tanfolyamban.

I. osztály.

Magyar nyelv és irodalom: Együtt a II. osztály-
lyal. — Külön tanulták a stilisztikát és könyvnlkül megtanulták
Aranynak több kisebb költeményét. Kisebb költemények a magyar
klasszikusokból. — Segédkönyvek: Arany: Toldi Estéje. Havon-
ként 1 írásbeli dolgozat. 3 óra hetenként. Tanár: *Balogh.*

Latin nyelv: Cicero, Pro S Roscio Amerino Két hetenként dolgozat. 5 óra hetenként. Tanár: *Dercsényi*.

Görög nyelv: Alaktan, a verbum-ig. Megfelelő fordítási gyakorlatok. Segédkönyvek: Hintner-Schill, Görög nyelvtan és olvasókönyv. 3 óra hetenként.

Tanár: *Bloch*.

Német nyelv: Válogatott olvasmányok Szemák német olvasókönyvéből. Költemények betanulása. Iskolai és házi feladatok. 2 óra hetenként.

Ugyanaz.

Történet: Az ó-kor története a római császárság keletkezéséig. Segédkönyv: Mangold, Világtörténelem. I. kötet. 3 óra hetenként.

Tanár: *Balogh*.

Mennyiségtan: A négy alpművelet algebrai kifejezésekkel. A legkisebb közös többes és a legnagyobb közös mérték. Hatványozás egész kitevővel. Pascal háromszög. Elsőfokú egyenlet egy és több ismeretlennel. — Házi és iskolai dolgozatok. 2 óra hetenként.

Tanár: *Fodor*.

Természetrész: Botanika: Az általános rész beható tárgyalása. — A részletes növénytan kiváló osztályai. 1 óra hetenként.

Tanár: *Wirth*.

II. osztály.

Magyar nyelv és irodalom: Együtt az I. osztállyal. 3 óra hetenként. Rhetorika: a prózai műfajok ismertetése. Olvasmányok: Deák 1861. első felirati beszédje; egyes darabok Salamon, Kemény Zsigmond, Kossuth, Csengeri és Gyulai Pál műveiből.

Tanár: *Balogh*.

Latin nyelv: Sallustius, De bello Jug, továbbá szemelvények Ovidius Metamorphoséséből. — Havonként 2 írásbeli dolgozat. 5 óra hetenként.

Tanár: *Dercsényi*.

Görög nyelv: Alaktan az aorisztosztól végig a megfelelő gyakorlatokkal. Segédkönyvek: Hintner-Schill, Nyelvtan és gyakorlókönyv. 3 óra hetenként. Tanár: *Bloch*.

Német nyelv: Közösen a III. osztállyal. 2 óra hetenként.

Ugyanaz.

Történet: A római császárság története. A középkor története 1300-ig. Tankönyv: Mangold, Világtörténelem. II. kötet. 2 óra hetenként.

Tanár: *Balogh*.

Mennyiségtan: Algebra: Elsőfokú egyenletrendszer. Másodfokú egyenletek egy és több ismeretlennel. — Mértan: A síkmértan elemei. Összeillőség, hasonlóság, Pythagoras tétele. A kör kerülete és területe. Házi és iskolai dolgozatok. 3 óra hetenként.

Tanár: *Déri*.

Természetráajz: Zoológia: Általános rész. — A gerincesek részletes, a többi típus átnézetes tárgyalása. 1 óra hetenként. Tanár: *Wirth.*

III. osztály.

Magyar nyelv és irodalom: Poetika: a költői műfajok ismertetése, kapcsolatban az esztetikai és művészet-tani alapfogalmak rövid fejtegetésével. Olvasmányok Vörösmarty és Arany műveiből; Shakespeare: Hamlet; Katona: Bánk-bán; Molière: Tudós nők. Egyéb költői szemelvények. Tankönyv: Riedl, Poetika. Havonként 1 írásbeli dolgozat. 3 óra hetenként. Tanár: *Balogh.*

Latin nyelv: Liv. a. u. c. XXI., Vergilius Aeneisének VI. éneke. Havonként 2 írásbeli dolgozat. 5 óra hetenként. Tanár: *Dercsényi.*

Görög nyelv: Xenophon: Apomnemoneumata I. — Homeros, Odysseia, II. 3 óra hetenként. Tanár: *Bloch.*

Német nyelv: Schiller: »Wilhelm Tell«; »Die Braut von Messina«. Írásbeli házi és iskolai dolgozatok. Könyv nélkül tanulták »Wilhelm Tell« egyes részeit. 2 óra hetenként. *Ugyanaz.*

Történet: A középkor története a keresztes háborúktól végig. Az újkor története 1648-ig. Tankönyv: *Mangold*, Világtörténelem II. és III. kötet. 2 óra hetenként. *Ugyanaz.*

Mennyiségtan: Algebra: A logaritmikus és annak alkalmazása. — **Mértan:** Trigonometria és goniometria. 3 óra hetenként. Tanár: *Fodor.*

Fizika: A mechanika alapfogalmai. A fontosabb statikai és kinematikai problémák tárgyalása. 2 óra hetenként.

Tanár: *Ugyanaz.*

Természetráajz: Kémia: A vegyülés általános törvényei. A szerves rész, különös tekintettel a fontosabb ásványokra és vegyületekre. 1 óra hetenként. Tanár: *Wirth.*

IV. osztály.

Magyar nyelv és irodalom: A magyar irodalom története Kisfaludy Károlyig. — Segédkönyv: Beöthy, Irodalomtörténet I. k. 3 óra hetenként. Havonként 1 írásbeli dolgozat. Tanár: *Balogh.*

Latin nyelv: Közösen a III. osztállyal. 5 óra hetenként. Tanár: *Dercsényi.*

Görög nyelv: Homeros, Ilias I., VI. Plato, Apologia; Kriton. 3 óra hetenként. Tanár: *Bloch.*

Német nyelv: Lessing, Nathan der Weise; Laokoon. Írásbeli házi és iskolai dolgozatok. 2 óra hetenként.

Ugyanaz.

Történet: A 30éves háborútól kezdve végig. Tankönyv: Mangold, Világtörténelem. III. k. 2 óra hetenként. *Ugyanaz.*

Politikai földrajz: Európa államai. 1 óra hetenként.

Tanár: *Balogh.*

Mennyiségtan: Algebra: A geometriai sor. — A sorokról általában. — Kamatoskamat számítás. Járadék számítás. — Mértan: Stereometria. — Házi és iskolai dolgozatok. 3 óra hetenként.

Tanár: *Déri.*

Fizika: Hydrostatika, aërostatika. — Hangtan. — Fénytan. 2 óra hetenként.

Tanár: *Fodor.*

Filozófia: A filozófia történetének rövid áttekintése; Lélektan.

Tanár: *Balogh.*

V. osztály.

Magyar nyelv és irodalom: A magyar irodalom története: Kisfaludy Károlytól napjainkig. — Segédkönyv: Beöthy, Irodalomtörténet I. és II. köt. Havonként egy írásbeli dolgozat. 3 óra hetenként.

Tanár: *Balogh.*

Latin nyelv: Tacitus, Annales, I. és több szemelvény. — Horatius, válogatott ódák, satirák és epodusok; de arte poetica. Kéthetenként egy írásbeli dolgozat. 5 óra hetenként.

Tanár: *Dercsényi.*

Görög nyelv: Platon, Phaëdon. — Sophokles, Antigone. 3 óra hetenként.

Ugyanaz.

Német nyelv: Goethe, Torquato Tasso. — A német irodalom története. — Segédkönyv: Kluge, Leitfaden. Írásbeli iskolai dolgozatok. 2 óra hetenként.

Tanár: *Bloch.*

Történet: Magyarország története 1867-ig különös tekintettel alkotmányos intézményeink fejlődésére. — Tankönyv: Andor, Magyarország története. 3 óra hetenként. Tanár: *Balogh.*

Mennyiségtan: Permutációk és kombinációk. — A Newton-féle hatványsor. Analitikai geometria: az egyenes egyenletei, képszeletek. — A matematikai tananyag átismétlése. Házi és iskolai dolgozatok. 3 óra hetenként.

Tanár: *Déri.*

Fizika: Hőtan. — Az elektromosság és mágnesség. 2 óra hetenként.

Tanár: *Fodor.*

Filozófia. Közösen a IV. osztálylyal. 2 óra hetenként.

Tanár: *Balogh.*

* * *

Az éneket az alsó tanfolyam valamennyi osztályában *Lazarus Adolf* énektanár, a tornát pedig *Róna Ármin* tornatanár tanította.

A)

A Ferencz József országos rabbiképző - intézet vezérlőbizottsága :

Elnök: **dr. Mezey Ferenc, kir. tanácsos.**

Budapesti tagok.

Adler Lajos, a pesti izrael. hitközség elnöke.

Dr. Bánóczy József, az orsz. izr. tanítóképző-int. igazgatója.
báró dirstyai Dirsttay Béla.

magyarfeleki dr. Feleky Béla.

Dr. Fischer Gyula, a pesti izr. hitközség rabbija.

Dr. Hevesi Simon, a pesti izr. hitközség rabbija.

báró dr. Kohner Adolf, udvari tanácsos, a m. izr. kézmű-
és földmívelési egylet elnöke.

Dr. Mezei Mór, a magyarországi izraeliták országos iro-
dájának elnöke.

Székely Ferenc, udvari tanácsos.

Winterberg Gyula, udvari tanácsos, a pesti Chevra Kadisa
elnöke.

csepeli Weisz Manfréd.

Vidéki tagok.

gelsei és belicsei báró Guttmann Vilmos, községkerületi
elnök, Nagykanizsa.

báró Hatvany-Deutsch Béla, Sárvár.

Dr. Hoffer Armin főrabbi, Veszprém.

Dr. Kecskeméti Lipót főrabbi, Nagyvárad.

Dr. Kiss Arnold budai főrabbi.

Dr. Neumann Ede főrabbi, Nagykanizsa.

várhelyi Rósa Izsó, községkerületi elnök, Szeged.

Dr. Sidon Adolf főrabbi, Versec.

Dr. Steinherz Jakab főrabbi, Székesfehérvár.

nagypéli Sternthal Salamon, községkerületi elnök, Temesvár.

dr. Venetianer Lajos főrabbi, Újpest.

mucsinyi Wohl Rumi Adolf, községkerületi elnök, Losonc.

B)

A tanári kar tagjai.

a) Theológiai tanárok.

Dr. Blau Lajos, igazgató, tanította a felső tanfolyamban a talmudot, a bibliai tudományokat és a zsidók történetét; az intézet könyvtárosa.

Dr. Fischer Gyula, tanította a felső tanfolyamban az exegetikus irodalmat és midrást.

Dr. Goldziher Ignác, udv. tanácsos, az egyetem rendes tanára, tanította a felső tanfolyamban a zsidó vallásbölcsészetet.

Dr. Guttmann Mihály, tanította a felső tanfolyamban a szertartást, az alsóban a talmudot és a szentírást.

Dr. Hevesi Simon, tanította a felső tanfolyamban a homilétikát.

Dr. Klein Miksa, tanította az alsó tanfolyamban a szentírást, a talmudot, a héber nyelvtant és a zsidók történetét.

Dr. Venetianer Lajos, tanította a felső tanfolyamban: A zsidó felekezet jogviszonyait; az alsóban: A rendszeres zsidó vallástant.

b) Gymnasiumi tanárok.

Balogh Ármin, a magyar könyvtár könyvtárosa, tanította a magyar nyelvet és irodalmat (az összes osztályokban), a magyarok történetét (az V. osztályban), a világtörténetet (az I. és a II. osztályban), a politikai földrajzot (a IV. osztályban), a bölcsészetet (a IV. és V. osztályban).

Dr. Bloch Henrik, tanította a német nyelvet és irodalmat (az összes osztályokban), a görög nyelvet (az I., II., III. és IV. osztályban), a világtörténetet (a III. és IV. osztályban).

Dr. Dercsényi Móricz, a tanári kar jegyzője, tanította a latin nyelvet (az összes osztályokban) és a görög nyelvet (az V. osztályban).

Hausbrunner Vilmos tanár helyett:

Déri Zsigmond, tanította a matematikát (a II., IV. és V. osztályban);

Dr. Fodor Henrik, tanította a matematikát (az I. és III. osztályban) és a természettant (a III., IV. és V. osztályban);

Wirth Kálmán tanította a természetrajzot (az I., II. és III. osztályban).

*

Lazarus Adolf tanította az éneket (az összes osztályokban).

Róna Ármin tanította a tornát (az összes osztályokban).

*

Iskolaorvos: dr. Révai Izidor.

C)

A hallgatók és tanulók névjegyzéke.

Azon tanulók, kiknek neve csillaggal van jelölve, az iskolaév közben elmaradtak.

A felső tanfolyam hallgatói az 1916—1917. évben:

Név:	Évfolyam:	Születéshely:	Megye:
Burger Izidor	V.	Bodzás-Ujlak	Zemplén
Eisenberger Géza	IV.	Batrovac	Szerém
Ellenbogen Ignác	IV.	Jánosháza	Vas
Ellenbogen Márkus	I.	Jánosháza	Vas
5 Friedmann Hillel	II.	Madarász	Szatmár
Friedmann Móric	I.	Lelesz	Zemplén
Frischmann Dávid	II.	Sárospatak	Zemplén
Geyer Artur	V.	Budapest	
Grünwald Sándor	V.	Sátoralja-Ujhely	Zemplén
10 Händler Salamon	II.	Nátafalva	Zemplén
Hirsch Márton	II.	Mezőszilvás	Kolozs
Hoffmann Miksa	III.	Peleszarvad	Szilágy
Klein Ábrahám	IV.	Cseke	Szatmár
Láczér Dénes	II.	Czepléd	Pest
15 Loránd Sándor	III.	Bodrog-Vécs	Zemplén
Lorber Leó	I.	Budapest	
*Luria Adolf	II.	Császárfalu	Sopron
Nébel Ábrahám Izsák	IV.	Záhony	Ung
Reinitz Hermann	III.	Mezőgecse	Bereg
20 Resofszki Artur	V.	Boldogkőváralja	Abauj-Torna
Salamon Pál	III.	Ó-Dávidháza	Bereg
Dr. Schreiber Ignác	IV.	Nagyvárad	Bihar
Strausz Herm.	II.	Dés	Szolnok-Doboka
Trebitsch Jenő	III.	Budapest	
25 Weisz Elemér	I.	Budapest	
Weisz Rezső	III.	Mosdós	Somogy (meghalt)
Winkler Ernő	IV.	Újpest	Pest
Wolf József	III.	Budapest	

Az alsó tanfolyam tanulói:

I. osztály.

Név:	Születéshely:	Megye:
Adler Sándor	Beregszász	Bereg (kimaradt)
Braunstein Jakab	Iszka	Máramaros (bevonult)
Frenkel Dezső	Tasnád	Szilágy
Frenkel Jenő	Tasnád	Szilágy
5 Fürst Izrael	Magyarország	Beszterce-Naszód
Guttmann Sándor	Budapest	
Klein Hugó	Nagyvárad	Zemplén
Kohn Zoltán	Budapest	
Lanxner Mór	Gödöllő	Maros-Torda

II. osztály.

Davidovits Géza	Nagyrozszt	Zemplén (bevonult)
Gottlieb Elek	Hétfő	Sáros
Gut Imre	Kétfő	Somogy
Klein Mór	Tolcsa	Zemplén
5 Kopp Vilmos	Hétfő	Sáros
Mátyás Ferenc	Budapest	
Rosenwasser Emanuel	Krakó	Ausztria (Galiczia)

III. osztály.

Blumenfeld Ármin	Máramaros	Máramaros
Bráf Sándor	Göncruszka	Abauj-Torna (bevonult)
Guttmann Dezső	Roskovány	Sáros
Neumann Ferenc	Abauj-Szántó	Abauj-Torna
5 Steindler Samu	Gercsely	Zemplén
Strasser Fülöp	Budapest	Pest
Szathmari Nátán	Berzevicse	Sáros
Tessler Ernő	Budapest	
Weisz Lajos	Napagedl	Morvaország (bevonult)

IV. osztály:

Gintzler Ármin	Kisvárda	Szabolcs
Klein Ernő	Tiszadob	Szabolcs
Lustig Aladár	Kisszeben	Sáros
Partos Ferenc	Dunaföldvár	Tolna
5 Véber Sámuel	Órszállás	Bács-Bodrog
Weeg Mór	Gorlice	Ausztria (Galiczia)
Weiszberg Dezső	Tolcsa	Zemplén
Weiszburg Sándor	Tolcsa	Zemplén

V. osztály.

Név :	Születéshely :	Megye :
Enten Fülöp	Berzevicze	Sáros
Goitein Zsolt	Budapest	
Goldberger Sándor	Tasnád	Szilágys
Hevesi Ferenc	Lugos	Krassó-Szörény
5 Rosenbaum Géza	Budapest	
Wallenstein Zoltán	Tárkány	Komárom

D)

Az alsó tanfolyam tanulóinak előmenetele.

Osztály	Jeles	Jó	Elégséges	1 tárgyból elégtelen	2 tárgyból elégtelen	Ismétlő	A tanulók száma
I.	—	1	6	1	—	—	8
II.	—	2	4	1	—	1	7
III.	—	3	4	1	—	—	8
IV.	1	2	4	1	—	—	8
V.	1	1	4	—	—	—	6
	2	9	22	4			37

E)

Az „Écz-Chájim“ segélyzőegylet kimutatása az 1916/17-iki tanévről.

Az „Écz-Chájim“ segélyzőegylet elnöksége hálás köszönettel sorolja fel az 1916/17-iki tanévben befolyt adakozásokat. A választmány tagjai a tanári karon kívül: Adler Gyula, Breitner Zsigmond, Eisler Samu, dr. Fischer Gyula, Goldmann Mihály (meghalt), Handler Jónás, Kohn Arnold, dr. Mezey Ferenc, Schlesinger M. Bertalan.

I. Bevételek:

A) Tagsági díjak:

	Korona		Korona
Abrahám Emil úr, Budapest	10.—	Dr. Blau Lajos úr, tanár, Bpest.	10.—
Adler Gyula úr, „	40.—	Bloch Ártur úr, Budapest	10.—
Adler Lajos úr, „	20.—	Dr. Blumgrund Naftali úr,	
Dr. Ardó Alfréd úr „	10.—	rabbi, Abony	10.—
Auer Dávid és fia urak, Bpest.	10.—	Brammer Ödön úr, Budapest	10.—
Bacher Emil igazgató úr, „	10.—	Breitner testvérek, „	10.—
Dr. Bánóczi József úr, „	10.—	Brust Dávid úr, Budapest	10.—
Baumgarten Lajos úr, „	20 —	Budai izr. hitközség	20.—
Beifeld József úr „	10.—	Csurgói izr. hitközség . . .	10.—
Békéssy Artur úr, Tolcsva	10.—	Csonka Marcel úr, Budap.	10.—
Dr. Benedek Béla úr, Bpest.	30.—	Dr. Dercsényi Móric úr, tanár,	
Berger Jakab úr, Ráckeve .	10.—	Budapest	10.—
Berger Mór úr, Budapest .	10.—	Deutsch Gyula úr, Budapest	10.—
Dr. Bernstein Béla úr, Nyir-		Deutsch Miklós úr, „	10.—
egyháza	10.—	Dr. Diamant Gyula úr „	10.—
Besztercebányai izr. hit-		Diamant Samu úr, „	10.—
község	10.—	Ehrenstein Bernát úr, Bpest.	10.—
Bettelheim Miksa úr, Bpest.	10.—	Eisler és Reinitz urak, „	10.—
Bettelheim Miksa és társa		Eppinger Lázár úr, Budapest	20.—
Budapest	10.—	Dr. Fényes Mór úr, „	10.—
Birnbaum Imre úr, Bpest.	10.—	Dr. Fischer Gyula úr, rabbi,	
Birnbaum László úr, Bdpest.	10.—	Budapest	10.—

	Korona		Korona
Fleischl Sándor úr, Bdp.	10.—	báró Kohner Adolf úr, Bdp.	200.—
Freundenberg Rafael úr, »	10.—	Kohner Adolf és fiai, Bdp.	60.—
Dr. Frisch Ármin úr, »	10.—	Dr. Kohn S. úr, főrabbi, »	10.—
Fröhlich Miksa úr, »	10.—	megyeri Krausz Izidor úr, »	12.50
ifj. Fröhlich és Tsukurak, Bdp.	10.—	özv. Kriegler Dávidné úrnő,	
Dr. Fuchs Dávid úr, Bdp.	10.—	Budapest	10.—
maróti Fürst László úr, Bdp.	10.—	Kronberger Lipót úr, Bdp.	10.—
Gansl Ignác úr, Budapest	10.—	Küszler Henrik úr, Budapest	10.—
Gardé Henrik úr, Budapest	10.—	Lang Vilmos úr, Budapest .	10.—
Gomperz testvérek, »	20.—	Lazarus Adolf úr, főkantor,	
Dr. Goldziher Ignác úr, ta-		Budapest	10.—
nár, Budapest	10.—	Léderer Róbert úr, Budapest	10.—
Dr. Grauer Vilmos úr, Bdp.	20.—	Leitersdorfer Dávid úr, Bdp.	10.—
özv. Gross Zsigmondné »	10.—	Dr. Links Armin úr, »	10.—
Grüner A. Henrik úr, »	10.—	Liptó Szt. Miklósi hitközs.	20.—
Grünfeld Miksa úr, Bpest.	10.—	Löwy Adolf úr, Budapest .	10.—
Guttentag Gusztáv úr, Budap.	10.—	Löwy Salamon úr, »	10.—
Dr. Guttmann Mihály úr »	10.—	Dr. Mezey Ferenc úr »	10.—
Guttmann Miksa úr, »	20.—	Modern és Breitner urak, Bdp.	30.—
Oyóri Chevra Kadisa . . .	30.—	Mohácsi izr. hitközség .	20.—
Halmos Izor úr, Budapest .	10.—	Moskovitz Mór úr, Bótrágy	20.—
Handler Jónás úr, »	10.—	Müller Mór úr, Budapest .	10.—
Hecht Jónás úr »	10.—	Müller Vilmos úr, »	20.—
Heisler Vilmos úr »	10.—	Munk Mór és Társa Utódei	
Dr. Heller Bernát úr, tanár,		Budapest	20.—
Budapest	10.—	Musitzky Ign. úr, Budapest	10.—
Heller Gyula úr, Budapest .	10.—	ifj. Nagler testvérek, Budap.	10.—
Herzfeld Frigyes úr, Bdp.	10.—	Dr. Ostern Lipót úr, Budapest	10.—
Dr. Herzog Manó úr, Kaposvár	20.—	Österreicher Miksa úr, Bdp.	10.—
Herzog Ödön úr, Budapest	10.—	rétügyi Pauncz Sándor úr,	
Dr. Hevesi Simon úr, rabbi,		Budapest	10.—
Budapest	10.—	Pollák József úr, Budapest	10.—
Joel Adolf és fiai urak, Bdp.	10.—	Pollák Károly úr, »	10.—
Kalmár Rezső úr, Budapest	10.—	Porgesz Jenő úr »	10.—
Kann Jakab úr, »	10.—	Porgesz Mór úr »	10.—
Kanitz Ignác és fiai, »	20.—	Izr. hitközség Pozsony . .	30.—
Dr. Kecskeméti Lipót úr,		Rechnitz H. és M. urak, Bdp.	10.—
rabbi, Nagyvárad.	15.—	Dr. Révai Izidor úr, Budap.	10.—
Dr. Klein Ármin úr, Tolcsva	10.—	Ruszt József úr, Budapest .	20.—
Klein H. Jakab úr, Budapest	10.—	Sándor Pál úr, Budapest .	20.—
Klein J. D. úr, »	10.—	Schlesinger Alajos úr, Bdp.	10.—
Dr. Klein Miksa úr, »	10.—	Schosberger L. és R. urak,	
		Budapest	20.—

	Korona		Korona
Schön Ignác úr, Budapest	10.—	Veszprémi izr. hitközség . . .	20.—
Dr. Schreyer Jakab úr, »	10.—	Wahl Béla úr, Budapest . . .	10.—
Schulz József úr, Budapest	10.—	Weisz Gyula úr, Budapest . . .	10.—
Dr. Schwarz Jakab úr, Bdp.	10.—	Dr. Weisz Miksa úr, Bdp. . .	10.—
Semmler J. úr, Budapest	20.—	Dr. Weisz Mór úr, Budapest	10.—
Simon Jakab úr, Budapest . .	10.—	Dr. Weiszbürg Gyula úr, Bdp.	10.—
Dr. Stamberger Ferenc úr, Budapest	20.—	Wertheimer és Frankl urak, Budapest	10.—
Stern Károly úr, Budapest . .	10.—	Dr. Wolff Vilmos úr, Budap.	10.—
Strasser Róbert úr, »	10.—	Dr. Ziegler Ignác úr, rabbi, Karlsbad	10.—
Strausz Emil úr, »	20.—	Zsürger L. úr, T.-Ujlak . . .	10.—
Dr. Stiller Bertalan úr, Bdp.	20.—	Zwack József úr, Budapest	20.—
Dr. Venetianer Lajos úr, rabbi, Ujpest	10.—	Összeg 1952.50	

Dr. Bacher Vilmosné úrnő férje halálának évfordulóján 100 koronát ajándékozott a tanulók közt való kiosztás végett.

Valentin József úr Budapest, 30 koronát küldött kiosztás végett. Az összegeket azonnal kiosztottuk.

Dr. Körmöczy Emil úr, Budapest, 20 koronát adományozott az Écz Chajim javára.

B) Templomi adakozások.

I. A dohányutcai templomban.

	Korona		Korona
Bacher Emil	100.—	dr. báró Kohner Adolf	350.—
Bacher Miksa	5.—	Lamm Mór	100.—
dr. Fischer Gyula	10.—	Léderer Róbert	10.—
dr. Fleischmann Illés	10.—	dr. Virág Mór	50.—
dr. Hevesi Simon	10.—	Összeg:	645.—

II. Az intézeti templomban.*)

Ágoston K. úr 5 (5), Ausspitz Ignác úr 50, Bacher Ernő úr 10 (10), Balassa úr 2 (2), dr. Bátori Ármin tanár úr 12 dr. Bernath Miklós úr 5, Bettelheim Sándor úr 2 (2), Bineter Mór úr 5, Blatt H. úr 18 (9), dr. Blau Lajos igazgató úr 21

*) A zárójelen kívül álló számok az Écz-Chajim javára, a zárójel közt álló számok a templomi célokra tett adakozásokat tüntetik fel.

(5), Braun Ignác úr 3, Braun S. úrnő 5, Buchbinder H. úr 10, Buchbinder M. úr 20 (20), Burger Izidor úr 2, Dános Marcell úr 20 (10), Dénes M. úr 3, dr. Dercsenyi Móric tanár úr 4 (4), dr. Elsass B. rabbi úr 10, Fábian M. úr 15 (10), Finder S. úr 10, Frankl B. úr (10), Frankl Ignác úr 10, dr. Frenkel B. úr 5 (5), Gerlóczi Adolf úr 8 (5), Goitein Zsolt úr 2, Grünwald József úr 12, dr. Guttmann Mihály tanár úr 3 (3), Hahn úr 3 (3), Halász úr 50 (50), Herzfeld Ignác úr 2, Hirschberg Ignác úr 10 (10), Hirschberg Ottó úr 20, Holländer Sándor úr 5, Klein Manó úr 3 (3), dr. Klein Miksa tanár úr 6 (2), Klopfer úr 5 (5), Kohn Mór úr 2 (2), König Elemér úr 6 (6), Kőszegi úr 2 (2), Löwy Mátyás úr 100, Moskovits M. 5 (5), Nádasdi Adolf 5 (5), Nébel I. úr 1, dr. Niedermann Mór úr 8 dr. Péner Miklós úr 11 (2), Pollák Ignác úr 3, Rácz Ármin úr 2 (2), Reiner Miksa úr 5 (5), Reschofszi Artur úr 2, Ritter úr 1, Robitsek Sándor úr 4, Rohlich úr 3 (3), Róna Ármin tanár úr 10 (5), dr. Róna úr 2, dr. Rosenák Miksa úr 20, Salgó Lipót úr 5, Scheibel Adolf úr 9 (2), Schmergel Ignác úr 100 (50), dr. Schreiber Ignác úr 2, Sommer úr 2, Somogyi úr 6 (8), Stern úr 2, Strausz Henrik úr 5, Szekeres M. úr 2, Szidon Gábor úr (10), Virág József úr 10, Wertheimer Soma úr 5 (5).

A templomi adakozások összege:

	Korona
I. A dohányutcai templomban	645.—
II. Az intézeti templomban	698.— (295.—)
Összesen .	1343.— (295.—)

A templomi bevétel és kiadás 1916./17. tanévben.

Bevétel:

	Korona
1916. szeptember 1-én maradt	583.63
Ülőhelyek bérleteért	860.—
Istentiszteleti adományok	295.—
Összesen .	1738.63

Kiadás:

Előimádkozóknak és az énekkarnak a nagy ünnepe-	
ken, szónoklatok- és sofárfuvásért	430.—
Havi és egyéb kiadások	480.—
Beszedőnek	29.50
Összesen .	939.50

Bevétel	K 1738.63
Kiadás	» 939.50
Marad K	799.13

C) Szelvények és kamatok.

Az egyleti vagyon befolyt kamatai a Reich Gábor és Sarolta, a Horovitz Betti, az özv. dr. Kaufmann Dávidné, a gelsei Guttmann-féle, a Gries Benjamin, az Ehrlich Mózes, a Herzmann Bertalan, a dr. Bacher Vilmos, a dr. Simon József, a Hay Ignác és az özv. Eppinger Józsefné-féle alapok szelvényei és kamatai K 7119.31.

D) Rendkívüli adakozások:

	Korona		Korona
Gara Emil	100.—	Pesti izr. hitk. Pollák ala-	
Dr. Gara Rezső	50.—	pitvány kamatai	40.—
T. adománya	20.—	O. M. I. K. E. ösztön-	
Braun József	30.—	dija 1917-re	200.—
Pesti Chevra kadisa	300.—	Dr. Bacher Vilmosné	100.—
		Összeg	840.—

E) Alapítványok.

Herzmann Bertalan úr és Tótisz Lujza urnő ala-	
pitványának 1916. évi részlete	K 200.—
ifj. Hay Ignác hagyatéka K 8000.— n. é 4%-os	
magy. kor. járadék	» 8000.—
valamint ennek 1912. évi július hó 24-től 1916.	
évi október 17-ig számított 4% szelvény-	
jövedelem	» 1201.72
özv. Eppinger Józsefné szül Braun Erna alapít-	
ványára készpénzben befolyt	» 1998.85

F) Más adakozások az intézet és az Éc-Chájin segélyegylet javára.

A vallás- és közoktatásügyi minster úr O Nagyméltósága által intézetünk szegénysorsú növendékeinek támogatására az izr. iskolaalapból engedélyezett 2000 koronából 1000 korona.

A pesti izr. hitközség előljárósága főt. dr. Kohn Sámuel főrabbi úr javaslatára egy a tanári kar által ajánlott hallgatónak megszavazta a Kohn Sámuel-féle ösztöndíjat (200 kor.) és két hallgatónak a hitközségi ösztöndíjakat (à 200 kor.).

A pesti izr. hitközség előljárósága megszavazta egy a tanári kar által ajánlott hallgatónak a Reich Gábor és Sarolta-féle ösztöndíjat (400 kor.).

Az ómoraviczai izr. hitközség előljárósága az Ungar Benjamin-féle ösztöndíjat (400 kor.) egy Bács megyei illetőségű hallgatónak a tanári kar ajánlatára megszavazta.

Az izr. orsz. ösztöndíjegylet bizottsága megszavazott 6 hallgatónak 200—200 és 1 hallgatónak 400 koronás ösztöndíjat.

Az O. M. I. K. E. 200.— kor. ösztöndíját egy felső tanf. hallgató nyerte.

Dr. Mezey Ferenc kir. tan. a vezérőlbizottság elnöke a Pesti Chevra kadisa »Dr. Mezey Ferenc alapítványa« i közül két, egyenként 400 koronás alapítványt két felsőtanfolyambeli hallgatónak ítélte oda.

Orsz. Izr. közalap a Szabolcsi Miksa-féle 200 koronás ösztöndíjat egy felsőtanfolyambeli hallgatónak ítélte oda.

Az ifj. Hay Ignác alapítvány két ösztöndíja (à 160 kor.) egy felső- és egy alsőtanfolyambeli hallgató kapta.

A dr. Simon József-féle 100 koronás ösztöndíjat egy alsőtanfolyambeli növendék kapta.

A bevételek összege:

	1914/15. évben*) korona	1915/16. évben*) korona	1916/17. évben korona
Tagsági díjak . . .	1826·38	1908·40	1952·50
Templomi adakozások .	897·—	929·—	1443·—
Rendkívüli adakozások . .	525·—	411·—	840·—
Vallás- és közoktatásügyi ministerium adománya .	2000·—	2000·—	1000·—
Kamatok és szelvények . .	6820·95	7103·80	7119·31
Túlkiadás	915·97	—	—
Összesen	12.985·30	12.352·20	12.354·81

*) Ezen összeállításokat itt adjuk, mert annakidején az értesítők elkészítésénél nem voltak kimutathatók.

K i a d á s o k:

	1914/15. évben*) korona	1915/16. évben*) korona	1916/17. évben korona
Havi segélyezésre és ellátásra	5097·—	3410·—	3532·—
Rendkívüli segélyezésre	1829·40	860·30	603·—
Reggelire	2149·70	1864·80	2226·88
Diákasztal céljára	3584·36	4000·—	2460·14
Ruházat és gyógyszerre	—	500·—	328·22
Ösztöndíjakra	288·—	756·75	750·—
Templomi- és együletibeszedő és egyéb költségek	36·84	131·26	1347·92
Több bevétel	—	829·09	1106·65
Összesen	12.985·30	12.352·20	12.354·81

Az Écz-Chájim értékpapirjai 1917. június 30-án:

K 20.600·— n.é. 4½% P. m. ker. bk. záogl. à 87·—**)	17.922·—
» 102.200·— » » 4% » » » » » » 76·—	77.672·—
» 1000·— » » 4% » » » » közs.kötv. 76·—	760·—
» 11.000·— » » 4% M. földhitelint. zgl. à 75·—	8.250·—
» 5.000·— » » 4% M. földteherm. kötv. » 75·—	3.750·—
» 4.000·— I. 6% magy. hadikölcsön » 93·—	3.720·—
» 1.000·— II. 5½% » » » » » » 88·—	880·—
» 1.000·— IV. 6% » » » » » » 93·—	930·—
» 800·— 4% májusi járadék » » » » » » 73·—	584·—
2 db. 4% Magy. jelzálog sorsjegy à 104·—	416·—
2 » Convertált » » » » » » 150·—	300·—
Összesen	115.184·—

Külön kezelt alapítványok kimutatása:

Gries Benjamin alap értékpapirjai.

K 1000·— III. 6% magy. hadikölcsön à 93·— . . .	Korona 930·—
---	-----------------

Horovitz Betti alap értékpapirjai.

K 600·— 4% januári járadék à 100·—***)	600·—
» 300·— 4·2% áprilisi » » » » » » 100·—	300·—
Összesen	900·—

*) Ezen összeállításokat itt adjuk, mert annakidején az értesítők elkészítésénél nem voltak kimutathatók.

**) Az összes értékpapirokat a napi árfolyamokkal átszámítva vettük fel a mérlegünkbe.

***) Azon alapítványoknál, melyek értékpapirokban tétettek, az értékpapirokat teljes névértékkel vettük fel a mérlegbe.

Ehrlich Mózes alap értékpapirjai.

Korona

K 2000.— 4% Pesti m. ker. bk. zgl. à 76.— . . 1520.—

Bauer Zsigmond alap értékpapirjai.

K 200.— 4% Pesti m. ker. bk. zgl. à 76.— . . 152.—

» 100.— 4% Magy. koronajáradék » 75.— . . 75.—

» 400.— II. 5½% magy. hadikölcsön » 88.— . . 352.—

Összesen . 579.—

Herzmann Bertalan és neje alap értékpapirjai.

K 1000.— 4½% Pesti m. ker. bk. zgl. à 87.— . 870.—

» 1000.— II. 5½% magy. hadikölcsön » 88.— . 880.—

Összesen . 1750.—

Dr. Bacher Vilmos pályadíj alap értékpapirjai.

K 2400.— 4½% P. m. ker. bk. zgl. à 87.— . . 2088.—

» 400.— II. 5½% magy. hadikölcsön » 88.— . . 352.—

Összesen . 2440.—

Dr. Simon József alap értékpapirjai.

K 2500.— 4% Magy. koronajáradék à 100.— . 2500.—

Ifj. Hay Ignác alap értékpapirjai.

K 8000.— 4% Magy. koronajáradék à 100.— . . 8000.—

» 1300.— V. 6% Magy. hadikölcsön à 93.— . . 1209.—

Összesen . 9209.—

özv. Eppinger Józsefné szül. Braun Erna alap értékpapirjai.

K 2000.— V. 6% Magy. hadikölcsön à 93.— 1860.—

Vagyon.

Mérleg-számla 1917. június 30-án.

Teher.

	Korona	f		Korona	f
Pénztár számla	1315	93	Kaufmann Dávidné alap	2000	—
Értékpapír „	115.184	—	Makai Emil „	200	—
Ehrlich Mózes alap értékpapirjai	1520	—	Ehrlich Mózes „	2000	—
Gries Benjamin „ „	930	—	Gries Benjamin „	1000	—
Horovitz Betti „ „	900	—	Horovitz Betti „	900	—
Herzmann Bertalan és neje „	1750	—	Herzmann Bertalan és neje alap .	1800	—
Dr. Bacher Vilmos alap „	2440	—	Dr. Bacher Vilmos alap	2500	—
Dr. Simon József „ „	2500	—	Dr. Simon József „	2500	—
ifj. Haj Ignác „ „	209	—	ifj. Haj Ignác „	9201	72
özv. Eppinger Józsefné „	1860	—	özv. Eppinger Józsefné „	1998	85
Bauer Zsigmond alap „	579	—	Bauer Zsigmond „	796	—
„ „ „ fszla . . .	96	—	Átmeneti tétele „	1400	—
Pesti magy. kereskedelmi bk. . .	4109	—	Vagyon számla . K 114.989.71		
			„ szaporulat „ 1.106.65	116.096	36
	142.392	93		142.392	93

Eisler Samu s. k.
ellenőr.

Gara Emil s. k.
pénztáros.

Ágoston Béla s. k. Balázs Pál s. k.
könyvelők.

Megvizsgáltuk és rendben találtuk.

Budapest, 1917. június 30-án.

Adler Gyula s. k.
számvizsgáló.

Kohn Arnold s. k.
számvizsgáló.

Az 1917. július 4. én megtartott közgyűlés a fenti valamint az 1911. – 1914. évekre vonatkozólag hasonló módon elkészített mérlegeket jóváhagyta és a fölmentvényt megadta.

Menza és internátus.

A menza kezelése a jelen Értesítőben külön publikált vonatkozó számla itt részletesebben is megvilágított adatai szerint a következő eredményekkel járt.

A menza bevételei a múlt tanévben 18.724 K 23 f-t tettek ki. Ezzel szemben 19.079 K 78 f kiadás volt, vagyis a kiadás a bevételt 1355 K 55 f-rel haladta felül. A 19.079 K 78 f kiadásból az ételmezési költség 19.064 K 78 f volt, egyéb kisebb kiadások 15 K-t tettek ki.

A menza bevételeit az 1916/17. tanévben a következő összegek képezték:

Az országos izr. iroda az államsegély-javadalomból e tanévben is 1000 K rendes segélyt és 1000 K rendkívüli hadi drágasági pótlékot, összesen tehát 2000 K-t engedélyezett.

Az Országos Magyar Izraelita Közalap 3000 K-val, a pesti izr. hitközség 2000 K-val és a pesti chevra kadisa izr. szentegylet ugyancsak 2000 K-val járult a menza fenntartásához.

Az intézet hallgatóit segélyező Écz-Chájim egylet az 1916/17. tanévben csak 2460 K 14 f-rel járult a menzához, amennyiben csupán az 1916. november havi ételmezési kiadásokat fedezte. Az Écz-Chájim az előző években évi 4000 K-t adott a menza-alapnak.

Az országos rabbiképző intézet 1915/16. tanévi dologi szükségleteinek elszámolásánál felmerült maradvány felerészét és pedig 570 K 55 f-t a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr 13185/1917 II. szám alatt kelt rendelettel a menza javára engedélyezte.

A növendékek ösztöndijazására rendelt 4000 koronás általányból az 1915/16 tanévben fel nem vett 2000 K a

170826/1916 számú rendelet alapján szintén a menza javára esett.

Ez általány, tekintettel arra, hogy a növendékek a többoldalú ösztöndíjakon és pénzbeli támogatáson kívül a menza kedvezményében részesülnek, és hogy az Écz-Chájim egyletnek a menzához való hozzájárulási összegét épen a növendékek pénzbeli segélyezése érdekében tetemesen leszállítottuk, ezentúl jelzett miniszteri rendelet alapján a menza javára fog fordíthatni. Az 1916/17. tanévre utalványozott 2000 K-nak felerésze ösztöndíjképen még kiosztatott a növendékek között, másik felerésze azouban már a menza részére fordíttatott.

Ezen bevételeken kívül még a következő adományokról teszünk említést: Zoltán Béla budapesti gyógyszerész úr ez évben Kramer M. hitk. titkár úr közbenjárására 400 K-t, dr. Mezey Ferenc 200 K-t, az ujbpesti izr. hitközség és az ujbpesti chevra kadisa 25—25 K-t, Mellinger Mórné úrnő 25 K-t, Blumberger Jakab úr 20 koronát, főtitisztelendő dr. Kecskeméti Lipót, nagyváradi főrabbi úr 10 K-t adományozott. Az adakozóknak ez uton is köszönetet mondunk.

Bevételt képeztek a felmerült kamatok is és pedig a 40.000 K hadikölcsön után felmerült 2400 K, a bankszerű pénzkezelés folyamán pedig 588 K 54 f, összesen tehát 2988 K 54 f.

Mig az előző 1915/16. tanévben 32.891 K 69 f volt a bevétel és csupán 14.278 K 69 f a kiadás, vagyis a menza-alap 18.613 K-val gyarapodott, addig az 1916/17. tanévben már csak 18.724 K 23 f bevételünk volt, ezzel szemben azonban a kiadás 19.079 K 71 f-t tett ki, úgy hogy e tanévben nemcsak hogy megtakarítást nem értünk el, hanem még 1355 K 55 f túlkadás mutatkozott, mely már az 1915/16. tanévi régi egyenleg terhére esett, minek folytán az 1916/17. tanév végén a menza vagyona ez összeggel apadt, mert miként a túloldali elszámolás feltünteti, 1917. július 1-én 68.318 K 45 f egyenleg áll fenn az 1916. évi július 1-iki 69.704 K egyenleggel szemben.

Ennek oka egyrésről az, hogy a Boschán-féle alap hozzájárulását, azzal a megokolással, hogy az alapítványi ház

bérjővedelmeit elsősorban az amortizációs kölcsön törlesztésére kellett fordítani, az alap kuratoriuma részéről az 1916/17. tanév folyamán nem kaptuk meg, másrésről az élelmezési kiadások a közismert abnormis drágaság miatt a legnagyobb takarékoság mellett is az 1915/16. tanévi kiadásokat messze túlhaladták. E körülményekre vezetendő vissza, hogy a jelen elhalaszthatlan szükségei folytán a jövőre terjedő tervelésünk érdekében e rendkívüli esztendőben a menza kezelésében hiánylat keletkezett, melynek fedezésére előző évi megtakarításainkat kellett megtámadnunk.

Ami azonban az internátus eszméjét illeti, erre nézve halározott haladásról számolhatunk el, mely ugyan nem vezetett bennünket az óhajtott célig, de mindenesetre újabb és nagy lépést jelent a kitűzött cél irányában. Ugyanis Ferencz József dicsőült királyunk halála után 1916. december havában alulírott indítványára az országos izr. iroda elnöksége értekezletet hívott egybe abból a célból, hogy felekezetünknek nagy uralkodónk iránti örök kegyelete, kapcsolatban az országos rabbiképző-intézet és országos izr. tanítóképző-intézet megalkotása feletti hálánkkal, maradandó alkotással megörökíttessék. Ez intézkedésből az országos izr. iroda elnöksége, az izr. község-kerületi elnökök és hitfelekezetünk számos kiváló tagja egy közös felhívást intéztek a hazai zsidósághoz, adományokat kérve egy országos Ferenc József alap-ra, mely a hit és nemzeti közművelődés erősítésére és ideális élethivatásra induló ifjúságunk javára szolgálván, az Országos Rabbiképző és Országos Izr. Tanítóképző-intézetek mint nagy királyunk országlásához fűződő alkotások kereteiben létesítendő internátusok javára fordíttassék. A széleskörű gyűjtési munkát megindítottuk és már eddigelé 100.000 K-nál jóval nagyobb összeg gyűlt egybe, ide nem számítva azokat a kamatokat, melyeket testületek kezelésükben maradt alapítványokkal biztosítottak és egyesek évenkénti járulékait és jegyzett adományok hátralékos részleteit. A gyűjtés folyamatban van és még nem érkezett el az ideje annak, hogy az alapról számadások publikáltassanak, vagy hogy annak jövőben való kezelése és felhasználásának módja iránt

nyilatkozatok tétessenek. Elszámolás iránt kellő időben a küldött végrehajtó bizottság fog intézkedni. De minthogy a kitűzött nagy feladat eléréséhez eddiginél sokkal nagyobb összegekre van szükség, ez alkalmat is felhasználjuk arra, hogy ezt a szent ügyet első sorban azoknak szeretetteljes érdeklődésébe ajánljuk, akik az intézetnek neveltjei és az ifjúság küzdelmeinek elhárítását célzó internátus áldásos feladatát leginkább méltathatják és aztán felekezetünk összes testületeinek, meg minden nemeslelkű tagjának, akit a lelkész és tanítóképzés kiváló fontossága, hitünket és kulturális haladásunkat szolgáló intézményeink szükségének tudata áthat. Hisszük is, hogy a zengzetes hangú óhajok, keserű siralmak és bírálatok meddő korszakát céltudatos nemes alkotások derűs ideje fogja felváltani.

Dr. Mezey Ferenc
a vezérőlbizottság elnöke.

A Ferenc József országos rabbi-

Bevétel.

elszámolása az

	Korona
1916. jul. 1. Az 1916. július 1-én fennálló pénztári maradvány mint alapvagyon	69704 —
1916. okt. 17. Az izraelita egyházi célokra szolgáló javadalomból az orsz. izr. iroda útján utalványozott	
a) rendes évi államsegély	1000 —
b) rendkívüli hadi drágasági pótlék	1000 —
okt. 31. Dr. Mezey Ferenc vez. biz. elnök adománya	200 —
okt. 31. Az újpesti izraelita hitközség adománya	25 —
okt. 31. Az újpesti chevra kadisa adománya	25 —
okt. 31. Blumberger Jakab nyug. körjegyző adománya	20 —
nov. 13. Zoltán Béla gyógyszerész adománya	200 —
nov. 13. Dr. Kecskeméti Lipót nagyváradi főrabbi adománya	10 —
dec. 1. Az Écz-Chájim egyesület hozzájárulása a menza 1916. évi november havi kiadásainak fedezésére	2460 14
dec. 5. Mellinger Mórné adománya	25 —
1917. febr. 5. A növendékek ösztöndíjazására rendelt 4000 K-ás általánból az 1915/16. tanévben fel nem vett 2000 K a 170826/1916. számú rendelettel a menza javára engedélyeztetett	2000 —
febr. 5. Ugyanezen általánynak az 1916/17. tanévre eső II. félévi része	1000 —
ápr. 16. Az orsz. rabbiképző-intézet dologi szükségleteinek 1915/16. tanévi elszámolásánál felmerült maradvány felerésze fejében 13185/1917. II. sz. a. kelt rendelettel a menza javára engedélyeztetett	570 55
máj. 25. Az Orsz. Magy. Izr. Közalap hozzájárulása	3000 —
máj. 25. A pesti izrael. hitközség hozzájárulása	2000 —
máj. 25. A pesti chevra kadisa hozzájárulása	2000 —
máj. 30. Zoltán Béla gyógyszerész hozzájárulása	200 —
Kamatok: 1. 40.000 K névértékű államkölcsonkötvény után 1916. november 1-i kamat	K 1200 —
2. 40.000 K névértékű államkölcsonkötvény után 1917. máj. 1-i kamat	K 1200 —
3. A banknál a pénzkézelés folyamán 1916. december 31-ig felmerült kamat	K 588 54
Összesen	88428 23

Kelt Budapest, 1917. évi

Dr. Blau Lajos s. k.
intézeti igazgató.

Winterberg Gyula s. k.
a menzabizottság elnöke.

I. Ferenc József emlékezete.

Gyászbeszéd.

Elmondotta az orsz. rabbiképző-intézet templomában tartott ünnepélyes gyászistentiszteleten 1916. november hó 30-án dr. Blau Lajos igazgató.

כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים (Ézsaiás 60, 2).

Sötétség borítja az országot, felhő a nemzetet, temetik felséges Urunkat, koronás királyunkat, I. Ferenc Józsefet. Nemzedékek jöttek-mentek, események egymásra torlódtak, a jelenségek örök változásai közepette az állandóság jelképeként mint Isten kegyeltje rendületlenül állt fejedelmünk ragyogó alakja. Ritka példa a világ történetében, két emberöltőn túl viselte a biborpalástot és most, hogy napokkal betelve örök nyugovóra tért, elvesztettük benne a bölcs vezért, országunk sokat hányatott hajójának biztos kormányosát. Fenkölt személyével sirba szállt az emberi és fejedelmi erények megtestesítője, a szívjóság és kötelességteljesítés sugárzó példaképe.

Messzefénylő alakjára tisztelettel és bizalommal tekintettek fel a népek, félszázadon át a béke éber őre és fáradhatatlan munkása, örök távozása a világrendülés idején, melyben népek csak vízcseppek a vederben, porszemek a mérlegen, mérhetetlen vesztesége az örvény előtt álló művelt emberiségnek: kidőlt a világbéke gránitoszlopa.

Bármely oldalról tekintjük e gazdag életet és tevékenységet, kimagasló egyéniségét észlelünk. Milliók fölött állt hatalomban, milliók fölött állt erényekben; fejedelem volt

emberi kiválóságánál fogva éppúgy, mint születésénél fogva. Róla szól az isteni ige:

הן עבדך אתמך בני בחירי רצתה נפשי
 נתתי רוחי עליו משפט לגוים יוציא
 „Ime az én szolgám, akit tartok,
 kiválasztottam, akit kedvel lelkem,
 szellememet adtam reá,
 törvényt visz a népek közé“ (Ezsaiás 42, 1).

I

Gyászoló gyülekezet!

Az örök elválás e nehéz órájában lelki szemünk elé száll dicső fejedelmünk eseményekben, örvendeteseekben és szomorúakban, gazdag és változatos élete. Látjuk az ifjúság ragyogásában és kedvességében, látjuk a férfikor delén a nemzet ünnepeltjének boldogságában, látjuk a sors súlyos megpróbáltatásaiban. Kitörölhetetlenül be van vésve szívünkbe, mily megrendítő módon vesztette el szépséges hitvesét, szive gyönyörűségét, országunk nagyasszonyát és daliás fiát, koronája ékességét, királyi trónja örökösét. Hódolatunk mellett emberileg is közel állt hozzánk felséges királyunk, mert a trón magasságán emberileg szenvedett. A balsors a jellem próbaköve és e próbát felséges királyunk sokszorosan kiállotta, dicső példáját adva az isteni akarathoz való megnyugvásnak, az egyéni szenvedésen felülemelkedő kötelességteljesítés rendületlen folytatásának.

És aranyfonálként húzódik végig megdicsőült fejedelmünk országlásán a kötelességérzet, amely minden tekintetek fölött uralkodott. Ez a kötelességérzet, párosulva szívjósággal, diadalmaskodott egyéni érületen, régi hagyományokon, mikor a változott kor folyamányakép a közjó kívánta. E gondolkodás és érzés állította nagy fejedelmünket két korszak mesgyéjére. Lezárta a küzdelmek balszázadait és megnyitotta a megértő együttműködés áldásos korát. Megnyerte a Habsburgok dicső trónjának a magyar nemzet szeretetét és tiszteletét, napjainkban tényekkel beigazolódtott leghatalmasabb támaszát. Beteljesedett királyunkon az ige:

ואצרך ואתנך לכרית עם להקים ארץ להנחיל נחלות
שטמות לאמר לאסורים צאו לאשר בחשך הגלו

„Megőrizlek és adlak téged a nép frigyévé, hogy föltámassz országot, hogy visszahelyezz elpusztult birtokokat, hogy mondd a foglyoknak: szabadok vagytok, a sötétségben synlődőknek: térjetek napvilágra“ (Ézsaiás 49, 8. 9).

Az igazságosság az erkölcs foglalatja, az országok fönnállásának alapja. Az igazságosságban nyilvánul meg Isten szelleme. Ez az isteni szellem hatotta át I. Ferenc József uralkodását, melynek alapja jog és törvény, hazánk ősi törvénye és beteljesedve látjuk a bölcs király szavát **בצדקה יבין כסא** »igazság által szilárdul meg a trón« (Példabeszédek 16, 12). Kire vihardulta birodalom szállt, a király szeretetében egyesült, igazaikért vállivetve küzdő, élet-halálra kelt népeket hagyott hátra, melyek közös gyászban bánatos szívvvel sorakoznak ez órában imádott fejedelmük koporsója köré. Egyéni balsorson felülemelkedő, kötelességnek élő, törvénytisztelő, igazságos, jó-ságos királyunkra illik az isteni szó:

הן עבדי אתמך בו בחירי רצתה נפשי

נתתי רוחי עליו משפט לגוים יוציא

„Ime az én szolgám, akit tartok,
kiválasztottam, akit kedvel lelkem,
szellememet adtam reá,
törvényt visz a népek közé“.

II.

Messze mentünk vissza hosszú multunkban, változatos történetünkben, míg arra az uralkodóra akadtunk, kihez elköltözött nagy fejedelmünket hasonlithattuk. Alapigénk Cyrusról szól, a perzsa nagykirályról, azon világbirodalom alapítójáról, amely a későbbieknek mintául szolgált. A szelid-lelkű, bölcs uralkodó a számkivetetteknek megengedte a visszatérést és kincstárából tartotta fönn a jeruzsálemi szentély kultuszát. Mikor négy évszázad múlva a második Judea is elpusztult, a római birodalom nagy megalapítója, kinek nevéből a császári cím ered, és hozzá méltó utóda, kinek neve a Felség jelző atyja, a szétszórásban élő zsidóknak oly terjedelmű jogokat adtak, hogy azokból kerek ezer évig éltek. A

világtörténet nagy uralkodói, birodalmaikat a jog és igazság szilárd alapjain építve fel, a józan és hűséges zsidó népnek biztosították a jogegyenlőséget. A zsidóság történetében e nagy uralkodók neve mellett fog örökké ragyogni nagy királyunk, I. Ferenc József neve, ki a magyar nemzettel, a jog és igazság ősi bajnokával, egyetértően, hűséges alattvalóinak, a nemzet lelkes fiainak százezreit részesítette az egyenjogúság áldásában, betetőzve a nagy művet hasonló dicső módon vallásunk egyenjogósításával.

E főiskola, a zsidó tudományok e csendes hajléka, melynek templomában bánatos szívvel összegyűltünk, hogy mély gyászunkat, igaz kegyeletünket kifejezzük, dicső királyunk nagylelkűségét, a vallásos nevelés és közmívelődés iránt tanusított magasztos érzését hirdeti. Felvilágosodott őse nyitotta meg először a zsidóság széles rétegei előtt az európai műveltség csarnokait, melyekből a sötét századok előítéletei kizárták, és a művelődés útján csodás gyorsasággal előrehaladt izraelita hitközösséget dicső királyunk az általános műveltség és tudomány magaslatán álló rabbiképző intézettel ajándékozta meg. Az első példa az egész világon, jelenben és múltban, hogy fejedelem a zsidó tudománynak, amely egyenrangú tartalom és mivelők mellett egyenjogúságáért mind e mai napig sikertelenül küzd, otthont teremtett. Uralkodása első éveiben »egy rabbiiskola szükségességét« hangoztotta, harminckilenc év előtt ez intézetet életre keltette, működésének már első heteiben magas látogatásával kitüntette, hathatós védelméről biztosította, és e királyi alapítványát kegyeiben mindvégig megtartotta. Büszkeséggel tölt el bennünket, tanítókat és tanulókat egyaránt, a fejedelmi kegy, fokozza buzgalmunkat és erőinket. Az országos rabbiképző-intézet történetének legelső és legdicsőbb lapján mint messzesugárzó példa örök időkig I. Ferenc József neve ragyog. Hálával, szeretettel, áldással őrizzük szent emlékét.

Örömben és bánatban, felemelő és lesújtó mozzanatokban gazdag élet után letűnt a földi élet színteréről I. Ferenc József, az alkotmányos király, a hatalmas és igazságos uralkodó, a béke nemes fejedelme, a jóságos ember. Nagy a mi veszteségünk, nagy a mi bánatunk. Hol keressünk irt se-

beinkre, hol keressünk megnyugvást gyászunkban? Találjunk enyhülést abban a felemelő tudatban, hogy nagy királyunk dicső élete a nemzet kincse marad, hogy alkotásai élnek és élni fognak késő századokig hazánk javára és nemzetünk üdvére.

Nem hal meg az, ki milliókra költé
Dús élte kincset, ámbár napja mul;
Hanem lerázván, ami benne földi,
Egy éltető eszmévé finomúl. (Arany.)

Szeretet volt királyunk búcsúszava, szeretetünk kíséri a siron túl is. És ha majd nem leszünk, a hű magyar nemzet későbbi, nálunk boldogabb nemzedékei fognak megdicsőült nagy királyunk halhatatlan személyére gondolni, ha a száműzés lánglelkű profétájának örökké sugárzó igéjét olvassák.

הן עבדי אתמך בו בחירי רצתה נפשי
נתתי רוחי עליו משפט לגוים יוציא
„Ime az én szolgám, akit tartottam,
kiválasztottam, akit kedvelt lelkem,
szellemem adtam reá,
törvényt vitt a népek közé.”

Törvényt, Magyarország önállóságát biztosító törvényt, amely él, hat, buzdít, áldást fakaszt

*

Forró fohászuk száll az ég felé. Ó, Örökkévaló, irgalmas Isten, fogadd kegyelmedbe jóságos királyunkat, I. Ferenc Józsefet, kinek lelke felszállt hozzád.

כי המלך במה בה (Zsoltár 21, 8). A király mindig benned bizott. Te adtál neki hosszú életet, fenséget és fényt. Juttalmazd mély jámborságáért, gazdag érdemeiért, dicső tetteiért. Gyönyörködtesd örök fényedben, felséges háza ragyogásában, a haza virágzásában, a nemzet nagyságában, a birodalom győzedelmes diadalában, a világ népeinek megértő, áldásos békéjében.

Ó, mennyei Atyánk, királyok királya, ki életet adsz és halált, ki lesújtasz és fölemelsz, ki sebet ütsz és gyógyítasz (I. Sámuel 2, 6. 7), mély sebet ütöttél szivünkön, elvetted szeretett királyunkat. Bocsáss mennyei sugárt a gyászba öltözött nemzet borongó lelkére, enyhítsd kegyelmed bőségével a honfiai bánatot. יהי נא הסדר לנחמי (Zsoltár 119, 76).

Kegyes Isten, vigasztalj meg bennünket.

Ámen.

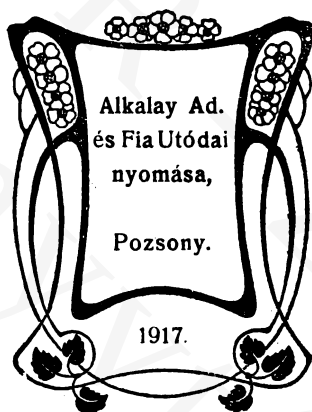
Gyászbeszéd.

Elmondotta az országos rabbiképző-intézet vezérőlbizottsága 1916. december hó 10-én tartott ülésén dr. Mezey Ferenc, kir. tanácsos, a vezérőlbizottság elnöke.

Tisztelt Bizottság!

Miként mindenütt, ahol magyarok szive összedobban, úgy a mi tanácskozásainkban és gyülekezeteinkben is sokáig megrezdül még az a nagy fájdalom, mely dicsőséges emlékezetű I. Ferenc József apostoli királyunk Őfelségének halálával a nemzetet sújtotta. Bánatunkat és megemlékezéseinket, egyén, és testületi nyilvánulásaikban megihleti a történet szellemei mely nagy királyunk letűnt életének hatásában örökös művét glóriával övezi. És amikor eképpen a maga nagyságában táruul fel előttünk dicsőült királyunk emberöltőket átfogó uralkodása és amikor megértjük, hogy ez az uralkodás a magyar nemzet évezredes történetében nemcsak az esztendők mértéke szerint, de az állami fejlődésre, a jog és igazság uralmára, a világosság áramlására gyakorolt hatásánál fogva a magyar história legdicsőbb korszakain is túlvilágított, az egyetemes történet keretében is fénylő eme fejedelmi élet méltatásához ez alkalommal és e szerény helyen nem nyulhatunk. Abban a fenséges mozaikban, mely elhunyt uralkodónknak nemzetek és népek üdvére irányult országlását vázolja, mi és ittvaló történetünk csak szerény törmeléket alkot. És mégis mennyi erő, mennyi szín és fény árad innen is. A magyar közjognak egyénekre és vallásunkra sugárzó attributumai, felekezeti szervezkedésünk akaratának fejedelmi megbecsülése és a hit talaján táplálkozó kulturánknak megalapozása örök hőforrásai maradnak a mi hálánknak. A diaszpóra óta, szenvedéseink végtelen

útjain, egyetlen egy nemzet fejedelme megközelítően sem gyakorolt a zsidósággal szemben annyi igazságot, tehát annyi jót, mint I. Ferenc József. Hiába keresnénk uralkodót, ki a jogegyenlőség principumát ily mértékben és ennyi tudatossággal érvényesítette volna. És amit itt külön hálával kell megemlitenünk, hiába keresnénk fejedelmet, aki önnön vallásának végtelen tisztelete mellett a zsidóságnak szellemi és erkölcsi életét a legtávolabbról is annyira méltatta volna. Történetünkben egyedülálló eset, hogy koronás fő a jogok teljességével, országos küldetéssel felruházott rabbiképzőt alapított, azt igazságosztásával és külön kegyével mint nemzeti főiskolát az állami intézmények diszes sorába emelte volna. Meghatottan idézzük ime lelkünkbe a nagy uralkodó fenkölt alakját, amint alkotását, a rabbiszemináriumot, áldott szavával e hajlékban megszentelte, diplomát szelid tekintetével bearanyozta, szerény, de nagy-hírű tudósainkat hivatásukra buzdította és az ifjúságban a lelkesedés lángját felgyújtotta. És ezt a szeretetét uralkodásának kezdetétől haláláig intézetünk számára megőrizte és az elhatározások egész sorozatával tanusította. Legyen ezért megdicsőült királyunknak soha el nem halaványuló hála és nagy emlékének nemzedékről nemzedékre szálló kegyelet!

40.

JAHRESBERICHT
DER
FRANZ JOSEF
LANDES-RABBINERSCHULE
IN BUDAPEST

FÜR DAS SCHULJAHR 1916—1917.

VORANGEHT:

ASAF JUDAEUS

DER ÄLTESTE MEDIZINISCHE SCHRIFT-
STELLER IN HEBRAEISCHER SPRACHE

III. TEIL.

VON
PROF. DR. LUDWIG VENETIANER

BUDAPEST 1917.

40.

JAHRESBERICHT

DER

FRANZ JOSEF
LANDES-RABBINERSCHULE
IN BUDAPEST

FÜR DAS SCHULJAHR 1916—1917.

VORANGEHT:

ASAF JUDAEUS

DER AELTESTE MEDIZINISCHE SCHRIFT-
STELLER IN HEBRAEISCHER SPRACHE

III. TEIL.

VON

PROF. DR. LUDWIG VENETIANER

BUDAPEST 1917.

Druck von Adolf Alkalay & Sohn Nachfolger, Pozsony.

ASAF JUDAEUS

DER AELTESTE MEDIZINI-
SCHE SCHRIFTSTELLER IN
HEBRAEISCHER SPRACHE

III. TEIL

VON

PROF. DR. LUDWIG VENETIANER

BUDAPEST 1917.

I N H A L T.

I. TEIL.

	Seite
I. Einleitung	1— 4
II. Das Asaf-Buch	4— 18
III. Asaf Judaeus	18— 39
IV. Asafs Quellen	39— 60

II. TEIL.

V. Asafs Anatomie	61— 69
VI. Asafs Physiologie	70— 90
VII. Asafs Pathologie	90—117
VIII. Asafs Therapie	117—140

III. TEIL.

VIII. Asafs Therapie	141—188
IX. Verzeichnis der Krankheiten und Heilmittel	189—194

Asafs Therapie.

30. Das Leinöl¹⁾ (λινόσπερνον) ist erwärmend und trocknend, nützt Schwindsüchtigen und Entkräfteten, gegen Leber- und Nierenschmerzen, gegen Winde und Geschwüre; wird der Körper damit bestrichen, so kräftigt es das Fleisch und die Knochen; wer es regelmäßig einnimmt, wird nicht sobald krank; es fördert auch den Haarwuchs und erhellt das Gesicht.

31. Das Rettig-Öl²⁾ (ράφαννον) ist sehr erwärmend und feucht, gibt den Alten die Jugendkraft wieder, indem es die Nieren erwärmt, den Samen vermehrt, das Blut fett macht, nützt gegen Podagra, Husten und gegen Lungenleiden.

32. Das Lorbeer-Öl³⁾ (δάφνινον) ist erwärmend und trocknend, nützt gegen Schmerzen der Leber, der Nieren und der Milz, zerstört Nierensteine, erwärmt die Harnblase, führt aus ihr die Ablagerung aus, nützt auch gegen Schlangenbiß und Gifte.

33. Das Myrten-Öl⁴⁾ (μυροίνινον) ist erwärmend, nützt gegen Krankheit der Gedärme, heilt Krämpfe, stillt die

¹⁾ p. 139: שמן של ורע פשתן Diosk. II, 103, APf. 232 Linum.

²⁾ שמן צנונות. Diosk. I, 37, APf. 309. Raphanus sativus.

³⁾ שמן ער הוא דאפנאלואן והוא לאורני Diosc. I, 40. δάφνινον oder δάφνελαίον das Öl der Laurus nobilis. APf. 299, syr. ערא pers. ده‌می‌سہ פרי עץ שמי בלשון יוון דפני ובלשון ארם ערא ובלשון פרס: ده‌موسת.

⁴⁾ שמן הדסים. Diosk. I, 39, APf. 50 Myrtus communis. K. II, 2, 4 הדם ובלשון מיראמוש.

Blutung, heilt Hämorrhoiden, fördert den Haarwuchs, macht das Haar schwarz und stärkt die Sehkraft.

34. Das Senf-Öl¹⁾ (σινάπινον) ist sehr erwärmend, nützt gegen Kopfschmerzen, gegen Nierensteine, gegen Schmerzen der Knie und Gelenke, wenn man sie damit bestreicht.

35. Das Mastix-Öl²⁾ und seine Verwandten (σχίνινον und μαστίχινον) ist sehr warm und feucht, nützt erkälteten Körpern, den Nieren, Schleimansammlungen in den Lenden und Hüften, erwärmt die Gebärmutter, wenn es mit warmem Wasser während der Geburtswehen getrunken wird, so geht das Gebären rasch vor sich.

36. Das Haselnuß-Öl³⁾ (ποντικόν) nützt gegen Gift und Schlangenbiß, gegen Erkältung, Magen-, Leber-, Gedärme- und Nierenleiden, fördert den Haarwuchs, regt zum Coitus an; wer sich damit regelmäßig bestreicht, dem schadet die Kälte nicht, es nützt auch gegen paralytische Lähmung.

37. Das Adiantum⁴⁾ (ἀδίαντον) fördert den Haar-

¹⁾ p. 140: שמן זרע חרדל. Diosk. I, 38, APf. 177 Sinapis.

²⁾ שמן בוטנים לכל מיניהם. Diosk. I, 41 und 42 bespricht hier sowohl das Öl des Mastixbaumes (*Pistacia lentiscus*), als auch das Öl der Terebinthe (*Pistacia terebinthus*); שמן בוטנים bedeutet nach APf. 68 entschieden *Pistacia palästina*, Terebinthe; was versteht Asaf darunter? p. 164 sagt Asaf עץ הבוטנים ... המוציא מויעתו מסטיבין ... והוא נקרא בלשון יוון אסקינים ובלשון רומיים לנטישקיס hieraus geht hervor, daß Asaf unter den בוטנים den σχίνος *Pistacia Lentiscus* Mastixbaum versteht; allerdings sagt er hier לכל מיניהם, worunter er auch die Terebinthe meint, aber wo er ausdrücklich die letztere meint, da sagt er, wie pp. 132 und 208: יעת הבוטנים היא תירבוטינא.

³⁾ שמן לוזים ונקראים בלשון יוון ליפטוקריאה ובלשון רומיים אבילני. Diosk. I, 125: τὰ ποντικὰ ἃ ἐνιοὶ λεπτοκάρυα καλοῦσιν. APf. 49 *Coryllus avellana*. -- K. II, 2, 112: בנקר [פונדק] = ποντικόν ובלשון מנדוליר לוז mit Raschl, der Nr. 17 und 105 sagt: לוז ist biblisch und mischnisch nicht Haselnuß. Asaf versteht darunter entschieden Haselnuß.

⁴⁾ Hier bricht Asaf wieder die Reihenfolge des Diosk. ab, behandelt aber solche Kräuter, welche alle bei Diosk. vorkommen, dessen Einfluß auf Asaf unverkennbar ist. — p. 140: עשב בלשון ארם שער נברא. — p. 103 und 113: עשב נקרא בלשון יוון פוליטריבון, ובלשון יוון פוליטריבון עשב הנקרא בלשון יוון אדינטין הוא פוליטריבון. p. 45: עשב הנקרא בלשון ארם שער נברא. Diosk. IV, 134: ἀδίαντον ὃι δὲ πολύτριχον. APf. 278 *Adiantum capillus Veneris*. — BB. 37 erklärt עשר נברין mit אדינטין.

wuchs, nützt gegen Blasenstein, der den Urinfluß versperert, heilt durch Daraufbinden den Schlangenbiß. Gestoßen und mit Myrtenöl gemischt auf den Kopf gestrichen läßt es das ausgefallene Haar wieder wachsen, und auf den Bauch gebunden nützt es gegen Diarrhoe und Dysenterie; getrunken nützt es auch gegen Nierensteine.

38. Die Weinstock-Träne¹⁾ (ἀμπέλου οἰνοφόρου... δάκρυον) mit egyptischem Natrum gemischt heilt daraufgebunden Flechten, Krätze und Aussatz.²⁾

39. Der Most des Wilden Weinstocks³⁾ (ἀμπελος ἀγρία) nützt gegen Dysenterie und Schwindsucht, gekocht getrunken heilt er Wassersucht, Leber- und Milzleiden.

40. Die Weiße Weintraube⁴⁾ (σταφυλή) [mit wilder Feige genommen] heilt Dysenterie, und daraufgestrichen reinigt den Körper vor Flechten, Aussatz, Grind und Krätze, daraufgebunden heilt sie auch Magenschmerz; gekocht heilt sie Hinfall und Wassersucht.

41. Das Buphthalmion⁵⁾ (βούφθλμιον), das goldgelbe Blüten hat, heilt alle Augenleiden und alle Ritzwunden im Auge, wenn der Saft der frischen Pflanze in gleichem Maße mit Honig gemischt in das Auge getropft wird.

42. Der Rubus fruticosus⁶⁾ (βάτος), dessen frische Triebe mit den Blättern gekocht gegen Diarrhoe nützen, ob

¹⁾ p. 141: דעת הנפן שהיא יוצאת מעץ הנפן כמי חלבנה. Diosk. V, 1. Die gummiartige Träne des Weinstocks; der Schweiß, der an der Rinde des Weinstocks hervorperlt.

²⁾ Diosk. meint, wenn die Stellen vorher mit Natron gereinigt wurden; ἔχεται δὲ καὶ λειχῆρας λέπρας ψώρας . . . δεῖ δὲ προεκνιτροῦν τὸν τόπον.

³⁾ הנפן היער הוא תירוש של נפן היער החיצון ist der wilde Weinstock, aber was Asaf als dessen Heilwirkung erwähnt, das ist bei Diosk. V, 1 vom Most des ἀμπελος οἰνοφόρος gesagt.

⁴⁾ [בשרי פני היער] הנפן חלבן Diosk. V, 3.

⁵⁾ שוש הנקרא בלשון ארם עין ענלא ובלשון יוון בופתלמים. Diosk. III, 139. PS. 2868: עין תירא. Apf. 290: Chrysanthemum coronarium.

⁶⁾ הסנה בלשון יוון נקרא באטום: בלשון רומים רובי. Diosk. IV, 37: βάτος . . . Ρωμῆιοι βούβουμ. Apf. 275. Rubus fruticosus. — Asaf sagt p. 222: קיצת החדק הוא באטום והיא עילי. BB. 349: באטום = סנא arab. علق.

gegessen oder auf den After gestrichen, heilt mit den Blüten, wenn deren Saft hineingetropft wird, Verdunkelung und Entzündung der Augen; seine Frucht oder Saft mit Granatapfel-Wein gekocht heilt Diarrhoe, die Zweige aber, in Wein gekocht, nützen gegen Frauenfluß, wenn darin Sitzbäder genommen werden.

43. Das *Lapathon*¹⁾ (λάπαθον) heilt mit den Wurzeln Unter'eibskrankheiten, Dysenterie, und mit Schmerzen verbundenen Stuhlgang, wenn es in Wein gekocht täglich getrunken wird; getrunken regelt es auch die Menstruation; wenn man damit den Mund spült, so kräftigt es die lockeren Zähne und macht auch die Zähne weiß.

44. Das *Aspidium filix mas*²⁾ (πτέρις) heilt mit der Wurzel Diarrhoe und nützt gegen Schlag- und Stichwunden durch Schwert oder Pfeil;³⁾ die Wurzel soll gestoßen in die Wunde gelegt werden und sie heilt, selbst wenn die Spitze des Schwertes abgebrochen und unsichtbar ist, die Wurzel zieht sie aus der Wunde heraus; sie trocknet und heilt auch jeden Aussatz.

¹⁾ p. 142: עשב הנקרא בלשון ארם צפר ובלשון יוון סרקופוניא ובלשון רומיים רומיקי ובלשון פרסי שיטרג ובלשון ערב עוצב. Alle diese Namen — ausgenommen רומיקי = *Rumex* — bedeuten das *Lepidium sativum* und nicht das *Lapathon*. Das aber, was Asaf in diesem Punkte als Heilwirkung erwähnt, entspricht dem, was Diosk. II, 114 vom *Lapathon* sagt. λάπαθον, Ῥωμαῖοι ρούμηξ . . . πρὸς δυσεντερίαν καὶ κοιλιᾶκὴν διέθεσιν καὶ ἄσπην στομαχίου . . . καὶ ὀδονταλγίας . . . καὶ ῥοῦν γυναικείον . . . θρύπτουσιν ἐμμηνα . . . Das alles gilt vom *Lepidium* (Diosk. II, 174) nicht. Ob Asaf selbst das *Lapathon* mit *Lepidium* verwechselt hat, oder sein Schüler, läßt sich nicht feststellen, aber eine Verwechslung liegt entschieden hier vor. Auch p. 226 kommt die Verwechslung vor: עירש של שיטרג ובלשון רומיים נקרא רומיקי ובלשון ערב אלעוצב ובלשון יוון סרקופוניא, auch hier ist רומיקי = *Rumex* = *Lapathon* unrichtig unter dem Namen des *Lepidion*. Ueber diese Namen des *Lep. sat.* siehe APf. 38, 324 und 346. BB. 38, PS. 1923, 1942 und 3395. — [Imm. Löw: Über das aram. צפר weiß ich leider auch heute noch nichts. Bei Asaf kommt es wiederholt vor.]

²⁾ עשב נקרא שמו נישרא ובלשון יוון אִפְסִירִיוֹן ובלשון רומיים פִּלִיקִי. Diosk. IV, 184: πτέρις οἱ δὲ πτέριον . . . Ῥωμαῖοι . . . φίλικεμ — APf. 266.

³⁾ Diosk. sagt: πρὸς τοὺς ὑπὸ καλῆμου πληγέντας.

45. Der Diktamnus¹⁾ (δίκταμνον) nützt gegen Gift, gegen Biß der Schlangen und toller Hunde; heilt auch Nierenleiden, zerstößt den Stein und löst den Urinverhalt; wurde jemand vom vergifteten Pfeil getroffen, so trinke man Diktamnus-Absud und wird geheilt; so tuen es die Hirsche, welche mit vergifteten Pfeilen angeschossen werden, sie suchen dieses Kraut auf, essen es und heilen.²⁾

46. Das Pyrethron³⁾ (πύρεθρον) hat erwärmende Kraft und nützt gegen alle Arten Kälte des Körpers und gegen Zahnschmerzen, wenn es gekaut wird; tötet auch die Würmer in den Gedärmen; wehe Knie heilen davon, wenn es mit Taubenkot gemischt aufgebunden wird.

47. Die Capparis spinosa⁴⁾ (κάππαρις) nützt gegen die Winde, gegen Gebärmutterleiden und Geisteskrankheit, wenn davon eine Didrachme in Wein oder warmem Wasser genommen wird; sie nützt auch gegen heftiges Herzklopfen und bei Kindern, die starke Konvulsionen haben, nützt sie, wenn man sie von unten räuchert.

48. Die Thymelaia⁵⁾ (θυμελαία), die in Wäldern wächst, nützt gegen Wassersucht, geschwollene

¹⁾ p. 143: עשב הנקרא בכל לשון דיקטאמנין. Diosk. III, 32. APf. 355.

²⁾ Diosk. III, 32: φασι δὲ καὶ τὰς αἴγας ἐν Κρήτῃ, ἐπειδὴν τοξευθῶσι, νεμηθείσας τὴν πόσιν ἐκβάλλειν τὰ τοξεύματα. Dasselbe erzählt auch Plinius XXV, 8 (53).

³⁾ עשב נקרא עקר קרחא הוא פיריתרין. Diosk. III, 73. APf. 298 Anthemis Pyrethrum.

⁴⁾ עשב הנקרא בכל לשון אבינה. Diosk. II, 173. APf. 263. Die alten Bibelübersetzungen (LXX, Peschitto Vulgata) haben schon κάππαρις für אבינה (Šir Hašširim 12, 5),

⁵⁾ עשב נקרא בלשון ארם מורין ובלשון יוון לימפאדיום. Zur Feststellung dieser Pflanze mögen hier die weiteren Stellen folgen, an welchen sie Asaf erwähnt; p. 192: מורין והוא קיקינידיום. p. 236: לימיריום. Diosk. IV, 172 sagt, daß die Thymelaia als Frucht die knidischen Körner liefert (ἐκ ταύτης ὁ κνίδιος κόκκος = קיקינידיום) und nachdem die bei Asaf mitgeteilte Heilwirkung dem bei Diosk. Mitgeteilten vollkommen entspricht, so leidet es keinen Zweifel, daß מורין = Thymelaia ist. לימפאדיום kommt bei Diosk. nicht vor. Vgl. APf. 247. — Nach Leunis II, 450 soll der Name Daphne Mezereum aus dem pers. Mazeriyn entstanden sein; Thymelaia = Daphne Gnidium.

Milz, gegen veraltete Gedärmeleiden, wenn man sie mit Essig trinkt, sie führt das Wasser aus den Eingeweiden ab; ihre Früchte, welche den Myrtenbeeren gleichen, haben die beste Wirkung.

49. Die *Euphorbia Characias*¹⁾ (τιθύμαλλος χαρακίας), deren Blätter denen des Ölbaumes gleichen und deren Zweige rot sind, nützt mit ihrem Milchsaft gegen Krankheiten des geschwollenen Bauches, purgiert die Gedärme, wenn zwei Drachmen vom Saft mit zehn Drachmen Aloë gemischt in warmem Wasser und Honig genommen wird.

50. Das *Peganum Harmala*²⁾ (πήγανον ἄγριον) nützt gegen die meisten Krankheiten des äußeren Körpers und gegen die Winde; ferner gegen Nervenschwäche, gegen Schmerzen der Arme, Gelenke und Knie, wenn man von dessen Samen eine Drachme in Wein oder warmem Wasser täglich nimmt.

51. Das *Peucedanum*³⁾ (πευκέδανον), dessen Wurzeln denen der Bärwurz (μῆρον) gleichen, nützt gegen Nierenleiden, Urin verhaltende Steine, gegen Leber-, Milz- und Gebärmutterleiden, wenn eine Drachme davon täglich in warmem Wasser genommen wird; es ist sehr erwärmend und wohlriechend.

¹⁾ p. 144: עשב נקרא בלשון ארם חלבובא ובלשון יון תיחמלוס ועוד. Diosk. IV, 164 sagt, es gibt sieben Wolfsmilcharten, von denen eine Charakias, von einigen auch κομήτης, und eine andere, welche καρύτης genannt wird; die Beschreibung der Charakias-Art entspricht dem, was Asaf darüber sagt, daher תיחמלוס als Verschreibung des χαρακίας angesehen werden muß; p. 189 sagt Asaf: במרים הוא כתרם יחמלוס, welches Wort wiederum eine Verschreibung aus κομήτης oder καρύτης ist. — Apf. 193, Löw, Miscellen (MGWJ.)

²⁾ עשב נקרא בלשון ארם בשש ובלשון יון מוליס ובלשון ערב חרמל. Diosk. III, 46 sagt vom πήγανον ἄγριον: καλοῦσι δὲ τινες αὐτὸ ἄρμαλῶ, Σύροι δὲ βήσσαν, Καππάδοκες δὲ μῶλω, demnach ist מוליס der Genitiv des μῶλω, (περὶ μῶλωσ); HA. 1018: נססא = Harmal. Apf. 371. Vitting und Littmann, Arabische Pflanzennamen (ZDMG. 65, p. 336).

³⁾ עשב נקרא בלשון ארם בלשון יון פיאקידוניס. Diosk. III, 78. Apf. 384.

52. Das *Sempervivum*¹⁾ (ἀσίζων) nützt gegen jede Art brennende Hitze des Körpers und gegen Fieber, wenn es auf den Bauch gebunden wird; es heilt Wunden, wenn es gestoßen auf die Wunde gestreut wird, es fördert auch den Haarwuchs; es hat kühlende Kraft.

53. Die *Artemisia*²⁾ (ἀρτεμισία) hat dünne Blätter, ist wohlriechend, die Blüten sind weiß und gelblich, ist erwärmend und nützt gegen Gebärmutterleiden, Schlangenbiß und Gift, wenn davon eine Drachme genommen wird. Wird sie an die Wände des Zimmers gelegt, so kommen keine Schlangen in die Wohnung, und wenn sie sich dort befänden, so entfliehen sie.

54. Das *Ammoniakum*³⁾ (ἀμμωνιακόν), welches der milchtropfenartige Schweiß der *Ferula communis* ist, nützt gegen die Schmerzen, welche von den Winden und der Kälte im Körper verursacht werden, ferner gegen die Würmer in den Gedärmen, wenn man davon eine Drachme in warmem Wasser nimmt; warm aufgelegt heilt es das wilde Fleisch unter den Nägeln und läßt frische Nägel wachsen.

55. Das *Herakleische Panakes*⁴⁾ (πάνακες Ἡράκλειον), dessen Blätter denen des *Apium* gleichen und dicke

¹⁾ p. 145: עשב נקרא בלשון ארם חייא לעלמא ובלשון יוון איזון. p. 95: עשב שמו בלשון יוון איזון ובלשון ארם חיי לעלם ובלשון רומיים סמפרביא סמפרביבילא. — Letzteres liest Löw, APf. 161: סמפרביבילא. ital. sopravvivo; aber Diosk. IV, 90 selbst sagt von ἀσίζων τὸ μακρόν daß die Römer es *Vitalis* und auch *Herba Semperviva* nennen.

²⁾ עשב נקרא בכל לשון כליא דמלכא ובלשון יוון ארטימוסיא. Diosk. III, 113. — APf. 96 versteht darunter den *Melilotus*, der mit דמלכא wiedergegeben wird; Asaf meint hier die bei Diosk. III, 113 besprochene *Artemisia arborescens*, denn den *Melilotus* behandelt er weiter unter Nr. 62. כליא דמלכא ist allerdings der *Melilotus-Honigklee*. [Imm. Löw: hier bei Asaf aus דמלכא — Diosk. ἔρβα ῥήγια — verschrieben.]

³⁾ עץ הכלך ויעתו היא טיפת החלב המוצאת ממנו נקרא אמוניקון. Diosk. III, 84 ἀμμωνιακόν ὁπός ἐστι νάρθηκος. APf. 340. — HA. 55: ארימנאק.

⁴⁾ עשב נקרא בלשון ארם גיושור עליהו דומה לכרפסים ושרשו עב ומוציא קום. Diosk. III, 48. APf. 191. γύσω = *Opopanax*. K. II, 137: גיאשיר ובלשון אפופנאקום. Steinschneider, *Abus Salt* 73: גיאשיר — אפופנאק. Nach Berendes p. 297 ist es die *Ferula Opopanax*, nach Leunis 494, 47 *Opopanax Chironium*.

gegen Schmerzen der Hände und Füße, wenn sie des Morgens von der Ostseite abgeschnitten, davon eine Handvoll in weißem Weine aufgekocht, die ganze sternlichte Nacht durch abgelegt, getrunken wird; der Samen, wenn $9\frac{1}{2}$ Stück in süßem würzigen Wein gekocht werden, nützt den Nieren und zertrümmert den Stein.

59. Die *Betonica*¹⁾ (κέστρον) nützt gegen Gifte, Krämpfe, Leiden der Gebärmutter, der Leber, Milz und des Herzens.

60. Das *Triphyllon*²⁾ (τρίφυλλον) nützt gekocht und getrunken gegen Folgen der Erkältung, gegen Leiden der Gebärmutter und Leber, auch gegen Gift und Schlangenbiß, wenn davon eine Drachme in warmem Wasser getrunken wird.

61. Die *Trigonella foenum graecum*³⁾ (αίγόκαρος) erwärmt die Nieren, heilt den Husten, löst die Kälte des Körpers, heilt Lungenleiden und auch der Samen heilt Brustleiden, Husten, Atembeschwerde und Schmerzen der Gebärmutter, wenn sie gestoßen und mit Honig vermischt genommen werden; ist auch gegen Gifte und Schlangenbiß gut.

62. Der *Melilotus*⁴⁾ (μελίλωτος), dessen Kraft sehr erwärmend ist, nützt der kranken Leber und Lunge, gegen der Ausdruck ist aus dem gr. übersetzt, etwa aus αὐτόπλεκτος, ich finde ihn aber bei Griechen für Schlingpflanzen nicht. Gemeint ist die Stechwinde, aber enträtseln kann ich das aram. קיראסיברא = syr. גורסבורא auch nicht. Ob maa an γῦρος denken soll?]

¹⁾ עשב הנקרא בכל לשון ביטוני. Diosk. IV, 1 κέστρον... 'Ρωμῆιοι βεττονίχην. Leunis II, 653 meint, κέστρον sei *Betonica alopecurus*; es ist nicht die *Satureia* (Apf. 325), denn Diosk. sagt ausdrücklich: an der Spitze der Zweige (sc. des Kestron) sitzt der Same in Aehren, wie beim *Saturei* (ὥσπερ θύμβρας). ZDMG. 39. 276, BB. 1816. 2058.

²⁾ p. 147: עשב הנקרא בלשון ארם פפסיא ובלשון יוון טריפύλλον. Diosk. II, 109, Apf. 95 *Medicago sativa*.

³⁾ עשב הנקרא תלתל ובלשון ארם שבלילתא ובלשון יוון אניקוריאה ובלשון ירומיים פנוגריו. Diosk. II, 102. τῆλιν... οἱ δὲ αἰγόκαρος... 'Ρωμῆιοι φαίνουσι γράχινου. Apf. 316.

⁴⁾ עשב הנקרא בלשון ארם הנדקורא ובלשון הכל מליליטום. Diosk. III, 40, — siehe Nummer 102.

Herzklopfen und innere Kälte, wenn davon eine Drachme in Wein, oder warmem Wasser genommen wird; heilt auch mit der Abkochung der Samen Gebärmutterleiden, Schlangenbiß und Vergiftung, zertrümmert die Nierensteine und aufgebunden alle Wunden, ferner heilt er anhaltendes Fieber und Verdunkelung, sowie Entzündung der Augen.

63. Das Psyllium¹⁾ (ψύλλιον), dessen Blätter gestoßen und auf das Leintuch gestreut die Flöhe töten, nützt mit der Abkochung der Samen gegen Schmerzen der Leber und der Nieren, zertrümmert den Stein, nützt gegen Gifte, ist sehr gut gegen Gebärmutterleiden und auch gegen Augenleiden, wenn es mit Eiweiß und Sesamöl, oder Frauenmilch gemischt auf das Auge gebunden wird; es ist auch ein gutes Schlafmittel.

64. Das Erysimon²⁾ (ἐρύσιμον) hat sehr kleine Körner, welche inneren Wunden und offenen Geschwüren nützen, heilen Lungenentzündung, Leberleiden und alle Arten im Innern des Körpers verborgene Krankheiten.

65. Die Eruca sativa³⁾ (ἐρύωμον) ist erwärmend und feucht, vermehrt den Samen, regt zum Coitus an, stärkt die Lenden und Hüften, nützt dem Magen, der Leber und den Nieren, zertrümmert den Stein, vermehrt die Milch der Frauen, wird auch auf den Bauch der Kinder gebunden, um ihre durch die Winde verursachte Geschwollenheit zu vertreiben, heilt auch die Schmerzen der Harnblase, aus der sie den Absatz abführt.

1) p. 149: עשב הנקרא בלשון ארם בורקטיא ובלשון יוון פסיליתום. Diosk. IV, 69. APf. 314. Plantago psyllium. K. II, 88: בור קטיא = עשב הנקרא בלשון ארם בורקטיא ובלשון יוון פסיליתום. — BB. 765: ערע קטיא = פסיליתום. — BB. 765: ערע קטיא = פסיליתום.

2) עשב הנקרא בלשון ארם תורא ובלשון יוון תורדון. Diosk. II, 158. APf. 165.

3) ירק עשב נקרא עברא וארם גרניא ובלשון יוון אנוימון. Diosk. II, 140: ἐρύωμον 'Ρωσάιον ἡρώαχα. APf. 92. BB. 55: אנוימון = גרניא = arab. גרניא. K. II, 161: גרניא ובלשון ארם ארוקא. — Pf. bei Raschi 6: גרניא = ירקא, אירנא, ארונא.

66. Das *Lithospermum*¹⁾ (λιθόσπερμον) nützt gegen Nierenschmerzen und gegen urinverschlüssenden Stein, löst Dysurie, wenn davon eine Drachme getrunken wird; auch dessen Samen sind vorzüglich gegen Nierenleiden und Nierensteine, welche so zertrümmert und abgeführt werden, daß Nichts zurückbleibt, wenn eine Drachme in Wasser, Honig oder weißem Wein genommen wird.

67. Das *Mekon*²⁾ (μήλων ροιάς), dessen Blüten rot wie Blut sind, heilt mit dem Blütensaft Schwäche und Verdunkelung der Augen, mit dem Samen heilt es die Schwäche des Bauches, Nieren, Stein, Dysurie, fördert die Menstruation, stillt die Blutung beim Urinieren und Erbrechen, wenn davon eine Drachme im weißen Wein genommen wird; Manche kochen aus dem Mekon eine Art Opium, welches ὄφιον μηχανώνιον genannt vielen Heilmitteln vorteilhaft beigegeben wird.

68. Die *Glykyrrhiza*³⁾ (γλυκύρριζα) heilt mit den Blüten Geschwüre und Brandwunden, tötet auch Flöhe, die Wurzel aber ist das Haupt aller Heilmittel; sie heilt veralteten Husten und nützt allen Arten des Lungenleidens, gegen Rauheit der Luftröhre, gegen Vertrock-

¹⁾ p. 149: עשב הנקרא בלשון ארם ורע כיפא ובלשון יוון פרמאטום. Diosk. III, 141 spricht vom λιθόσπερμον, und IV, 16 vom σαξίφραγον; von beiden ist als einzige Heilwirkung — wie auch bei Asaf — hervorgehoben: λίθους θρύπτειν καὶ οὖρα ἄγειν, nachdem jedoch Diosk. beim Lithospermum besonders betont δύνανται δὲ ἔχει τὸ σπέρμα μετ' οἴνου λευκοῦ, so ist es unzweifelhaft, daß Asaf hier nicht das Saxifragon meint. APf. 139, פרמאטום = σπέρματος.

²⁾ עשב נקרא בלשון ארם כלונתא סימקתא... והוא נקרא בלשון יוון מיקנוס. Diosk. IV, 63–66 spricht von vier Arten des Mekon, von denen Asaf die erste, μήλων ροιάς, dessen Blüten rot sind (ἄνθος φοινικοῦν), behandeln will, spricht aber von solcher Heilwirkung, welche bei Diosk. vom μήλων ἡμερος gesagt wird, welches die Römer παπάβερ nennen, und welches Asaf weiter Nr. 101 besonders bespricht.

³⁾ עשב נקרא ארם עיקרא דשושא ונקרא ברשון יוון גליקורריוז ובבל לשון י. Diosk. III, 5. APf. 378. BB. 494: עקר שישא = גליקורריוז. — K. II, 525: סום ובלשון ליקוריציאה.

nung der Lunge und der Zunge, gegen Schmerzen der Leber, gegen das Brennen der roten Galle, vertreibt den Durst und nützt auch gegen Beklemmung; man nimmt davon eine Drachme; man pflegt auch die Wurzel auszupressen und den Saft so lange zu kochen, bis er gerinnt und davon eine Olivengröße zu nehmen.

69. Die *Brassica rapa*¹⁾ (γογγύλη), deren Blätter und Wurzeln denen des Rettigs (*Raphanus sativus*) gleichen, nützt mit den Blättern gegen Beklemmung und Herzbeschwerde, gegen Hitzfieber, wenn sie abgekocht werden, und auch die Abkochung der Wurzeln wirkt kräftigend, vermehrt den Schleim; der Samen nützt gegen Gifte und Schlangenbiß, wenn davon eine Drachme getrunken wird.

70. Der *Carthamus tinctorius*²⁾ (κνήκος), dessen Blüten denen des *Crocus sativus* gleichen, aber nicht so rot sind, hat kühlende Kraft und nützt gegen das Brennen der roten Galle und löscht die Trockenheit des Durstes; die Samen nützen gegen Leiden der Gebärmutter, wenn sie gestoßen und in Wasser gekocht genommen werden, was auch Nierenschmerzen stillt, die Steine zertrümmert, die Harnblase von Sand und Absatz reinigt, Urin treibt, nützt auch gegen Herzklopfen und tötliche Gifte.

71. Das *Peristereon*³⁾ (περιστέριον); siehe oben (I. T.) p. 51.

72. Die *Konyza*⁴⁾ (κόνυζα) wächst an Flußufern, ist

¹⁾ עשב ירק נקרא בלשון עברי לפת ובלשון יוון κλονιδιον ובלשון רומיים Diosk. II, 110: γογγύλη οἱ δὲ γογγυλίδες, Ῥωμαῖοι ῥαπα. BB. 468: גונולי arab. ארלפת. — Apf. 241.

²⁾ עשב מקוצץ נקרא בלשון ארם עיצפור ובלשון יוון κνήκος. Diosk. IV, 188: κνήκος... ἄνθος κρόκω ὅμοιον. — K. II, 2. 560: עיצפור ובלשון קרוקיש אורטוליגיש הוא ועפראן מדברי. — Apf. 216.

³⁾ עשב נקרא בלשון ארם חמאמא ובלשון יוון פריסתורנא ובלשון רומיים Diosk. IV, 59. Columbarula = Peristereon = Verbena officinalis.

⁴⁾ עשב נקרא בלשון ארם שווצרא ובלשון יוון κόνυζα. Diosk. III, 121: κόνυζα... προφήται βρεφουκτόνος... Ῥωμαῖοι πουλιχάρις. — s. oben p. 33 Note 1. — Budge I, 610. II, 725: שווצרא Artemisia; ודני שווצרא Conyza

wohlriechend, heilt Kopfschmerzen, wenn ihr Saft in die Nasenlöcher getropft wird, und heilt auch auf solche Weise Lähmung; sie tötet die Flöhe, weshalb sie von den Römern *Herba Pulicaria* genannt wird.

73. Der *Hyssopus officinalis*¹⁾ (ὑσσωπος) nützt gegen die Winde, gegen Kopfschmerzen, gegen Ohren- und Zahnschmerzen, gegen Nierenleiden, wenn man davon eine Drachme trinkt, oder von dessen Saft gegen Kopfschmerzen in die Nase und in die Augen tropft; bei sonstigen Leiden wird es in Wasser gekocht, bis es ein Drittel wird, und von dieser Abkochung trinkt man ein Glas voll.

74. Das *Origanum majorana*²⁾ (όρίανου), hat zarte und wohlriechende Blätter, ist dem des *Origanum* ähnlich, nützt mit dem Saft gegen Kopfleiden, mit den Blättern, sowohl getrunken als auch aufgebunden, gegen Gebärmutter Schmerzen, gegen Nierenleiden, und gegen Dysurie; wenn es in Öl gekocht und auf den Kopf gestrichen wird, so fördert es den Haarwuchs und heilt Kopfschmerzen.

75. Das *Arum Dracunculus*³⁾ (δρακοντίς μεγάλη), hat breite Blätter, schlangenähnliche Blüten, dicke und weiße, der Kolokassia gleichende Wurzeln; wenn man es gestoßen auf die Hand und Arme streicht, so kann man giftige Schlangen mit der bloßen Hand anfassen, sie schaden nicht, denn sein Geruch betäubt die

odora ist die shuwasra. — APf. 80. שוואסרא ist nach J. Löw, *Artemisia* und nicht *Conyza*.

¹⁾ עשב הנקרא איזוב ובכל לשון איסופוס. Diosk. II, 25. — Steinschneider *Abus Salt* 275: אוזב — אוריגנו — APf. 134 und 326; Löw, *Der biblische Ezôb* (Wien 1909).

²⁾ עשב נקרא בלשון יוון סאמפסיכון ובלשון ארם ופרם מרדנוש. Diosk. III, 39. APf. 41, K. II, 454; מירנוש ובלשון מאיראנא הוא שנוקוש. PS. 2664: אלתרדנוש und מרוננוש arab. סספסוכון.

³⁾ עשב הנקרא בלשון ארם לופא ובלשון יוון ורומיים דרקונטיין. Diosk. II, 166 sagt von der δρακοντίς μεγάλη: οἱ δὲ ἄρον und 167 von der δρ' μακρά: Σύροι λούσαν, aber die bei Asaf mitgeteilte Heilwirkung entspricht der des Dioskurides über die δρ' μεγάλη. APf. 238. BB. 590: לופא: דראקוניין.

Schlangen; nützt auch gegen Grind, Krätze und alle Arten Aussatz; auf die Augen gelegt, sowohl frisch, als auch trocken, verwischt es die weißen Flecken (Leukoma) und erhellte ihre Verdunkelung; gestoßen und mit Honig getrunken heilt es Husten, Lungenleiden, Schwindsucht und Atembeschwerden.

76. Der *Daucus carota*¹⁾ (δῆρυκος), dessen Blätter zart, Wurzeln süß, und die Samen sehr erwärmend sind, nützt gegen Dysurie, gegen Nierenschmerzen und alle Arten Husten, ist auch gut gegen Gifte und Schlangenbiß, heilt auch wenn man Blut spuckt, oder Blut urinirt, wenn man täglich eine Drachme davon trinkt.

77. Das *Elelisphakon*²⁾ (ἐλελίσφακον), dessen Blätter breit, Blüten rot und wohlriechend sind, stillt das Blut, woher es auch kommen mag, nützt auch gegen Gebärmutterleiden, heilt Grind und Krätze, wenn es darauf gestrichen wird, fördert auch den Haarwuchs.

78. Der *Helleborus*³⁾ (ἐλλέβορος), d. i. die Nießwurz, wenn es gestoßen und mit Zedernöl, Teer, Wachs und Sesamöl gemischt auf die Brust gestrichen wird, so heilt es Blutbrechen und Schwindsucht; wenn ein Drittel Drachme der Wurzel mit Honig und Salz in warmem Wasser getrunken wird, so werden alle Arten Lungenleiden dadurch geheilt.

¹⁾ נקרא שמי דייקים עשב. Diosk. III, 72. APf. 86. Steinschneider A. 796: דאוקין pastinaca. Leonis II, 495: *Daucus carota*, Mohrrübe.

²⁾ עשב נקרא בלשון אדם מרייא ובלשון יוון לוליטפאקוס ובלשון רומיים סלבייא. Diosk. III, 33: 'Ρωμαῖοι σάλβια. — APf. 251 und Pf. bei Raschi 124 meint, diese Salbia sei *Origanum maru*; die hier mitgeteilte Heilwirkung entspricht dem *Elelisphakon*; siehe oben p. 32, Note 2.

³⁾ p. 154: עשב הנקרא אליבורוס בלשון יוון ובלשון אדם קינודוס הוא. העשב המעטיש. Diosk. IV, 148 und 149 spricht von beiden Arten des *Helleborus*, vom λευκός und μέλας, auch Asaf erwähnt pp. 115 und 121 ausdrücklich den אליבורוס לבן und p. 169 den אליבורוס מילנוס, nachdem er aber den letzteren besonders behandelt, so meint er hier gewiß den λευκός. APf. 306 *Veratrum album* [Diosk. IV, 148 sagt; die Römer nennen ihn βερέρτρουμ ἄλβουμ].

79. Die *Malva silvestris*¹⁾ (μαλάχη), die sich immer der Sonne zuwendet, nützt gegen Schlangenbiß und gegen den Stich der Skorpionen, Bienen und Wespen, nützt gegen Schmerzen der Leber und des Herzens, heilt Atembeschwerden, öffnet die Gedärme; streicht man damit die Hände und Arme ein, so kann man Honig aus dem Bienenkorb nehmen, man wird nicht gestochen; Geschwüre und wehe Füße heilen, wenn ihre Abkochung in Ziegenmilch auf die wehe Stelle gelegt wird.

80. Die *Kyklaminos*²⁾ (κυκλάμινος) hat breite und gefleckte Blätter, runde Wurzeln, welche von Außen schwarz und von Innen weiß sind. Der Wurzelabsud nützt gegen Augenentzündung, wenn der Saft ins Auge getropft wird, und gegen triefende und verdunkelte Augen; wird der Saft der frischen Wurzel mit Eidotter gemischt auf den Nabel gestrichen, dann ist es ein Abführmittel und fördert die Menstruation; heilt auch das Blutspucken, sowie aufgebunden die geschwollene Milz; auf den Kopf gestrichen, läßt er das Haar wieder wachsen.

81. Das *Chamaileon*³⁾ (χυμαίλειον), die niedrigste unter allen Dornarten, nützt — davon eine Drachme in

¹⁾ עשב הנקרא בלשון עברי אירוס ובלשון ארם רענן ובלשון יוון מιλוישיא. עש הנקרא בלשון רומיים מלווי. Diosk. II, 118 μαλάχη ἀγρίη... Ῥωμαῖοι μάλα ρόστικα; APf. 359. Malva. Asaf verweist hier auch auf den biblischen (II. Kön. 4, 39) Namen אירוס, den schon LXX nicht verstanden und nur mit ἀριώθι umschrieben.

²⁾ p. 155: עש הנקרא בלשון ארם רקפת ובלשון יוון קיקלאמיניס ובלשון רומיים מילומירניס. Diosk. II, 164 κυκλάμινος... Ῥωμαῖοι ῥάπουμ τέρρα; עש הנקרא בלשון ארם רפאט ובלשון יוון קיקלאמיניס wird wohl malum terraneum sein; APf. 307 Cyclamen.

³⁾ עש הנקרא בלשון ארם אריא ובלשון יוון במימלון. Diosk. III, 8 und 9. APf. 366 wies bereits darauf hin, daß hier במימלון eine Verschreibung für χυμαίλειον ist; auch die mitgeteilte Heilwirkung ist dem Chamaileon des Diosk. entsprechend und nicht dem III, 136 erwähnten ἀνθεμῖς-χυμαίμηλον. — BB. 707. PS. 378: אריא דעפרא oder אריא דאיעא ist chamaeleon. Dioskurides spricht vom weißen und vom schwarzen Chamaileon, Asaf nimmt Beide zusammen.

warmem Wasser getrunken — gegen Dysurie, und mit Origanum in Wasser gekocht führt es die Würmer aus den Gedärmen ab; nützt auch gegen Gift und Schlangenbiß, und aufgelegt heilt sie Flecken, Ausatz, Grind und Krätze; gestoßen und mit Blättern der Brassica oleracea gemischt auf das Gesicht gelegt reinigt sie die Haut der Frauen von allen Flecken.

82. Die Kalamíntha¹⁾ (καλαμίνθη ἀγρία) nützt gegen Ischias, Hitzfieber und Schüttelfrost, wenn man täglich ein Glas voll von ihrer Abkochung trinkt; führt auch die Würmer aus den Gedärmen ab und nützt gegen Gebärmutterleiden, Husten, Atembeschwerde und wehe Lunge; tötet die Würmer, welche in offenen Wunden entstehen, wenn man ihre Blätter darauf legt, oder den Saft hineintropft.

83. Das Kentaúrion²⁾ (κενταύρειον) hat schmale Blätter und rote Blüten, nützt mit dem Saft, der in Wasser gekocht ein Glas voll getrunken werden soll, gegen Hitzfieber und Frostschauder, gegen Milz- und Leberleiden, auf den Bauch gebunden stillt es den Stuhlgang, getrunken führt es zum Abortus, und durch Klystier führt es den Schleim ab.

84. Die Mentha pulegium³⁾ (γλήχων) nützt gegen

¹⁾ עשׂה הנקרא בלשון ארם קורנתיא ובבלשון יוון קלמינתא אגריא. Diosk. III, 35. καλαμίνθη... οἱ δὲ γλήχων ἀγρία; Isidorus Hispalensis (Mayer II, 395): Menta agrestis, Graeci καλαμίνθη vocaverunt; APf. 329. Calamintha officinalis; PS. 3567. קורנתיא דנקרא = καλαμίνθα ἀγρία (γλήχων, mentha pulegium); siehe weiter Nr. 84.

²⁾ p. 156: עשׂה הנקרא בלשון ארם ערבווא ובשאר לשונות קינטוריא. Diosk. III, 6 und 7 spricht vom κενταύρειον τὸ μέγα und μικρόν, Asaf nimmt beide zusammen; APf. 302. Erythraea centaurium. Budge I. Gl. קנטורין arab. ערבו.

³⁾ עשׂה הנקרא בלשון ארם קורנת פלוחא ובבלשון יוון בליסקונין ובליש פולין. Diosk. III, 31. γλήχων, οἱ δὲ βλήχρον... Ῥωμαῖοι πουλέουμ; das בליסקונין ist gewiß eine Verschreibung aus βλήχρον; Donnolo 31: βλητσκούνιον = Pulegium; APf. 329 ist קורנתיא דנקרא = בלתיא = Mentha Pulegium; PS. hat (siehe oben Nr. 82) καλαμίνθα ἀγρία dafür gesetzt.

Husten, Atembeschwerde und innere Kälte; gestoßen und mit Honig gemischt auf den Bauch gebunden vertreibt sie das Fieber; nützt auch gegen Gift und Schlangenbiß; aufgelegt heilt sie wehe Knie und mit Honig und Wasser getrunken vertreibt sie fieberhafte Kopfschmerzen und Seitenstechen.

85. Das Tragion¹⁾ (τράγιον) heilt mit dem Saft der Blätter, mit Honig gemischt und in die Augen gestrichen, Verdunkelung der Augen und löst auch das Leukoma; getrunken nützt es gegen Gift, gegen Nierenleiden und Harnverhalt, zertrümmert auch die Steine; aufgelegt heilt es Gebärmutterleiden; täglich zwei Drachmen davon getrunken heilt es Lähmungen; nützt auch gegen Schlangenbiß; aufgelegt heilt es auch die Podagra und Knochenschmerzen, und mit Wasser gemischt getrunken nützt es gegen die Kolika.

86. Die Nigella sativa²⁾ (μελάνθιον) nützt gegen Kälte im Kopfe und in der Brust, tötet die Würmer in den Gedärmen, kräftigt die Lenden zum Coitus, vermehrt den Samen, wenn man davon eine Drachme trinkt; gestoßen und mit Honig gemischt nützt sie aufgelegt gegen Aussatz und Flecken; läßt auch das Haar, den Bart und Augenlidern wachsen; mit Eiöl oder mit Adlerfett gemischt nützt sie gegen Gifte und Schlangenbiß; ißt sie Jemand nach dem Abendbrot und schläft im Freien mit offenem Mund, wenn der Mondschein in die Mundhöhle fällt, so stirbt derjenige.

87. Das Melissophyllon³⁾ (μελισσόφυλλον) dessen Blätter wie Citrus medica riechen, nützt ge-

¹⁾ p. 157: כס״א דטורי ארם בלשון ארם כס״א דטורי. Diosk. IV, 49, 50. — Apf. 212 läßt es mit Fragezeichen dahingestellt. Berendes p. 390 verzeichnet für Tragion das Hypericum hircinum.

²⁾ הקצח הוא בלשון ארם אסבנא ובלשון יוון מלנתיא ובלשון ערב שוני. Diosk. III, 79 μελάνθιον... 'Ρωμῆιοι πικράξερ νίγρουμ; Apf. 367 verbessert אסבנא in שבובנא; p. 99 schreibt Asaf richtig: יוון קצח הוא בלשון יוון. מלנתיא ובלשון ארם שבינא. — K. II, 716: שוני ובלשון נגיללה. — Stein-schneider, Abus Salt 248: שוני. במן שחיר. שוני.

³⁾ p. 158: עשב הנקרא בלשון יוון מליסיפילון. Diosk. III, 104.

gen Schlangenbiß, heilt Geschwüre am Halse, und ist gut gegen Husten, Atembeschwerde und vorteilhaft für die Lunge.

88. Das *Tragoriganon*¹⁾ (τραγορίγονον) nützt den Nieren, zertrümmert den Stein, löst den Urinfluß, erwärmt den Magen, wenn es in Wasser bis zum Drittel eingekocht früh und abends je ein Glas voll getrunken wird; der Saft der frischen Wurzel in die Augen getropft heilt Leukoma und Verdunkelung, mit Honig gemischt heilt es Ohrenverstopfung.

89. Das *Pentaphyllon*²⁾ (πεντάφυλλον), dessen Blätter fünfteilig und die Wurzeln dünn sind, nützt gegen Schlangenbiß, Seitenschmerzen, Leber-, Milz- und Nierenleiden, wenn es gestoßen und mit Honig gemischt zu je zwei Drachmen genommen wird; manche kochen es, bis es zum Drittel einkocht, und trinken davon früh und abends je ein Glas; es heilt auch Zahnschmerzen und zerfressenes Fleisch; es nützt auch gegen Dysenterie, gegen Ischias, Lungenleiden, Husten und Herzleiden, sowohl getrunken als auch aufgelegt, hebt das Fieber auf und erweicht alle Arten Geschwüre.

90. Die *Brassica oleracea*³⁾ (κράμβη) ist erwärmend und nützt gegen die Würmer, gegen eitrige, übelriechende Geschwüre, heilt vor Kälte gesprungene Hände und Füße, macht die Haut von Flecken, Flechten und Aussatz rein; die Asche ihres Holzes mit Kuhmilch gemischt und aufgelegt heilt chronische Seitenschmerzen.

¹⁾ עשב נקרא בלשון ארם ופא רבא ובלשון יוון אוריגון ובלשון רומים Diosk. III, 30. Vom Origanon sagt Diosk. III, 29, daß seine Blätter denen des Ysop gleichen.

²⁾ עשב הנקרא בלשון יוון פינטאפילון. Diosk. IV, 42. Plinius XXV, 9 (62) sagt: Quinquifolium Graeci pentapetes aut pentaphyllon aut chamaezelon vocant.

³⁾ ירק עשב נקרא בלשון עברית אברוס ובלשון יוון קרמבין. Diosk. II, 120: κράμβη ἡμερος. Apf. 213.

91. Der Herpyllus¹⁾ (ἑρπυλλος), der dem Hyssop gleicht und wohlriechend ist, nützt gegen Blutspucken, wenn er mit Essig gemischt zu vier Drachmen getrunken wird; nützt auch gegen Lethargie, gegen Gifte und Schlangenbiß.

92. Die Brassica silvestris²⁾ (κράμβη ἀγρία), die an Geschmack und Geruch dem Gartenkohl gleicht, ist schmerzstillend und nützt sowohl roh gegessen, als auch mit ihrem Saft gegen Dysenterie und Hämorrhoiden, gegen eitrige und übelriechende Geschwüre, in die Nasenlöcher getropft gegen Kopfschmerzen, nützt auch gegen Zahnschmerzen, und der Samen gegen Phrenitis; sie ist auch gegen Gift und Schlangenbiß heilwirkend.

93. Die Vicia Ervilia³⁾ (ἑρβος) nützt gegen Aussatz, Flechten, Flecken und alle Arten Geschwüre, wenn sie fein gestoßen mit Honig vermischt aufgelegt wird; nützt auch gegen Husten, Atembeschwerde, Blutspucken, blutigen Urin und Dysenterie, wenn man davon täglich zwei Drachmen mit Honig vermischt in warmem Wasser oder in altem Wein einnimmt; fein gestoßen aufgestreut heilt sie fressende und übelriechende Geschwüre.

94. Die Saponaria officinalis⁴⁾ (στρούθιον) nützt gegen Husten, wenn sie gestoßen und mit

1) עשב הנקרא בלשון יוון אירפילוס. Diosk. III, 38. Isidorus Hisp. Mayer II, 394): Herpillus, apud nos Serpillus, aut Matris animula.

2) עשב הנקרא אברהם החיצוני ובלשון יוון אגרו קרמבין ... קרמן. p. 160. Diosc. II, 121: κράμβη ἀγρία 'Ρωμάιοι βράσσικα βρούσσικα. [Imm. Löw: אֶרְבִּילִיִּם cauliculo; Diosk. sagt zu κράμβη θαλάσσια: römisch colicium marinum; Asaf hat bei der vorherrschenden κράμβη ἀγρία bei Diosk. nicht βράσσικα βρούσσικα, sondern κολλίκλου gelesen]. K. II, 370: אברהם יבולטין קאליש.

3) ורע קישנין [בישנין] ונקרא בלשון יוון אירביליא ערב ברסנא. Diosk. II, 103; APf. 228; K. II, 356: ברסנא ובלשון הרבה היא ברשני. — Budge I. Gl.: ארב. בישנא. — BB. 91: אירביליא arab. ברסנא.

4) עשב הנקרא בלשון ארם צדרא ובלשון יוון איסטרותיון ובלשון רומיים Diosk. II, 163: στρούθιον, οἱ δὲ κέδρον... 'Ρωμάιοι ἐρβλαχνάρια. APf. 306. — Das gr. κέδρον weist darauf hin, daß צדרא gelesen werden muß, so ist die richtige gr. LA.

Honig gemischt auf die Brust gelegt wird; so heilt sie auch Atembeschwerden und Schmerzen in der Lunge; auf den Kopf gestrichen löst sie fieberhaften Kopfschmerz und führt die Kälte und den Schleim vom Kopfe ab; gegen Husten trinke man davon eine Drachme gemischt mit einem Drittel Drachma Salz in warmem Wasser und Honig; gut gestoßen und in Rindsfett gemischt heilt sie aufgelegt alle Arten Aussatz und Geschwüre.

95. Das *Sium latifolium*¹⁾ (σίον), das in Flüssen und Wasserbächen wächst und dessen Geschmack und Blätter denen der *Eruca sativa* gleichen, ist sehr erwärmend und nützt aufgelegt gegen fressende Geschwüre und gegen alle Arten Flecken der Haut; der Saft in die Augen getropft heilt Leukoma und Verdunkelung der Augen.

96. Das *Solanum nigrum*²⁾ (στρούχνον κηπίον) nützt gegen Schlaflosigkeit und Beängstigung, wenn vor der Abkochung der Wurzel vier Drachmen getrunken werden; der Saft der Blätter heilt aufgestrichen Geschwüre und geschwollene Körperteile; aufgelegt nützt es auch gegen Augenleiden im Sommer und gegen Fieber; in letzterem Fall kann es auch getrunken werden; mit Gänsemist gemischt ist es haartilgend.

97. Der *Junctus maritimus*³⁾ (σχοίνος ἐλεία), dessen Blätter denen der Myrte gleichen und dessen Früchte schwarz und rund sind, nützt gegen Diarrhoe, Blutfluß der Frauen und gegen Hämor-

¹⁾ p. 161: שש הקרא בלשן יון סין ובלשן רומיים סרסני ובלשן ארם כרפס דמיא. Diosk. II, 127: σίον φύεται ἐν τῇς ὕδασι... οἱ δὲ σχοίνος ἀρωμακτική... φύλλα ἔχον ἱπποσελίω... παρεγγίζοντα εὐζώμω. — Apf. 223. Löw, Karpas [ZA. 29. 360].

²⁾ שש הקרא בלשן ארם ענב ותעלא ובלשן יון איסורוכלם ובלשן יון רומיים סולטרון. Diosk. IV, 70. — Apf. 296. [Imm. Löw: Salmasius 65 a. A. sagt: Latint, solanum dicunt, barbari solatrum.] K. II, 563: ענב אה תעלא. — Steinschneider, Abus Salt 409: מילטר: ענב השועל. — Budge I. Gl. erklärt סרסניס mit ענב אהתעלא, was aber stoichas ist.

³⁾ p. 162: שש הקרא שש בלשן יון איסורוכלם. Diosk. IV, 52: σχοίνος ἐλεία τὸ μὲν τι καλεῖται ὄζυσχοίνος... Πομακοὶ λούγκουμ μαρίνουμ.

rhoiden, wenn die Blätter in Wasser bis zum Drittel eingekocht getrunken werden.

98. Das *Symphyton*¹⁾ (σύμφυτον πτερύγιον) nützt denen, die Blut urinieren, es abführen oder spucken, wenn davon zwei Drachmen genommen werden; es nützt auch gegen Husten, Lungenleiden und Atembeschwerde.

99. Das *Pyknokomon*²⁾ (πυκνόκομον), nützt mit der Frucht, wenn sie mit Honig und warmem Wasser genommen wird, zur Reinigung des Magens; aufgelegt heilen die Blätter geschwollene Körperteile; es führt auch den Schlaf herbei.

100. Die *Mandragora*³⁾-Wurzel (μανδραγόρα) heilt gestoßen und aufgelegt Flechten, Flecken und Aussatz, ihre Frucht gut gestoßen heilt Augenentzündung, und mit Honig und Olivenöl gemischt heilt sie aufgelegt Schlangenbiß; die Abkochung der Wurzel ist ein Abführmittel und sie erwärmt die Gedärme, besonders wenn sie mit warmem Wein und Honig genommen wird; sie ist auch ein gutes blutstillendes Mittel.

101. Das *Papaver somniferum*⁴⁾ (μήλων ἡμερος), dessen Blätter breit sind, wie die der *Lactuca*, der Samen klein und dessen Frucht eiförmig ist, bei der einen Art jedoch sind die Samen weiß, hingegen bei der andern schwarz, nützt mit den Wurzeln gegen Ischias und Leberschmerz, wenn es in Wein getrunken wird, und auf die Stirn gestrichen nützt es gegen Kopf-

¹⁾ עיקר שמו סינפיטון. Diosk. IV, 9. APf. 328.

²⁾ עיקר נקרא בלשון יוון פיקניקומון והוא דומה למרוויה. Diosk. IV, 174 sagt, die Blätter gleichen der *Eruca*, die Blüte dem *Basilicum* (*Ocimum*) und die Frucht dem *Prasion* (*Andorn*); auch vom Schlafmittel ist Diosk. anderer Ansicht, indem er sagt, daß es wüste und schreckliche Träume bewirkt.

³⁾ דוראים נקראים בלשון ארם יברוחין ובבל לשון מנדרנורא. Diosk. IV, 75; APf. 188. — K. II, 331: יברוח ובבלטין מאנדרנורא המהות שרש הדוראים.

⁴⁾ עשב נקרא שמו בלשון ארם כשכש ובבלשון יוון מיקנים וקורין. p. 163: Diosk. IV, 64. — Oben Nr. 67 sprach Asaf vom μήλων ῥόιας.

schmerzen; ist auch ein gutes Schlafmittel; der Samen nützt ferner gegen Husten, Atembeschwerde, Blutspucken und Magenschmerzen; aus dem schwarzen Samen kocht man das Ophion Mekonion, welches gleichen Wert hat mit dem Opium.

102. Der Melilotus¹⁾ (μελίλωτος) hat noch andere Heilwirkungen auch, als welche oben (Nr. 62) mitgeteilt wurden; gestoßen und mit Wein gemischt auf den Kopf gestrichen heilt er Kopfausschlag, aber auch trocken aufgestreut ist er von Nutzen; er heilt auch geschwollene Augen, wenn er mit Eierdotter, welcher mit Honig gebacken wurde, gemischt auf das Auge gelegt wird; heilt auch Ohrenschmerzen, wenn der Saft eingetropft wird; gegen Kopfausschläge ist es am besten, gestoßen mit weißem Ton²⁾ zu mischen, dann in Wein gut durchzukneten und es auf den Ausschlag zu geben.

103. Der Astragalus³⁾ (τραγάκανθα), der ein dem Weihrauch ähnliches Gummi hat, nützt gegen Husten, Augenleiden, Atembeschwerde, Blutspucken, ferner gegen Geschwüre im Hals und in der Luftröhre, gegen Heiserkeit und Rauheit in der Luftröhre, heilt den Magen, die Nieren und zertrümmert den Blasenstein, aufgelegt tut er wehen Augen gut, erweicht harte Geschwüre; zum Trinken nehme man davon eine Handvoll, dann lasse man ihn drei Tage und Nächte in Wasser oder Wein weichen, dann drücke man ihn vom Wasser aus und mische mit gleichem Maß Butter und Honig, davon nehme man früh und abend je zwei Nußgröße; manche kochen ihn in Kuhmilch, aber Milch von Eselinnen ist das beste.

104. Die Pistacia lentiscus⁴⁾ (σχινος), die dünn

¹⁾ דבר אחר נאמר במלילוטום שהוא הנרקקא. Dieser Punkt ist ein Nachtrag von Asaf selbst zu Nr. 62.

²⁾ Asaf sagt nur טיש לבן, aber Diosk. III, 40 sagt σύν γῆ χιός mit Ton von Chios.

³⁾ עץ קץ נקרא בלשון ארם אנקת איילא ובלשון יוון הרקקנתי. Diosk. III, 20; Apf. 49. Tragakanth = Astragalus.

⁴⁾ עץ הביטנים הדקים השחורים הצימח בשרון המוציא מויעתו. Diosk. מסטיכין... הוא נקרא בלשון יוון איסקניוס ובלשון רומיים לינטישקוס.

und schwarz ist und auf dem Gefilde Scharon wächst, deren Ausschwitzung das Mastixharz ist und die wohl riecht, nützt gegen Diarrhoe mit dem Saft der Blätter und der Zweige; auch gegen Hämorrhoiden und blutigen Stuhlgang ist sie gut; heilt auch Ischias, wenn man vom Saft ein Glasvoll trinkt; ist auch gegen Krämpfe gut und macht Appetit.

105. Der Samen des *Lupinus termis*¹⁾ (θέρμος) ist das Haupt aller Heilmittel; aufgebunden hebt er den Schmerz der Leber auf, auf den Bauch gelegt läßt er das Fieber aufhören, heilt durch Auflegen von außen wundige Halsgeschwüre, treibt Würmer ab, wenn man ihn gestoßen mit Essig trinkt, oder wenn man ihn mit Rindsgalle gemischt auf den Bauch streicht, und wenn er mit Cerussa (קרמיא) so lange gekocht wird, bis er die Honigkonstistenz erreicht, so gibt es auf der ganzen Erde kein besseres Mittel gegen Geschwüre, denn er trocknet alle Arten Geschwüre; gegen Milz- und Leberleiden trinke man davon zwei Drachmen gemischt mit einer halben Drachme Piper, das fördert auch die Menstruation und führt auch zum Abortus.

106. Die *Hedera Helix*²⁾ (χισσός) schlingt sich an Waldbäume und Mauern, hat Früchte der wilden Olive gleich, nützt mit dem Saft der Blätter gegen Kopfschmerzen, wenn er in die Nase getropft wird; wirkt auch fördernd bei Urinverhalt, stillt Nierenschmerzen, und wenn ihre Abkochung in Essig getrunken wird, so macht sie anhaltender Menstruation Einhalt.³⁾

I, 41, 42. Oben Nr. 35 spricht Asaf nur vom Mastix-Öl. — Diosk. sagt das beste und meiste Mastix-Harz wird auf der Insel Chios (ἐν Χίῳ τῇ νήσῳ) erzeugt, infolgedessen wird das Wort שׁין bei Asaf gewiß in שׁין zu emendieren sein.

1) ורע התורמוסים הוא לופינרי בלשון יון ובלשון רומיים לופיניקיא. Diosk. II, 109 θέρμος... Πωμύσιοι λουπινουμ; APf. 394. — K. II, 740 תורמוס ובלשון לופיניש.

2) עץ הנסבך בעצי היער... ושמו בלשון יון קיסוס ובלשון רומיים אידיריא. Diosk. II, 179: χισσός... Πωμύσιοι... ἔδραχμ; APf. 140.

3) Diosk. sagt das Entgegengesetzte: befördert die Menstruation und treibt den Embryo aus (ἐμμηναχ καὶ ἐμβρυα ἄγει.)

107. Der Hyoskymus¹⁾ (ὁσχύμος) hat breite Blätter, weiße oder schwärzliche Samen, und wer ihn ißt, verliert den Verstand, solange er aus dem Magen nicht hinauskommt; der Saft der Blätter heilt Ohrenleiden, wenn er ins Ohr getropft wird, wie auch jeden geschwellenen Teil des Körpers oder des Gesichts, wenn er darüber gestrichen wird; heilt auch geschwollene Augen; eine Drachme vom Samen hält die Menstruation auf; aufgelöst ist er schmerzlindernd bei allen Leiden.

108. Das Eryngium²⁾ (ἑρύγγιον) nützt mit den Wurzeln gegen Nierenleiden und gegen Stein, wenn sie in Wasser bis zum Drittel eingekocht werden und davon ein volles Glas warm getrunken wird; nützt auch gegen Gifte und Schlangenbiß; heilt Gebärmutterleiden, Herzklopfen, Leber, Milz, Lunge und alle Arten Husten.

109. Das Verbascum³⁾ (φλόμος), dessen Blätter

¹⁾ p. 166: עשב הנקרא בלשן ארם שכונא ובלשן יון דהייסקאמוס ובלשן: ערב ופרס בנ. Diosk. IV. 68: ὁσχύμος οἱ δὲ Διὸς κύαμος, daher bei Asaf die Form דהייסקאמוס, welches Wort sonst auch als איסקאמוס (p. 180) und אסקאמוס (p. 120) vorkommt. — APf. 381. — K. II, 710: שיכאן ובלשן שוקראם הוא נושקאמוס. — K. II, 104: בנ. ובלשן נושקאמי. — Steinschneider, Abus Salt 497: בנ. נושקאמי.

²⁾ קצת הנקרא בלשן ארם כובא עירא ובלשן יון ירמיים אריגון; es ist nicht ersichtlich, ob Asaf das Wort אריגון für ἑρύγγιον oder für ὀρίγανον geschrieben; gemeint hat er jedenfalls das Eryngium, worüber Diosk. III, 21 sagt: ἑρύγγιον... οἱ δὲ ὀρίγανον (andere LA. ὀρίγανον), daher das Fragezeichen APf. 198 gelöst scheint. [Imm. Löw: Das Eryngium ist distelartig, daher nennt es Asaf קצת = Distel. Speziell ist קצת der Name des Safflor.]

³⁾ עשב הנקרא בלשן ירמיים איסקאמוס ובלשן יון פלמוס ובלשן ארם ערשניא. Diosk. IV, 103: φλόμος... Ῥωμαῖοι βερβόσκουμ; APf. 307. Es ist unentschieden, was syr. ערשניא und lat. איסקאמוס bedeuten; ob ersteres Leontopetalon (APf. 307, PS. 36 und Salomoh b. Samuel — ed. Bacher p. 79) bedeutet, oder nach K. II, 559 Malum terrae [ערשניא היא] Erdscheibe, muß dahingestellt bleiben; die Gleichung φλόμος = verbascum ist zweifellos, und das meinte Asaf. [Imm. Löw: ערשניא ist sicher Leontice Leontop; ערשניא bei K. II. 559 ist nicht syrisch, sondern arabisch, die Knollen der Erdscheibe, Cyclamen. Es ist das syr. Wort, aber von den Knollen der Leontice auf die Knollen

sich über die Erde ausbreiten, nützt mit seinen gelblichen Blüten gegen die Winde, welche in den Eingeweiden Schmerzen verursachen, löst auch den Urinverhalt, heilt Nieren und zertrümmert den Stein; wenn es mit Essig gemischt sieben Tage lang abgelegt ist, so nützt es gegen Ausschläge.

110. Das *Pankration maritimum*¹⁾ (παγκράτιον), ein schmales Kraut, wie Lauch, dessen Blüten rot oder schwärzlich sind, die Wurzeln wie rote Zwiebeln, aber es gibt derer auch weiße, es nützt gegen Husten und Lungenleiden, gegen die Winde, die in den Gedärmen eingeschlossen sind, gegen Rauheit der Kehle und überflüssigen Schleim, der den Körper abmüdet; es soll täglich gekocht gegessen werden; es nützt auch gegen Schwindsucht und Abmagerung, denn es fördert das Fleisch und macht die Knochen markig; solche jedoch, welche am Meeresufer, an den kleinen Inseln wachsen und vom Meerwasser bespült werden, haben oft tödtliche Wirkung infolge ihrer übermäßig erwärmenden Kraft.

111. Fehlt in der Handschrift, oder die Folge der Nummerierung ist verfehlt, denn auf Nr. 110 folgt

112. Das *Polypodium vulgare*²⁾ (πολυπόδιον), welches auf den Felsen und auf alten Baumstümpfen wächst, dünne Blätter und viele Wurzeln hat, nützt mit den Wurzeln gegen Wassersucht, welche den Bauch und den

des Cyclanen übertragen. Was איסקוסטון ist, weiß ich nicht, verbasum ist nicht gemeint].

עשב דק כחציר וניצחו אדומה ושחחררת ושרשו כבצלם האדומים ¹⁾ Asaf gibt keinen Namen an, gewiß hat ihn der Schüler überhört; nachdem aber alle hier vorkommenden Heilpflanzen und deren Heilwirkung auf Dioskurides als Hauptquelle hinweisen, so glauben wir auf Grund der Beschreibung in dieser Pflanze das bei Diosk. II, 172 mitgeteilte Pankration zu erkennen, auf welche allein die Beschreibung paßt. Das Pan. mar. wächst — nach Leunis II, 714 — an den Sandufern des Mittelmeeres und auch häufig an der Küste Atticas.

עשב ... שמו בלשון ארם סנירגלי ובלשון יוון פוליפודיון ובלשון רומיים ²⁾ Diosc. IV, 186: πολυπόδιον... 'Ρωμαῖοι φίλιχουλα; APf. 268. Steinschneider, Abus Salt 51: pers. بے-بانی = פיליפודי.

Fuß anschwellen läßt, wenn man ein halbes Glas vom Wurzelsaft mit Honig aufwärmt und trinkt, das treibt das Wasser ab und heilt auch Leber und Milz.

113. Die Urtica¹⁾ (ἀκκλήφη), die an verödeten Plätzen und Straßen wächst, nützt mit dem Samen gegen Nierenleiden und Dysurie, zertrümmert den Stein, heilt Geschwüre an der Leber und tut auch der Lunge gut, wenn sie gestoßen und mit Honig gemischt täglich in Nußgröße mit Wein getrunken wird; aufgelegt erweicht sie und öffnet harte Geschwüre und zieht den Eiter heraus.

114. Das Teucrium Scordium²⁾ (σκόρδιον), welches auf Bergen und in Tälern vereinsamt wächst, ist sehr kräftig, gegen Gifte und Schlangenbiß zu wirken, wenn es abgekocht genommen wird.

115. Das Prasion³⁾ [Marrubium] (πράσιον) nützt gegen Gifte und Schlangenbiß, gegen Leberschmerzen, Seitenstechen, Milzleiden, alle Arten Husten, Blutspucken; ist es frisch, so soll von dessen Saft täglich morgens und abends ein kleines Glas getrunken werden; ist es aber trocken, so soll es fein gestoßen und mit Honig gemischt in

¹⁾ p. 168: עשב... נקרא בלשון ארם זאטא"י ובלשון יוון קוידא ובלשין: Diosk. IV, 93: ἄκκλή[φ]η οἱ δὲ κνίδη... Πρωματοι οὐρτίχα; APf. 162 לורדיקא = l'ortica. K. II, 669: קריץ ובלשון ארמיניא.

²⁾ Diosk. III, 111; APf. 393; Budge I. Gl.: שקידדון = קידדא = חמא דברא [Imn. Löw: Asaf hat σκόρδιον und σκόρ(ο)δον verwechselt und es falsch mit ש"כ wiedergegeben.]

³⁾ עשב נקרא בלשון ארם מחריבלבא ובלשון יוון פרסון ובלשון רומיים: Diosk. III, 105: πράσιον οἱ δὲ εὐπατόριον... οἱ δὲ καμηλοπόδιον... Πρωματοι μαρορύβιον, οἱ δὲ λαβεώνια. APf. 270. K. II, 599: אבנר הוא פרסון ובלשון הוא מרוב: — p. 198 sagt Asaf: אבנר הוא פרסון. עשב הנקרא פרסון נקרא פידנאן und p. 219: והוא מרובי תלבן. Diese zwei Gleichungen stimmen nicht; אבנר ist, wie APf. 33 beweist, Agrimonia Eupatoria; BB, 10 sagt: אבנר heißt griechisch δροσתרין; auch Budge I, 353, 356, II, 401, 405. Nachdem jedoch nach Diosk. das Prasion bei den Griechen auch Eupatorium benannt wurde, so ist es verständlich, wenn Asaf irrtümlich das im Syrischen für Eupatorium gebrauchte אבנר für das im Griechischen auch Eupatorium benannte Prasion gesetzt hat. Die zweite Gleichung פידנאן ist das bei Diosk. erwähnte καμηλοπόδιον. Über λαβεώνια siehe oben p. 18. Löw, ZA. 23. 288.

Nußgröße mit warmem Wasser genommen werden; es nützt auch den Nieren.¹⁾

116. Das *Kotyledon*²⁾ (κοτυληδών), welches runde, dicke Blätter und nur eine runde Wurzel hat, nützt gegen alle Arten Afterleiden, gegen Hämorrhoiden, Dysenterie, wenn es gut gestoßen und in altem Wein und Honig vermischt täglich morgens und abends zu je zwei Drachmen genommen wird; es macht auch Magere fett; besonders bei Kindern ist es gut gegen Dysenterie.

117. Das *Seseli*³⁾ (σέσλι), welches auf hohen Bergen wächst, nützt gegen Leberschmerzen, gegen die kalten Winde im Körper, es erwärmt das Blut, löst Dysurie, heilt Schüttelfrost und Frauenleiden.

118. Das *Smyrniūm perfoliatum*⁴⁾ (σμύρνιον) nützt gegen Nierenleiden, Dysurie, zertrümmert den Stein, heilt Schmerzen der Leber, der Milz und des Herzens, wenn davon zwei Drachmen in Honig genommen werden; die Wurzel nützt gegen Gift und Schlangengift; auch die Blätter haben die gleiche Wirkung.

119. Das *Petroselinum*⁵⁾, welches in Makedonien

¹⁾ Diosk. sagt das Gegenteil: es ist den Nieren nicht zuträglich (νεφροῦς ἄθετον).

²⁾ עשב הנקרא בלשון ארם כסוי ובלשון יוון קימבלידא ובלשון רומיים אירבא גרסולא. Diosk. IV, 91: κοτυληδών οἱ δὲ κυμβάλιον, letzteres ist קימבלידא. — [Imm. Löw: כסוי ist die Übersetzung von κοτύλη-δών = Becherchen, κυμβάλλον = flaches Becken.]

³⁾ p. 169: והוא נקרא ... ויהא נקרא סיסילין. עשב צומח בהרים הנבזחים ושמם בכל לשון סיסילין. Diosk. III, 53 spricht von drei Arten des Seseli, von denen die Heilwirkung bei Asaf massiliensischem Seseli entspricht, hingegen die Angabe über den Fundort scheint dem peloponnesischen zu entsprechen, von welchem Diosk. sagt: φύεται ἐν τράχησι τόποις καὶ γεωλόφοις, γεννᾶται δὲ καὶ ἐν τῇ Ἰδῇ. K. II, 524: הארץ היא שילית מונטאני. — Apf. 207.

⁴⁾ רק עשב הנקרא בלשון ארם כרפסא דחמרי ובלשון יוון פטרוסילינן ארומתינן. Diosk. III, 68: σμύρνιον ὅπερ ἐν Κιλικίᾳ πετροσέλιον καλοῦσι. Berendes p. 308. Kleiner Pferdceppich. — Apf. 225 Löw, Karpas (ZA. 1915. 260): σμύρνιον כרפסא אל חמאר.

⁵⁾ פטרוסילינן בקידוניקין. Diosk. III, 66.

wächst (πετροσέλινον φύεται ἐν Μακεδονίᾳ), hat vollkommen die gleiche Wirkung, wie das Smyrnion; beide sind sehr gut.

120. Der schwarze Helleborus¹⁾ (ἐλλέβορος μέλανος) ist zwar tödliches Gift, wird aber zu den meisten Medizinen beigemischt, denn er nützt den Krankheiten der schwarzen Galle und gegen alle Arten Flecken, Grind, Krätze und Aussatz, wenn er in Essig gekocht aufgelegt wird.

121. Das Asplenium ceterach²⁾ (ἄσπληνος), welches auf Felsen und im Schatten der Erhöhungen wächst, nützt gegen Milzleiden, wenn man es sieben Tage lang mit Essig trinkt; man kann es erproben, daß man es einem Tier zu trinken gibt und das Tier nach sieben Tagen schlachtet, da findet man keine Milz mehr; in Wein getrunken nützt es auch gegen Diarrhoe und Dysurie.

122. Das Myriophyllum³⁾ (μυριόφυλλον) nützt gegen Gift, Schlangenbiß, Gebärmutterleiden, Leber-, Milz- und Magenschmerzen; es wird auch Kataplasmen und Ölen beigegeben; nützt auch gegen Kopfschmerzen und zur Förderung des Haarwuchses.

123. Die Tamarix⁴⁾ (μυρίκη) nützt mit den Blättern gegen Milzleiden und Ischias, wenn sie in Wein gekocht sieben Tage hindurch getrunken werden; die Frucht nützt sowohl gestoßen, als auch gekocht gegen Diarrhoe.

* * *

Zum Schlusse sei hier die für Asafs Therapie charakteristische Medicina Pauperum mitgeteilt, welche Asaf „zum Wohle der Armen behandelt hat, denn diese Heilmittel sind überall leicht und ohne Auslagen zu beschaffen, weshalb er seine Schüler auch beeidet hat, daß sie

¹⁾ עשב נקרא בלשון ארם חרנפוס ובלשון יוון אליבורוס מילטוס. Diosk. III, 149; APf, 180; Budge I, 48. אלברין איבמא.

²⁾ p. 170: עשמי בכל לשון איספלינין. Diosk. III, 134. ἄσπληνον οἱ δὲ σπλήγιον. APf, 108.

³⁾ עשב הנקרא מיריופילון. Diosk. IV, 114.

⁴⁾ עש הקאט נקרא בלשון ארם אהלס ובלשון יוון ברוקוס. Diosk. I, 87 APf, 65: ברוקוס = μυρίκη[η].

hierfür keine Bezahlung annehmen, sondern die Armen und Dürftigen unentgeltlich und in Liebe behandeln sollen.“¹⁾

1. Gegen Krankheiten des Kopfhaares und des Haarbodens, gegen das Welken, Ausfallen und Sichspalten der Haare, gegen Flechten und Schuppen: *Artemisia Abrotanum*²⁾ soll zu Asche verbrannt werden und mische sie mit Rizinusöl (קין קין) und mit Öl des *Cucumis Asininus* (קישוין של חמורין), damit bestreiche man Kopf und Haar, das fördert den Haarwuchs und heilt die Fuchskrankheit; ferner: das *Andropogon Schoenanthus*³⁾ soll gestoßen und in Olivenöl gekocht mit Asche des *Abrotanum* gemischt werden, das fördert — auf den Kopf gestrichen — den Haarwuchs, heilt Aussatz auf dem Kopfe und läßt sogar bei Leprakranken (גידמים) das Haar wachsen; *Adiantum*⁴⁾ vermischt in was für Öl immer, fördert, auf den Kopf gestrichen, den Haarwuchs; ferner: das *Sempervivum*⁵⁾ fein gestoßen und in Öl gemischt, hat dieselbe Wirkung; die *Nigella sativa* (קצץ) tut dasselbe; von vorzüglicher Wirkung ist das Ei-Öl;⁶⁾ ferner: der *Asphodelos*⁷⁾ (ασφόδελος), dessen Wurzel und Blätter zu Asche verbrannt und mit Öl vermischt werden, heilt

1) זה תחילת התרופות לעני האדם לרפא בלא מחיר ובלא כסף כי הכל ימצא בכל עת ובכל מקום ועל זאת התרופה השביע אסף את תלמידיו לבלתי קחת שכר כי אם בחסד ובנדיבה לרפא את העניים וזאת הארץ.

2) עשב הנקרא פוליון בלשון יוונית ובלשון ארמית ברובתא: p. 94. — עשב עץ הנקרא בלשון יוון אפרוטון ובלשון ארם ברובתא: p. 103 sagt Asaf: In der ersten Gleichung ist פוליון verschrieben; APf. 79 liest פוליון = πόλιον, welches Wort in Cassiani Bassi Geoponica (Lipsiae 1895) 16, 9, 2 und 18, 2, 5: πόλιον ἢ ἀβρότονον mit *Artemisia Abrotanum* gleichgesetzt ist, wofür syr. ברובתא gesichert ist; BB. 20: אפרוטון = ברובתא דהקלא.

3) עשב שיצמח במדבר ובערבה ושמו אדכיר והוא איסקינתיס siehe oben Nr. 14.

4) s. oben Nr. 37.

5) s. oben Nr. 52.

6) s. oben Nr. 28.

7) p. 95: Diosk. II, 169; APf. 290. Diosk. sagt: wenn die Asche der gebrannten Wurzel auf den Kopf gestrichen wird, so bewirkt sie nach Fuchskrankheit dichtes Haar (κατασταθὲς ἡ ῥίζα, τῆς τέφρας ἐπιπλασσομένης, ἀλωπεκίας δασύνει).

Fuchskrankheit und fördert den Haarwuchs; auch der Saft des *Allium cepa* (בצל) heilt Aussatz am Kopfe und bewirkt Haarwuchs.

2. Gegen Augenleiden: das *Akoron*¹⁾ reinigt mit dem Saft der frischen Wurzel, wenn davon ein bis zwei Tropfen ins Auge getropft werden, das Leukoma (לובן) ertheilt die Verdunkelung, löst das Rote (האדום?) und das גרדיסיר²⁾, heilt den Tränenfluß und läßt die Wimpern wachsen; ist die Wurzel trocken, so soll sie fein gestoßen in das Auge gestreut werden und sie heilt Verdunkelung und Leukoma. Ferner *Aloë*³⁾ heilt, sowohl eingestreut, als auch aufgestrichen, das geschwollene Auge und vertreibt Verdunkelung und ist allen Augenleiden gut; ferner: das *Papaver somniferum*⁴⁾ nützt mit dem Saft der rötlichen Blüten eingetropt gegen Verdunkelung, Entzündung, Flecken und Tränenfluß; trocken gestoßen hat es dieselbe Wirkung. Ferner heilt der Saft der *Lactuca silvatica*⁵⁾ (scariola), eingetropt, entzündete und verdunkelte Augen; ferner heilt das

¹⁾ s. oben Nr. 2. Diosc. I, 2 sagt vom Akoron als Augenmittel nur, daß der Saft der Wurzel die Verdunkelung auf der Pupille vertreibt (ὁ δὲ χυλὸς τῆς ρίζης ἀποκαθαίρει τὰ ἐπισκοτοῦντα τῆς κόρας).

²⁾ [Imm. Löw: ob nicht גרדיסיר zu lesen ist? Das wird קריטה = Gerstenkorn bedeuten.]

³⁾ p. 96: הצבר הוא אליא. — K. II, 619: צבר ובלטן אליא. — APf. 426: das Wort Sabara hat appellative Bedeutung und bezeichnet jeden bitteren Pflanzensaft. Diosk. III, 22 sagt von der Aloë: sie entfernt mit Honig blutunterlaufene Stellen und Sugillationen, heilt Augenkrätze und Jucken (αἶρει καὶ πελωμάτα καὶ ὑπώπια σὺν μέλιτι ψωροφθαλμίας τε καὶ κανθῶν κνησμούς παρηγορεῖ).

⁴⁾ עשב ... שמו בלשון יוון מיקום אנאמיניס ובלשון ארם כלותא הוא s. oben Nr. 67 und 101; APf. 428: Papaver wird im Libanon Anemone genannt; Diosk. IV, 63 sagt vom μήλων ροιός, daß es ὅμοιον τῷ τῆς ἀγρίας ἀνεμώνης, die roten Blüten gleichen denen der wilden Anemone, sagt aber vom Pap. somn., daß es ἐπὶ δὲ φλεγμονῆς ὀφθαλμῶν nützt. [Imm. Löw: אנאמיניס ist aus הימירוס ἡμερος entstellt.]

⁵⁾ עשב הנקרא בלשון יוון פידריס: בלשון ארם חסא בריא. APf. 175 liest פידריס für פידריס; es ist θριδάξ ἀγρία, von welchen Diosk. II, 136 sagt: ἀποκαθαίρει καὶ κηρίμα καὶ ἀγλῦς, das sind Hornhautflecken.

PS. 1382: חסא בריא lactura amara.

Cuminum cuminum¹⁾ (קמון) mit eingetropftem Saft Leukoma, Verdunkelung, unregelmäßigen Tränenfluß; dasselbe bewirkt auch das Cuminum silvaticum, aber von dem muß das Doppelte verwendet werden. Ferner: das Zedernharz²⁾ nützt gegen Verdunkelung und Tränenfluß; auch das Zypressenharz (ערסן של זיתים) reinigt die Augen und heilt Verdunkelung, Leukoma und Schwäche. Ferner: das Arum Dracunculus³⁾ heilt Leukoma, wenn der Saft der frischen Wurzel täglich ins Auge getropft wird, aber auch im trockenen Zustande, wenn sie fein gestoßen ins Auge gestreut wird. Der Saft des Allium cepa eingetropft reinigt ebenfalls das verdunkelte und entzündete Auge und hemmt den Tränenfluß mehr, als das Cuminum. Das Foeniculum capillaceum⁴⁾ nützt gegen alle Augenleiden, es vertreibt Leukoma, Verdunkelung, Nebel und Tränenfluß, wenn der Saft der frischen Stengel aus einem Glasgefäß ins Auge getropft wird; manche mischen die Galle des Hasen dazu, was noch mehr nützt; auch der Saft der frischen Samen bewirkt dasselbe. Das Sagapenum⁵⁾ (Ferula persica), gemischt mit Regenwasser oder Wein, heilt eingetropft Leukoma, Verdunkelung, Nebel und Tränenfluß. Auch das Ammoniacum⁶⁾ (die Ausschwitzung der Ferula Commu-

¹⁾ Diosk. III, 67 sagt vom Wilden Cuminum: ἄρει δὲ καὶ ὑπὸ πτεῖν Sugillationen unter den Augen.

^{*)} p. 97: קִדְרֵיָהּ הִיא עֵשֶׂן ist nicht die Asche des Zedernholzes, sondern dessen Harz; Diosk. I, 77 nennt das κεδρίν, welches sich sehr zu Augenmitteln eignet, es entfernt Leukoma und Narben und schärft das Sehen (λευκώματα καὶ οὐλὰς στήχει). p. 99 nennt es Asaf richtig קִדְרֵיָהּ — Apf. 5b: עֵשֶׂן = οἶνος κεδρίνος; Asaf stellt p. 99 קִדְרֵיָהּ mit קִדְרֵיָהּ gleich.

³⁾ s. oben Nr. 75. Diosk. II, 166 sagt von der *δρακοντία μεγάλη*:
ὁ δὲ γυλὸς τῆς οἴζης αὐροῖσι πρὸς νεφέλια καὶ λευκῶνια καὶ ἀγλὺς.

*) ארמא שרשן יבשן מן שרשן קרן שרשן רי. Diosk. III, 70
μάστιγον Ῥωμαιοὶ φενοῦκλου. . . εἰς τὰ ὀφθαλμικά, ὅσα πρὸς ὁρ-
δωρῶν (Augenmittel, welches das Sehen schärft). API, 382.

⁹⁾ ΠΥΣΣΩ. Diosk. III, 81. σκαπαπηνόν... οὐλὰς τε ἀποσπύχει τὰς ἐν ὀφθαλμοῖς καὶ ἀμβλυωπίας καὶ τὰ ἐπισκοτοῦντα τῇς κόρας καὶ ὑπογόμεντα (Narben, Verdunkelung der Pupile und Unterlaufungen).

⁶⁾ s. oben Nr. 54.

nis) nützt gegen Augenleiden, aber es ist zu scharf; ist es aber trocken, so stoße man es und mische es mit Frauenmilch, dann ist es gegen alle erwähnten Leiden gut anzuwenden. Mit Wein oder Frauenmilch gemischt heilt eingetropt auch das *Natron*¹⁾ Leukoma, Verdunkelung, Nebel, Tränenfluß und Schwäche der Augen; dasselbe bewirkt die Galle des *שקשק* *דג המקושש* (Schuppenfisches (*λεπιδωτός*)). Gegen Nachtblindheit, [*nyctalopia*] d. h. wenn man in der Nacht nichts sieht und wie blind herumtappt, nützt eingetropt der Saft des *Allium sativum* (שום). Auch *Aloë* heilt die Augenschmerzen, besonders mit Frauenmilch gemischt und drei Tage lang über das Auge gestrichen, aber jeden Morgen soll es mit Urin so abgewaschen werden, daß der Urin ins Auge träufelt.

3. Gegen Krankheiten der Nase, ob sie von außen oder von innen aussätzig oder geschwollen ist, oder Geschwüre oder wildes Fleisch daran haften, soll *Aloë* darauf gelegt werden, oder der Samen des *Arum Dracunculus* soll gestoßen in die Nase geblasen werden und die Geschwüre heilen; ferner nützt das *Equisetum*²⁾ sowohl frisch als auch trocken, indem der Saft des frischen eingetropt und das trockene gestoßen und eingeblasen, Geschwüre heilt und Blutungen stillt; ferner nützt die *Iris*,³⁾ wenn der Saft der frischen Wurzel eingetropt, oder die trockene gestoßen, eingeblasen wird; auch die *Nigella sativa*⁴⁾ hat dieselbe Wirkung, wenn sie trocken gestoßen eingeblasen, oder mit Honig gemischt in die Nasenlöcher gelegt wird; das *Peganum*⁵⁾ (*Ruta graveolens*) stillt Nasenbluten.

4. Gegen Ohrenkrankheiten, Taubheit, Verstopfung und Schmerzen in den Ohren nützt der Saft der frischen *Kala-*

¹⁾ p. 98: הנתר הנקרא בכל לשון נטרון האדום.

²⁾ ירק עשב הנקרא בלשון יוון אִיפּוֹרִיס ונקרא עוד זנב הסוס. Diosk. V, 46. ἱππουρίδις. APf. 107.

³⁾ s. oben Nr. 1.

⁴⁾ p. 99: יורע קצח הוא בלשון יוון מליתין ובלשון ארם שבוּבנא. APf. 366. Budge I. Gl. sagt vom מליתין: מליתין יוניא שבוּבנא.

⁵⁾ פיגון; p. 91: יורע פיגון הוא רומא; APf. 370. Pf. bei Raschi 116; Diosk. III, 45: πήγανον... χιμορραγίας τὰς ἐκ μυκτῆρων λατὸν ἐντεθὲν ἴσῃ ἡττι.

mintha¹⁾ ins Ohr getropft; der Saft der frischen Blätter der *Cannabis sativa*²⁾ öffnet die Verstopfung und löst die Schmerzen; der Saft der frischen Blätter der *Capparis spinosa*³⁾ heilt Schmerzen, öffnet Verstopfung und tötet die Würmer; der Saft der frischen *Cucurbita Pepo*⁴⁾ stillt den Schmerz und löscht die Hitze; das Zedernharz⁵⁾ heilt alle Ohrenleiden, welche infolge Erkältung entstehen; auch Balsamöl ist gut gegen alle Ohrenleiden; die *Naphtha*⁶⁾ genannt Petroleum, eingeträufelt vertreibt die Kälte und die Schmerzen; auch das Öl des *Doryknium*⁷⁾ tut den Ohren wohl, aber besser ist das Öl der *Prunus armeniaca*⁸⁾ am besten jedoch ist das Öl der bitteren Mandeln [*Amygdalus communis*]; der Saft des frischen *Polygonum*⁹⁾ heilt eingetropfelt den Ohrenschmerz

¹⁾ עשב הנקרא בלשון יוון אוריגנון ובלשון ארם קורנחא s. oben Nr. 82. APf. 330. Diosk. III, 35 meint, der Saft der *Kalamintha* tötet, ins Ohr geträufelt, die Würmer (σκόληκας τοὺς ἐν ὠτὶ κτείνει ὁ χυλὸς εὐσταζόμενος).

²⁾ עשב שמו בלשון יוון קנבון ובלשון ארם קנפא. Diosk. III, 148: κάναβις... ἀρμόζει πρὸς τὰς τῶν ὠτῶν. APf. 348.

³⁾ ירק שמו בלשון יוון קפריס ובלשון ארם קאפר הוא אביונה s. oben Nr. 47; nach Diosk. II, 173: σκόληκας τε τοὺς ἐν ὠτὶν κτείνει.

⁴⁾ ירק עשב הנאכל שמו בלשון יוון קולוקינתין ובלשון ארם קרצם. Diosk. II, 134: κολόκυνθα... χυλὸς... ὠταλγίας... ὠφελεῖ Marcellus (Mayer II, 308) sagt: *Colocynthis, id est Cucurbita*. Papadopoulos: דלעת = κολόκυνθα. APf. 334, 351.

⁵⁾ עטרן בלשון יוון שמה קידריאה ובלשון ארם קישרון s. oben p. 2, Note 4.

⁶⁾ שם בלשון יוון שמן נפת הוא פיטטרוליאון. Diosk. I, 73. K. II, 501: פיטטרוליאון הלבן.

⁷⁾ p. 100: שמן של דרוקנים, nach Diosk. IV, 74 ist das *Doryknion* dem Ölbaum ähnlich.

⁸⁾ שמן של ברקוקים. Diosk. I, 115: ἀρμενιακά 'Ρωμῆται δὲ βροχόκκια. APf. 150.

⁹⁾ עשב הנקרא בלשון יוון פוליקונבוס ובדשון ארם שבטביטא. Diosk. IV, 4 sagt vom πολύγονον: πρὸς ὠταλγίας ἀρμόζει; APf. 35 emendiert פוליקונבוס auf פוליקונבוס, welches nach Diosk. III, 94 auch πολυγόνατον genannt wird; freilich ist πολύκνημον eine andere, zu den Krautblättrigen gehörende Pflanze (Leunius II, 510), und Diosk. sagt

in drei Tagen; ferner ist gegen Ohrenleiden das Öl des *Colchicum autumnale*¹⁾ sehr gut, wie auch das *Mastixharz*,²⁾ aber das *Galbanum*³⁾ ist das Beste gegen Erkältung, Geschwüre und Verstopfung des Ohres. Auch das Öl des *Raphanus sativus*⁴⁾ und dessen Wurzelsaft ist sehr gut gegen Schmerzen und Verstopfung des Ohres; auch das Öl des *Linum*⁵⁾ bewirkt dasselbe; das *Natron* mit Urin gemischt heilt alle Geschwüre und Schmerzen im Ohr; auch *Opium* mit Frauenmilch gemischt vertreibt die Schmerzen; *Sulfur*⁶⁾ geräuchert, daß der Rauch ins Ohr dringen kann, öffnet Verstopfung; auch *Schweinsgalle* mit *Lorbeeröl*⁷⁾ gemischt öffnet die Verstopfung und das Gehör des Ohres.

5. Gegen Krankheiten des Mundes, der Zähne, der Lippen, des Gaumens und der Kehle: der *Rhamnus*⁸⁾ heilt alle Schmerzen des Mundes, der Zähne, des Gaumens und der Kehle, wenn man mit der Abkochung der frischen Blätter den Mund spült; die trockene Wurzel der *Plantago*⁹⁾ gestoßen und daraufgestreut heilt das wunde und zerfressene Zahnfleisch; das *Lapathon*¹⁰⁾ heilt mit dem Saft nur vom *Polygonum*, daß es ein Ohrenheilmittel ist, aber die Gleichung *Polygonum* = *Centinodia* findet eine Bekräftigung bei Asaf p. 235: הנפרש על פני השדה הוא שבטבא קיטנינודיא.

1) שמן החבצלת. Diosk. IV, 83. APf. 174.

2) זיפת הביטום, s. oben Nr. 35.

3) חלבנה χαλβάνη *Ferula galbaniflua*. APf. 163.

4) מי שורש הצנינות und שמן הצנינות.

5) שמן הפשתה.

6) כבדית ובלשון שולפור הוא נפרית. — K. II, 344: הנפרית.

7) מרידת החור בשמן דפנין.

8) p. 101: שמו בלשון יוון אקנתא לובקי ובלשון רומיים אספניא. אטד הנקרא בלשון יוון אקנתא לובקי ובלשון רומיים: אלבא. p. 110 sagt Asaf: אספניא. Diosk. I, 90 sagt von ῥάμνος . . . οἱ δὲ λευκάκανθα 'Ρωμῆιοι σπίνα ἄλβα. APf. 44, 195.

9) עשב הנקרא בלשון יוון ארנוולוסין ובלשון ארם ארנא ארנדיא. Diosk. II, 126: ἀρόγλωσσον . . . 'Ρωμῆιοι πλαντάγω . . . πρὸς οὖλα αἰμασόμενα. Der syr. Name fehlt APf. 242. [Imm. Löw. ארנא ארנדיא = גדיא או גדיא caper aut hoedus.]

10) עשב הנקרא בלשון יוון סרקופאניון ובלשון ארם עוצבא. d. i. *Leptidium sativum* (APf. 324), aber Asaf meint hier, wie auch oben Nr. 43.

der frischen Wurzel Zähne und Zahnfleisch; die Wurzel der *Capparis spinosa* übertrifft alle diese, sowohl frisch, als auch trocken, an Heilkraft gegen Schmerzen des Gaumens, der Zähne und der Kehle; das *Buglosson*¹⁾ [*Borago officinalis*] kräftigt die Zähne und heilt Geschwüre im Munde und in der Kehle, wenn mit dessen Abkochung in Essig der Mund gespült wird; das *Pyrethrum*²⁾ (*Anthemis P.*) mit der Wurzel der *Capparis spinosa* gemischt, gestoßen und daraufgestreut, heilt das Zahnfleisch; *Aloë* aufgelegt heilt gesprungene und morsche Zähne, ihre Abkochung in Essig aber heilt alle Mundkrankheiten und kräftigt die Zähne, wenn damit der Mund gespült wird; das *Mentha Pulegium*³⁾ heilt mit der Abkochung in Essig alle Mundkrankheiten; die Früchte des *Pinus cedrus*⁴⁾ gestoßen und mit Gerstenmehl gemischt heilen daraufgestreut das Zahnfleisch und Geschwüre auf der Zunge; auch der *Opopanax-Balsam*⁵⁾ heilt Zahnschmerzen, aber das Allerbeste für die Zähne ist die Zange;⁶⁾ treten in der Zunge, im Gaumen oder in der Kehle infolge der Winde oder der Kälte Schmerzen auf, so nehme man frische Olivenblätter,⁷⁾ kaue sie gut mit den Zähnen, wodurch Speichel ausgelöst wird und die Schmerzen hören auf.

das *Lapathon*; von Letzterem sagt Diosk. II, 114, daß es als Mundwasser Zahnschmerzen heilt, hingegen soll das *Lepidium* — Diosk. II, 174 — Zahnschmerzen nur dann heilen, wenn es um den Hals gebunden wird. [Imm. Löw: עוצבא ist das arab. عَضَاب, hingegen aram. ist צַפְרָא.]

¹⁾ p. 102: עשב הנקרא בלשן יין בגללוס ובבלשן ארם לישן תורא. Diosk. IV, 127: βουγλώσσον... Ῥωμάτοι λίγγουα βόβουμ; APf. 244; K. II, 423: לשאן אל תור ובבלשן לינגוא בוביש היא בגללושא.

²⁾ עקד קרחח שמו בלשן יין פירחתיו. Diosk. III, 73. πύρεθρον... ὀδονταλγίαις βοηθεῖ; APf. 298; K. II, 562: עקא קרחח ובבלשן פירחתיו.

³⁾ עשב שמו בלשן יין בליסקני ובבלשן ארם נחא וקורנתא s. oben Nr. 84; נחא = נכחא (p. 89) = נכחא (p. 62) = נכחא (p. 180, 182) = νανοῦχα *Mentha*. — APf. 259.

⁴⁾ פרי עץ ארזים הדומה לאנזים p. 114 sagt Asaf: ארזים של ארזים: APf. 160: פרי דארזא = Zapfen und Kerne der *Pinie*, *nucclit*, *pinoli*.

⁵⁾ s. oben Nr. 52.

⁶⁾ אבל המלקחיים לשניים ילשוחנת מעריך על כולם.

⁷⁾ עלי זית שקראן שורמיטי s. oben Nr. 23.

6. Gegen Geschwüre am Hinterhalse oder unterhalb der Ohren oder gegenüber der Kehle, gegen alle Skrophel-Arten oder Geschwulst, Verdickung oder harte Verknotung: *Adiantum* gut gestoßen und aufgelegt heilt Verknotung und Geschwulst; *Ammoniacum* heilt alle Arten Geschwüre, ob weiche oder harte; *Artemisia Abrotanum* erweicht harte Geschwüre und zieht den Eiter heraus; dasselbe bewirkt gekocht und aufgelegt die *Cydonia vulgaris*;¹⁾ wenn das Geschwür zu hart ist, so nehme man in je gleichem Maße *Cuminum*, *Natron*, Sauerteig von Weizen und *Juglans regia*, mische sie gut durch, aufgelegt wird das Geschwür weich und der Eiter ausgezogen; ferner erweicht die Geschwüre das *Glaucium Chelidonium*;²⁾ jedes Geschwür heilt, wenn man *Lupinus termis* gut aufkocht, dann seiht man das Wasser ab und läßt ihn weiter kochen, bis er dick wie Honig wird, diese Masse legt man auf das Geschwür; das Mehl des *Lupinus termis*, gemischt mit den gestoßenen Blättern der *Lactuca sativa* oder mit Blättern des *Cichorium divaricatum*³⁾ macht die Geschwüre reif, und wenn das Geschwür infolge der Hitze oder des Blutes anschwillt, so lege man in Wasser verdünntes *Opium* darauf und wenn es infolge der Kälte oder des Windes anschwillt, so lege man in Öl verdünntes reines *Galbanum* darauf, wodurch sich die Geschwulst legt; auch der Saft der Blätter der *Brassica oleracea* bewirkt aufgestrichen die Auflösung der Geschwulst; die Blätter der *Eruca sativa* in Butter gekocht und aufgelegt heilen Geschwülste und Geschwüre; auch das weiche Pech⁴⁾ heilt aufgestrichen Skropheln;

¹⁾ p. 103: ספרגלים; p. 58 sagt Asaf: קידונין הם קידונים. Diosk. I. 115: κυδωνία; APf. 144; K. II, 552: ספרגל ובלטן סידניאום הוא קידון.

²⁾ עשב שמו בכל לשון ממיחא APf. 205. Diosk. III, 86. γλαύκιον

³⁾ עילש APf. 255.

⁴⁾ p. 104: הופת הרכה. Asaf meint hier die bei Diosk. I, 72 beschriebene πίσσα ὑγρή, welche von der Kiefer und Fichte gesammelt wird, und welche als Salbe gegen angeschwollene Mandeln, geschwellenes Zäpfchen und gegen Entzündung der Schlundmuskeln von Diosk. empfohlen

auch die Blätter des *Polygonum* machen Geschwüre reif; dasselbe bewirken auch die Blätter des *Rhamnus* und die Blätter des *Rubus fruticosus* (סנה).

7. Gegen innere oder äußere Anschwellung der Brust, gegen Asthma, übermäßigen Schleimauswurf, Rauheit der Kehle, gegen Leiden der Lunge infolge von Schleim oder Eiterung, gegen alle Arten Schmerzen der Kehle und der Brust: bitterer *Amygdalus communis* gestoßen und in Honig geknetet, in Olivengröße mit warmem Wasser genommen heilt Husten und Asthma; *Mentha Pulegium* mit *Inula Helenium* gestoßen, in Honig geknetet, in Olivengröße mit warmem Wasser genommen bewirkt dasselbe; von derselben Wirkung ist auch die *Pistacia*,¹⁾ wenn sie sieben Tage lang in Essig geweicht, dann mit Honig gemischt in Nußgröße genommen wird; ferner die runde *Aristolochia*, wenn sie gut gestoßen und mit dem Saft der *Faba vulgaris* genommen wird; ferner heilt der Samen des *Lepidium sativum*,²⁾ gestoßen und mit Honig genommen, Husten, die Kälte der Brust und der Lunge; das Zedernharz (κεδρία) heilt Husten, Brust- und Lungenschmerz, wie auch Eiter- und Blutauswurf; die *Portulaca*³⁾ heilt mit dem Saft Husten, Lungenleiden, Asthma und Brustschmerzen; die *Althaea*⁴⁾ (*Hibiscus*) bewirkt mit der Abkochung der Wurzelspäne, sieben Tage lang früh und abends warm getrunken, dasselbe; dasselbe

wird (πρός τὰς τῶν παριθυμίων καὶ σταφυλῆς φλεγμονὰς καὶ συνάγχας διαχρισμένη).

¹⁾ p. 105: בושמים שקורא בלשון יוון פיסטקיא s. oben Nr. 35; hier ist die bei Diosk. I, 124 erwähnte πιστάκια *Pistacia vera* gemeint.

²⁾ ורע השחלים שמם בלשון יוון קרדמן. Diosk. II, 155. κάρδαμον; APf. 397.

³⁾ עשב שמו בלשון יוון אנדרקלם ובלשון ארם פרבחין — p. 111 sagt Asaf: הנקרא בלשון יוון אנדרקלא ובלשון (רומיים) פורקאלא; d. i. die bei Diosk. II, 124 beschriebene ἀνδράχνη... 'Ρωμαῖοι πορτούλαχαμ. — APf. 320. — BB. 199: אנדראכני = פרבחניא.

⁴⁾ עשב הנקרא בלשון ארם אמטססא (נשפתא) [Löw:] ובלשון יוון אבסקוס. Diosk. III, 146: ἀλθαία ἣν ἐνιοὶ ἐβίσκον καλεῖται. APf. 26 und 361. Donnolo 20: βίσκος; = *Malvaviscus*.

bewirkt das Mehl der *Faba vulgaris*¹⁾ mit Honig täglich in Olivengröße genommen, wie auch das Mehl der *Vicia Ervilia*²⁾ reiner Weihrauch (λίβανος) in warmem Wasser getrunken, heilt Husten und Lungenleiden; das *Kentaurium*³⁾ mit warmem Wasser heilt veralteten Husten und auch das Hitzfieber; die Frucht des *Pinus Pineae*⁴⁾ (στροβίλος) bewirkt mit dem Saft in Honig gemischt und täglich früh und abends mit warmem Wasser genommen, dasselbe; der *Styrax*⁵⁾ mit Weihrauch in gleichem Maße in Honig gemischt heilt Husten, Asthma, Lungenleiden, Blut- und Eiterauswurf; die *Trigonella foenum graecum*⁶⁾ gestoßen und mit Honig gemischt oder mit Datteln und Butter gekocht heilt Husten, Lungen- und Brustschmerzen.

8. Gegen die Krankheiten des Magens, welche infolge der Kälte, Wärme oder des Schleimes entstehen: das Haupt aller Heilmittel gegen Magenleiden ist die Aloë, welche mit Mastixharz in gleichem Maße in warmem Wasser genommen den Schleim abführt und den Magen erwärmt; ferner die *Artemisia absinthium*⁷⁾ stillt mit dem ausgepressten Saft die Schmerzen und vertreibt das Fieber; auch der Samen des wilden und gebauten *Cuminum* in Wein geweicht tut dem Magen gut; Weihrauch

¹⁾ קמח הזבלים, auch Diosk. II, 105 sagt vom κύμνος, daß er gegen Husten gut sei (ἔστι γὰρ δὲ σύμφορος).

²⁾ קמח של כושנין; neben כושנין erwähnt Asaf noch ושל בוצא; (Imm. Löw: בוצא ist der romanische Name für Wicke. ZA. 30. 182.)

³⁾ s. oben Nr. 83.

⁴⁾ p. 106: פרי עץ אורון שקוראים בלשון יוון איסטרובילין. Diosk. I. 69: στροβίλος ist der junge Zapfen von Pinien-Arten. Aboda Zara 14 a wird פרי דארא mit איסטרובילין erklärt. APf. 56.

⁵⁾ איסטורקוס הוא קוסבורין; pp. 176 und 195 sagt Asaf: איסטורקוס הוא נופישס und pp. 182. 209: איסטורקוס הוא נופישס. — Donnolo 35: Styrax = γομφίτης. — Diosk. I. 66 sagt vom στύραξ, daß er wirksam ist gegen βήχας, κατάρρους, κορύζας, βράγχους und αποκοπήν φωνῆς.

⁶⁾ s. oben Nr. 62.

⁷⁾ p. 106: אמסניתאה בלשון יוון ובלשון רומיים אשינצו. Diosk. III. 23: ἀψίνθιον. APf. 81. und 421. Steinschneider Abus Salt 27: אמסנטי = אשינצו = אשינצו; Donnolo 64. HA. 129: Assentia (Asinthe).

(λίβανος) mit Sesamöl löst Magenkrämpfe; Mastixharz mit warmem Wasser heilt Magenbrennen; der Saft des Polygonum mit Mastixharz bewirkt dasselbe; wenn der Magenschmerz zu groß ist, so soll das Schröpfisen angelegt werden, denn das ist das letzte unter den Heilmitteln des Magens.

9. Gegen Krankheiten der Leber, gegen die Gelbsucht, die eine Folge der Leberkrankheit ist, und gegen die Verstopfung der Adern, wodurch die Verhärtung der Leber entsteht: der Tribulus¹⁾ stillt die Schmerzen der Leber und der Seiten, wenn davon eine Hand voll mit drei bitteren Mandeln gemischt in fünf Glas Wasser bis zur Hälfte eingekocht werden; die Abkochung der Späne des Laurus nobilis²⁾ stillt ebenfalls die Schmerzen und bewirkt erfrischende Ruhe; die gestoßene Wurzel des Arum dracunculus³⁾ in warmem Wasser getrunken, stillt die Schmerzen, die Krämpfe und heilt Geschwüre der Leber; die Wurzel der Rubia tinctorum⁴⁾ gestoßen in warmem Wasser und Honig früh morgens genommen, bewirkt dasselbe; auch das Mehl des Lupinus termis in warmem Wasser genommen, ist heilbringend; die Wurzel der Aristolochia mit warmem Wasser genommen, stillt den Schmerz und vertreibt die Krämpfe; die Wurzel des Rhabarbarum⁵⁾ mit warmem Wasser heilt ebenfalls Schmerzen der Leber; eine Hand voll von der Wurzel des Papaver somniferum⁶⁾ in drei Glas Wasser so lange

¹⁾ p. 107: עשב הנקרא בלשון יוון טריבוליון ובלשון ארם קורטובא ובלשון ע ברית דרדר Diosk. IV. 15. τριβόλος. APf. 355.

²⁾ עץ שמו בלשון יוון דפני ובלשון ארם ערא ובלשון פרס דהמסות. Diosk. I. 78. ὄσφυνη; APf. 299; Pf. bei Raschi 60: דפנא = ליר, לורא; K. II. 186: שֶׁרֶר אלעאר arab. דהמסות; BB. 535: דהמסות ובלטין לאורש.

³⁾ siehe oben No. 75.

⁴⁾ עשב הנקרא בלשון יוון ריזין משרשיו יצבעו האדום ובלשון ארם נקרא אפוטא Diosk. III. 143. ἐρυθροδανον; BB. 741: פִּתָּה arab. אלצבאעין.

⁵⁾ p. 108: שורש עשב הנקרא בלשון ארם עוטרמן ובכל לשון נקרא Diosk. III. 2; APf. 171. und 289.

⁶⁾ שורש עשב הנקרא בלשון ארם כלונתא דנני ובלשון יוון ספברים. Diosk. IV. 64: μήλων ἡμερος.

gekocht, bis es ein Glas wird, des Morgens getrunken, heilt die Schmerzen der Leber; die *Spica Nardi*¹⁾ mit Honig und warmem Wasser hat dieselbe Wirkung; das *Agallochon*²⁾ in warmem Wasser, ferner das Oel der *Pistacia vera* in warmem Wasser und Honig, oder die *Calamintha officinalis* in warmem Wasser haben dieselbe Wirkung; der *Crocus sativus*³⁾ in weißem Wein stillt Schmerzen, löst die Gelbsucht auf, löscht das Brennen und erweicht die Anschwellung der Leber; der *Costus speciosus* mit dem Saft des *Peganum harmala*, ferner die *Ferula Asa Foetida*⁴⁾ heilen ebenfalls die Schmerzen der Leber.

10. Gegen Krankheiten, Schmerzen und Anschwellungen der Milz: die Wurzelspäne der *Capparis spinosa* gut gestoßen in weißem Essig gemischt sowohl getrunken, als auch über die Milz gebunden tut sehr wohl; dieselbe Wurzel mit Ammoniak und *Opopanax* — je eine Hand voll — gut gestoßen und vermischt in warmem Wasser getrunken, heilt die Milz; viele trinken diese Mischung mit Essig und *Anisum* (*Anethum foeniculum*); ferner hat das *Akorum* gestoßen und bis zum Drittel in Essig eingekocht, und früh morgens auf nüchternen Magen getrunken, gute Heilwirkung; ein volles Glas vom Saft der Fasern der Weintraube⁵⁾ oder Ammoniak mit Essig und

¹⁾ עשב הנקרא בלשון ארם שובלת נרדא ובלשון יוון נרדוס טאכוס — s. oben No. 6. — Pf. bei Raschi 27: שובלת נרד = אשפני, שפינא, *Valeriana spica*.

²⁾ s. oben No. 19.

³⁾ עשב הנקרא בלשון ארם עיקר כורכמא ובלשון יוון שליוניון.

⁴⁾ חילתית הוא לסרון אדום וחילתית Asaf von חילתית חלתית ובלשון: K. II. 260: חלתית הוא לסרון. p. 178. und pp. 193: חלתית הוא לסרון — es ist das bei Diosk. III. 80' beschriebene σίλφιον, dessen Saft bei den Alten Laser hieß und dessen Harz außen rötlich und innen weißlich ist (Leunis II. 494. 45.); Pf. bei Raschi 61: חלתית = לורא altfranz. lasce; Steinschnelder, Abus Salt 99: חלתית = אספסידא; Apf. 36: transkribiert χαλκιδιη.

⁵⁾ p. 109: חוטי השדיס העישה ענבים לבנים.

Waldz wiebel,¹⁾ welch letzteres Mittel das beste ist gegen Milzleiden; ferner fördert die Heilung die Wurzel der runden *Aristolochia* gemischt mit der Abkochung der *Capparis spinosa*; ferner die Wurzel des *Arum Dracunculus* mit Essig, oder Mehl des *Lupinus termis* in Essig gekocht mit *Peganum harmala*, oder das *Kentaurion* in Essig gekocht, oder die Späne der *Pistacia* in Essig gekocht, oder die Späne der *Tamarix*, oder die *Rubia tinctorum*, oder der Saft des *Raphanus sativus*, diese alle sind gegen Milzleiden von heilender Wirkung; auch das Wasser, in welchem glühendes Eisen abgekühlt wurde, tut der Milz wohl.

11. Gegen Schmerzen in den Seiten und Rippen (Pleuritis), gegen Ansammlung von Blut und Eiter an der schmerzhaften Stelle: *Ammoniak* verdünnt mit warmem Wasser, getrunken oder aufgelegt; Abkochung der *Althaea*-Wurzel; der Saft des *Hedysmum*²⁾ (*Mentha*) mit Gerstenmehl und Eidotter gemischt und aufgelegt; das beste jedoch ist das *Sagapenum*,³⁾ welches, getrunken, alle Arten Schmerzen in den Seiten heilt.

12. Gegen Krankheiten des Bauches, gegen Diarrhoe, Hämorrhoiden und Dysenterie: Der Saft des *Adiantum*⁴⁾ mit gekochtem Myrten-Wein⁵⁾ getrunken, stellt und heilt den Bauch; die Abkochung der Blätter des *Rhamnus* stellt ebenfalls den Bauch; der Saft der *Portulaca* hat dieselbe Wirkung und heilt auch die Krämpfe; der Samen des *Anethum Foeniculum* treibt besonders die Winde;

¹⁾ בצלת המדבר הנקרא בלשון יוון Asaf: בצלת המדבר; p. 118. sagt Asaf: בצלת המדבר הנקרא בלשון יוון Asaf: בצלת המדבר. — Donnolo 33: ἀγρόσκιλλα. — Diosk. II. 202. σκίλλα scilla maritima Apf. 75. s. Löw. Meerzwiebel, in Lewy-Festschrift.

²⁾ p. 110: בשב הנקרא בלשון יוון הודוסם ובלשון רומיים סנתה היצין. Diosk. III. 34: ἡδύοσμον ἄγριον Ῥωμαῖοι μεντάστρουμ.

³⁾ Diosk. III. 81 sagt vom σαγαπηνόν: πρὸς θώρακος καὶ πλευρᾶς πόνον.

⁴⁾ s. oben No. 37.

⁵⁾ Diosk. I. 112. sagt von der μυρσίνη: ὁ ἐξ αὐτῆς γινόμενος οἶνος . . . πρὸς προπτώσεις δακτυλίου (Mastdarmvorfell).

der Sumach¹⁾ hat mit dem Saft der Früchte gleichfalls bauchstillende Wirkung; das Bdellium²⁾ in Wein oder warmem Wasser getrunken, vertreibt die Anschwellung des Bauches und die Winde; die Kerne der Weinbeere³⁾ in kaltem Wasser getrunken, kräftigen den Bauch; die Schale des Granatapfels in kaltem Wasser bewirkt dasselbe; auch Galläpfel⁴⁾ haben dieselbe Wirkung; die Abkochung der Althaea-Wurzel heilt Diarrhoe, reinigt und stärkt die Gedärme; der Samen des Lapathon⁵⁾ (Rumex) stillt den Bauchfluß; die gestoßenen Samen des Anethum graveolens⁶⁾ mit Essig genommen, kräftigen den Bauch; Mastixharz treibt die blähenden Winde und kräftigt die Därme; die Frucht der Myrten, des Juniperus⁷⁾ und der Eichen kräftigen den Bauch, die frischen Blätter des Rubus fruticosus in Essig und Oel gekocht, heilen Diarrhoe; die Abkochung der Mentha aquatica⁸⁾ ist gut gegen Diarrhoe, kräftigt den Bauch und vertreibt das Fieber; schmerzstillend ist der

¹⁾ p. 111: עץ הנקרא בלשון ארם סומקא ובלשון יוון הוּ סומאקוס. Diosk. I. 108: ῥοῦς . . . ὃν ἐνιοὶ ἐρυθρόν καλοῦσι; ἀρμόζων . . . δυσεντερικοῖς . . . αἰμορροΐδας θεραπεύει; Geoponica XVI. 8. 2. spricht von ῥοῦς συριακός; APf. 44.

²⁾ אמדילין הנקרא בלשון ארם רומא דארעא ובלשון ערב סוקר. Diosk. s. 61: βδέλλιον heißt διακδρομάς πνευμάτων. Es ist ein Gummiharz; Bdellium africanum (Leuniz II. 529); PS. 2047. Budge I. 136. APf. 359.

³⁾ החרצנים שבענבים נקראים בלשון יוון גינרסא Galenus, de simp. med. VIII. 3. 3. γίγαρχτα ἑκτὸς μὲν ἐστὶ (acinorum uvae nuclei); BB. 482. PS. 706: acini uvae, non acinos tantum uvarum significat, sed omne quod post uvas pressas restat.

⁴⁾ עפצים APf. 73. Diosk. I. 107. sagt von κελίς, der die Frucht der Eichel ißt, daß er den an Ruhr Leidenden hilft.

⁵⁾ עשב הנקרא בלשון ארם חומעא ובלשון יוון חמטא Diosk. II. 114: λάπαθον . . . πρὸς δυσεντερίαν; APf. 169.

⁶⁾ זרע ירק נקרא בלשון עברי שביתא ובלשון יוון אניסוס Diosk. III. 58: ἀνηθον; APf. 373; K. II. 717: שבת ובלטין אניסוס; Steinschneider, Abus Salt 598: זרע שבת = זרע אניס.

⁷⁾ p. 112: ערודים.

⁸⁾ עשב הנקרא בלשון יוון קלמיתא ובלשון ארם סחי בארעא, es ist das σισύμβριον des Diosk. II. 128; APf. 271.

*Costus speciosus*¹⁾; die Frucht oder die Blätter des *Cupressus sempervivens*²⁾ (?) in Wein, oder in Wasser kräftigen den Bauch und heilen die Gedärme; die *Hypocistis*³⁾ kräftigt und heilt die Gedärme.

13. Gegen Leiden in den Nieren, Lenden und Hüften, gegen Steine in den Nieren und in der Harnblase: Das *Agaricum*⁴⁾ mit Mastixharz und mit dem Saft der *Lactuca sativa* gemischt heilt die Schmerzen in den Nieren, denn es öffnet die Verstopfungen der Kanäle; das *Bdellium* mit *Smyrnum perfoliatum*⁵⁾ oder mit dem Saft des *Opium* gemischt zertrümmert den Stein; der Saft des Krautes *שילולא*⁶⁾ (?), die an Gestalt und Geruch der Narde gleicht, zertrümmert den Stein; die Abkochung der Wurzel des *Arum dracunculus* mit Wasser und Honig ge-

1) שורש בוסס הנקרא קוסטוס.

2) עץ הנקרא בלשון ארם ברתא [ברותא] ובלשון ברתים הוא עצו. ברונים = אבהיל = *cupressus*, hingegen ברותא, ברותים ist *βράθυ*, *Ῥωμαῖοι ἔρβη Σαβίνα* (Diosk. I. 76) *Juniperus Sabina*; die hierher gehörende Heilwirkung ist bei Diosk. nicht bei *βράθυ*, sondern I. 74. bei *cupressus* erwähnt: *ἀρομόζει πρὸς . . . δυσεντερίαν καὶ κοιλίας ῥευματισμὸν*; freilich sagt Diosk. von der *βράθυ*, daß die Blätter denen der Cypresse gleichen, wodurch eine Verwechslung entstehen konnte; allerdings sagt Asaf p. 172: ברותים הוא שבינא, wodurch bewiesen ist, daß er sich bewußt war, ברותא sei *Juniperus Sabina*, nichtsdestoweniger kommt die Verwechslung auch sonst in der Literatur vor; Teschuboth ha-Geonim ed. Harkavy (Stud. u. Mitth. IV.) p. 23: אבהיל ובלשין; K. II. 10: אבראתא הוא בא סן הברוש ובשית אבהיל; PS. 10: arab. אבהיל, pers. ברותא gr. *βράθυ arborem esse tamarisco similem dicit Bar Hebraeus*.

3) עשב הנקרא בלשון ארם נשרא ובלשון יוון אפוקיסטידוס ובלשון ערב עשב Diosk. I. 97: *ὑποκισθίδης . . . πρὸς κοιλιακούς, δυσεντερικούς*; ApI. 266 nimmt נשרא und נישרא richtig zusammen, letzteres ist bei Asaf — siehe oben No. 44 — *πτέρις* = *שיליקי*; Budge I. 606. II. 721: נשרא, arab. סרכם.

4) אנריקין Diosk. III. 1.

5) p. 113: אומיניא הוא פטרוסיליון או במי כרסם הוא סיליון; s. weiter No. 118; K. II. 366: . . . ומטנו סין יקרא סמריין . . . ואין כל כרסם דררי נקרא פטרסיליון s. Löw, Karpas.

6) עשב הנקרא בלשון רומים סלולא ובלשון יוון סניקולוס דוסה לנדר s. [J. Löw: Diosk. I. 8. *σαλιούγχα* = keltische Narde. *Saliunca, salvicula, σαλιούλλα, σαγιόχολον*, s. Langkavel 82.]

tanum mit Eierdotter gemischt, oder Bdellium mit Abkochung der Faba vulgaris, oder die gestoßene Frucht des Pinus cedrus¹⁾ mit Abkochung der Faba vulgaris, oder gebratenes Ei mit Cuminum cyminum; wenn alle diese nicht nützen, so lege man den Schröpfkopf an.

16. Gegen Schlangenbiß, Skorpionen- und Würmerstich, wie auch gegen Vergiftung: Aristolochia in Wasser, oder in Wein genommen, oder auch in gleichem Maße mit Agaricum gemischt, sowohl getrunken, als auch auf die Wunde gelegt; ferner Ammoniak (Harz der Ferula communis) in Essig verdünnt auf die Wunde gelegt; ferner Calamintha officinalis getrunken und aufgelegt; Sulfur²⁾ getrunken bricht die Kraft jedweden Giftes; gegen Vergiftung ist auch der Dictamnus von guter Wirkung, wie auch das Prasion (Marrubium) und alte, seit Jahren abgelegte Butter; vorzüglich gegen Vergiftung ist die Wurzel der Capparis spinosa, aber das Allerbeste ist ein Theriak.

17. Gegen Grind, Krätze und juckenden Ausschlag: die Abkochung der Ranken der Vitis vinifera heilt Krätze, wenn man damit den Körper einstreicht; die gestoßene Wurzel des Arum dracunculus mit Gerstenmehl in Essig gekocht ist von derselben Wirkung; dasselbe bewirkt der weiße Helleborus in Essig gekocht, oder die Wurzel des Colchicum³⁾ gestoßen und in Essig gekocht, oder die Späne der Populus alba⁴⁾ in Honig und Essig gekocht, oder Natrum⁵⁾ vom Berge Ararat mit Lorbeeröl gemischt, oder Sulfur mit Oel, oder

¹⁾ פרי עץ ארזים הדומה לאגוזים.

²⁾ גופרית היורקה.

³⁾ p. 115: החבצלת הוא אירמס. Diosk. IV. 83: κολχικόν . . . οἱ δὲ ἐφημέριον καλοῦσι; APf. 174. Colchicum, ἐρμοδόκτυλος, daher אירמס; BB. 760: חמצליתא; arab. אלסורנגאן.

⁴⁾ קציעות עצי לבונה נקרא בלשון יוון ליבקה ובלשון ארם חזירא ובלשון רימיים אליבנו. Diosk. I. 81: λεύκη; APf. 153; Plinius XVI. 23 sagt: Populi tria genera: alba ac nigra et quae Lybica appellatur; ליבקה ist nicht die letztere, sondern λεύκη.

⁵⁾ נתר אררט בשמן דפנים.

Pech mit Ziegenmilch, oder in Oel gekochte Oleanderblätter.¹⁾

18. Gegen die Würmer in den Gedärmen, welche die kleinen Kinder töten, im Bauche große Schmerzen verursachen, das Blut aussaugen und Gelbsucht veranlassen: *Mentha pulegium* gestoßen, mit Honig gemischt in Essig genommen, oder das Mehl des *Lupinus termis* mit Honig gemischt auf den Bauch gebunden, oder der Saft der Kalaminthe täglich ein volles Glas getrunken, oder der Samen der *Brassica oleracea* gestoßen und in Essig genommen, oder der Samen der *Nigella sativa* früh morgens in warmem Wasser genommen, oder der Saft der אפרטיס-Blätter mit Rindsgalle gemischt auf den Bauch gestrichen, oder Widderhorn gestoßen und in Essig genommen, oder ein Glas voll vom Saft der *Artemisia absinthium*, alle diese treiben die Würmer von unten aus; wenn auch Fieber auftritt, so ist das Allerbeste die *Artemisia pontica*²⁾ (*absinthium ponticum*).

19. Gegen brennendes Hitzfieber: man wasche den Körper mit in Essig gekochter *Mentha pulegium*, oder mit in Essig gekochter Kalaminthe, oder mit in Oel gekochtem צבות³⁾ (?) genanntem Dorn, oder mit in Oel gekochtem *Costus speciosus*, oder mit in Wasser gemischtem und in Oel gekochtem *Pyrethrum*; ferner wird das Fieber vertrieben, wenn man den Saft der *Artemisia Absinthium*, oder den Saft des *Apium* mit Honig nimmt; auch die *Plantago*⁴⁾ vertreibt das Fieber, wenn man damit den Bauch bestreicht.

20. Gegen Ischias und gegen Schmerzen in dem Hüftbecken: der Saft der Wurzel der *Inula Helenium* in warmem Wasser getrunken, oder das Mehl des *Lupinus*

¹⁾ p. 116: על הרדפי $\lambda\alpha\delta\sigma\delta\alpha\phi\alpha\gamma\alpha$; APf. 130. *Nerium Oleander*.

²⁾ שיח ובלטין שיהא הוא APf. 78; K. II. 707: ונמצא לו כמו כן מין שלישי נקרא סינטבריא . . . שני מינים האחד מהם סורי . . . ברין ארמיני מכורבם נקרא אפסנטין בתרי.

³⁾ קיץ הנקרא צבית.

⁴⁾ p. 117: ירק הנקרא שמו ארניגוליסין. Diosk. II. 126.

termis mit Honig vermischt auf die wehe Stelle aufgelegt, oder der Saft der *Capparis spinosa* mit Ammoniak (Harz der Fer. com.) genommen, oder Iris-Wurzel mit *Bdellium*, je das gleiche Maß in warmem Wasser genommen, oder gestoßene Samen des *Lepidium sativum* mit warmem Wasser und Honig genommen.

21. Gegen Lepra und fressenden Aussatz, wodurch die Kranken abgesondert werden müssen, um ihnen die Plage doch etwas zu erleichtern,¹⁾ gebe man stetig die Abkochung der *Kalamintha* zu trinken, die wird die weitere Ausbreitung der Krankheit verhindern; in den Büchern der indischen Aerzte wird folgendes empfohlen: man nehme eine Viper, lege sie in ein mit altem Wein gefülltes irdenes Gefäß und halte es zwei Wochen lang fest verschlossen; von diesem Wein gebe man sieben Tage lang täglich ein Glas dem Kranken zu trinken und er heilt, denn hierdurch vertrocknet der Aussatz und die Haut wird schuppenartig erneuert, nur der Teil, der schon früher, bevor der Kranke den Wein genommen hat, angefressen war, nicht, denn das Gift der Lepra ist stärker, als das der Viper. Ferner kann man die *Kedria* (*oleum cedrinum*) zum Bestreichen anwenden, aber gut ist Sulfur sowohl getrunken als auch aufgelegt, denn es trocknet den Aussatz.

22. Gegen wankende Füße und Gelenke, gegen die Podagra: die Wurzel der runden *Aristolochia* in warmem Wasser getrunken, oder das *Colchicum*²⁾ mit *Scammonium*³⁾ in warmem Wasser; ferner heilt die Podagra durch Auflegen: warmer Kuhmist, oder der Saft der Blätter der *Brassica oleracea*, oder getrocknete Rindsgalle mit Aloë, oder Wald-

¹⁾ לחקל מהם מקצת נעיהם ולבבית במעט בעיהם חלאיהם.

²⁾ p. 118: שורש בלשן ארם סורנאן ובלשן יין ארמודקטילום; K. II. 519: סורנאן ובלשן ארמודקטילום; bei Paulus Aeginetes (Mayer II. p. 417) spielen unter den Mitteln gegen Podagra die Hermodaktylen die Hauptrolle.

³⁾ יסקאמניא und איסקמוניא; Diosk. IV. 170. σαχαμωνίξ; *Convolvulus Scammonia*; Apf. 143.

zwiebel¹⁾ in Oel gekocht, oder die Mischung aus Opium, Aloë, Acacia vera²⁾ und Crocus sativus mit Eiweiß gemengt in kaltem Wasser auf die Füße gestrichen; ein rasch wirkendes Medikament gegen Podagra ist folgende Mischung: ein Maß Colchicum, gleiches Maß Euphorbium,³⁾ Scammonium, Cinnamonum und sieben Körner Piper gut gestoßen in warmem weißen Wein getrunken; folgende Mischung hat der König Agrippa gegen seine Podagra als Salbe benützt: zehn Waldzwiebel, je drei Pfund ἄμπελος μέλαινα⁴⁾ (Bryonia), ἄμπελος ἄγριος⁵⁾ (Labrusca?), deren Saft gut ausgedrückt in einem kupfernen Gefäß mit drei Pfund Olivenöl so lange gekocht wird, bis das Wasser verdunstet; das zurückgebliebene Oel soll mit Wachs verdichtet werden. Wer Schuhe aus der Haut des Meerkalbes⁶⁾ trägt, der wird nie Fußweh haben, und auch das Fett des Meerkalbes ist sehr gut gegen Podagra.

¹⁾ s. oben p. 180, Note 1.

²⁾ אקקיא APf. 197; Budget. Gl. אקקיא: עזרא דקרטא: K. II. 5: אקקיא יבולטין אקאמא הוא מיץ פרוגש מדבריות הוא מיץ האחו הנקרא קרט בערב.

³⁾ p. 119: אסורביון: Diosk. III. 82. εὐφρόβιον.

⁴⁾ s. oben No. 17.

⁵⁾ גפן עדרה ובלשון יוון אנגריז אנגריז. Diosk. IV. 152; Plinius XXIII. 1. (14) sagt: Labrusca a Graecis ampelos agria appellata.

⁶⁾ עיר עגל הים הוא פוקיאן: Asaf p. 204; מנעלים מן עגל הים יהיה ביקלו מ.

IX.

Verzeichnis der Krankheiten und Heilmittel.¹⁾

אבגר 165.	אורובין 158.	איספאנא אלבא 173.
אבדיליון 181.	אורת 154.	איספיקא 32. 115. 128.
אבהיל 182.	אורז 88.	איספלאתום 134.
אבטיח 90.	אורזין 177.	איספליניון 167.
אביונה 87. 144. 172.	אורינגון 157. 172.	איספנליים 83. 112.
אבילני 141.	אורינגון 163.	איספטרון 137.
אבסקום 176.	אזוב 89. 106. 152.	איסקאמוניא 186.
אברוטונין 17.	אחו 107. 183.	איסקיאמס 163.
אנאלוכון 17.	אינוימן 149.	איסקיפסטיין 163.
אנו 59. 83. 85.	אידירא 162.	איסקורדיון 165.
107.	אידרונאנין 120.	איסקילא 180.
אנוויים של 174.	אידרופיקון 105.	איסקינוס 141. 159. 161.
ארוים	אידריפיקאה 100.	איסקיזיא 104.
אניניטים 122.	אידריאס 108.	איסקיננתום 133. 168.
אנס 83.	איזמירניון 115. 166.	איסתרוכלון 31. 113. 159.
אנרו 117.	182.	איסתרותיון 110. 116. 158.
איסטפדיין	איזון 146.	איפוריס 171.
אנרו אנגריין 187.	איילוכו 17. 135.	איפטיריון 143.
אנרו קרמבין 41. 158.	איליבורוס 153. 167.	איפסמטין 114.
אנריקין 182.	איליניון 138.	איפלסטרון 122.
אדינגטין 141.	איליקטריין 120.	איקטיריקוס 99. 108.
אדכיר 133. 168.	אינולא 138.	אירבא גרסולא 166.
אהלילג 110.	אינתיריאניס 112.	אירבא לגרייא 158.
אונקירדן 147.	איסופוס 152.	אירבא פילקירא 32. 33. 151.
אופוקיסטידום 17. 182.	איסטומכוס 28. 68. 76.	איריוס [איריון] 41. 125.
אופיון 44. 108.	אסטומביקין 111. 120.	אירין 123.
אופימיקנוס 120. 150.	איסטורקוס 44. 177.	אירמס 184.
אוקסומילין 115. 120.	איסטרוכלין 177.	אירפילוס 158.

¹⁾ Technische Gründe gestatten mir erst hier, Sr. Hochwürden Herrn Ober-rabbiner Dr. Immanuel Löw, der diese Arbeit angeregt und sie mit manchen wertvollen Bemerkungen bereichert hat, auch öffentlich bestens zu danken.

אי שקרופולי 98.	אפרוטנין 168.	בלאדור 112.
אישת'נקוס 124.	אפרוסילינו 122.	בלילג 85. 111.
אכרוב 89. 157.	אפרטיסים 185.	בליסקנין 155. 174.
אכרוב החיצוני 41. 158.	אפרסמן 134.	בלוריקש 85.
אלבוצו 28.	אקורו[אקורין] 125. 147.	בלסס 134.
אלואי 86. 135. 169.	אקינדינון 43. 111. 113.	בנג 163.
אלון 85.	120.	בנות שוח 84.
אלופיאס 109.	אקנתא לובקי 173.	בספאייא 164.
אלשין 26.	אקקיא 187.	בצל 105. 169.
אלמכתום	ארבינתין 183.	בצלת המדבר 180.
אליבנו 184.	ארז 170.	בקרא 41. 129.
אלורדיתין 111.	ארטימוסיא 146.	ברבאסלבנא 129.
אמוסין 132.	ארייא 154.	ברבינא 151.
אמוניאקון 86. 108. 146.	אריסטולושיא 16. 147.	ברוכתא 168.
אמונות 120.	ארמודקטילוס 186.	ברוניקין 136.
אמספסא 176.	ארנא או נריא 173.	ברוקוס 167.
אמיאנסון 122.	ארנוגלוסין 173. 185.	ברוש 182.
אמיום 87. 115.	ארסיניקין 123.	ברותא 182.
אמישון 122.	אשינצי 177.	ברותיים 182.
אמלג 85. 111.	אשכי גרדא 108.	בריון 135.
אנדרקלוס 176.	אשכי תעלא 30.	ברסם 109.
אנורות 112.	אשל 167.	ברקיקא 86. 172.
אניסום 181.	אתלא 167.	ברתיפוס 33. 151.
אניסון 44.	אתרוג 84.	
אנקיריאון 112. 148.	אתרופליקי 18. 115.	
אנקרדיון 112.		נבם [נבש], 17. 123.
אנקת איילא 161.	באטוס 142.	ניפסין]
אסכרה 56. 58.	בולוס 174.	נר 59.
אספרולוס 28. 168.	ביטנים 85. 107. 141.	נוואריש 43. 120.
אספולידון 28.	161. 173. 176.	ניפטיסים 177.
אספולשן 122.	ביסם 182.	גידך 116.
אספנד 145.	ביתלמוס 142.	גירסבורא 147.
אסרין 41. 129.	בוצא 177.	גינרטא 181.
אפינא [אפונים] 59. 88. 106.	בורק [בוראקין] 122. 123.	גיד 33.
183.	בושא 32. 128.	גידומין 104. 168.
אפוניטרון 122.	בורקטונא 149.	[גידמים]
אפוסטיליקון 122.	בטוני פרמקון 120.	גיושר 107. 146.
אפוסטיטני 99.	ביטוניקי 148.	גינטיאנא 147.
אפופינקוס 107. 146.	ביללריסי 85.	גינסטרון 137.
אפורביין 17. 108. 187.	ביקלו מרינו 124. 187.	גיסאסטרום 17.
אפוטא 178.	בישיאון 17. 99.	גלאנגן 183.
אפטאסון 105.	ביששא 112. 145.	גלבון 87.
אפיתמון 106.	בכוציקוס 108.	גלבתינ 59.
אפסינטיא 44. 177.	בכתנ 121.	גלוגינדין 151.
		גלוקיריון 109. 150.

142. נפן	171. זנב הסוס	110. מַבְכְּשִׁיר
142. נפן היער	86. 88. 107. זנביל	123. שוטייא
142. נפן הלבן	137. זעפראן	137. 174. שורמטי
187. נפן שדה	123. 175. זפת	100. שחרים
114. 123. 173. נפרית	147. זריוונד	161. שטט לבן
184.	123. 127. זרנך	103. שיטריטאה
89. 149. גרניר	150. זרע כיפא	156. שראנון
169. גרדיסיר		178. שרובולין
	117. חבאלבאן	123. שרשרון
140. דאפנואלואין	173. 184. חבצלת	148. שריפילון
124. 171. דג המקושקש	124. חבשושתא	121. שריפירא
163. דהייסקאמוס	124. חנכים	
140. 178. דהמוסת	106. חגרא	156. נאטבנא
160. דוראים	87. חולבה	160. יברוחין
44. 116. 153. דווקין [דייקוס]	181. חומעא	17. 126. יוקורדיצי
88. דוחינא	123. חומר	137. יינברא
120. דיאופונטיקין	26. חומר חתום	17. 123. יופסוס
41. 180. דיחזום	165. חורייקוקורדיין	108. יירא
120. דיפינגון	97. חזירא	121. יירא לונדיין
120. דייקוסמין	184. חיורא	121. יירא פיקרא
100. דיסינטיריאה	88. חיטה	
144. דיקטאמנין	146. חיית לעלמא	163. כיבא סעירא
90. 115. 172. דלעת	88. 183. חימצי [חמצא]	183. כילינגאן
107. 178. דפני [רפנים]	107. 179. חילתית	124. כונפוסא
183. דפניקין	124. חכשושתא	88. כוסמא
178. דרדר	44. חלב חישים	151. כוריקין קרוקין
172. דרוקנים	145. חלב לובא	87. 158. 177. כושנא
104. דרקין	107. 142. חלבנא	111. כיירשבר
85. דרקונא	60. חלאים חדים	116. בכריאים
152. דרקונטיין	110. 114. חלילקים	145. בלדרישים
161. דרקקנתי	151. חמאסא	169. כלונתא
	132. חסמא	178. כלונתא דגני
83. דרם	148. 161. חנדיקוקא	150. כלונתא
120. דינסוז	44. חסא	סימקתא
185. דרדפני	169. חסא ברייא	146. כלילא דמלכא
	167. חרנסוק	86. 95. 146. בלך
33. דויתן	124. חרדון	154. כממילון
165. זאטאיי	89. 107. חרדל	86. 170. קמין
98. זאיבה	86. חרוב	145. כמרס
83. 157. זוסא	165. חרול	166. כסנא
123. זיבק	183. חרי יונים	156. כסיא דטורי
123. זינגר	183. חרי ציפורים	30. כצא אלתעלב
59. 137. 174. זית	145. הרמל	31. 105. כרוב
41. זית החיצוני	181. חרצנים	115. כרוסולכנון

כרישא 89. 105.	מירובלנין 85. 110. 114.	נשרא 182.
כרכום 44. 114. 137.	מירופילון 167.	נתר 124. 171.
179.	מלא תרקיאון 104.	184.
כרסנא 158.	מלבאביסקים 176.	
כרספא 44. 87. 182.	מלווא 154.	
כרספא דחמרי 166.	מלח 123.	סאמפסיכון 152.
כרספא דמיא 159.	מלילוטום 161.	סבינא 182.
כשכש 160.	מלנתיון 156. 171.	סניניא 43. 121.
	מליסופילון 156.	סנינקולום 182.
	ממיתא 175.	סגירגלי 164.
לאורינו 140.	מנדרנורא 160.	סרג 130.
לבונה 44. 184.	מסטיכון 141. 161.	סיכר 114.
לובייה 40.	מסיבה 98.	סולטרון 31. 159.
לובן 169.	סקידוניקון 166.	סומבול 32. 128.
לובקי 17.	סרדנוש 152.	סומק 88. 116.
לונדיון 76.	סרוא חירא 32.	סומקא 181.
לוליספקום 29. 32. 153.	סרוביון 18. 165.	סום 150.
לופא 152.	סרוח אשך 30.	סועדא 126.
לוסינרי 162.	סרולין 44.	סורנגאן 186.
לוסיניקא 162.	סרייא [סרויין] 29. 32. 153.	סחי בארעא 181.
לורדיקא 165.	160.	סשוריא 157.
ליבקה 184.	סרירה 124.	סטרובנון 52.
ליספיאדום 109. 144.	סרקשיתא 123.	סטרותיון 52.
לינטישקום 141. 161.	סרתרון 44. 114. 170.	סאכתי פראנא 150.
ליסמוקריאה 141.	183.	סיד 124.
לישן תורא 174.	סשלחתא 131.	סיון 159.
ליקטואריון 43. 120.	רבססא	סישרג 31.
לפרון 107. 179. 181.		סילינין 87. 182.
לפת 151.		סינקוי 159.
	גבאק 84.	סיניכום 98. 103.
מולאקין 121.	גואסיר 169.	סיניפישון 160.
מולושיאה 17. 154.	גטפסא 176.	סיסיליון 166.
מוליום 145.	גיניא [גיניד] 87. 115.	סכיניס [סכיניון] 52. 133.
מוסא 121.	גישרון 171.	סכנגבין 120.
מוקול 181.	גישרא 143. 182.	סכפינין 86. 170.
מירא 44. 115.	גנחא 174.	סלבייא 29. 32. 153.
מזריון 144.	גנכואה 87. 115. 174.	סלבנקא 130.
סחריבלבא 165.	גענע [גנעא] 87.	סלי אטוניקון 26.
סיאון 126.	גפת 123. 172.	סלילוא 182.
סילוטירניום 154.	גנר 32. 106. 115.	סליכא 131.
סילולוטום 148.	128.	סלקא 90.
סינתא החיצוני 41. 180.	גנר החיצוני 41. 129.	סספריביא 146.
סיקנום 44. 150. 160.	גנרושטכום 32. 115. 128.	סספריביטלא 146.
סיקנום 169.	179.	סנבל 32.
אנאמינום	גשאר 26. 123. 182.	סנבל אלגנדין 32.

סגנבין 120.	פודניאן 165.	פסיליתום 149.
סגנרום 136.	פולקין 105. 121.	פספסא 148.
סנה 176.	פוך 124.	פסאבר 160. 169. 178.
סניורים 96.	פכתה 121.	פרוניטיקום 109.
ססלוא 147.	פול 59. 87. 177.	פרינטיס 96.
ספרנליס 175.	פולין 130. 155.	פריסתרונא 151.
סקורדיון 52.	פוליוק 168.	פריסיר המדבר 84.
סקמוניא 169. 186.	פולישריבון 141.	פרליסאה 96.
סרכס 182.	פוליכריסטון 121.	פרמאטום 150.
סרקופניא 97. 104. 143. 173.	פוליפדיון 111. 164.	פרסיון 165.
סרקוקילון 112.	פולפו ופורפו 97. 104.	פרפחינא 90. 176.
	פוליפוס 97. 104.	פשר אלפא 135.
	פוליקומוס 172.	פשר שיתין 135.
עגל הים 187.	פיקיין 124. 187.	משתה 107. 173.
עגרה 106. 121.	פורקאקלא 176.	
עדלא 31.	פסרוסיליון 166. 182.	צבות 185.
עדשא 87.	פיאיקיניס 145.	צבר 86. 169.
עוטרמן 178.	פינון [פינגון] 110. 116. 171.	צדרא 158.
עוליק 142.	פידריקס 169.	ציניעתר 89.
עולש 175.	פיטטוריאן 123. 172.	צנרל 113.
עוף הלבן 124.	פיטרוניוס 122.	צנון 87. 106. 107. 173.
עוצבא 143. 173.	פילואנתרופוס 122.	
עיצפיר 151.	פילוניא 43. 121.	צפרא 143. 174.
עטלף 125.	פיליקי 18. 143. 182.	צרעת 104.
עטרן 170. 172.	פילישקילא 164.	
ענכת השיעל 31. 113. 159.	פינוגריקוס 87. 148.	קאפר [קפר] 87. 172.
[ענבא דתעלא] 142.	פינטא דקטילוס 139.	קאוליקלו 158.
עין עלא 150.	פינטאידוס 121.	קאקלה 116.
עיקרא דשושא 28. 168.	פינטאפילון 157.	קולוס 55. 56.
עיריני 83.	פינטירון 111. 122.	קורומבארולא 151.
ענב 25. 181.	פיסתקיאה 176.	קילופוניא 123.
עפצא 117.	פיסתקים 107.	קולוקינתין 115. 172.
עץ שמן 144. 174.	פ קניקוסון 160.	קילוקינידוס 17.
עקר קרחה 107. 140. 178.	פיקרא 108.	קינדוש 110. 153.
ערא 155.	פיריתרון 144. 174.	קוסבורין 177.
ערבזא 181.	פלג 95.	קוסטוס [קושט] 132. 182.
ערורים 163.	פלטוצימיני 113. 166.	קוסיון 122.
ערטניתא 146.	פלומוס 163.	קוסיסוס 120.
עשבא דמלכא 125.	פליאומטיקו 99.	קופיון 138.
עשת שן 99.	פליברייס 17.	קיקוקינידוס 144.
	פליברייטיקוס 99.	קורטובא 178.
פאניד 121.	פלפל 44. 59. 86.	קורלן 124.
פו 129.	88. 107.	קורסיאה 124.
פונלא 31. 32. 87.	פנכריסטון 121.	קורניתא 155. 172. 174.

קורנת פלומה 155.	קראנר 127.	שושן ברא 41. 125.
קטומא 90. 115.	קרדיאקן 98.	שחין 97. 103.
קידה 135.	קרדמן 176.	שחלא 89. 176.
קידונין 83. 122. 175.	קרדמין 116. 127.	שירמה 179.
קידריאה 170. 172.	קרוצי 137.	שיח 185.
קינילום 28.	קרוקין 137.	שיטרנ 143.
קטרופום 108.	קרמבין 157.	שכרונא 44. 163.
קטרין 172.	קרעא [קרעם] 172.	שלידונין 17. 114. 179.
קייסא דבסמא 135.	ראפאניש 87.	שמן האגוזים 139.
קיסבלידא 166.	רבית כביריתא 114. 117. 122.	ש' בושנים 141.
קינדול 134.	רובי 18. 142.	ש' הבצים 139.
קינטוריא 155.	רודין 115.	ש' דפנים 173. 184.
קינמן 44. 107. 131.	רוז 116.	ש' הרסים 140.
קיסום 162.	רוז סירייקין 181.	ש' זרע חרדל 141.
קיפירום 107. 126. 183.	רוטא 110. 116. 171.	ש' לוזים 141.
קיק 107.	רוטא דארעא 181.	ש' ער 140.
קיקום אמיום 56.	רוטיקי 18. 143.	ש' של זרע 140.
קיקלאמינום 154.	רוידין 149.	פשתן
קיראסיברא 147.	רותם 137.	ש' צנונות 140.
קירפה 131.	רויזין 178.	ש' קיק 139. 168.
קישואה 90.	רויברברו 178.	ש' שומשמן 139.
קישואין של 168.	ריטין 84. 88. 113.	ש' השקדים 140.
חמורים	רענין 154.	שעורה 73. 88.
קליטיקים 128.	רפה 151.	שער נברא 141.
קליסייא 124.	רקפתא 154.	שקד 84. 107.
קלך 108.		שרם 109.
קלמותא 138.	שאל 26.	תאניה 84.
קלמינתא אנריין 155.	ארמוניאקים	תורדא 149.
קלמן 133.	שבובנא 171.	תורביר 109.
ארוטיקין	שבטביטא 172.	תורטום 110. 122.
קלקנזום 124.	שביתא 181.	תורמוסא 87. 162.
קנבין 172.	שביליתא 87. 148.	תותא 85.
קנה בושם 133.	שבץ 99.	תיאודוריות 110. 122.
קנה המתק 113.	שדנה 124.	תימן 89.
קנידא 165.	שויבלת נרדא 32. 179.	תינקאר 123.
קנפא 172.	שווצרא 33. 151.	תירביטנא 112. 141.
קסטוריון 44. 108.	שולפיר 173.	תירייק 122.
קסייא 131.	שום 89. 107. 165.	תיתומלום 145.
קסייא פיסטולא 111. 131.		תכום 128.
קסילו אליון 135.	שימר 113. 170. 183.	תלתל 87. 148.
קפרים 172.	שומשמן 84.	תמר 83.
קצב אטיב 133.	שוניז 156.	תפוח 84.
קצח 168. 171.	שוש 109.	תרדיב 106.
קציעות 131.	שושן 44. 115.	תריקדם 169.

40.

JAHRESBERICHT
DER
FRANZ JOSEF
LANDES-
RABBINERSCHULE
IN BUDAPEST.

FÜR DAS SCHULJAHR 1916—1917.

BUDAPEST

1917.

Druck von Adolf Alkalay & Sohn Nachf., Pozsony.

Im abgelaufenen Schuljahre (1916/17), dem vierzigsten der Wirksamkeit der Landes-Rabbinerschule, wurde diese von tiefer Trauer heimgesucht. Ganz Ungarn erschütterte der Tod des Königs Franz Josefs I., die ganze Nation trauerte aufrichtig ob des Heimganges des gütigen Herrschers, denn sie fühlte es, daß mit ihm eine große Epoche ihren Abschluß gefunden, die auf dem neu eröffneten Wege der politischen Freiheit sämtliche Schichten der Nation einer kaum geahnten materiellen und geistigen Bereicherung teilhaftig werden ließ. Dankerfüllten Herzens gedenkt sie der großen Tugenden ihres Königs, der ein selten gewissenhafter, human denkender, hochsinniger, sich selbst stets treuer, anderen gerechter, unvoreingenommener Herrscher war. Jedermann fühlte trauererfüllt den großen Verlust, zumal in den Tagen der schweren Heimsuchung, in denen eine nationale, politische und soziale Krisis zur Entscheidung kommen muß, die vielleicht auf Jahrhunderte hinaus von grundlegender Wirkung sein wird. Wir jedoch, ob wir auch an der allgemeinen Trauer vollen Anteil nehmen, gedenken ganz besonders mit tiefer Ergriffenheit Franz Josefs I., dessen Andenken wir mit nie erlöschender Pietät bewahren werden. Während seiner Regierung wurden wir mit den andersgläubigen Bewohnern unseres Vaterlandes gleichberechtigt, worum unsere Konfession bis dahin so lange Zeit vergeblich gekämpft hatte; unter seiner Herrschaft wurde

unsere Religion in die Reihe der gesetzlich rezipierten Religionen des Landes aufgenommen. Er hat mit der Schaffung des jüdischen Schulfonds unsere Anstalt gegründet, damit sie der ungarischen Judenheit gebildete und patriotische Rabbiner erziehe.

Zum äußeren Zeichen unserer Trauer hißten wir am Anstaltsgebäude die Trauerfahne. Am 23. November trat das Professorenkollegium zu einer außerordentlichen Konferenz zusammen, in der beschlossen wurde, daß am Tage des Leichenbegängnisses der Unterricht zu feiern habe, am 30. November 1916 im Anstaltstempel ein Trauergottesdienst stattfinden soll und zum Andenken Sr. Majestät des hochseligen Königs ein ganzes Jahr hindurch in unserem Gotteshause das Kaddischgebet verrichtet werde.

Bei dem am 30. November abgehaltenen Trauergottesdienste hielt der Direktor die Gedenkrede. (Beilage).

* * *

Am 30. Dezember 1916, dem Krönungstage Sr. Majestät des Königs Karl IV., fand im Institutstempel ein feierlicher Gottesdienst statt, bei dem der viertjährige Hörer Géza Eisenberg die Festrede hielt, in der er auf das Königspaar und auf unser Vaterland Gottes Segen herabflehte.

Am 3. Januar 1917 veranstalteten wir im Sinne der vom hohen kgl. ung. Ministerium für Kultus und Unterricht erlassenen Verordnung eine Schulfeier, bei der Herr Professor Ármín Balogh den von Sr. Majestät erlassenen »An meine Völker« betitelten Aufruf vorlas, das Inauguraldiplom, die Bedeutung des Krönungsaktes und der Krönungszeremonie der Schuljugend erläuterte.

Mit stolzer Genugtuung erfüllte es uns, daß Sr. Majestät König Karl IV. mittels im Hauptquartier am 26. Januar 1917 erfolgten allerhöchsten Entschließung allergnädigst zu gestatten geruhte, daß unsere Anstalt den Titel »Franz Josef Landes-Rabbinerschule« führe.

* * *

Das Professorenkollegium hat in seiner am 1. September 1916 abgehaltenen konstituierenden Sitzung mit Rücksicht

darauf, daß Herr Prof. Dr. Heinrich Bloch erklärte, daß er aus Gesundheitsrücksichten das Schriftführeramts nicht übernehmen könne, diesen Grund würdigend, beschlossen, die großen Verdienste Dr. Heinrich Blochs dankbar im Protokolle zu verewigen und an seiner Stelle für das Schuljahr 1916/17 Prof. Dr. Moritz Dercsényi zum Schriftführer gewählt.

Auf Vorschlag des Lehrkörpers hat Se. Exzellenz der Herr Minister für Kultus und Unterricht (mittels Erlasses vom Jahre 1916, Z. 149657/1916 II) mit der Vertretung des auf dem Kriegsschauplatze sich befindlichen Herrn Prof. Wilhelm Hausbrunner die folgenden Mittelschulprofessoren wieder betraut: den Oberrealschulprofessor Sigmund Déri und den Bürgerschulprofessor Dr. Heinrich Fodor mit dem Unterrichte der Mathematik, den letzteren auch mit dem Unterricht der Physik und den Bürgerschulprofessor Herrn Koloman Wirth mit dem der Naturgeschichte. Über Vorschlag des Professorenkollegiums hat Se. Exzellenz der Herr Minister für Kultus und Unterricht mittels Erlasses vom 12. Oktober 1916, Zahl 89925/1916 II. den diplomierten Rabbiner Herrn Dr. Max Klein zum provisorischen außerordentlichen Professor für Bibel, Talmud, hebräische, aramäische Sprache und Geschichte der Juden zu ernennen geruht.

Mit tiefem Schmerze gedenken wir des Heimganges des Herrn Samuel Deutsch, der seit dem Bestehen unserer leitenden Kommission deren Mitglied war. An seine Stelle ernannte Se. Exzellenz der Herr Minister für Kultus und Unterricht (mittels Erlaß vom 4. November 1916, Z. 145654/1916 II.) Herrn Dr. Béla Feleky de Magyarfeleki.

Am 12., 13. und 14. Februar 1917 fanden die Rabbinerprüfungen statt, zu denen die absolvierten Hörer Dr. Nikolaus Bernáth, Dr. Moritz Niedermann und Dr. Nikolaus Péner auf Grund ihrer schriftlichen Hausarbeiten und der am 4. und 5. Februar stattgefundenen schriftlichen Klausurprüfungen zugelassen wurden. Die Prüfungskommission bestand aus den von der leitenden Kommission exmittierten Herren: Dr. Ludwig Venetianer, Oberrabbiner in Neupest und Dr. Armin Hoffer, Oberrabbiner in Veszprém, ferner aus

den prüfenden Professoren Dr. Ludwig Blau, Dr. Ignaz Goldziher, Dr. Michael Guttman. Vorsitzender der Prüfungskommission war Herr Dr. Ludwig Venetianer. Bei der am 15. Februar stattgefundenen Entlassungsfeier richtete Herr Dr. Venetianer im Namen der Prüfungskommission eine Ansprache an die Kandidaten, worauf in deren Namen Dr. N. Bernáth die Abschiedsrede hielt. Sodann überreichte Direktor Dr. L. Blau in Begleitung einer ungarischen und hebräischen Weiherede den Kandidaten die Rabbinerdiplome.

Von den Zöglingen unserer Anstalt wurden die Herren Dr. Isak Schmelzer und Dr. Moritz Niedermann vom Vorstande der Pester isr. Religionsgemeinde zu Religionsprofessoren ernannt.

Der Vorstand der Pester israel. Religionsgemeinde hat auch im abgelaufenen Schuljahre mehrere Hörer unserer Anstalt mit dem Religionsunterrichte an Volks- und Mittelschulen betraut.

Das hohe Ministerium für Kultus und Unterricht und andere Behörden haben sich auch in dem abgelaufenen Schuljahre in religiösen Fragen um Gutachten an den Lehrkörper gewendet.

Infolge des Kohlenmangels waren wir zu unserem größten Bedauern genötigt, den Unterricht auf 14 Tage zu sistieren.

Im Laufe des Schuljahres rückten drei Schüler der unteren Abteilung zum Waffendienste ein. Im Sinne der bezüglichen Ministerialverordnung erhielten sie gültige Klassenzeugnisse.

Die Schüler der V. Klasse der unteren Abteilung haben am 13. Mai die schriftliche und am 15. Mai die mündliche Maturitätsprüfung aus den hebräischen Gegenständen abgelegt, bei der Herr Rabbiner Dr. Julius Fischer präsierte. Die schriftlichen Maturitätsprüfungen aus den Gymnasiallehrgegenständen fanden am 16., 17. und 18. Mai statt, die mündlichen am 1. Juni unter dem Vorsitze des von dem hohen Ministerium für Kultus und Unterricht mit der Vertretung des Herrn Studien-Oberdirektors betrauten Herrn Direktors Dr. Josef Bánóczy. Die Maturitätsprüfung hat 1 Schüler mit vorzüglichem und 5 mit gutem Erfolge abgelegt.

Im Sinne des Ministerialerlasses (1917. Z. 25699—V) veranstalteten wir am 20. Januar 1917 zum Andenken an Johann Arany eine Schulfeier, bei der Herr Professor Ármin Balogh die Bedeutung von Arany's Dichten und Wirken würdigte, und der Schüler der V. Klasse, Franz Hevesi Arany's „Rendületlenül“ betitelte Gedicht deklamierte. Das Professorenkollegium trat als gründendes Mitglied dem Arany-Verein in Nagyszalonta bei.

Am 24. Mai fand die Schlußfeier des Schuljahres 1916/17 statt; damit entsprachen wir dem diesbezüglichen Ministerialerlaß.

Am 29. und 30. Mai fanden die Fundamental- und Vorprüfungen der I.- und III.-jährigen Hörer statt.

Das Professorenkollegium drückte korporativ dem Herrn Dr. Franz Mezey, Präsidenten der leitenden Kommission seine aufrichtige Teilnahme aus anläßlich des schweren Verlustes, den er durch das Ableben seiner Mutter erlitt. Schriftlich bekundeten wir unser Beileid der Szabadkaer Chewra-Kadischa anläßlich des Hintrittes unseres Zöglings, des Oberrabbiners Dr. Bernhard Singer; der Heimgegangene war ein Musterbild eines begeisterten, gelehrten, edelsinnigen, hochherzigen Seelenhirten. — Im Herbst 1916 segnete Herr Michael Goldmann das Zeitliche. Der Verblichene wirkte segensvoll als Ausschußmitglied, sodann als Revisor und endlich als Kassier des Ez-Chajim-Vereines. Der trauernden Familie drückten wir brieflich unser Beileid aus. Wir bewahren sein Andenken pietätvoll und verzeichneten seinen Namen und seine reichen Verdienste im Protokolle — Telegraphisch drückten wir unsere Glückwünsche Herrn Dr. Adolf Schwarz, Rektor der Wiener isr.-theol. Lehranstalt anläßlich seines 70. Geburtstages aus; brieflich Herrn Dr. M. Brann, Professor am jüdisch-theologischen Seminar in Breslau zu seinem 25jährigen Dozentenjubiläum; Herrn Dr. Ludwig Venetianer, Oberrabbiner in Neupest zur 25-sten Wiederkehr seiner Promotion zum Rabbiner, und endlich Herrn Oberkantor Prof. Adolf Lazarus zu seinem 25jährigen Jubiläum als Oberkantor der Pester isr. Religionsgemeinde.

Die Zinsen für das Jahr 1916 aus der L. M. Hay'schen Stiftung wurden im Sinne der Testamentsverfügungen dem viertjährigen Hörer Dr. Ignaz Schreiber zugewiesen.

Mit Befriedigung gedenken wir auch an dieser Stelle der segensreichen Tätigkeit der Mensa und sprechen allen Mitgliedern des Komitees unseren innigsten Dank aus.

Weiland Ignaz Hay junior hinterließ dem Ez-Chajim-Verein testamentarisch den Betrag von 8000 Kronen mit der Bestimmung, daß die Zinsen davon jährlich an seinem Sterbetage zwei vorzüglichen Zöglingen unserer Anstalt als Stipendien ausgefolgt werden. Wir haben dieser Verfügung in dem abgelaufenen Schuljahre Genüge getan.

Herr Ignaz Bauer in Budapest hat im Sinne der testamentarischen Verfügung seiner verstorbenen Schwester, der Frau Josef Eppinger geb. Emma Bauer zu Gunsten des Ez-Chajim-Vereines den Betrag von K 862.50 erlegt und ihn am 3. Januar 1917 auf K 2000.— als auf den Namen seiner Schwester lautende Stiftung erhöht, deren Jahreszinsen einem vorzüglichen Zögling unserer Anstalt als Stipendium zuzuweisen sind. Dem edelherzigen Stifter sprechen wir auch an dieser Stelle unseren innigsten Dank aus.

Von den im abgelaufenen Schuljahre ausgeschriebenen Preisfragen wurde hloß eine beantwortet, und auch diese nur von einem Bewerber, worüber der Fachprofessor folgendes Urteil abgab:

•Die auf die aus dem Anton Steinfeld'schen Fonde ausgeschriebene Preisfrage: »Darlegung der Rolle der jüdischen Soldaten in den Heeren der Weltreiche des Altertums« unter dem Motto *ה' איש מלחמה* eingelaufene Preisarbeit gruppiert die auf uns gelangten Angaben über jüdische Soldaten im Altertum in vier Kapitel, von denen je ein Kapitel den ägyptischen, griechischen (Alexander, Seleukiden), römischen und neupersischen Heeren gewidmet ist, wobei über das gestellte Thema hinausgehend auch die kampfgegewohnten arabisch-jüdischen Stämme zur Sprache kommen. Den breitesten Raum nimmt die Beschreibung der Schicksale der jüdischen Militärkolonie von Elephantine ein, über welche wir jetzt durch

Original-Urkunden am besten unterrichtet sind. Über die älteren jüdischen Söldner in Ägypten, mit denen sich neuestens mehrere Schriften befassen, wäre schon auf Grund der biblischen Nachrichten ausführlicher zu reden gewesen. Überhaupt sind Mängel bezüglich der Kenntnis der neueren Literatur wie auch des Stils zu konstatieren. Es fehlt auch nicht an kleineren Versehen und größeren Abschweifungen. Trotz all dieser Mängel verrät die Arbeit viel Fleiß und Eifer, weshalb ihr der Preis zuerkannt werden darf.

Der Verfasser der preisgekrönten Arbeit ist der II.-jährige Hörer Dénes Laczer.

Für das Schuljahr 1917/18 werden folgende Preisfragen ausgeschrieben:

1. Aus dem Philipp v. Sche y'schen Fonde (wiederholt): »Josephus als Bibelerklärer«.

Der Preis beträgt: K 184.30.

2. Aus demselben Fonde: »Die Rechte und Pflichten des Arbeiters im Talmud«.

Der Preis beträgt: K 184.30.

3. Aus dem Anton Steinfeld'schen Fonde: »Darstellung der Ausbreitung des Talmudstudiums« (Kritik der einschlägigen Nachricht des Abraham ibn Daud).

Der Preis beträgt: K 162.—.

4. Aus demselben Fonde (neuerdings): »Das Geständnis eines Zeugen in rituellen Fragen (עֵר אֶחָד בְּאִסּוּרֵי) und dessen besondere Bedeutung bei der Konstatierung von Todesfällen (עֵדוּת אִשָּׁה) auf Grund der talmudischen Quellen und der Dezisoren.«

Der Preis beträgt: K 162.—.

5. Aus dem David Kaufmann'schen Fonde (wiederholt): »Kritische Vergleichung der »Mo z ne Ze dek« betitelten Übersetzung des Abraham b. Chisdai mit dem »Mizān al-amal« betitelten arabischen Original des al-Ghazali.«

Der Preis beträgt: K 160.—.

6. Aus der Bacher-Stiftung der an der Landes-Rabbinerschule promovierten Rabbiner: »Prüfung der Einteilung der Thora in offene und geschlossene Abschnitte.«

Der Preis beträgt K 200.—.

7. Aus derselben Stiftung: »Die Anfänge der hebräischen Lexikographie bis Abulwalid. Methodische Untersuchung auf Grund sämtlicher alten Nachrichten«. Einzureichen bis spätestens 1. Mai 1919.

Die Preisarbeiten sind paginiert, von fremder Hand geschrieben, mit einem Motto versehen, das auch auf das den Namen des Verfassers enthaltende versiegelte Kuvert zu setzen ist, beim Schriftführer des Professorenkollegiums bis spätestens 1. Mai 1918 (mit Ausnahme von Nr. 7) einzureichen.

* * *

Das Schuljahr 1917—1918 beginnt am 3. September l. J. Die Einschreibungen, Aufnahme- und Nachtragsprüfungen finden am 3., 4. und 5. September vormittags von 8—12 Uhr statt.

Übersicht über die an der oberen Abteilung gehaltenen Vorlesungen.

1. **Biblexegese**: Job (Schluß). 2 Stunden wöchentlich.
Der Direktor.
2. **Geschichte der Biblexegese** und der hebräischen Sprachwissenschaft (Schluß). Geschichte der Midraschliteratur. 2 Stunden wöchentlich.
Derselbe.
3. **Exegetische Literatur**: Deuteron. I - V mit der Vulgata, Septuaginta, den Targumim, Ramban und Raschi. 1 Stunde wöchentlich.
Dr. Fischer.
4. **Talmud, statarisch**: Jebamoth 2 - 17. 5 Stunden wöchentlich.
Der Direktor.
5. **Talmud, kursorisch**: Chullin 42 - 40. 3 Stunden wöchentlich.
Derselbe.
6. **Jeruschalmi**: Jebamoth I. und II. 1 Stunde wöchentlich.
Professor Guttmann.
7. **Schulchan Aruch**: Eben ha-Ezer 119 - 125. 140 - 141. 154. Seder ha-Get 169. 3 Stunden wöchentlich.
Derselbe.
8. **Dezisoron**: Toledot Adam we-Chawwah XXVIII Sefer Mizwot Gadol II. חלק העשין 50. Responsen des S. Duran und des Isak b. Scheschet 1 Stunde wöchentlich.
Derselbe.
9. **Midrasch**: Pesichta des Midrasch איכה. 1 Stunde wöchentlich.
Dr. Fischer.
10. **Jüdische Geschichte**: Zeitalter der Amoräer und der Gaonen (350 - 1040). 2 Stunden wöchentlich.
Der Direktor.
11. **Historische Übungen**: Lesung und Erklärung des Briefes des Scherira (Schluß), des Seder Olam Zutta und des Chazarenbriefes. 1 Stunde wöchentlich.
Derselbe.
12. **Religionsphilosophie**: I. Religionssystem des Sa'adja. Erklärung der Einleitung des 3. und teilweise 4. Kapitels des Sefer ha-emunoth we-ha-deoth. 2 Stunden wöchentlich.
II. Geschichte der Religionsphilosophie bei den Juden. I. Teil: Orientierende Einleitung. — Hellenismus — Gnostizismus. — Neuplatonismus. 1 Stunde wöchentlich.
Professor Goldziher.
13. **Homiletik**: Homiletische Übungen. 1 Stunde wöchentlich.
Professor Hevesi.

14. Die Rechtsverhältnisse der jüdischen Konfession.

1 Stunde wöchentlich. Professor *Venetianer*.

15. **Stilübungen:** A) Ausgewählte Stücke aus den Werken Azarja de Rossis, Leo Modenas und Sam. David Luzattos.
B) Hebräische Sprechübungen. 2 Stunden wöchentlich

Professor *Guttmann*.

Übersicht des theologischen Unterrichtes

in der unteren Abteilung.

1. Bibel: A) Exodus 1—6., 12—24., 30., 34. 2 Stunden wöchentlich. Professor *Guttmann*.

B) Deuteronomium. 2 Stunden wöchentlich. *Derselbe*.

2. Bibel: A) Das Buch der Psalmen 1—41. 2 Stunden wöchentlich. Das Buch der Richter. 1 Stunde wöchentlich. Professor *Klein*.

B) Hosea, Amos, Obadja, Micha, Nachum, Chabakuk. 2 Stunden wöchentlich. Das Buch Esra. 1 Stunde wöchentlich. *Derselbe*.

3. Talmud, statarisch: A) Baba Mezia 94—106. 5 Stunden wöchentlich. Professor *Guttmann*.

B) Pesachim 21—32. 5 Stunden wöchentlich. *Derselbe*

4. Talmud, kursorisch: A) Berachoth 2—17 und 20—28. 3 Stunden wöchentlich. Professor *Klein*

B) Aboda Sara 2—22 und 62—69. 3 Stunden wöchentlich. *Derselbe*.

5. Hebräische Grammatik: I Klasse: Lautlehre; Pronomen und Zeitwort 1 Stunde wöchentlich. *Derselbe*.

II. Klasse: Nomen, Zahlwort und Syntax. 1 Stunde wöchentlich. *Derselbe*.

6. Geschichte der Juden: A) Geschichte der Juden von den ältesten Zeiten bis zu den Makkabäern. B) vom Jahre 1492 bis zur neuesten Zeit. 1 Stunde wöchentlich. *Derselbe*.

7. Systematische jüdische Religionslehre (in der V. Klasse). 1 Stunde wöchentlich Professor *Venetianer*.

In der unteren Abteilung ist der Bibel- und Talmudunterricht in zwei Gruppen: A) und B) geteilt. Zur Gruppe A) gehören die I. und II. Klasse, zu B) die III., IV. und V. Klasse. An dem Unterrichte in der jüdischen Geschichte gehören zur Gruppe A) II. — III. Klasse, zur Gruppe B) IV. — V. Klasse.

* * *

Der Gymnasialunterricht wird genau nach dem für die staatlichen Gymnasien gesetzlich festgestellten Lehrplane erteilt.

A)

Die Mitglieder der leitenden Kommission der Franz Josef Landes-Rabbinerschule.

Präsident: Dr. Franz Mezey, kön. Rat.

Budapester Mitglieder.

Ludwig Adler, Präsident der Pester israelitischen Religionsgemeinde.

Dr. Josef Bánóczy, Direktor der israelitischen Landes-Lehrerpräparandie, Referent der leitenden Kommission.

Baron Béla Dirsztay de Dirszta.

Dr. Béla Feleky de Magyarfeleki.

Dr. Julius Fischer, Rabbiner der Pester israelitischen Religionsgemeinde.

Dr. Simon Hevesi, Rabbiner der Pester israelitischen Religionsgemeinde.

Baron Dr. Adolf von Kohner, Hofrat, Präsident des ung. isr. Handwerker- und Ackerbauvereines.

Dr. Moritz Mezei, Präsident der ung. israelitischen Landeskanzlei.

Franz Székely, Hofrat.

Manfred Weisz de Csepel.

Julius Winterberg, Hofrat, Präsident der Pester Chewra-Kadischa.

Provinzmitglieder.

Baron Wilhelm Guttman de Gelse, Nagykanizsa.

Baron Béla von Hatvany-Deutsch, Sárvár.

Dr. Armin Hoffer, Oberrabbiner, Veszprém.

Dr. Leopold Kecskeméti, Oberrabbiner, Nagyvárad.

Dr. Arnold Kiss, Oberrabbiner, Buda.

Dr. Eduard Neumann, Oberrabbiner, Nagykanizsa.

J. Rósa de Várhely, Präsident der israelitischen Gemeinde Szeged.

Dr. Adolf Sidon, Oberrabbiner, Versec.

Dr. Jakob Steinherz, Oberrabbiner, Székesfehérvár.

Salamon Sternthal de Nagypél, Präsident der israelitischen Gemeinde Temesvár.

Dr. Ludwig Venetianer, Oberrabbiner, Ujpest.

Rumi Adolf Wohl de Mucsiny, Distriktspräsident, Losoncz.

Das Professorenkollegium.

a) Professoren der Theologie.

Dr. Ludwig Blau, Direktor, Bibliothekar, lehrte in der oberen Abteilung Talmud, bibl. Wissenschaften und Geschichte der Juden

Dr. Julius Fischer, lehrte in der oberen Abteilung exegetische Literatur und Midrasch.

Dr. Ignaz Goldziher, Hofrat, o. oe. Universitätsprofessor, lehrte in der oberen Abteilung Religionsphilosophie.

Dr. Michael Guttman, lehrte in der oberen Abteilung Rituallehre, in der unteren Talmud und Bibel.

Dr. Simon Hevesi, lehrte in der oberen Abteilung Homiletik.

Dr. Max Klein, lehrte in der unteren Abteilung Bibel, Talmud, hebräische Grammatik und Geschichte der Juden

Dr. Ludwig Venetianer, lehrte in der oberen Abteilung: Die Rechtsverhältnisse der jüd. Konfession; in der unteren Abteilung: Systematische jüdische Religionslehre.

b) Gymnasialprofessoren.

Ármin Balogh, lehrte ungarische Sprache und Literatur (in sämtlichen Klassen), Geschichte Ungarns (in der V. Klasse), Weltgeschichte (in der I. und II. Klasse), politische Geographie (in der IV. Klasse), philosophische Propädeutik (in der IV. und V. Klasse).

Dr. Heinrich Bloch, lehrte deutsche Sprache und Literatur (in sämtlichen Klassen), Griechisch (in den Klassen I, II, III und V), Weltgeschichte (in der III. und IV. Klasse).

Dr. Moritz Dercsényi, Schriftführer des Professorenkollegiums, lehrte Latein (in sämtlichen Klassen) und Griechisch (in der IV. Klasse).

Herrn Prof. Wilhelm Hausbrunner vertraten:

Dr. Sigmund Déri, lehrte Mathematik (in der II., IV. und V. Klasse).

Dr. Heinrich Fodor, lehrte Mathematik in der I. und III. Klasse), Physik (in der III., IV. und V. Klasse).

Koloman Wirth, lehrte Naturgeschichte (in der I., II. und III. Klasse).

*

Adolf Lazarus, erteilte in sämtlichen Klassen den Gesangsunterricht.

Ármin Róna, erteilte in sämtlichen Klassen den Turnunterricht.

*

Schularzt: Dr. Isidor Révai.

C)

Namensverzeichnis der Hörer und Schüler.

Das Sternchen vor dem Namen bedeutet, daß der Schüler im Laufe des Schuljahres. ausgetreten ist.

Die Hörer der oberen Abteilung:

	Name:	Jahrgang:	Geburtsort:	Komitat:
	Burger Isidor	V.	Bodzás-Ujlak	Zemplén
	Eisenberger Géza	IV.	Batrovac	Szerém
	Ellénbogen Ignaz	IV.	Jánosháza	Vas
	Ellénbogen Markus	I.	Jánosháza	Vas
5	Friedmann Hillel	II.	Madarász	Szatmár
	Friedmann Moritz	I.	Lelesz	Zemplén
	Frischmann David	II.	Sárospatak	Zemplén
	Dr. Geyer Arthur	V.	Budapest	Pest
	Grünwald Alexander	V.	Sátoralja-Ujhely	Zemplén
10	Händler Salomon	II.	Nátafalva	Zemplén
	Hirsch Martin	II.	Mezőszilvás	Kolozs
	Hoffmann Max	III.	Peleszarvad	Szilágy
	Klein Abraham	IV.	Cseke	Szatmár
	Láczér Dénes	II.	Czegléd	Pest
15	Loránd Alexander	III.	Bodrog Vécs	Zemplén
	Lorber Leo	I.	Budapest	Pest
	*Luria Adolf	II.	Császárfalu	Sopron
	Nébel Abraham Isak	IV.	Záhony	Ung
	Reinitz Herman	III.	Mezőgecse	Bereg
20	Resofszki Arthur	V.	Bodókö-Váralja	Abauj-Torna
	Salamon Paul	III.	Ó-Dávidháza	Bereg
	Dr. Schreiber Ignaz	IV.	Nagyvárad	Bihar
	Strausz Hermann	II.	Déa	Szolnok-Doboka
	Trebitsch Eugen	III.	Budapest	Pest
25	Weisz Elemér	I.	Budapest	Pest
	Weisz Rudolf	III.	Mosdós	Somogy (gestor-
	Winkler Ernst	IV.	Ujpest	Pest ben)
	Wolf Josef	III.	Budapest	Pest

*Die Schüler der unteren Abteilung:***I. Klasse.**

Name:	Geburtsort:	Komitat:
Adler Alexander	Beregszász	Bereg (ausgebl.)
Braunstein Jakob	Iszka	Máramaros (eingerückt)
Frenkel Dezső	Tasnád	Szilágy
Frenkel Jenő	Tasnád	Szilágy
5 Fürst Israel	Magyarország	Beszterce-Naszód
Guttmann Alexandor	Budapest	
Klein Hugo	Nagyimihály	Zemplén
Kohn Zoltán	Budapest	
Lanxner Mór	Gödömesterháza	Maros-Torda

II. Klasse.

Davidovits Géza	Nagyrosvány	Zemplén (eingerückt)
Gottlieb Alexius	Héthárs	Sáros
Gut Emerich	Kéthely	Somogy
Klein Moritz	Tolcsa	Zemplén
5 Kopp Wilhelm	Héthárs	Sáros
Mátyás Franz	Budapest	
Rosenwasser Emanuel	Krakau	Galizien

III. Klasse.

Blumenfeld Armin	Máramarossziget	Máramaros
Braf Alexander	Göncruszka	Abauj-Torna (eingerückt)
Guttmann Dezső	Roskovány	Sáros
Neumann Franz	Abauj-Szántó	Abauj-Torna
5 Steindler Samuel	Gercseny	Zemplén
Straszer Philipp	Budapest	Pest
Szamek Nathan	Berzevicze	Sáros
Tessler Ernst	Budapest	
Weisz Ludwig	Napagedl	Mähren

IV. Klasse.

Gintzler Herman	Kisvárd	Szabolcs
Klein Edmund	Tiszadob	Szabolcs
Lustig Aladár	Kisszeben	Sáros
Pártos Franz	Dunaföldvár	Tolna
5 Véber Samuel	Órszállás	Bács-Bodrog
Weeg Moritz	Gorlice	Galizien
Weiszberg Dezső	Tolcsa	Zemplén
Weiszburg Alexander	Tolcsa	Zemplén

V. Klasse.

Name:	Geburtsort:	Komitat:
Enten Philipp	Berzevicze	Sáros
Goitein Zsolt	Budapest	
Goldberger Alexander	Tasnád	Szilágy
Hevesi Franz	Lugos	Krassó-Szörény
5 Rosenbaum Eduard	Budapest	
Wallenstein Ignaz	Tárkány	Komárom

D)

Fortgang der Schüler der unteren Abteilung.

Klasse	Vorzüglich	Gut	Genügend	Zur Nach- prüfung verpflichtet	Zur Wieder- holung der Klasse ver- pflichtet	Zusammen
I.	—	1	6	1	—	8
II.	—	2	4	1	—	7
III.	—	3	4	1	—	8
IV.	1	2	4	1	—	8
V.	1	1	4	—	—	6
	2	9	22	4	—	37

E)

Ausweis des „Ez-Chajim“ Unterstützungsvereines über das Schuljahr 1916/17.

Das Präsidium des »Ez Chajim« Vereines verzeichnet mit innigstem Danke die im Schuljahre 1916/17 eingelaufenen Spenden. — Die Mitglieder des Ausschusses sind außer dem Professoren-Kollegium die Herren: Adler Gyula, Breitner L. Zsigmond, Eisler Samu, Dr. Fischer Gyula, Goldmann Mihály (weiland), Handler Jónás, Kohn Arnold, Dr. Mezey Ferenc, Schlesinger M. Bertalan.

I. Einnahmen:

A) Mitgliederbeiträge.

	Kronen		Kronen
Hr. Ábrahám Emil, Budapest	10.—	Hr. Dr. Blau Lajos, Prof., Bpest.	10.—
» Adler Gyula, »	40.—	» Bloch Ártur, Budapest	10.—
» Adler Lajos, »	20.—	» Dr. Blumgrund Naftali,	
» Dr. Ardó Alfréd »	10.—	Rabbiner, Abony . . .	10.—
Hrn. Auer Dávid és fia, Bpest.	10.—	» Brammer Ödön, Budapest	10.—
Hr. Bacher Emil, Direktor, »	10.—	Hrn. Breitner testvérek, »	10.—
» Dr. Bánóczy József, »	10.—	Hr. Brust Dávid, Budapest	10.—
» Baumgarten Lajos, »	20.—	Budaer isr. Gemeinde . .	20.—
» Beifeld József, »	10.—	Csurgoer isr. Gemeinde .	10.—
» Békéssy Artur, Tolcsva	10.—	» Csonka Marcell, Budap.	10.—
» Dr. Benedek Béla, Bpest.	30.—	» Dr. Dercsényi Móric, Prof.,	
» Berger Jakab, Ráckeve .	10.—	Budapest	10.—
» Berger Mór, Budapest .	10.—	» Deutsch Gyula, Budapest	10.—
» Dr. Bernstein Béla, Nyiregyháza	10.—	» Deutsch Miklós, »	10.—
Besztercebányaer isr. Gemeinde, Besztercebánya .	10.—	» Dr. Diamant Gyula »	10.—
Hr. Bettelheim Miksa, Bpest.	10.—	» Diamant Samu, »	10.—
Hrn. Bettelheim Miksa és tsa, Budapest	10.—	» Ehrenstein Bernát, Bpest.	10.—
Hr. Birnbaum Imre, Bpest.	10.—	Hrn. Eisler és Reinitz, »	10.—
» Birnbaum László, »	10.—	Hr. Eppinger Lázár, Budapest	20.—
		» Dr. Fényes Mór, »	10.—
		» Dr. Fischer Gyula, Rabbiner, Budapest . . .	10.—

	Kronen		Kronen
Hr. Fleischl Sándor, Bdp.	10.—	Hr. Baron Kohner Adolf, Bdp.	200.—
» Freudenberg Rafael, »	10.—	Hrn. Kohner Adolf & Söhne »	60.—
» Dr. Frisch Ármin, »	10.—	Hr. Oberrabb. Dr. Kohn S., »	10.—
» Fröhlich Miksa, »	10.—	» megyeri Krausz Izidor, »	12.50
Hrn. ifj. Fröhlich és Tsuk, Bdp.	10.—	Fr. Witwe Kriegler Dávid,	
» Dr. Fuchs Dávid, »	10.—	Budapest	10.—
» maróti Fürst László, »	10.—	Hr. Kronberger Lipót, Bdp.	10.—
» Oansl Ignác, Budapest	10.—	» Küszler Henrik, Budapest	10.—
» Gardé Henrik, Budapest	10.—	» Lang Vilmos, Budapest .	10.—
Hrn. Gebrüder Gomperz, »	20.—	» Oberkantor Lazarus Adolf,	
Hr. Prof. Dr. Goldziher Ig-		Budapest	10.—
nác, Budapest	10.—	» Léderer Róbert, Budapest	10.—
» Dr. Grauer Vilmos, Bdp.	20.—	» Leitersdorfer Dávid, »	10.—
Fr. Witwe. Gross Zsigmond »	10.—	» Dr. Links Ármin, »	10.—
» Grüner A. Henrik, »	10.—	Liptó Szt. Miklóser Gemeinde	20.—
» Grünfeld Miksa, Bpest.	10.—	Hr. Löwy Adolf, Budapest .	10.—
» Guttentag Gusztáv, »	10.—	» Löwy Salamon, »	10.—
» Dr. Guttmann Mihály »	10.—	» Dr. Mezey Ferenc »	10.—
» Guttmann Miksa, »	20.—	Hrn. Modern & Breitner, Bdp.	30.—
Győrer Chevra Kadischa,		Mohácsér isr. Gem., Mohács	20.—
Győr	30.—	Hr. Moskovitz Mór, Bótrágy	20.—
» Halmos Izor, Budapest	10.—	» Müller Mór, Budapest .	10.—
» Handler Jónás, »	10.—	» Müller Vilmos, »	20.—
» Hecht Jónás, »	10.—	Hrn. Munk Mór & Comp.	
» Heisler Vilmos, »	10.—	Nachf., Budapest . . .	20.—
» Prof. Dr. Heller Bernát,		Hr. Musitzky Ign., Budapest	10.—
Budapest	10.—	Hrn. Gebr. Nagler jun., Budap.	10.—
» Heller Gyula, Budapest .	10.—	Hr. Dr. Ostern Lipót, »	10.—
» Herzfeld Frigyes, Bdp.	10.—	» Österreicher Miksa, Bdp.	10.—
» Dr. Herzog Manó, Kaposvár	20.—	» rétsági Pauncz Sándor,	
» Herzog Ödön, Budapest	10.—	Budapest	10.—
» Rabb. Dr. Hevesi Simon,		» Pollák József, Budapest	10.—
Budapest	10.—	» Pollák Károly, »	10.—
Hrn. Joel Adolf & Söhne, Bdp.	10.—	» Porgesz Jenő, »	10.—
Hr. Kalmár Rezső, Budapest	10.—	» Porgesz Mór, »	10.—
» Kann Jakab, »	10.—	Pozsonyer isr. Gemeinde .	30.—
Hrn. Kanitz Ignác & Söhne,		Hrn. Rechnitz H. & M., Bdp.	10.—
Budapest	20.—	Hr. Dr. Révai Izidor, Budap.	10.—
Hr. Rabbiner Dr. Kecskeméti		» Ruszt József, Budapest .	20.—
Lipót, Nagyvárad . . .	15.—	» Sándor Pál, Budapest .	20.—
» Dr. Klein Ármin, Tolcsva	10.—	» Schlesinger Alajos, Bdp.	10.—
» Klein H. Jakab, Budapest	10.—	Hrn. Schosberger L. & R.,	
» Klein J. D., »	10.—	Budapest	20.—
» Dr. Klein Miksa, »	10.—		

	Kronen		Kronen
Hr. Schön Ignác, Budapest	10.—	Veszprémer isr. Gemeinde .	20.—
» Dr. Schreyer Jakab, »	10.—	Hr. Wahl Béla, Budapest .	10.—
» Schulz József, Budapest	10.—	» Weisz Gyula, Budapest	10.—
» Dr. Schwarz Jakab, Bdp.	10.—	» Dr. Weisz Miksa, Bdp.	10.—
» Semmler J., Budapest .	20.—	» Dr. Weisz Mór, Budapest	10.—
» Simon Jakab, Budapest .	10.—	» Dr. Weiszbürg Gyula, Bdp.	10.—
» Dr. Stamberger Ferenc,		Hrn. Wertheimer & Frankl,	
Budapest	20.—	Budapest	10.—
» Stern Károly, Budapest	10.—	Hr. Dr. Wolff Vilmos, Budap	10.—
» Strasser Róbert, »	10.—	» Rabb. Dr. Ziegler Ignác,	
» Strausz Emil, »	20.—	Karlsbad	10.—
» Dr. Stiller Bertalan, Bdp.	20.—	» Zsürger L., T.-Ujlak . .	10.—
» Rabbiner Dr. Venetianer		» Zwack József, Budapest	20.—
Lajos, Ujpest	10.—	Summe	1952.50

Frau Dr. Wilhelm Bacher spendete am Jahrestage ihres verstorbenen Gatten 100 Kronen.

Herr Josef Valentin, Budapest 30 Kronen.

Frau Dr. Emil Körmöczy, Budapest 20 Kronen zur Verteilung.

B) Tempelspenden.

I. Im Tempel in der Tabakgasse.

	Kronen		Kronen
Herr Bacher Emil	100.—	Herr Dr. Baron Kohner	
Herr Bacher Miksa	5.—	Adolf	350.—
Herr Dr. Fischer Gyula	10.—	Herr Lamm Mór	100.—
Herr Dr. Fleischman Illés	10.—	Herr Léderer Robert	10.—
Herr Dr. Hevesi Simon	10.—	Herr Dr. Virág Mór	50.—
		Summe:	645.—

II. Im Anstaltstempel.*)

Herr Ágoston K. 5 (5), Herr Auspitz Ignác 50, Herr Bacher Ernő 10 (10), Herr Balassa 2 (2), Herr Prof. Dr. Bátori Ármin 12, Herr Dr. Bernáth Miklós 5, Herr Bettelheim Sándor 2 (2), Herr Bineter Mór 5, Herr Blatt H. 18 (9), Herr

*) Die außer den Klammern stehenden Beträge bezeichnen die für den »Ez Chajim«, die in den Klammern stehenden Beträge die für Tempelzwecke gemachten Spenden.

Direktor Blau Lajos 21 (5), Herr Braun Ignác 3, Frau Braun S. 5, Herr Buchbinder M. 10, Herr Buchbinder M. 20 (20), Herr Burger Izidor 2, Herr Dános Marcell 20 (10), Herr Dénes M. 3, Herr Prof. Dr. Dercsényi Móric 4 (4), Herr Rabb. Dr. Elsass B. 10, Herr Fábian N. 15 (10), Herr Finder S. 10, Herr Frankl B. 10, Herr Frankl Ignác 10, Herr Dr. Fränkl B. 5 (5), Herr Gerlóczy Adolf 8 (5), Herr Goiten Zsolt 2, Herr Grünwald József 12, Herr Professor Dr. Guttmann Mihály 3 (3), Herr Hahn 3 (3), Herr Halász 50 (50), Herr Herzfeld Ignác 2, Herr Hirschberg Ignac 10 (10), Herr Hirschberg Ottó 20, Herr Holländer Sándor 5, Herr Klein Manó 3 (3), Herr Prof. Dr. Klein Miksa 6 (2), Herr Klopfer 5 (5), Herr Kohn Mór 2 (2), Herr König Elemér 6 (6), Herr Kőszegi 2 (2), Herr Löwy Mátyás 100, Herr Moskovitz M. 5 (5), Herr Nádasdi Adolf 5 (5), Herr Nebel I. 1, Herr Dr. Niedermann Mór 8, Herr Dr. Péner Miklós 11 (2), Herr Pollák Ignác 3, Herr Rác Ármin 2 (2), Herr Reiner Miksa 5 (5), Herr Reschofsky Artur 2, Herr Ritter 1, Herr Robitsek Sándor 4, Herr Rohlich 3 (3), Herr Professor Róna Ármin 10 (5), Herr Dr. Róna 2, Herr Dr. Rosenak Miksa 20, Herr Salgó Lipót 5, Herr Scheiber Adolf 9 (2), Herr Schmergel Ignác 100 (50), Herr Dr. Schreiber Ignác 2, Herr Sommer 2, Herr Somogyi 6 (8), Herr Stern 2, Herr Strausz Henrik 5, Herr Szekeres M. 2, Herr Szidon Gábor 10, Herr Virág József 10, Herr Wertheimer Soma 5 (5).

Summe der Tempelspenden:

	Kronen
I. Im Tempel in der Tabakgasse	645.—
II. Im Anstaltstempel	698.— (295.—)
Summe	1343.— (295.—)

Die Tempel-Einnahmen und -Ausgaben im Schuljahre 1916/17.

Einnahmen:

	Kronen
Am 1. September 1916 blieben bar	583.63
Für Tempelsitze	860.—
Gottesdienstspenden	295.—
Summe	1738.63

Ausgaben:

Den Vorbetern und dem Chor an den hohen Feiertagen, für Predigten und Schoferblasen	430.—
Monatliche und sonstige Ausgaben	480.—
Dem Inkassanten	29.50
Summe .	939.50

C) Kupons und Zinsen.

Die Zinsen des Vereinsvermögens, der Gabriel und Charlotte Reich'schen, Betti Horovitz'schen, Dr. David Kaufmann'schen, Guttmann de Gelse'schen, Benjamin Gries'schen, Moses Ehrlich'schen, Bertold Herzmann'schen, Dr. Wilhelm Bacher'schen, Dr. Josef Simon'schen, Ignaz Hay'schen und Frau Wwe. Josef Eppinger'schen Stiftungen K 7119 31.

D) Ausserordentliche Spenden.

	Kronen		Kronen
Herr Gara Emil	100.—	Zinsen der Pollak-Stiftg.	
Herr Dr. Gara Rezső	50.—	d. Pester isr. Gemeinde	40.—
Herr T.	20.—	Stipendium d. O.M.I.K.E.	
Herr Braun József	30.—	pro Jahr 1917	200.—
Pester Chevra-Kadischa	300.—	Frau Dr. Bacher Vilmos	100.—
		Summe	840.—

E) Stiftungen.

Rate der Berthold Herzmann und Frau Luise Totisz-Stiftung pro Jahr 1916	K 200.—
Verlassenschaft des Ignaz Hay jr. nom K 8000. -	
4 ⁰ / ₀ -ige Kronenrente	» 8000.—
und dessen 4 ⁰ / ₀ -ige Zinsen vom 24. Juli 1912 bis 17. Oktober 1916	» 1201.72
Auf Stiftung der Frau Josef Eppinger bar eingegangen	» 1998 85

F) Sonstige Spenden zugunsten der Anstalt und des Unterstützungs-Vereines.

Durch die von Sr. Exzellenz dem Herrn Minister für Kultus und Unterricht bewilligten 2000 Kronen 1000 Kronen.

Der Vorstand der Pester isr. Religionsgemeinde hat über Vorschlag Sr. Ehrwürden des Herrn Oberrabbiner Dr. Samuel Kohn einem vom Professoren-Kollegium empfohlenen Hörer das S. Kohn'sche (200 Kronen) und zwei Hörern die Gemeinde-Stipendien (à 200 Kronen) zuerkannt.

Der Vorstand der isr. Gemeinde in Omoravica hat über Empfehlung des Lehrkörpers einem nach dem Komitate Bács zuständigen Hörer das Benjamin Ungár'sche Stipendium (Kronen 400.—) zuerkannt.

Der Vorstand der Pester isr. Religionsgemeinde hat über Empfehlung des Lehrkörpers einem Hörer das Gabriel und Charlotte Reich'sche Stipendium (Kronen 400.—) zuerkannt.

Der Ausschuß des isr. Landesstipendienvereines hat 6 Hörern je ein Kronen 200.— und einem Hörer ein Kronen 400.— Stipendium verliehen.

Das Stipendium des O. M. I. K. E. (Kronen 200.—) wurde einem Hörer der obern Abteilung verliehen.

Königlicher Rat Dr. Mezey Ferenc, Präsident der leitenden Kommission, verlieh aus der »Dr. Mezey Ferenc-Stiftung« der Pester Chevra Kadischa zwei Stipendien von je 400 Kronen zwei Hörern der oberen Abteilung.

Der Isr. Landesfond hat die Szabolcsi Miksa-Stiftung einem Hörer der oberen Abteilung verliehen.

Die zwei Stipendien der Ignaz Hay'schen Stiftung je 160 Kronen wurde je einem Hörer der oberen und unteren Abteilung zugeurteilt.

Das 100 Kronen-Stipendium des Dr. Josef Simon wurde einem Hörer der unteren Abteilung zugeurteilt.

Summe der Einnahmen.

	Im Jahre*) 1914/15 Kronen	Im Jahre*) 1915/16 Kronen	Im Jahre 1916/17 Kronen
Mitgliederbeiträge	1826·38	1908·40	1952·50
Tempelspenden	897 —	929 —	1443 —
Außerordentliche Spenden	525 —	411 —	840 —
Beitrag des Kultus- und Unterrichtsministeriums	2000 —	2000 —	1000 —
Kupons und Zinsen .	6820·95	7103·80	7119·31
Mehrausgabe . . .	915 —	—	—
Summe	12.985·30	12.352·20	12.354·81

*) Diese Zusammenstellung geben wir hier, nachdem dieselbe seinerzeit nicht ausgewiesen werden konnte.

Summe der Ausgaben.

	Im Jahre*) 1914/15 Kronen	Im Jahre*) 1915/16 Kronen	Im Jahre 1916/17 Kronen
Monatliche Unterstützung und Verköstigung. . .	5097 —	3410 —	3532 —
Außerordentliche Unter- stützung	1829.40	860.30	603. —
Frühstück	2149.70	1864.80	2226.88
Für die Mensa	3584.86	4000. —	2460.14
Für Bekleidung und Arznei	—	500. —	328.22
Für Stipendien	288. —	753.75	750. —
Für dem Tempel- u Ver- einsinkassanten u. son- stige Spesen	36.84	131.26	1347.92
Mehreinnahme	—	829.09	1106.65
Summe	12.985.30	12.352.20	12.354.81

Die Wertpapiere des Ez-Chajim-Vereines am 30. Juni 1917.

	Kronen
Nom. K 20.600. 4.5% Pfandbriefe der Pest. ung. Comm.-Bank à 87**) 17.922. —	
» » 102.200. — 4% Pfandbriefe der Pest. ung. Comm.-Bank à 76 77.672. —	
» » 1000. — 4% Kommunalobligationen der Pest. ung Comm.-Bank à 76 760. —	
» » 11.000. — 4% Pfandbriefe der Ung. Bodenkreditanstalt . . à 75 8250. —	
» » 5000. — 4% Grundentlastungssch. à 75 3750. —	
» » 4000. — I. 6% Ung. Kriegsanleihe à 93 3720. —	
» » 1000. — II 5 1/2 % „ „ à 88 880. —	
» » 1000. — IV. 6% „ „ à 93 930. —	
» » 800. — 4% Mairente à 73 584. —	
2 Stück 4% Prämienlose d Ung Hypothekenb. à 104 416. —	
2 Stück konvertierte Prämienlose à 150 300. —	
Summe	115.184. —

*) Diese Zusammenstellung geben wir hier, nachdem dieselbe seinerzeit nicht ausgewiesen werden konnte.

**) Sämtliche Wertpapiere sind in der Bilanz zum Tageskurse verrechnet aufgenommen.

Ausweis über die separat verwalteten Stiftungen.

Wertpapiere der Benjamin Gries'schen Stiftung.

	Kronen
Nom. K 1000.— III. 6 ⁰ / ₀ Ung. Kriegsanleihe à 93 —	930.—

Wertpapiere der Betti Horowitz'schen Stiftung.

Nom. K 600 — 4 ⁰ / ₀ Januar-Rente	à 100.—*)	600.—
» » 300.— 4 ² / ₀ April-Rente	à 100.—	300.—
	Summe	900.—

Wertpapiere der Moses Ehrlich'schen Stiftung.

Nom. K 2000.— 4 ⁰ / ₀ Pfandbriefe der Pest. Ung.	
Commerzialbank . . .	à 76.— 1520.—

Wertpapiere der Sigmund Bauer'schen Stiftung.

Nom. K 200.— 4 ⁰ / ₀ Pfandbriefe der Pest Ung.	
Commerzialbank . . .	à 76.— 152.—
» » 100.— 4 ⁰ / ₀ Ung. Kronenrente	. à 75.— 75.—
» » 400.— II. 5 ⁵ / ₀ Kriegsanleihe	. à 88.— 352.—
	Summe 579.—

Wertpapiere der Bertold Herzmann'schen Stiftung.

Nom. K 1000.— 4 ⁵ / ₀ Pfandbriefe der Pester Ung.	
Commerzialbank . . .	à 87.— 870.—
» » 1000.— II Ung. Kriegsanleihe	à 88.— 880.—
	Summe 1750.—

Wertpapiere der Dr. Wilhelm Bacher'schen Stiftung.

Nom. K 2400.— 4 ⁵ / ₀ Pfandbriefe der Pester Ung.	
Commerzialbank . . .	à 87.— 2088.—
» » 400.— II. 5 ⁵ / ₀ Ung. Kriegs anl.	à 88.— 352.—
	Summe 2440.—

Wertpapiere des Dr. Josef Simon'schen Stiftung.

Nom. K 2500.— 4 ⁰ / ₀ Ung. Kronenrente	à 100.— 2500.—
--	----------------

Wertpapiere der Ignatz Hay jun.'schen Stiftung.

Nom. K 8000.— 4 ⁰ / ₀ Ung. Kronenrente	à 100.— 8000.—
» » 1300.— 6 ⁰ / ₀ Ung. Kriegsanleihe	à 93.— 1209.—
	Summe 9209.—

Wertpapiere der Witwe Josef Eppinger geb. Erna Braun'schen Stiftung.

Nom. K 2000.— V. 6 ⁰ / ₀ Ung. Kriegsanleihe	à 93.— 1860.—
---	---------------

*) Bei jenen Stiftungen, die in Wertpapieren vermacht wurden, sind die Wertpapiere mit dem Nominalwerte in der Bilanz aufgenommen.

	Kronen	h		Kronen	h
Kassa-Konto	1315	93	Frau David Kaufmann-Stiftung . .	2000	
Wertpapier-Konto	115.184	—	Emil Makai	200	—
Wertpapiere der Moses Ehrlich-Stiftung	1520	—	Moses Ehrlich	2000	—
„ „ Benjamin Gries „	930	—	Benjamin Gries	1000	—
„ „ Betti Horovitz „	900	—	Betti Horovitz	900	—
„ „ Bertold Herzmann		—	Bertold Herzmann u Gattin „	1800	—
und Gattin „	1750	—	Dr. Wilhelm Bacher	2500	—
„ „ Dr. Wilhelm Bacher „	2440	—	Dr. Josef Simon	2500	—
„ „ Dr. Josef Simon „	2500	—	Ignaz Haj jun.	9201	72
„ „ Ignaz Haj jun. „	9209	—	Witwe Josef Eppinger	1998	85
„ „ Witwe Josef Eppinger „	1860	—	Sigmund Bauer	796	—
„ „ Sigmund Bauer „	579	—	Uebergangsposten	1400	—
„ „ „ „ l. Rechn.	96	—	Vermögens-Konto K 114.989.71		
Pester ung. Commercialbank . .	4109	—	„ Zuwachs „ 1.106.65	116.096	36
	142.392	93		142.392	93

Eisler Samu m. p.
Kontrollor.

Gara Emil m. p.
Kassier.

Ágoston Béla m. p. Balázs Pál m p
Buchhalter.

Gepprüft und richtig befunden.

Budapest, den 30. Juni 1917.

Adler Gyula m. p.
Revisor.

Kohn Arnold m. p.
Revisor.

Die am 4. Juli 1917 stattgefundene Generalversammlung hat obige, sowie die auf die Jahre 1911—1914 bezüglichen und in gleicher Weise angefertigten Bilanzen genehmigt und das Absolutorium erteilt.

Mensa und Internat.

Die Gebarung der Mensa hat nach den in diesem Berichte besonders veröffentlichten und hier im Detail beleuchteten Daten das folgende Resultat ergeben:

Die Einnahmen der Mensa betrugen im vorigen Schuljahre K 18.724·23. Dem gegenüber waren die Ausgaben K 19.079·78, sodaß die Ausgaben die Einnahmen um K 1355·55 überschritten haben. Von den Ausgaben per K 19.079·78 entfielen auf Verpflegskosten K 19.064·78, sonstige kleine Ausgaben betrugen 15 Kronen.

Die Einnahmen der Mensa bildeten im Schuljahre 1915/16 folgende Summen:

Die isr. Landeskanzlei genehmigte aus dem Landes-Unterstützungsfond auch in diesem Jahre 1000 Kronen ordentliche Unterstützung und 1000 Kronen außerordentlichen Kriegsteuerungsbeitrag, zusammen daher 2000 Kronen

Der ungarische isr. Landesfond trug 3000 Kronen, die Pester isr. Gemeinde 2000 Kronen, die Pester Chewra-Kadische 2000 Kronen zur Erhaltung der Mensa bei

Der die Hörer der Anstalt unterstützende Verein Ez-Chajim steuerte im Schuljahre 1916/17 bloß K 2460·14 bei, da er bloß die Verpflegsausgaben des Monates November 1916 deckte. In den vorangegangenen Jahren trug der Verein Ez-Chajim jährlich 4000 Kronen zu den Kosten der Mensa bei.

Den bei Verrechnung der sachlichen Ausgaben der Landes Rabbinerschule im Schuljahre 1915/16 verbliebenen Rest hat Se Exzellenz der Herr Minister für Kultus und Unterricht mittels Erlaß Z. 13185/1917 zur Hälfte, d. i. K 570·55 zugunsten der Mensa genehmigt.

Von dem zu Stipendien für die Zöglinge vorgesehenen

Mensa um diese Summe abgenommen hat. Wie die unten folgende Abrechnung zeigt, bestand am 1. Juli 1917 ein Saldo von K 68.318·45 gegenüber demjenigen vom 1. Juli 1916 von 69.704 Kronen.

Der Grund hiefür liegt einerseits darin, daß wir den Beitrag aus dem Boschan'schen Fond vom Kuratorium dieses Fondes für das Jahr 1916/17 nicht bekommen haben, weil der Zinsenertrag des Fond-Gebäudes in erster Reihe zur Tilgung des Amortisations-Anlehens verwendet werden mußte, anderseits die Verpflegs-Ausgaben wegen der allbekannten abnormalen Teuerung, trotz größter Sparsamkeit die bezüglichen Ausgaben des Schuljahres 1915/16 weit übertrafen. Auf diese Umstände ist es zurückzuführen, daß infolge der unaufschiebbaren Bedürfnisse der Gegenwart, im Interesse der für die Zukunft gefaßten Pläne, in diesem außergewöhnlichen Jahre in der Gebarung der Mensa ein Defizit entstand, zu dessen Deckung wir unsere Ersparnisse der vorhergehenden Jahre in Anspruch nehmen mußten.

Betreffs der Idee des Internates können wir einen entschiedenen Fortschritt konstatieren, welcher uns wohl noch nicht bis zum ersehnten Ziele führte, jedoch jedenfalls einen neuerlichen und wesentlichen Schritt in der Richtung des gesteckten Zieles bedeutet.

Nämlich nach dem Tode unseres verklärten Königs Franz Josef I. hat das Präsidium der isr. Landeskanzlei auf Antrag des Unterfertigten im Monat Dezember 1916 eine Konferenz einberufen, zu dem Zwecke, daß zum Zeichen der ewigen Pietät für unseren Herrscher, in Verbindung mit der Dankbarkeit für die Gründung der Landes-Rabbinerschule und und der isr. Landes-Lehrerpräparandie, eine bleibende Gründung geschaffen werde. Infolge dieser Verfügung haben die isr. Landeskanzlei, die Präsidenten der isr. Gemeindedistrikte und zahlreiche hervorragende Mitglieder unserer Konfession einen gemeinschaftlichen Aufruf an die ungarische Judenschaft gerichtet, um Spenden für einen Franz Josef-Landesfond bittend, welcher dem Wohle der Jugend, deren idealer Lebensberuf der Befestigung des Glaubens und der nationalen Kultur ge-

widmet ist, dienen und zur Gründung eines im Rahmen der Landes-Rabbinerschule und der isr. Landes-Lehrerpräparandie zu errichtenden Internates verwendet werden soll. Wir haben die Sammlungen auf breiter Basis ins Werk gesetzt und sind bisher bereits weit mehr als 100.000 Kronen eingeflossen, ungerechnet jener Zinsen, welche einzelne Körperschaften auf Grund der in ihrer Verwaltung verbliebenen Stiftungen zugesichert haben, sowie jährlicher Beiträge von Einzelnen und der restlichen Rückstände gezeichneter Summen. Die Sammlung ist noch im Gange und es ist noch nicht der Zeitpunkt eingetreten, daß Rechnungen über den Fond veröffentlicht, oder daß über dessen künftige Gebarung oder über die Art seiner Verwendung Erklärungen abgegeben werden. Wegen Verrechnung wird im geeigneten Zeitpunkte das Exekutiv-Komitee verfügen. Da jedoch zur Erreichung der vorgesteckten großen Aufgabe viel größere Summen als die bisher gesammelten benötigt werden, ergreifen wir diese Gelegenheit, um diese heilige Sache in erster Reihe der liebevollen Würdigung derjenigen zu empfehlen, die als gewesene Zöglinge des Institutes die segensreiche Aufgabe, welche des Internates in der Abwehr der Kämpfe der Jugend harren, am besten zu würdigen wissen, und ferner allen Körperschaften unserer Konfession, sowie jedem edelgesinnten Mitgliede derselben, welches von dem Bewußtsein der Notwendigkeit unserer der Bildung der Geistlichkeit und Lehrer, dem Fortschritte und der Kultur unseres Glaubens gewissenhaft dienenden Institutionen durchdrungen ist.

Wir glauben auch, daß die unfruchtbare Zeit der schön klingenden Wünsche, bitterer Klagen und Urteile eine lichtvolle und heitere Zeit zielbewußter edler Gründungen ablösen werde.

Dr. Franz Mezey

Präsident der leitenden Kommission.

Einnahmen.

Rechnungsausweis der Mensa der über das Schul

	Kronen	
1. Juli 1916. Der am 1. Juli 1916 verbliebene Kassa-stand als Grundvermögen	69704	—
17. Okt. 1916. Aus der für isr. kirchliche Zwecke dienenden Subvention wurde angewiesen a) regelmäßige Jahresunterstützung	1000	—
b) außerord. Kriegs-Teuerungsbeitrag	1000	—
31. Okt. 1916. Spende des Präsidenten des leitenden Komitees Dr. Franz Mezey	200	—
31. Okt. 1916. Spende der Neupester isr. Kultusgemeinde	25	—
31. Okt. 1916. Spende der Neupester Chewra Kadischa	25	—
31. Okt. 1916. Spende des pens. Kreisnotärs Jakob Blumberger	20	—
13. Nov. 1916. Spende des Apothekers Adalbert Zoltán	200	—
13. Nov. 1916. Spende des Nagyvárad-er Ober-Rabbiner Dr. Leop. Kecskeméti	10	—
1. Dez. 1916. Beitrag des Ez-Chajim-Vereines zur Deckung der Ausgaben im November 1916	2460	14
5. Dez. 1916. Spende der Frau Moritz Mellinger	25	—
5. Febr. 1917. Aus dem für Stipendien der Zöglinge bestimmten Pauschale von 4000 Kronen, im Jahre 1915/16 nicht aufgenommenen 2000 K mittelst Erlaß Z. 170826/1916 für die Mensa genehmigt	2000	—
5. Febr. 1917. Von eben diesem Pauschale pro 1916/17 auf das II. Halbjahr entfallende Teil	1000	—
16. Apr. 1917. Der bei Verrechnung der sachlichen Ausgaben des Landes-Rabbinerseminars für das Schuljahr 1915/16 verbliebene Rest wurde zur Hälfte mittelst Erlaß Z. 13185/1917 II. zu Gunsten der Mensa genehmigt	570	55
25. Mai 1917. Beitrag des ungar. isr. Landesfonds	3000	—
25. Mai 1917. Beitrag der Pester isr. Kultusgemeinde	2000	—
25. Mai 1917. Beitrag der Pester Chewra-Kadischa	2000	—
30. Mai 1917. Beitrag des Apothekers Adalbert Zoltán	200	—
Zinsen: 1. Von 40.000 Kron. Nominal Staats-Anleihe-Obligationen, Zinsen am 1. November 1916 K 1200.—		
2. Von 40 000 Kronen Nominal Staats-Anleihe-Obligationen, Zinsen am 1. Mai 1917 K 1200.—		
3. Zinsen nach den bankmäßig verwalteten Einlagen bis 31. Dezember 1916 K 588·64	2988	54
Zusammen	88428	23

Budapest,

Dr. Ludwig Blau,
Institutsdirektor.

Julius Winterberg,
Präsident der Mensa.

König Franz Josef I.

Trauerrede.

Gehalten in der Synagoge der Landes-Rabbinerschule bei der Trauerfeier am 30. November 1916 vom Direktor Dr. Ludwig Blau.

כי דגה החשך יכסה ארץ וערפל לאמים (Jesaia 60, 2).

»Finsternis bedeckt die Erde, Dunkel die Völker«, denn zu Grabe getragen wird in dieser Stunde das gekrönte Haupt der Nation, unser erhabener Herrscher Franz Josef I. Geschlechter kamen und gingen, Geschehnisse folgten einander im ewigen Wechsel, über der Erscheinungen Flucht stand unerschüttert da, gleichsam als Symbol der Beständigkeit, die hehre Gestalt unseres gottbegnadeten Fürsten. Eine fast einzig dastehende Erscheinung der Weltgeschichte: er trug mehr denn zwei Menschenalter hindurch den königlichen Purpur, und nun, da er satt an Tagen sein Haupt zur ewigen Ruhe neigte, beklagen wir in seinem Hintritt den Verlust des weisen Führers, des sicheren Lenkers unseres sturmbraustenden Vaterlandes. Mit dem erlauchten Landesvater ist eine Persönlichkeit von dannen gegangen, in welcher Menschen- und Fürstentugend harmonisch sich vereinten, ein strahlendes Vorbild der Herzensgüte und Pflichterfüllung.

Auf seine weithin leuchtende Gestalt blickten mit Ehrfurcht und Vertrauen die Völker, denn Franz Josef I. war ein volles halbes Jahrhundert hindurch ein mächtiger Hort des Friedens, ein unermüdlicher Arbeiter am großen Werke, sein Hinscheiden in dieser düsteren Zeit der Welterschütterung, in welcher Völker nur wie Wassertropfen am Eimer,

wie Stäubchen an den Wagschalen gelten, bedeutet einen unermeßlichen Verlust für die vor einem Abgrunde stehende gebildete Menschheit, eine Granitsäule des Weltfriedens ist zusammengestürzt

Von welcher Seite immer wir dieses reiche Leben und Wirken betrachten, gewahren wir eine hervorragende Persönlichkeit. Wie an Macht, so überragte Franz Josef I. auch an Tugenden die Millionen; er war gleicherweise Fürst durch eigene Größe wie durch hohe Geburt. Von ihm gilt das Prophetenwort:

הן עבדך אתמך כו בחירי רצתה נפשי
נתתי רוחי עליו משפט לגוים יוציא

„Siehe da, mein Knecht, den ich aufrecht halte,
mein Erwählter, an dem ich Wohlgefallen habe.
Ich habe meinen Geist auf ihn gelegt,
das Recht bringt er den Völkern“ (Jesaia 42, 1).

I.

Geehrte Trauerversammlung!

In dieser schweren Stunde des ewigen Scheidens steigt in unserer Seele das an Geschehnissen, freudigen und traurigen, reiche und abwechslungsvolle Lebensbild unseres heimgegangenen Fürsten empor. Wir sehen ihn in der strahlenden Anmut der Jugend, wir sehen ihn auf der Mittagshöhe des Mannes, im Glücke des von der versöhnten Nation gefeierten Friedensfürsten, wir sehen ihn in den schwersten Prüfungen des Schicksals. Unauslöschlich ist es in unsere Herzen eingegraben, in welch erschüttender Weise er seine in Schönheit strahlende Gattin, die Lust seiner Augen, die hohe Frau der Nation, und seinen herrlichen Sohn, die Perle seiner Krone, den Erben seines königlichen Thrones verloren. Der verehrte König stand durch sein Geschick auch menschlich unserem Herzen nahe, denn er hat auf den Höhen des Thrones menschliches Leid erfahren. Wenn das Mißgeschick der Prüfstein des Charakters ist, so hat Franz Josef I. die Probe vielfach bestanden und ein rühmliches Beispiel der Ergebung in Gottes Willen wie des über persönliches Leid sich erhebenden Pflichtbewußtseins gegeben.

Wie ein goldener Faden durchzieht die Regierung des verewigten Herrschers das unerschütterliche Pflichtgefühl, vor dem alles andere weichen mußte. Dies Pflichtgefühl, das sich mit Herzensgüte paarte, siegte stets über persönliches Empfinden, alte Überlieferungen jeder Art, wo es das Gemeinwohl infolge veränderter Zeitverhältnisse gebieterisch heischte. Der Adel des Denkens und Fühlens stellte unseren großen König an die Grenzscheide zweier Zeitalter, es war ihm vergönnt die unseligen Jahrhunderte innerer Kämpfe zum Abschluß zu bringen und ein neues segenvolles Zeitalter der einträchtigen Zusammenarbeit mit dem Volke zu eröffnen. Er gewann dem Hause der Habsburger die Liebe und Verehrung der ungarischen Nation, welche sich in unseren Tagen durch eherne Taten als mächtigste Stützen des glorreichen Herrscherhauses bewährten. Es erfüllte sich an unserem König das alte Schriftwort:

ואצרך ואתנך לברית עם להקים ארץ להנחיל נחלות
שממות לאמר לאסורים צאו לאשר בחשך הגלו

„Ich habe dich behütet und dich eingesetzt zum Bunde für das Volk, um aufzurichten das Land, um verwüstete Erbstücke zum Besitze anzuweisen, daß gesagt werde den Gefesselten: Gehet heraus, denen in der Finsternis: Kommet ans Licht“ (Jesaia 49, 8. 9).

Die Gerechtigkeit ist der Inbegriff der Sittlichkeit, der feste Grundstein, auf dem Länder und Staaten sich aufbauen. In der Gerechtigkeit offenbart sich der Geist Gottes. Von diesem göttlichen Geiste war die Regierung Franz Josefs I. durchdrungen, denn sie beruhte auf Recht und Gesetz, und es erfüllte sich an ihr das Wort des weisen Königs: בצדקה כסא יכון כסא. Durch Gerechtigkeit wird der Thron befestigt. (Sprüche 16, 12). Der Herrscher, dem in jungen Jahren ein durch innere Stürme zerrüttetes Reich als Erbe der Väter zufiel, hinterläßt bei seinem Heimgange im Patriarchenalter in der Liebe zum scheidenden Fürsten vereinte Völker, welche Schulter an Schulter den Kampf auf Leben und Tod für ihre gerechte Sache kämpfen und in dieser Stunde trauererfüllt sich einmütig um seine Bahre scharen. Auf unseren gütigen, gerechten König, der über alle persönlichen Mißgeschicke sich

hinweghebend stets seinen Herrscherpflichten gelebt, paßt vollauf das Gotteswort:

הן עבדי אתמך בו בחירי רצתה נפשי

נחתי רוחי עליו משפט לגוים יוציא

„Siehe da, mein Knecht, den ich aufrecht halte,
mein Erwählter, an dem ich Wohlgefallen habe,
Ich habe meinen Geist auf ihn gelegt,
das Recht bringt er den Völkern“ (Jesaia 42, 1).

II.

Es ist eine weite Strecke, welche wir in unserer langen Vergangenheit, in unserer wechsellvollen Geschichte durchmachen mußten, bis wir zu demjenigen Herrscher gelangten, mit dem wir unseren ruhmreichen König vergleichen konnten. Unser Schriftwort spricht von Kyros, dem Begründer jenes alten Weltreiches, das in der Folgezeit allen anderen als Vorbild diente. Der sanftmütige, weise Weltherrscher hat den in der babylonischen Gefangenschaft schmachtenden Juden großmütig die Rückkehr in die Heimat gestattet, mit frommem Gemüte den Opferkult des wiederaufzurichtenden Heiligtums auf seine Schatzkammer übernehmend. Als nach Ablauf von vierhundert Jahren der zweite jüdische Staat in Trümmer ging, hat der große Begründer des römischen Weltreiches, dessen Name als »Kaiser« zum Titel geworden, wie auch sein ebenbürtiger Nachfolger, dessen Andenken im Worte »Durchlaucht« weiterlebt, dem in der Zerstreuung lebenden jüdischen Volke Rechte von solchem Umfange verliehen, daß sie von ihnen rund ein Jahrtausend zu leben vermochten. Die großen Herrscher, welche die Weltgeschichte kennt, haben, ihre Reiche auf dem festen Grunde des Rechts und der Gerechtigkeit aufbauend, dem nüchternen und treuen Volke der Juden die Rechtsgleichheit gesichert. An der Seite dieser Weltherrscher wird in der Geschichte der Juden für ewige Zeiten der Name des Königs Franz Josef I. glänzen, der im Einverständnis mit der magyarischen Nation, der altbewährten Vorkämpferin von Recht und Gerechtigkeit, Hunderttausenden seiner getreuen Untertanen den Segen der Gleichberechtigung zuteil werden ließ, sein großes Werk in gleich ruhmreicher Weise mit der

Rezeption, der Gleichberechtigungserklärung der jüdischen Religion krönend.

Diese Hochschule, das stille Heim der Wissenschaft des Judentums, in deren Synagoge wir uns wehmütigen Herzens versammelt haben, um unserer tiefen Trauer und aufrichtigen Pietät Ausdruck zu verleihen, verkündet laut die Hochherzigkeit unseres ruhmreichen Herrn, seinen hehren Sinn für religiöse Erziehung und allgemeine Bildung. Sein aufgeklärter Vorfahr hat nach Jahrhunderte währender tiefer Nacht zum ersten Male den breiten Schichten des jüdischen Volkes die lichten Hallen europäischer Bildung geöffnet, und unser hochherziger König hat die israelitische Glaubensgemeinschaft, die auf den Bahnen der allgemeinen Bildung beispiellos rasche Fortschritte machte, mit einer auf der Höhe moderner Bildung und Wissenschaft stehenden Rabbinerschule beschenkt. Es ist das erste Beispiel in Vergangenheit und Gegenwart, daß ein regierender Fürst der Wissenschaft des Judentums, welche trotz gleichrangigen Inhalts und ebenbürtiger Vertreter um ihre Gleichberechtigung im Reiche der Wissenschaften bis auf den heutigen Tag ohne Erfolg kämpft, eine eigene Heimstätte geschaffen. In den ersten Jahren seiner Regierung betonte er »die Notwendigkeit einer Rabbinerschule«, vor neununddreißig Jahren rief er dann diese Anstalt ins Leben, welche er bereits in den ersten Wochen ihres Bestandes durch seinen hohen Besuch auszeichnete, sie seines wirksamen Schutzes versichernd. Bis an sein Lebensende hat er diese seine königliche Stiftung in seiner hohen Gunst behalten. Mit Stolz erfüllt uns, Lehrer und Schüler gleichmäßig, die fürstliche Gnade, sie erhöht unseren Eifer und stählt unsere Kräfte. Auf dem ersten und ruhmreichsten Blatte der Geschichte der Landes-Rabbinerschule glänzt für ewige Zeiten als weithinstrahlendes Vorbild der Name des verklärten Königs Franz Josef I. Mit Dank, Liebe und Segen werden wir immerdar sein heiliges Andenken bewahren.

Nach einem an freudigen und traurigen, erhebenden und niederdrückenden Momenten reichen Leben ist Franz Josef I., der verfassungstreue König, der gerechte Herrscher, der edle Friedens-

fürst, der stets gütige Mensch vom Schauplatze des irdischen Daseins abgetreten. Wo finden wir Balsam auf unsere Wunde, wo finden wir Trost in unserer Trauer? Möge uns Linderung gewähren das erhebende Bewußtsein, daß das ruhmvolle Lebenswerk des verklärten Königs der Schatz der Nation bleibt, daß seine Schöpfungen zum Wohl und Heil des Volkes und Vaterlandes immerdar bestehen werden. »Es stirbt nicht der Mann, der die Schätze seines reichen Lebens Millionen zuwandte, auch wenn seine Tage um sind, sondern alles abschüttelnd, was in ihm irdisch war, wird er zu einer lebensvollen Idee erhöht« (Arany).

Liebe war das Abschiedswort unseres Königs an seine Völker, und unsere Liebe begleitet ihn über das Grab hinaus. Und wenn wir nicht mehr sind, werden glücklichere Menschen als wir, spätere Geschlechter der treuen ungarischen Nation an den verklärten großen Herrscher denken, wenn sie das ewig strahlende Wort des begeisterten Sehers der Zerstreuung lesen:

הן עברי אתמך בו בחירי רצתה נפשי
נתתי רוחי עליו—משפט לגנים יוציא

„Siehe da, mein Knecht, den ich aufrecht halte,
mein Erwählter, an dem ich Wohlgefallen habe,
Ich habe meinen Geist auf ihn gelegt,
das Recht bringt er den Völkern“ (Jesaia 42, 1.)

Auch Franz Josef I. hat das Recht gebracht den Völkern, das die Selbständigkeit des Ungarlandes verbürgende Gesetz, das lebt, wirkt, begeistert, Segen stiftet.

* * *

Unser heißes Gebet steigt gen Himmel empor. Oh, Ewiger, barmherziger Gott, nimm in Gnaden auf unseren gütigen König, Franz Josef I, dessen Seele zu Dir emporsteigt. כי המלך נתתי רוחי עליו (Psalm 21, 8). Der König vertraute stets auf Dich, Du gabst ihm langes Leben, Du legtest auf ihn Majestät und Hoheit. Gewähre ihm den Lohn seiner Frömmigkeit, seiner reichen Verdienste, seiner ruhmvollen Taten. Laß ihn schauen Dein ewiges Licht, den Glanz seines erlauchten Hauses, das Blühen des Vaterlandes, die Größe der Nation, den segens-

vollen Sieg seines Reiches, den versöhnenden Frieden der sich verstehenden Völker der Welt.

Oh, himmlischer Vater, König der Könige, der Leben gibt und Tod, der erniedrigt und erhöht, der Wunden schlägt und heilt (I. Samuel 2, 6. 7.), Du hast unserem Herzen eine tiefe Wunde geschlagen, Du nahmst uns unseren geliebten König. Erhelle durch einen himmlischen Lichtstrahl die umdüsterte Seele der in Trauer gehüllten Nation, lindere durch Deine Gnadenfülle den tiefen Kummer des Vaterlandes. יהי נא חסדך לנחמני (Psalm 119, 76).

Möge Deine Gnade uns Trost bringen.

Amen. (Aus dem Ungarischen.)

Ansprache

des Präsidenten der leitenden Kommission des königl. Rates
Dr. Franz Mezey in der Kommissionssitzung am 10. De-
zember 1916.

Geehrte Kommission!

Wie überall, wo ungarische Herzen schlagen, so wird auch in unseren Beratungen und Versammlungen noch lange nachzittern der tiefe Schmerz der durch den Tod Sr. Majestät unseres apostolischen Königs Franz Josefs I. glorreichen Angedenkens die Nation getroffen. Unsere Trauer und unsere Erinnerungen, in ihren individuellen wie korporativen Aeüßerungen, durchdringt der Geist der Geschichte, welche das ewigwirkende Lebenswerk unseres verklärten großen Königs mit Glorienschein umgibt. Die Menschenalter umfassende Regierung unseres hochseligen Königs tut sich vor uns in seiner ganzen Größe auf. Wenn wir nun bedenken, daß diese Regierungszeit in der tausendjährigen Geschichte der ungarischen Nation nicht nur nach der Zahl der Jahre, sondern vorzüglich infolge ihrer Wirkung auf die staatliche Entwicklung, auf die Herrschaft des Rechts und der Wahrheit, auf das Einströmen des Lichts, selbst die glorreichsten Epochen der ungarischen Geschichte überstrahlt, so werden wir bei dieser Gelegenheit und an diesem bescheidenen Orte in eine Würdigung dieses auch im Rahmen der allgemeinen Geschichte leuchtenden Fürstenlebens nicht eintreten. In dem herrlichen Mosaik, das die auf das Heil von Nationen und Völkern gerichtete Staatskunst unseres verstorbenen Königs darstellt, bilden wir und unsere hier sich abspielende Geschichte bloß bescheidene Bruchstücke. Und dennoch wie viel Kraft, Farbe und Licht strömt auch von hier aus! Eine nimmer versie-

gende Quelle unseres Dankes bilden die auf die Einzelpersonen und auf die Gesamtheit unserer Konfession ausstrahlenden Attribute des ungarischen Staatsrechts, die fürstliche Wertschätzung unseres Willens zur Organisation unserer Glaubensgemeinschaft und die Fundierung unserer auf dem Nährboden der Religion erwachsenen Kultur. Seit der Zerstreuung, auf den endlosen Wegen der Leiden, hat der Herrscher keiner anderen Nation auch nicht annähernd den Juden so viel Gerechtigkeit, mithin so viel Gutes erwiesen als Franz Josef I. Wir suchen vergeblich nach einem zweiten Herrscher, der das Prinzip der Rechtsgleichheit in solchem Maße und so vollbewußt zur Geltung gebracht hätte. Mit ganz besonderem Danke muß an dieser Stelle hervorgehoben werden, daß wir vergeblich einen anderen Herrscher suchen würden, der bei unendlicher Verehrung seiner eigenen Religion das geistige und moralische Leben des Judentums auch nur entfernt so tief gewürdigt hätte. Es ist ein einzig dastehender Fall in unserer Geschichte, daß ein gekröntes Haupt eine mit allen Rechten, mit einer Landesmission ausgestattete Rabbinerschule gegründet, auf Grund des gleichen Rechtes für alle, wie auch seine besondere Gnade dieselbe als nationale Hochschule in die ehrenvolle Reihe der staatlichen Institute erhoben hätte. Voller Rührung lassen wir die hehre Gestalt des großen Herrschers in unserer Seele aufsteigen, wie er seine Schöpfung, das Rabbinerseminar, mit segnenden Worten in diesem Hause weihte, dessen Synagoge mit sanftem Blicke vergoldete, unsere bescheidenen, aber großen Gelehrten für ihren Beruf aneiferte und in der studierenden Jugend die Flamme der Begeisterung entfachte. Und diese Liebe hat er unserer Anstalt vom Beginne seiner Regierung an bis zu seinem Tode treu bewahrt und mit einer ganzen Reihe von Entschließungen bezeugt. Für all dies sei unserem heimgegangenen König nie verlöschender Dank und seinem hehren Andenken von Geschlecht zu Geschlecht sich verpflanzende Pietät!

(Aus dem Ungarischen.)